

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**

— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ**

ΚΟΡΑΣΙΔΗ ΑΝΔΡΙΑΝΑ ΜΑΡΙΑ

**Υφομετρική προσέγγιση γραπτών αποτυπωμάτων ελληνικών
τρομοκρατικών οργανώσεων μέσω υπολογιστικών τεχνικών.**

Ένας ιδεολογικός χάρτης τρομοκρατίας στην Ελλάδα.

Διατριβή επί διδακτορία υποβαλλόμενη στο Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας
και Φιλολογίας της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού και
Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών

Επιβλέπων Καθηγητής: Γιώργος Μικρός

Το έργο συγχρηματοδοτείται από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) μέσω του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση», στο πλαίσιο της Πράξης «Ενίσχυση του ανθρώπινου ερευνητικού δυναμικού μέσω της υλοποίησης διδακτορικής έρευνας – 2^{ος} Κύκλος» (MIS-5000432), που υλοποιεί το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ).

**Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού,
Εκπαίδευση και Διά Βίου Μάθηση**
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

© ΑΘΗΝΑ 2023

ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- Μικρός Γεώργιος, Καθηγητής, Τμήμα Middle Eastern Studies, Hamad Bin Khalifa University, Κατάρ (επιβλέπων)
- Μαρκόπουλος Γεώργιος, Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
- Φλώρου Αικατερίνη, Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ •
- Αλεξανδρή Χριστίνα, Καθηγήτρια, Τμήμα Γερμανικής Γλώσσας και Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
- Λέγγερης Άγγελος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΕΚΠΑ
- Φραντζή Αικατερίνη, Καθηγήτρια, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου
- Τάντος Αλέξανδρος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Φιλολογίας, ΑΠΘ

*“A linguist...is someone who speaks a lot of languages, so what exactly are you doing
here?”*

(Storey-White 1997: 281)

Πίνακας Περιεχομένων

Πίνακας Περιεχομένων	4
Ευχαριστίες	8
Περίληψη	10
Abstract.....	11
Κεφάλαιο 1ο: Εισαγωγή	12
1.1. Θεωρητικό πλαίσιο	18
1.2. Ερευνητικά Ερωτήματα	19
1.3. Δικανική Γλωσσολογία.....	20
1.4. Γλωσσικά τεκμήρια	25
1.5. Τύποι κειμένων.....	25
1.6. Τομείς.....	30
1.7. Πεδία Εφαρμογής Δικανικής Γλωσσολογίας	32
1.8. Ο ρόλος του δικανικού γλωσσολόγου	36
Κεφάλαιο 2ο: Για τον όρο «τρομοκρατία».....	39
2.1. Η τρομοκρατία στην μεταπολιτευτική Ελλάδα	46
2.2. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων	54
Κεφάλαιο 3ο: Δικανική Γλωσσολογία και Τρομοκρατία	57
3.1. Ο λόγος της τρομοκρατίας	57
3.2. Ο τρομοκρατικός λόγος ως απόδειξη	58
3.3. Ισλαμικός εξτρεμισμός.....	59
3.4. Ισλαμικός εξτρεμισμός και Διαδίκτυο	65
3.5. Η περίπτωση των άκρων (ακροαριστερά, ακροδεξιά).....	69
3.6. Μοναχικοί Λύκοι (Lone wolves).....	74
3.7. Η γλώσσα των «μοναχικών λύκων»	78
3.8. Η ελληνική περίπτωση	82

Κεφάλαιο 4ο: Υπολογιστικές μέθοδοι και η πραγματική υπόθεση (real-life case) των «ορφανών» προκηρύξεων της Επαναστατικής Οργάνωσης 17N	87
4.1. Η εξ αποστάσεως και η εκ του σύνεγγυς ανάγνωση (Distant and Close Reading)	87
4.2. Ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες (Digital Humanities) και Δικανική Γλωσσολογία: σημεία συνάντησης	91
4.3. Ανίχνευση συγγραφικής πατρότητας και ταυτοποίηση φύλου σε «αμφισβητούμενες» προκηρύξεις με τη χρήση υφομετρικών μεθόδων: Η περίπτωση των «ορφανών» προκηρύξεων της 17N	93
4.3.1. Το ζήτημα της συγγραφικής πατρότητας των 8 «ορφανών» προκηρύξεων της 17N	93
4.3.2. Σώμα Γνήσιων και Αμφισβητούμενων Κειμένων (Corpus)	97
4.3.3. Η υφομετρία ως προσέγγιση στο ζήτημα των «ορφανών» προκηρύξεων της 17N	100
4.4. Επιλογή υφομετρικών χαρακτηριστικών	100
4.5. Ταυτοποίηση φύλου: Η υπό διερεύνηση συμβολή των γυναικών στη 17 Νοέμβρη	108
4.6. Ανάπτυξη Μοντέλου Αναγνώρισης Φύλου στις προκηρύξεις της 17N	109
4.6.1. Δημιουργία Ηλεκτρονικού Σώματος Κειμένων (ΗΣΚ)	109
4.6.2. Επιλογή Υφομετρικών Χαρακτηριστικών και Ανάπτυξη Μοντέλου Πρόβλεψης Φύλου	110
Κεφάλαιο 5ο: Συναισθήμα και Ιδεολογία στη Γλώσσα της Τρομοκρατίας: Η περίπτωση τεσσάρων βίαιων ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων	114
5.1. Η μελέτη της «γλώσσας της βίας» στην ελληνική περίπτωση	114
5.2. Επιλογή τρομοκρατικών οργανώσεων	116
5.3. Ανάπτυξη Ηλεκτρονικού Σώματος Κειμένων (ΗΣΚ) των επιλεγμένων ομάδων	117
5.4. Η αξιοποίηση του προγράμματος LIWC	118
5.5. Κατηγορίες του LIWC και «τρομοκρατικός νους»	120
5.5.1. Χρήση μεγάλων λέξεων (Big Words)	121
5.5.2. Χρήση προσωπικών αντωνυμιών	122
5.5.3. Εκφράσεις συναισθήματος (expressions of emotion)	122
5.5.4. Εκφράσεις κοινωνικών διαδικασιών (social processes)	124

5.5.5. Γνωστικές διαδικασίες- βεβαιότητα (cognitive processes- certainty)	124
5.5.6. Κίνητρα- δύναμη (Drives- power)	125
5.6. Η εφαρμογή του EL-LIWC2015 σε κείμενα της ελληνικής τρομοκρατίας	126
5.7. Εφαρμογή Μεθόδου Μοντελοποίησης Θεμάτων (Topic Modeling) στο ΗΣΚ	130
5.8. Προκλήσεις έρευνας και βασικά βήματα προεργασίας	132
5.9. Εντοπισμός και καταγραφή θεμάτων των επιλεγμένων ομάδων	135
5.9.1. Θέματα Επαναστατικής Οργάνωσης 17 Ν	135
5.9.2. Θέματα Επαναστατικού Αγώνα	138
5.9.3. Θέματα Συνωμοσίας των Πυρήνων της Φωτιάς	139
5.9.4. Θέματα Σέχτας των Επαναστατών	140
5.10. Η ελληνική περίπτωση και οι ενδεικτικές κατηγορίες του «τρομοκρατικού νου»	142
Κεφάλαιο 6ο: Πού συναντώνται τα άκρα: Προσδιορισμός ιδεολογικών και συναισθηματικών ομοιοτήτων σε ακροαριστερές και ακροδεξιές τρομοκρατικές ελληνικές ομάδες	146
6.1. Γλωσσική και ψυχολinguιστική σύγκριση ακροδεξιών και ακροαριστερών ελληνικών ομάδων: Σύντομη Εισαγωγή στο πρόβλημα	146
6.2. Κριτήρια επιλογής τρομοκρατικών οργανώσεων	150
6.3. Δημιουργία corpus ακροδεξιών ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων	151
6.4. Εντοπισμός εννοιολογικών και ψυχολογικών/ σημασιολογικών χαρακτηριστικών των άκρων	152
6.5. Εφαρμογή EL-LIWC2015 στο corpus	155
6.6. Μοντελοποίηση Θεμάτων (Topic Modeling)	159
6.7. Σημεία σύγκλισης και σημεία απόκλισης προς συζήτηση	162
Κεφάλαιο 7ο: Από τη Ριζοσπαστικοποίηση στην Τρομοκρατία: Καθορισμός γλωσσικών ορίων βίαιων και μη βίαιων ελληνικών πολιτικών ομάδων με χρήση Μεθόδων Μηχανικής Μάθησης (Machine Learning Methods)	166
7.1. Από τη ριζοσπαστικοποίηση στη βία: μία διάκριση των εννοιών	166
7.2. Βίαιοι λόγοι και βίαια έργα: Υπολογιστικές τεχνικές αυτόματης ανίχνευσης τρομοκρατικού λόγου	169
7.3. Επιλογή βίαιων και μη βίαιων ελληνικών ομάδων	171
7.4. Corpus και κριτήρια επιλογής κειμένων συγκρινόμενων ομάδων	172

7.5. Προκαταρκτικός εντοπισμός αναγνωρίσιμων θεματικών κατηγοριών και ενδείξεων συστηματικής γλωσσικής διαφοροποίησης.....	174
7.6. Ομάδες γλωσσικών χαρακτηριστικών	178
7.7. Ταξινόμηση κειμένων με τη χρήση Μηχανής Διανυσμάτων Υποστήριξης (SVM)	180
Συμπεράσματα- Συμβολή	184
Περιορισμοί	192
Μελλοντικές Κατευθύνσεις	196
Βιβλιογραφία	198

Ευχαριστίες

Η διατριβή αυτή αποτελεί το τέλος ενός πενταετούς αγώνα, αγώνα λεπτής ισορρόπησης μεταξύ μίας ασθματικής εργασιακής πραγματικότητας, της οικογενειακής διαβίωσης, πολλών ερευνητικών δοκιμών και αμέτρητων εσωτερικών μαχών. Μολαταύτα, η αίσθηση του τέλους- παρά το δύσκολο αίσθημα αποχωρισμού που το συνοδεύει- αφήνει μία γλυκιά επίγευση συγκίνησης και συγκρατημένης περηφάνιας. Είναι, ίσως, ένα από τα σπάνια τέλη που δίνει περισσότερο την αίσθηση της αφετηρίας και όχι του τερματισμού.

Μετά από την εκπόνηση του παρόντος πονήματος, δεν μπορώ παρά να καταθέσω το ευχαριστήριο σημείωμά μου απέναντι προς όλες εκείνες και όλους εκείνους που συνέβαλαν, άλλοτε άμεσα και άλλοτε έμμεσα, στην ωρίμανση αυτού του έργου και συνάμα στην ωρίμανση τη δική μου.

Πρωτίστως, οφείλω ένα βαθύ και ολόψυχο ευχαριστώ στον καθηγητή και βασικό επιβλέποντα της παρούσας εργασίας, κύριο Γιώργο Μικρό, Καθηγητή Υπολογιστικής Γλωσσολογίας και Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Hamad Bin Khalifa του Κατάρ, χωρίς την αμέριστη και πολύπλευρη στήριξη του οποίου, η διατριβή αυτή δεν θα μπορούσε να έχει ολοκληρωθεί, ενδεχομένως ούτε αρχίσει. Η διαρκής του επιστημονική εποπτεία και καθοδήγηση, η έμπρακτη και άμεση παροχή βοήθειας, η ηθική παρότρυνση κάθε φορά που την είχα ανάγκη, η ακεραιότητα και η ευαισθησία του, τον καθιστούν για εμένα έναν πολύτιμο πνευματικό δάσκαλο και έναν από τους πιο σημαντικούς επιστήμονες που ανέδειξε ποτέ η χώρα μας, με μία σπάνια και ουσιαστικά επιδραστική διεθνή ακαδημαϊκή πορεία. Δεν πιστεύω πως αυτή η σελίδα είναι αρκετή για να αριθμήσω όλες εκείνες τις φορές που με έσωσε από πελάγη άγχους, να καταγράψω τις σημαντικές ευκαιρίες που μου πρόσφερε στους τομείς της έρευνας και της ερευνητικής εξωστρέφειας ή να αναφέρω τις στιγμές αυτές που με ενέπνευσε καταλυτικά να πλησιάσω με τα «αντικλείδια» μου την «ανοιχτή πόρτα» της επιστήμης. Τον εκτιμώ βαθιά και τον αγαπώ απεριόριστα.

Φυσικά, δεν μπορώ παρά να αισθανθώ την ανάγκη να ευχαριστήσω και τον συνεπιβλέποντά μου, κύριο Γιώργο Μαρκόπουλο, Επίκουρο Καθηγητή Γλωσσολογίας στο Τμήμα Φιλολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, τις εύστοχες συμβουλές και επισημάνσεις, καθώς και την

άμεση ανταπόκρισή του κάθε φορά που χρειαζόμουν τη βοήθειά του σε ερευνητικά και πρακτικά ζητήματα.

Αντίστοιχα, νιώθω τυχερή και ευγνώμων για τους συναδέλφους και τις συναδέλφισσες που γνώρισα στο Ινστιτούτο Πολωνικής Γλώσσας στην Κρακοβία, στο πλαίσιο μίας σύντομης ερευνητικής αποστολής, μέσα από την οποία βγήκα πλουσιότερη σε γνώσεις και εμπειρίες. Οι συζητήσεις μας γύρω από την υπολογιστική γλωσσολογία και το πραγματικό τους ενδιαφέρον για το ερευνητικό μου έργο, πυροδότησαν πολύ σημαντικούς προβληματισμούς και συνέβαλαν ουσιαστικά στη βελτίωση των μεθοδολογικών μου προσεγγίσεων.

Φυσικά, η οικονομική ενίσχυση και στήριξη από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών και η επιλογή μου ως υποτρόφου στο διάστημα 2018-2021 κατέστησε δυνατή σε μεγάλο βαθμό την αφοσίωσή μου στο έργο μου, αλλά και τη συμμετοχή μου σε τέσσερα διεθνή συνέδρια, στα οποία είχα τη μοναδική ευκαιρία να συγχρωτιστώ με ανθρώπους που μοιράζονται το ίδιο ερευνητικό πάθος και φέρνουν τη γλωσσολογία στην πραγματική, καθημερινή ζωή, αναδεικνύοντας και αποδεικνύοντας τη δύναμή της. Για τους παραπάνω λόγους, δεν μπορώ παρά να καταθέσω τις ολόθερμές μου ευχαριστίες για τον «κοινό» αγώνα που δώσαμε.

Τέλος, οφείλω βαθιά και αιώνια ευγνωμοσύνη στον σύντροφο και συνοδοιπόρο της ζωής μου, Γιάννη, ο οποίος μου προσέφερε αφειδώς την αγάπη και την συμπαράστασή του καθ' όλη τη διάρκεια της εκπόνησης της διατριβής μου, , υπερασπίστηκε σθεναρά κάθε μου επιλογή και δεν έπαψε να πιστεύει σε εμένα ακόμα και τις σκοτεινές εκείνες στιγμές που εγώ λιποψυχούσα. Σε αυτόν αφιερώνω αυτή εδώ την εργασία.

Περίληψη

Η τρομοκρατία στην Ελλάδα αν και έχει μελετηθεί ως πολιτικό και κοινωνιοψυχολογικό φαινόμενο, ωστόσο ποτέ δεν μελετήθηκε εκτενώς από γλωσσική άποψη από την αρχή της «επίσημης» εμφάνισής της στον ελληνικό χώρο μέχρι και σήμερα. Η παρούσα διατριβή φιλοδοξεί να διερευνήσει γλωσσικά ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα των γραπτών αποτυπωμάτων διαφόρων ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων (προκηρύξεων) με την χρήση υπολογιστικών τεχνικών και τη συστηματική μελέτη του ύφους των συντακτών τους, κυρίως από ποσοτική σκοπιά που μπορεί να παρέχει ενδείξεις περαιτέρω ποιοτικής διερεύνησης. Ο απώτερος σκοπός της ερευνητικής αυτής εργασίας είναι η εξαγωγή του διακριτού υφομετρικού αποτυπώματος των συγγραφέων, η αναζήτηση συγγραφικής πατρότητας και ο καθορισμός του προφίλ και της συναισθηματικής κατάστασης των ατόμων που έχουν εμπλακεί στην συγγραφή τους, καθώς και η σύγκριση της ελληνικής περίπτωσης με τα πορίσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με τον τρομοκρατικό «νου». Μέσα από την ενδελεχή υφομετρική και υφολογική επεξεργασία των συγκεκριμένων κειμένων θα μπορέσουμε να φωτίσουμε έστω και έμμεσα τις ψυχολογικές παραμέτρους που επενεργούν κατά τη διάρκεια της παραγωγής κειμένων τα οποία άλλοτε αναλαμβάνουν την ευθύνη για κάποια ενέργεια και άλλοτε αιτιολογούν ή διευκρινίζουν τις συνθήκες τέλεσης μίας τρομοκρατικής δράσης. Τα ποσοτικά, στοιχεία θα μελετηθούν ως έναν βαθμό ποιοτικά υπό το πρίσμα των κοινωνικών και ιδεολογικών παραμέτρων που ερμηνεύουν και ερμηνεύονται από τον λόγο αποβλέποντας στην πρώτη απόπειρα δημιουργίας ενός «γλωσσικού» και κατ' επέκταση ιδεολογικού χάρτη της τρομοκρατίας στην Ελλάδα. Η παρούσα διατριβή μπορεί να θεωρηθεί ως συμβολή στον ευρύτερο διεπιστημονικό κλάδο της της δικανικής/εγκληματολογικής γλωσσολογίας, καθώς τεκμηριώνεται η αναγκαιότητα χρήσης της γλωσσολογικής ανάλυσης ως μέρος των νομικών αποδείξεων σε περιπτώσεις εγκληματολογικού/δικαστικού ενδιαφέροντος.

Abstract

Although terrorism in Greece has been studied as a political and socio-psychological phenomenon (even as an aesthetic), it has never been studied extensively from a linguistic point of view from the beginning of its appearance in Greece until today. This thesis aims to investigate linguistically a representative sample of the written fingerprints of various Greek terrorist and criminal organizations (proclamations) using supervised and unsupervised machine learning techniques and systematically study the style of their authors. The purpose is to extract their distinctive stylistic imprint, search for authorship and determine the author profile and the underlying psychological parameters of texts whose authors either take responsibility and justify their actions or clarify the conditions of a terrorist action, as well as compare the Greek case with the finding of international literature regarding the terrorist “mindset”. The quantitative data will be studied both qualitatively and up to a certain point statistically in the light of the social and ideological parameters that interpret and are interpreted by language usage observed in our sample. This thesis will contribute to the field of Forensic Linguistics by studying linguistic data and establishing their usefulness as admissible evidence in the national legal framework.

Κεφάλαιο 1ο: Εισαγωγή

Η έννοια του ύφους ανήκει στη σφαίρα των εννοιών που βρίσκονται εδώ και πολύ καιρό στο επίκεντρο των συζητήσεων γύρω από τη λογοτεχνία και τις τέχνες. Ο διάλογος αυτός, που εκτείνεται σε αιώνες, ασχολήθηκε ιδιαίτερα με το περίπλοκο ζήτημα της «κατασκευής» και της αισθητικής αξίας των καλλιτεχνικών δημιουργιών. Δυστυχώς, η συναίνεση όσον αφορά την ακριβή οριοθέτηση του ύφους έχει διαφύγει από την επιστημονική κοινότητα, αφήνοντάς την σε μια κατάσταση αέναης διαβούλευσης. Ταυτόχρονα, η λεξιλογική μονάδα που δηλώνεται ως «ύφος», εκτός από την παραλλαγή της «στυλ/στιλ», χρησιμοποιείται τόσο στον καθημερινό λόγο όσο και σε διάφορες κειμενικές εκφάνσεις. Αυτό είναι εμφανές μέσα από τις ενδεικτικές περιπτώσεις που παρέχονται μέσα από τα λήμματα για το *ύφος*¹ και το *στυλ*² σε λεξικά, όπως το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Γλώσσας (2013).

Μια από τις προσεγγίσεις ανάλυσης ύφους που έχει αναδυθεί μέσα από την ανάπτυξη των υπολογιστικών μεθόδων ανάλυσης της γλώσσας είναι και η υφομετρία. Όπως επισημαίνουν οι Sigelman και Jacoby (1996), η υφομετρία είναι μια πολύ αξιόπιστη τεχνική και χρησιμοποιείται ευρέως στις λογοτεχνικές μελέτες. Η

¹ ύφος το [ífos] O46 : 1α. ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο διατυπώνει κάποιος τα διανοήματά του στο γραπτό ή στον προφορικό λόγο, η συνειδητή επιλογή ορισμένων επαναλαμβανόμενων, κατά κανόνα, δομικών σχημάτων που απαρτίζουν ένα ιδιαίτερο γλωσσικό σύστημα, στο οποίο δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στη μορφή: ~ ποιητικό / γλαφυρό. Το ~ τού σημειώματος έδειχνε ότι το έγραψε ο τάδε. Το μαχητικό ~ του περιοδικού προκαλούσε πολλές αντιδράσεις. Λεξικά ύφους. β. (γλωσσ.) επίπεδο ύφους, ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιεί κάποιος τη γλώσσα στον προφορικό ή στο γραπτό λόγο ανάλογα με την περίπτωση επικοινωνίας. 2. η ψυχική διάθεση κάποιου, όπως αποτυπώνεται στα χαρακτηριστικά του προσώπου του: Οργισμένο / σοβαρό / ευχαριστημένο / χαρούμενο ~. Πήρε ένα αμήχανο ~. Τι ~ είναι αυτό; || γενικότερα, ο ιδιαίτερος τρόπος συμπεριφοράς κάποιου: Με κοίταξε με ένα μυστηριώδες / περισπούδαστο ~. (έκφρ.) παίρνω ~, παριστάνω, κάνω το σπουδαίο. έχει / με ~ δέκα καρδινάλιων

² στιλ το [stíl] O (άκλ.) : 1α. ύφος1. β. τεχνοτροπία, ρυθμός: Έπιπλα ~ Λουδοβίκου ΙΔ' / αναγεννησιακού ~. ~ μπαρόκ / ροκοκό. Σπίτια σε νεοκλασικό ~. || Έπιπλα ~, κατασκευασμένα από σύγχρονους τεχνίτες σε σχέδια παλαιότερων, κλασικών ρυθμών. γ. η ιδιαίτερη μορφή, το σχέδιο που δίνει ένας δημιουργός σε ρούχα ή σε άλλα είδη καθημερινής χρήσης: Φούστα / παπούτσια σε μοντέρνο ~. Έπιπλα σε χωριάτικο ~. 2. (προφ.) ο ιδιαίτερος τρόπος με τον οποίο συμπεριφέρεται, κινείται ή ντύνεται ένα άτομο ή μια κατηγορία ανθρώπων: Έχει ένα προσωπικό / νεανικό ~. Άλλαξε ~ στο ντύσιμο. Δε μου αρέσει το ~ των ανθρώπων που κυκλοφορούν στα νυχτερινά κέντρα. Αυτή η γυναίκα έχει ~, ωραίο στιλ. || γενικά, ο τρόπος ενέργειας: Πρέπει να αλλάξουμε ~ δουλειάς / στη δουλειά μας. (έκφρ.) στο έτσι ~: α. έτσι, με αυτόν τον τρόπο. β. αδιάφορα, χωρίς λόγο, φιγουρατζίδικα. 3. η ιδιαίτερη τεχνική που ακολουθεί ένας αθλητής: ~ Φόσπερυ, ιδιαίτερη τεχνική στο άλμα εις ύψος. στιλάκι το ΥΠΟΚΟΡ

υφομετρία βασίζεται σε μια αρχή που επιβεβαιώνεται ευρέως από την επιστημονική βιβλιογραφία: το γλωσσικό ύφος ενός ατόμου είναι τόσο ιδιαίτερο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη διάκριση των γραπτών του. Ακόμη και ένας συγγραφέας που επιδεικνύει ένα αφηρημένο λεξιλόγιο θα χρειαστεί να χρησιμοποιήσει και πολλές καθημερινές λέξεις. Οι υφολόγοι θεωρούν το ύφος ως μια γενική προδιάθεση προς έναν συγκεκριμένο τρόπο έκφρασης και όχι ως μια αναλλοίωτη συνήθεια ή σταθερά. Η υφομετρία βασίζεται σε μια πολύ απλή θεωρία: όπως κάθε άτομο έχει τα δικά του δακτυλικά αποτυπώματα ή το δικό του γονιδίωμα, έτσι και κάθε άτομο έχει το δικό του στυλ γραφής και έκφρασης. Τα πιο προφανή παραδείγματα αυτού του είδους ιδιαιτερότητας ύφους είναι οι επαναλήψεις των ίδιων ορθογραφικών λαθών.

Η μελέτη συγγραφέων διάσημων λογοτεχνικών έργων έχει πραγματοποιηθεί με την υπόθεση ότι η ταυτότητα του συγγραφέα μπορεί να προσδιοριστεί με βάση τα μοναδικά χαρακτηριστικά του ύφους του (Holmes, 1998). Η προέλευση της υφομετρίας χρονολογείται ήδη από το 1700, όταν ο Edmond Malone αμφισβήτησε αν ο Σαίξπηρ έγραψε πραγματικά κάποια από τα έργα που φέρουν το όνομά του (Taylor, 1995). Το 1851 ο Άγγλος επιστήμονας της λογικής Augustus de Morgan διατύπωσε μέσω επιστολής σε έναν φίλο του την άποψη ότι τα ζητήματα της συγγραφικής δημιουργίας θα μπορούσαν να διευθετηθούν καθορίζοντας εάν ένα κείμενο «δεν ασχολείται με μεγαλύτερες λέξεις» από ένα άλλο (de Morgan, 1882). Μετά από αυτό, το έτος 1887, ο Thomas Mendenhall παρατήρησε ότι ο συγγραφέας έχει μια «χαρακτηριστική καμπύλη σύνθεσης» που καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίο ένας συγγραφέας χρησιμοποιεί λέξεις με διαφορετικά μήκη σε συγκεκριμένη συχνότητα (Mendenhall, 1887). Ένα χρόνο αργότερα, ο Γουίλιαμ Μπέντζαμιν Σμιθ, ο οποίος ήταν μαθηματικός, δημοσίευσε δύο εργασίες που περιγράφουν μια «καμπύλη ύφους» για να διακρίνει τα συντακτικά στυλ με βάση το μέσο μήκος των προτάσεων (Mascol, 1888). Το 1893, ο καθηγητής Αγγλικών, Lucius Sherman, ανακάλυψε ότι το ύφος γραφής με την πάροδο του χρόνου αλλάζει με τη μέση διάρκεια των προτάσεων (Sherman, 1893).

Αυτές τις προσπάθειες ακολούθησαν στατιστικές μελέτες κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα από τον Βρετανό στατιστικόλόγο, Yule (Yule, 1938), ο οποίος ενδιαφερόταν για τα στατιστικά χαρακτηριστικά του πεζογραφικού ύφους με ιδιαίτερη αναφορά σε ζητήματα αμφισβητούμενης συγγραφής. Λίγα χρόνια νωρίτερα ο Αμερικανός γλωσσολόγος Zipf είχε διαδώσει την έννοια της «κανονικότητας στην κατανομή μεγεθών» μελετώντας πρώτα τις συχνότερες λέξεις (Zipf, 1932).

Αργότερα, ένα από τα πιο επιδραστικά έργα στην απόδοση του συγγραφέα ολοκληρώθηκε, όταν ο Mosteller και ο Wallace (1964) μελέτησαν περίτεχνα την συγγραφή του «The Federalist Papers» (μια συλλογή 85 άρθρων και δοκιμών του Alexander Hamilton, James Madison και του Τζον Τζέι, που προωθούσαν την επικύρωση του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών, μεταξύ των οποίων 12 αποδόθηκαν τόσο στον Χάμιλτον όσο και στον Μάντισον). Η μέθοδος τους βασίστηκε σε στατιστική ανάλυση των Bayesian συχνοτήτων ενός μικρού συνόλου κοινών λέξεων. Έκτοτε, οι μελέτες σχετικά με την απόδοση του συγγραφέα κυριαρχούσαν από προσπάθειες καθορισμού χαρακτηριστικών για τον ποσοτικό προσδιορισμό του ύφους γραφής, έναν τύπο έρευνας που προηγουμένως αποκαλέσαμε υφομετρία.

Όπως έχουμε παρατηρήσει, η ανάλυση συγγραφέων για την επίλυση διαφορών σχετικά με τη λογοτεχνία έχει μακρά ιστορία στην ακαδημαϊκή έρευνα (Burrows, 1897). Ωστόσο, το γεγονός ότι κάθε συγγραφέας έχει μια μοναδική υφολογική τάση αποδείχθηκε επίσης χρήσιμο για την εγκληματολογική έρευνα.

Ο Holmes (1994), ένας από τους ερευνητές με τη μεγαλύτερη επιρροή στον τομέα της υφομετρίας, εξηγεί ότι κάθε κείμενο μπορεί να οριστεί από ένα σύνολο μετρήσιμων στατιστικών χαρακτηριστικών: αν πολλά έγγραφα που προέρχονται από το ίδιο άτομο έχουν τα ίδια χαρακτηριστικά, τότε μπορούμε να θεωρήσουμε ότι ο συγγραφέας κάνει επαναλαμβανόμενη χρήση ενός συγκεκριμένου υφολογικού μοτίβου. Ο Holmes (1994) εξηγεί ότι δεν υπάρχουν καλύτερα κριτήρια για την πραγματοποίηση μιας συγκριτικής εργασίας μεταξύ συγγραφέων από εκείνα που χρησιμοποιούνται στην υφομετρική ανάλυση. «Το λεξιλογικό επίπεδο είναι το προφανές μέρος για να ξεκινήσουν οι υφολογικές έρευνες, δεδομένου ότι τα ερωτήματα σχετικά με το ύφος είναι ουσιαστικά συγκριτικά και στο λεξιλογικό επίπεδο υπάρχουν περισσότερα δεδομένα από οποιοδήποτε άλλο με τη μορφή υπολογισμένων συμφωνιών» (Holmes, 1994, σ. 87-88).

Ο Μικρός (2015) υποστηρίζει ότι οι απαρχές της υφομετρίας μπορούν να αποδοθούν στα μέσα του 18ου αιώνα. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, προέκυψε μια σειρά από επιστημονικές έρευνες σχετικά με το ύφος της γραφής του Σαίξπηρ, που οδήγησαν στην εξέχουσα χρήση ποσοτικών μεθόδων στη λογοτεχνική κριτική. Αυτές οι θεμελιώδεις μελέτες έθεσαν τις ουσιαστικές βάσεις για τη σύγχρονη υφολογική έρευνα, δημιουργώντας ένα ζωτικής σημασίας θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο πάνω στο οποίο βασίστηκαν οι μεταγενέστερες έρευνες.

Το 1851 ο Άγγλος επιστήμονας της λογικής Augustus de Morgan διατύπωσε μέσω επιστολής σε έναν φίλο του την άποψη ότι τα ζητήματα της συγγραφικής δημιουργίας θα μπορούσαν να διευθετηθούν καθορίζοντας εάν ένα κείμενο «δεν ασχολείται με μεγαλύτερες λέξεις» από ένα άλλο (De Morgan, 1882). Μετά από αυτό, το έτος 1887, ο Thomas Mendenhall παρατήρησε ότι ο συγγραφέας έχει μια «χαρακτηριστική καμπύλη σύνθεσης» που καθορίζεται από τον τρόπο με τον οποίο ένας συγγραφέας χρησιμοποιεί λέξεις με διαφορετικά μήκη σε συγκεκριμένη συχνότητα (Mendenhall, 1887). Ένα χρόνο αργότερα, ο William Smith, ο οποίος ήταν μαθηματικός, δημοσίευσε δύο εργασίες που περιγράφουν μια «καμπύλη ύφους» για να διακρίνει τα συντακτικά στυλ με βάση το μέσο μήκος των προτάσεων (Mascol, 1888). Το 1893, ο καθηγητής Αγγλικών, Lucius Sherman, ανακάλυψε ότι το στυλ γραφής με την πάροδο του χρόνου αλλάζει με τη μέση διάρκεια των προτάσεων (Sherman, 1893).

Αυτές τις προσπάθειες ακολούθησαν στατιστικές μελέτες κατά το πρώτο μισό του 20ού αιώνα από τον Βρετανό στατιστικολόγο, Yule (1938), ο οποίος ενδιαφερόταν για τα στατιστικά χαρακτηριστικά του πεζογραφικού ύφους με ιδιαίτερη αναφορά σε ζητήματα αμφισβητούμενης συγγραφής. Η προηγούμενη δουλειά του αφορούσε το μήκος της πρότασης, αλλά αργότερα στράφηκε στη συχνότητα των ουσιαστικών (Yule, 1944). Λίγα χρόνια νωρίτερα ο Αμερικανός γλωσσολόγος Zipf είχε διαδώσει την έννοια της «κανονικότητας στην κατανομή μεγεθών» μελετώντας πρώτα τις συχνότητες λέξεων (Zipf, 1932). Αργότερα, ένα από τα πιο επιδραστικά έργα στην απόδοση του συγγραφέα ολοκληρώθηκε, όταν ο Mosteller και ο Wallace (1964) μελέτησαν την πατρότητα των «The Federalist Papers» (μια συλλογή 85 άρθρων και δοκιμών του Alexander Hamilton, James Madison και του John Jay, που προωθούσαν την επικύρωση του Συντάγματος των Ηνωμένων Πολιτειών, μεταξύ των οποίων 12 αποδόθηκαν τόσο στον Hamilton όσο και στον Madison). Η μέθοδος τους βασίστηκε σε στατιστική ανάλυση των συχνοτήτων των λειτουργικών λέξεων χρησιμοποιώντας το θεώρημα του Bayes. Έκτοτε, οι μελέτες σχετικά με την απόδοση του συγγραφέα βασίστηκαν στον καθορισμό χαρακτηριστικών για τον ποσοτικό προσδιορισμό του ύφους γραφής, έναν τύπο έρευνας που προηγουμένως αποκαλέσαμε υφομετρία.

Περισσότερα από 1000 υφομετρικά χαρακτηριστικά που αποτελούνται από λεξιλογικά, συντακτικά, δομικά, ιδιοσυγκρασιακά και δηλωτικά συγκεκριμένου περιεχομένου (content specific) χαρακτηριστικά έχουν χρησιμοποιηθεί ήδη στο

παρελθόν από πολλούς μελετητές, όπως οι Forsyth και Holmes (1996), Holmes (1998), McEnery & Oakes (2000), Love (2002), Zheng et al. (2006) και Juola (2008). Η επιλογή των κατάλληλων υφομετρικών χαρακτηριστικών του κειμένου αποτελεί την πιο σημαντική φάση της μελέτης και προαπαιτεί σχετική αξιολόγηση των ενοτήτων του κειμένου που επιλέγονται για ποσοτική ανάλυση. Σήμερα, δεν υφίσταται κοινή αποδοχή ενός βέλτιστου συνόλου υφομετρικών χαρακτηριστικών που να εφαρμόζεται καθολικά. Βέβαια, ένα από τα πλεονεκτήματα των σύγχρονων μεθόδων μηχανικής μάθησης είναι ότι μας επιτρέπουν να εξετάσουμε μία ευρεία ποικιλία δυνητικά σχετικών χαρακτηριστικών χωρίς αυτό να υποβαθμίσει σε μεγάλο βαθμό την ακρίβεια της ανάλυσης σε περίπτωση που τα περισσότερα από αυτά αποδειχθούν άσχετα. Αναλογιζόμενοι πως οι εργασίες που έχουν αφιερωθεί στη συσχέτιση τύπων χαρακτηριστικών είναι αρκετά σπάνιες, δεν είναι τυχαίο που το ζήτημα επιλογής χαρακτηριστικών παραμένει ένα από τα μεγαλύτερα ζητήματα της υφομετρίας. Τα υφομετρικά χαρακτηριστικά μπορούν να ταξινομηθούν ως λεξικά, συντακτικά, σημασιολογικά και χαρακτηριστικά εξειδικευμένα ως προς την εφαρμογή τους (application specific).

A. Χαρακτηριστικά χαρακτήρων (character features): Αναφέρονται στη συχνότητα γραμμμάτων και κεφαλαίων γραμμμάτων, στον συνολικό αριθμό χαρακτήρων ανά λέξη (token), τον αριθμό χαρακτήρων ανά πρόταση κ.λπ. Θεωρούνται από τα πιο ισχυρά χαρακτηριστικά και υποδηλώνουν την προτίμηση ενός συγγραφέα να χρησιμοποιεί ορισμένους ειδικούς χαρακτήρες (Iqbal et al., 2010). Τα πιο αποτελεσματικά χαρακτηριστικά χαρακτήρων είναι τα n-γράμματα χαρακτήρων, διαδοχικές δηλαδή ακολουθίες n χαρακτήρων που εξάγονται εύκολα και πιστεύεται ότι είναι τα πιο ισχυρά χαρακτηριστικά χαρακτήρα (Iqbal et al., 2010) με δυνατότητα ακριβούς εντοπισμού ενός συγγραφέα ακόμα και όταν έχουμε στη διάθεσή μας ένα μικρό δείγμα γραφής (Mikros, 2012). Τα n-γράμματα είναι σε θέση να συλλάβουν περίπλοκες υφολογικές πληροφορίες σχετικά με τις λεξικές, συντακτικές ή δομικές προτιμήσεις ενός συγγραφέα ή ακόμη και να υποδεικνύουν γραμματικές και ορθογραφικές τάσεις χωρίς την ανάγκη ύπαρξης γλωσσολογικού υπόβαθρου. Προηγούμενες μελέτες έχουν δείξει ότι n-γράμματα χαρακτήρων σταθερού μήκους έχουν χρησιμοποιηθεί για την ταυτοποίηση συγγραφέων (Stamatatos, 2006). Αυτά τα χαρακτηριστικά μπορεί να υποδηλώνουν την προτίμηση του συγγραφέα να χρησιμοποιεί ορισμένους ειδικούς χαρακτήρες (Iqbal et al., 2010)

και έχουν αποδειχθεί επίσης αποτελεσματικά για την επίλυση προβλημάτων θεματικής ομοιότητας (Damashek, 1995).

Β. Λεξικά Χαρακτηριστικά (lexical features): Τα λεξικά χαρακτηριστικά σχετίζονται με τις λέξεις ή το λεξιλόγιο μιας γλώσσας και περιλαμβάνουν εκτός από τη συχνότητα των λέξεων που βρίσκονται σε ένα κείμενο, τον πλούτο του λεξιλογίου, το μήκος πρότασης/τύπου, την κατανομή μήκους λέξης, τα n-γράμματα λέξεων και τα ορθογραφικά λάθη. Σε αυτή την έρευνα τα λεξικά σύμπλοκα και τα n-γράμματα λέξεων, όπως ακριβώς και τα n- γράμματα χαρακτήρων, μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα λόγω της αποτελεσματικότητάς τους σε ζητήματα απόδοσης συγγραφής (Escalante, 2011; Mikros & Perifanos, 2011). Σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα προσφέρουν ακριβέστερη αναγνώριση των συγγραφέων σε σχέση με άλλα χαρακτηριστικά (Mikros, 2012) όπως παρατηρήθηκε σε έρευνα των Peng, Schuurmans και Wang (2004) που αναλύοντας το ΗΣΚ δημοσιογραφικού λόγου της Νέας Ελληνικής, παρατήρησαν ότι τα διγράμματα και τριγράμματα λέξεων υπερείχαν των n-γραμμάτων χαρακτήρων πετυχαίνοντας 96% ορθή απόδοση συγγραφέα σε ένα σύνολο 10 συγγραφέων.

Όπως έχει παρατηρηθεί, η υφομετρική ανάλυση των κειμένων των συγγραφέων για την επίλυση διαφορών σχετικά με την πατρότητα των λογοτεχνικών έργων τους έχει μακρά ιστορία στην ακαδημαϊκή έρευνα (Burrows, 1897). Ωστόσο, το γεγονός ότι κάθε συγγραφέας έχει ένα μοναδικό υφομετρικό αποτύπωμα αποδείχθηκε επίσης χρήσιμο για την εγκληματολογική έρευνα. Το παγκόσμιο ενδιαφέρον για τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι τρομοκράτες φαίνεται να αυξάνεται λόγω της τρέχουσας παγκόσμιας κατάστασης. Σύμφωνα με το Ευρωβαρόμετρο (2016) η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και της ριζοσπαστικοποίησης αποτελεί τη σημαντικότερη προτεραιότητα για την Ευρωπαϊκή Ένωση λόγω της αύξησης των τρομοκρατικών χτυπημάτων το 2015 (European Commission, 2016). Ως είθισται, το φαινόμενο πέρα από την πολιτική, κοινωνιολογική, ψυχολογική κλπ. θέαση, ανά καιρούς αναμοχλεύει το γλωσσολογικό ενδιαφέρον γύρω από τους εκφραστικούς τρόπους των τρομοκρατών.

Ήδη ο Cohen (2016), για παράδειγμα, πρότεινε μια μεθοδολογία που βασίζεται σε ηλεκτρονικό σώμα κειμένων (ΗΣΚ) για τη μελέτη των μεμονωμένων βομβιστών αυτοκτονίας και των μεμονωμένων δραστών στο Ισραήλ ή την Παλαιστίνη, αναλύοντας προσωπικούς αποχαιρετισμούς που γράφτηκαν από βομβιστές αυτοκτονίας στις οικογένειές τους τα έτη 2000–2006. Οι Cirilo, Marchi και

Venuti (2007) περιγράφουν το CorDis corpus, ένα σώμα κειμένων που αφορά τον πόλεμο στο Ιράκ. Πρόκειται για ένα ενδιαφέρον έργο που αποτελείται από γλωσσικό υλικό από τη Βρετανική Βουλή των Κοινοτήτων και τη Βουλή των Αντιπροσώπων των ΗΠΑ, ενημερώσεις Τύπου του Λευκού Οίκου, τηλεοπτικές ειδήσεις και εφημερίδες.

Οι ελληνικές τρομοκρατικές οργανώσεις δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα τις τελευταίες δεκαετίες. Ο όρος «τρομοκράτης» δόθηκε σε αυτές τις οργανώσεις από το κράτος και τα μέσα ενημέρωσης. Αυτοί οι οργανισμοί διαφέρουν ως προς τον τύπο των επιθέσεων τους, τον αριθμό των επιθέσεων τους και το κατά πόσον τα μέλη τους εξακολουθούν να είναι ελεύθερα ή υπό κράτηση. Ωστόσο, όλοι οι οργανισμοί πρέπει να γνωστοποιήσουν τους λόγους των επιθέσεων στο κοινό και ως εκ τούτου μια διακήρυξη αποστέλλεται σχεδόν πάντα από αυτούς στα μέσα ενημέρωσης μετά από μια επίθεση.

Οι πρόσφατες εξελίξεις στην Επεξεργασία Φυσικής Γλώσσας - ΕΦΓ (Natural Language Processing - NLP) κατέστησαν τις υπολογιστικές αναλύσεις κειμένου όλο και πιο αποτελεσματικές και αξιόπιστες καθιστώντας εφικτή την εστιασμένη εμπειρική έρευνα στη γλώσσα των τρομοκρατών (Saucier et al., 2009; Stankov et al., 2010). Όσον αφορά την ελληνική πραγματικότητα, τεχνικές που βασίζονται σε σώματα κειμένων έχουν εφαρμοστεί για σκοπούς ταυτοποίησης συγγραφέων (Frantzi, 2006), ανίχνευσης ρητορικής μίσους στο πλαίσιο του τρομοκρατικού επιχειρήματος και σύγκρισης σχετικών μέσων, ιδεολογίας και ανθρώπων με την εφαρμογή τεχνικών κατηγοριοποίησης (Lekea, 2018).

1.1. Θεωρητικό πλαίσιο

Η παρούσα έρευνα αποβλέπει στον συνδυασμό υπολογιστικών τεχνικών με σκοπό την υφομετρική προσέγγιση των γραπτών τεκμηρίων των ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων, που είτε έχουν εξαρθρωθεί είτε συνεχίζουν τη δράση τους ως σήμερα, κατόπιν συγκέντρωσης και χρονολογικής κατάταξης του αντίστοιχου ηλεκτρονικού σώματος κειμένων. Ως χρονικό σημείο έναρξης της συγκέντρωσης του απαραίτητου υλικού της έρευνας θα τεθεί η περίοδος από το 1974 και εξής. Η συγκεκριμένη χρονική περίοδος επιλέγεται καθώς σηματοδοτεί την εμφάνιση της πρώτης οργάνωσης με αντιεξουσιαστική και αντικυβερνητική δράση

στην Ελλάδα, του Επαναστατικού Λαϊκού Αγώνα (Ε.Λ.Α.). Πρωταρχικός στόχος της έρευνας είναι ο εντοπισμός και η εξαγωγή του μοναδικού υφομετρικού αποτυπώματος των συγγραφέων αυτών των κειμένων με τη χρήση τεχνικών υπολογιστικής υφομετρίας.

Σε δεύτερο επίπεδο, η έρευνα φιλοδοξεί να οδηγηθεί στη διαμόρφωση ενός ιδεολογικού χάρτη της «αναγνωρισμένης» τρομοκρατίας στην Ελλάδα, καταδεικνύοντας την εξέλιξη των εκδηλώσεων της μέσω της διαφοροποίησης των γλωσσικών μορφών του πολιτικού της στίγματος και με βάση την εξαγωγή μοντέλων θεμάτων από το σύνολο των κειμένων. Αντίστοιχη προσέγγιση στο σύνολο των γραπτών τεκμηρίων της ελληνικής τρομοκρατίας δεν έχει επιχειρηθεί μέχρι σήμερα, αν και έχουν κατά καιρούς τεθεί ζητήματα συγγραφικής πατρότητας διαφόρων προκηρύξεων, όπως ήταν η ανίχνευση του συγγραφικού αποτυπώματος των κειμένων που εστάλησαν με την υπογραφή της 17ης Νοέμβρη μετά τη σύλληψη των μελών της το καλοκαίρι του 2002 (Frantzi, 2006).

1.2. Ερευνητικά Ερωτήματα

Η παρούσα διατριβή αποσκοπεί τόσο να θέσει προβλήματα ανοιχτού τύπου, διερευνώντας την ταυτότητα ανώνυμων κειμένων όσο και προβλήματα υφομετρικής ομοιογένειας, για να αποδειχθεί ή όχι η συμμετοχή περισσότερων μελών των τρομοκρατικών οργανώσεων στη σύνταξη των προκηρύξεων, καθώς και ζητήματα εντοπισμού των ψυχολογικών χαρακτηριστικών του εκάστοτε συγγραφέα. Βασικά ερωτήματα που θα τεθούν κατά την εκπόνηση της έρευνας είναι τα εξής:

- i. Παρουσιάζουν τα κείμενα των τρομοκρατικών διακηρύξεων συνεπή υφολογικά χαρακτηριστικά που υποδηλώνουν τον ίδιο συγγραφέα;
- ii. Υπάρχουν περιπτώσεις πλαστών κειμένων μεταξύ των "αναγνωρισμένων" εγγράφων που αποδίδονται σε συγκεκριμένες τρομοκρατικές οργανώσεις;
- iii. Ποια είναι τα επαναλαμβανόμενα μοτίβα λέξεων και γλωσσικά χαρακτηριστικά που συναντώνται στα κείμενα και πώς σχετίζονται με την ιδεολογία της ομάδας;
- iv. Υπάρχει ιδεολογική συνέχεια μεταξύ διαφορετικών οργανώσεων, όπως αντικατοπτρίζεται στη γλωσσική τους χρήση;
- v. Τι μπορεί να συναχθεί για την ψυχολογική κατάσταση των συγγραφέων από τα κείμενα, χρησιμοποιώντας τεχνικές όπως η ανάλυση συναισθήματος;

- vi. Μπορούν να εντοπιστούν κοινά θέματα μεταξύ των ομάδων μέσω της υφομετρικής ανάλυσης και ποιες και πόσες τελικά είναι οι ομοιότητες ή/και οι διαφορές μεταξύ οργανώσεων αντίθετης ιδεολογίας;
- vii. Μπορούν να ταξινομηθούν με ακρίβεια κείμενα βίαιων και μη βίαιων τρομοκρατικών οργανώσεων, παρέχοντας κάποιο προγνωστικό μοντέλο εντοπισμού της βίαιης και απειλητικής επικοινωνίας;

Η εφαρμογή μίας τέτοιας μελέτης πέρα από την διασαφηνιστική συμβολή της στο τοπίο της ελληνικής τρομοκρατίας, σκοπεύει να προωθήσει την εφαρμογή της δικανικής γλωσσολογίας στα σύγχρονα ελληνικά δικαστήρια ως αξιόπιστη μέθοδο παροχής γλωσσικών και κατ' επέκταση νομικών αποδείξεων.

1.3. Δικανική Γλωσσολογία

Η δικανική γλωσσολογία (Forensic Linguistics) αποτελεί έναν κλάδο της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας που μελετά τις διαφορετικές διασταυρώσεις μεταξύ της γλώσσας και του νομικού πεδίου και πιο συγκεκριμένα ασχολείται με την εφαρμογή των γλωσσολογικών γνώσεων, μεθόδων και ιδεών στο νομικό ή εγκληματολογικό γενικό πλαίσιο της νομικής, της γλώσσας, της εγκληματολογικής έρευνας και της δικαστικής διαδικασίας και εκδίκασης (Tiersma, 2002). Λόγω δυσκολίας απόδοσης του όρου *forensics* στην ελληνική γλώσσα, ο αντίστοιχος ελληνικός όρος συναντάται κι αλλιώς ως δικαστική ή η εγκληματολογική ή ιατροδικαστική ή νομική γλωσσολογία.

Σύμφωνα με τον Γεωργίου (2017) είναι αναγκαίο να διαχωριστεί ο όρος *Forensic Linguistics* από τον κλάδο που ονομάζουμε «Γλώσσα και Νόμος» (*Language and Law*), καθώς ο πρώτος έχει στενότερο περιεχόμενο και πιο πρακτικό χαρακτήρα ως υποκατηγορία της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας. Ο όρος “forensic”, αν στα ελληνικά μεταφραστεί ως «δικαστηριακός» (επίθετο που αναφέρεται στο δικαστήριο) ή ως «δικανικός» (επίθετο που αναφέρεται στη δίκη ή στο δικαστήριο), προσκρούει σε μία στενή και περιορισμένη απόδοση που δε δηλώνει τους σκοπούς του συγκεκριμένου πεδίου και το εύρος των υπο-πεδίων που υπάρχουν σε αυτό, όπως είναι η φωνητική, η σημειολογία, η πραγματολογία, η υφολογία κ.ο.κ. Καθώς, λοιπόν, στις περισσότερες γλώσσες που έχει μεταφραστεί ο όρος “Forensic Linguistics” προτιμάται η απόδοσή του ως «Law Linguistics», ο Γεωργίου (2017) θεωρεί πως

στην ελληνική γλώσσα πρέπει να υιοθετηθεί αντίστοιχα ο όρος «Νομική Γλωσσολογία» ή «Νομογλωσσολογία».

Χωρίς να διαφωνούμε με την συγκεκριμένη προσέγγιση, για λόγους συνοχής και εκφραστικής συνέπειας, στην παρούσα έρευνα θα διατηρήσουμε τον όρο δικανική γλωσσολογία παρά το γεγονός ότι δεν είναι ευρέως αποδεκτός ως αντιπροσωπευτική μετάφραση του αγγλικού όρου. Ετυμολογικά, άλλωστε, το επίθετο «δικανικός» σχετίζεται σε ευρύτερο πλαίσιο με τη δικαιοσύνη (στην αρχαία ελληνική το ουσιαστικό «δίκη» αποδίδει συχνά το περί δικαίου αίσθημα), μέρος της οποίας αποτελούν οι νόμοι.

Πιο συγκεκριμένα, ο εν λόγω κλάδος αναφέρεται στη χρήση γλωσσολογικών τεχνικών προς τρεις κατευθύνσεις: την κατανόηση και γνώση της γλώσσας των νόμων, την κατανόηση της γλωσσικής χρήσης στο πλαίσιο εγκληματολογικών και νομικών διαδικασιών (ανάλυση της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο δικαστήριο, στις αστυνομικές ανακρίσεις, στις κλήσεις έκτακτης ανάγκης, στις μυστικές επιχειρήσεις) και τέλος την κατεύθυνση που απασχολεί ως ένα βαθμό και την παρούσα έρευνα, την αξιοποίηση δηλαδή των γλωσσικών δεδομένων ως αποδείξεων, δηλαδή την ανάλυση γλωσσικών δεδομένων γραπτών ή προφορικών κειμένων που συνιστούν βασικό στοιχείο ενός εγκλήματος ή μίας εγκληματολογικής έρευνας.

Ο όρος υιοθετήθηκε πρώτη φορά από τον Jan Svartvik το 1968 στο πλαίσιο της ανάλυσης της κατάθεσης του Timothy John Evans, που καταδικάστηκε σε θάνατο για τη δολοφονία της γυναίκας και του μωρού τους και αποδείχθηκε θύμα δικαστικής πλάνης μετά την εκτέλεσή του (Olsson & Luchjenbroers, 2014). Στο βιβλίο του “The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics”, ο Svartvik (1968) επανεξετάζοντας τις καταθέσεις που δόθηκαν από τον κατηγορούμενο στο αστυνομικό τμήμα του Notting Hill το 1949, εντόπισε ότι τα αμφισβητούμενα και ενοχοποιητικά σημεία στις τέσσερις καταθέσεις που ο Evans είχε δώσει στους αστυνομικούς σχετικά με τους θανάτους της συζύγου και της κόρης του παρουσίαζαν μετρήσιμες υφολογικές αποκλίσεις σε σχέση με τα μη αμφισβητούμενα τμήματα των δηλώσεών του και άρα ο Evans, του οποίου η νοημοσύνη βρισκόταν κάτω από τον μέσο όρο, δεν έδωσε αυτοβούλως τις καταθέσεις, όπως είχε δηλωθεί στη δίκη, αλλά παρασύρθηκε υπό την πίεση αστυνομικών απειλών. Αργότερα διαπιστώθηκε ότι και τα δύο θύματα είχαν δολοφονηθεί από τον σπιτονοικοκύρη του Έβανς, John Christie. Ο Svartvik πρότεινε τη δικανική γλωσσολογία ως ένα ξεχωριστό πεδίο (Perkins & Grant, 2013), αποδεικνύοντας μέσα από τις αναλύσεις του ότι η εφαρμοσμένη

γλωσσολογία (και κυρίως η κοινωνιογλωσσολογία) μπορούν να συνεισφέρουν εκτός του παραδοσιακού πεδίου της διδασκαλίας της γλώσσας και της αυτόματης μετάφρασης, στο πεδίο της εγκληματολογίας.

Χωρίς να γίνεται αναφορά στον όρο, η δικανική γλωσσολογία εντοπίζεται ακόμα νωρίτερα, ήδη από το 1927, στην υπόθεση μίας απαγωγής στις ΗΠΑ. Ο θείος του απαχθέντος κοριτσιού, Duncan McLure ήταν το μοναδικό μέλος της οικογένειας που έγραφε το όνομά του ως “McLure” αντί για “McClure”, που ήταν η συνηθισμένη ορθογραφία. Το σημείωμα λύτρων που υποτίθεται πως έλαβε από τους απαγωγείς, απευθυνόταν σε αυτόν με το κατάλληλο όνομα, υποδεικνύοντας ότι ο συγγραφέας του σημειώματος ήταν εξοικειωμένος με τη διαφορά στην ορθογραφία, γεγονός που παραξένεψε την αστυνομία και έστρεψε τις υποψίες στον ίδιο τον θείο, ο οποίος λίγο αργότερα ομολόγησε (Powers, 2018).

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στον Roger Shuy, συνταξιούχο καθηγητή του Georgetown University και συγγραφέα θεμελιωδών εγχειριδίων όπως το “Language Crimes: Use and Abuse”. Ο Shuy (1997) ήταν ο πρώτος που το 1979 κατέθεσε ως εμπειρογνώμων γλωσσολόγος στην υπόθεση Texas v. Cullen Davis, οδηγώντας στην αθώωση του δεύτερου. Ο Davis κατηγορείτο πως προσπάθησε να προσλάβει εκτελεστή με στόχο τη δολοφονία της πρώην γυναίκας του και του δικαστή που επέβλεπε το διαζύγιό του. Η κατηγορία βασίστηκε στην ύπαρξη μιας πλαστής κασέτας, στην οποία υποτίθεται πως ο Davis συζητούσε με τον εκτελεστή. Ο δικηγόρος του Davis, Richard Haynes, ιδιαίτερα γνωστός για τις καινοτομίες του στο δικαστήριο, μαθαίνοντας για τον Shuy από έναν συνάδελφό του που έτυχε να κάθεται δίπλα του στο αεροπλάνο, αποφάσισε να μην αμφισβητήσει τις κασέτες, αλλά τα λόγια των εμπλεκομένων. Ο Shuy, που είχε περιγράψει τον εαυτό του, ως «κοινωνιογλωσσολόγο που αναλύει τον τρόπο με τον οποίο μιλούν οι άνθρωποι», αποζητούσε ανέκαθεν την εφαρμογή της γλωσσολογίας σε πραγματικές συνθήκες ζωής και η πρώτη αυτή κατάθεση άνοιξε τον δρόμο προς το πεδίο. Από τότε ενεπλάκη σε πολλές περιπτώσεις στις οποίες η εγκληματολογική γλωσσική ανάλυση αποκάλυψε πως το νόημα είχε παραμορφωθεί από τη διαδικασία της γραφής ή της ηχογράφησης (Shuy, 2005).

Παρόλο που η γλώσσα σε τέτοιες υποθέσεις αποτελεί σημαντικό αποδεικτικό στοιχείο, αντίστοιχο με το δακτυλικό αποτύπωμα, η ανάπτυξη του τομέα θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αργή. Υπήρξαν μεμονωμένες προσπάθειες από διακεκριμένους γλωσσολόγους και συγγραφείς που μελετούσαν αμφισβητούμενες

ομολογίες, εντόπιζαν ασυνέπειες σε μαρτυρίες μεταναστών ή αξιολογούσαν τη γλωσσική ομοιότητα αντίπαλων εμπορικών σημάτων (Eades, 2013; Shuy 2005), αλλά για μεγάλο χρονικό διάστημα το πλαίσιο και η μεθοδολογία της εγκληματολογικής γλωσσολογίας, η οποία αντιμετωπιζόταν περισσότερο ως διανοητική πρόκληση παρά ως αυτοτελής επιστημονικός κλάδος, δεν είχαν καθοριστεί αυστηρά. Ωστόσο, το αυξανόμενο ενδιαφέρον για την εφαρμογή γλωσσικών τεχνικών σε συνήθεις ποινικές υποθέσεις και η αυξανόμενη εστίαση στον έλεγχο της αξιοπιστίας των αστυνομικών ανακρίσεων και της μεταγραφής τους (π.χ. οι καταδίκες του Derek Bentley, των τεσσάρων του Guildford, των τριών του Bridgewater κ.λπ.) οδήγησαν σταδιακά σε μια πιο συστηματική προσπάθεια σύνδεσης της γλώσσας με το νόμο. Η δικανική γλωσσολογία άρχισε να αναπτύσσει τη δική της ταυτότητα ως ξεχωριστό πεδίο στο Ηνωμένο Βασίλειο τις δεκαετίες του 1980 και του 1990 με τις υποθέσεις του καθηγητή Malcolm Coulthard, η πιο διάσημη από τις οποίες ήταν η έφεση των Έξι του Birmingham (Aragon, 2016).

Την ίδια δεκαετία, Αυστραλοί γλωσσολόγοι συζήτησαν το θέμα της εφαρμογής της γλωσσολογίας και της κοινωνιογλωσσολογίας σε νομικά ζητήματα, προτάσσοντας την άποψη πως μία φράση όπως «η ίδια γλώσσα» (same language) είναι ανοιχτή σε ερμηνεία. Οι Αβορίγινες, για παράδειγμα, διαθέτουν έναν εντελώς ξεχωριστό και πολιτισμικά διαφοροποιημένο τρόπο για να κατανοούν τη χρήση «Αγγλικών», γεγονός που δεν εκτιμάται πάντα από τους ομιλητές της κυρίαρχης Αγγλικής. Ακόμα, όμως, και μεταξύ των ομιλητών της ίδιας γλωσσικής διαλέκτου, η έννοια του γλωσσικού αποτυπώματος (linguistic fingerprint) ως ένα άθροισμα δεικτών που σφραγίζουν έναν συγγραφέα ως μοναδικό, υποδηλώνει πως κάθε άνθρωπος χρησιμοποιεί τη γλώσσα διαφορετικά κατ' αναλογία ενός δακτυλικού αποτυπώματος ή δείγματος DNA. Η παραδοχή αυτή οδήγησε λίγα χρόνια μετά από το πρώτο αυτό συνέδριο του 1980, στη διοργάνωση του πρώτου επίσημου διήμερου συνεδρίου Δικανικής Γλωσσολογίας το 1988 από την Ομοσπονδιακή Υπηρεσία Ποινικής Αστυνομίας της Γερμανίας και λίγο αργότερα, το 1992, στη διεξαγωγή του πρώτου σεμιναρίου για τη Δικανική Γλωσσολογία στο Πανεπιστήμιο του Birmingham με εκπροσώπους από την Αυστραλία, τη Βραζιλία, την Ιρλανδία, την Ολλανδία, την Ελλάδα, την Ουκρανία, τη Γερμανία καθώς και από το Ηνωμένο Βασίλειο. Χρειάστηκαν άλλα επτά χρόνια για να εισαχθεί το πρώτο μεταπτυχιακό μάθημα στη Δικανική Γλωσσολογία στο Πανεπιστήμιο του Cardiff και φτάσαμε το 2008 στην επίσημη δημιουργία του Κέντρου Δικανικής/ Εγκληματολογικής

Γλωσσολογίας (Centre for Forensic Linguistics) στο Πανεπιστήμιο του Aston, ώστε να ικανοποιηθεί το διαρκώς αυξανόμενο ενδιαφέρον για την ανάπτυξη των αντίστοιχων γλωσσικών δεξιοτήτων (Gao, 2010). Οι προβολείς της νέας χιλιετίας στράφηκαν σε σημαντικό βαθμό προς το πεδίο της Δικανικής Γλωσσολογίας, που πλέον άρχισε να ενηλικιώνεται καθώς εξαπλώθηκε σε πολλές χώρες ανά τον κόσμο, από την Ευρώπη ως την Αυστραλία και την Ιαπωνία.

Και ενώ τα πρώτα χρόνια η πλειοψηφία των ερευνών δημοσιεύονταν σποραδικά σε άρθρα, κεφάλαια βιβλίων και επεξεργασμένες συλλογές, από το 2000 και μετά παρατηρείται μεγάλη παραγωγή βιβλίων που αφορούν αμιγώς και τιτλοφορούνται με βάση τον κλάδο. Από αυτά, άλλα αφορούν τη γλώσσα των νόμων (Solan & Tiersma, 2005), τη γλωσσική αλληλεπίδραση στις δικαστηριακές διαδικασίες (Archer, 2005; Ehrlich, 2001; Heffer, 2005; Matoesian, 2001), τη γλώσσα και τη δύναμη (Conley & O'Barr, 2019), τον ρόλο του γλωσσολόγου ως εμπειρογνώμονα στο δικαστήριο (Shuy, 2006), καθώς και τη χρήση της γλώσσας από την πλευρά της αστυνομίας με έμφαση στην ανάκριση (Shuy, 2005).

Σήμερα ο κλάδος της Δικανικής Γλωσσολογίας διαθέτει επαγγελματικές ενώσεις, όπως η International Association of Forensic Linguists (IAFL) που ιδρύθηκε το 1993 και μετονομάστηκε το 2021 σε International Association for Forensic and Legal Linguistics (IAFLL), η Germanic Society for Forensic Linguistics (GSFL) που συγκροτήθηκε το 2012, η Austrian Association for Legal Linguistics (AALL) που ιδρύθηκε το 2017, το IAFPA (International Association for Forensic Phonetics and Acoustics) ήδη ενεργό από το 1991 και μετρώντας πάνω από 120 μέλη παγκοσμίως, αλλά και επιστημονικά εγχειρίδια που διοχετεύονται στην επιστημονική κοινότητα εδραιώνοντας το ενδιαφέρον για το πεδίο (Coulthard & Johnson, 2017; Gibbons, 2003; Olsson, 2008). Παράλληλα, ο κλάδος διαθέτει από το 1994 το δικό του ειδικό περιοδικό που το 2003 πήρε την ονομασία The International Journal of Speech, Language and the Law, για να καταστήσει σαφή τον ευρύτερο ορισμό της Δικανικής Γλωσσολογίας στους επίδοξους αναγνώστες. Η παραπάνω εξέλιξη αποτελεί περίτρανη απόδειξη πως τα τελευταία χρόνια, το πεδίο αναπτύσσεται αλματωδώς κερδίζοντας το ενδιαφέρον ολοένα και περισσότερων ερευνητών και ερευνητριών ανά τον κόσμο και παραμένει πολύ-επιστημονικό, όπως ακριβώς ξεκίνησε, με διακλαδώσεις που φτάνουν -πέραν της γλώσσας και της δικαιοσύνης- στην ψυχολογία, την ανθρωπολογία, την κοινωνιολογία. Η αξιοποίηση δε της τεχνολογίας

τα τελευταία χρόνια έχει σημειώσει εξαιρετικά σημαντική πρόοδο στα πρόσφατα ευρήματα συγκριτικά με τις πρώτες εργασίες που πραγματοποιήθηκαν στον τομέα.

1.4. Γλωσσικά τεκμήρια

Τα εγκληματολογικά γλωσσικά τεκμήρια συνίστανται σε οποιονδήποτε τύπο κειμένου (προφορικό ή γραπτό) και μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε εγκληματολογική έρευνα ή ως αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο. Τα κείμενα αυτά περιλαμβάνουν κλήσεις έκτακτης ανάγκης, σημειώματα λύτρων, ανώνυμα γράμματα/κλήσεις/μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου/μηνύματα μέσω κινητών τηλεφώνων, επιστολές αυτοκτονίας, ομολογίες ή δηλώσεις, τρομοκρατικές προκηρύξεις κλπ. Καθώς η νομική επιστήμη γίνεται όλο και πιο σημαντική, η Δικανική Γλωσσολογία αποτελεί έναν κλάδο του οποίου η έρευνα οδηγεί σε εξελίξεις που συμβάλλουν όλο και περισσότερο στην επίλυση εγκλημάτων. Ο χαρακτήρας του συγκεκριμένου επιστημονικού αντικειμένου, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, είναι πολύ-επιστημονικός και διεπιστημονικός και επομένως διαθέτει πολλές εφαρμογές και υπο-κλάδους που ορίζουν και διερευνούν τη γλώσσα ως αποδεικτικό στοιχείο, το οποίο δύναμει μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά την αστυνομική έρευνα, αλλά και στη δικαστική διαδικασία. Σήμερα, η εφαρμογή νέων επιστημονικών μεθόδων στην ανάλυση καταθέσεων και η αξιολόγηση του γλωσσικού προφίλ κατηγορούμενων και μαρτύρων μπορεί να αποτελέσει καθοριστικό παράγοντα κατά την εκδίκαση μιας υπόθεσης και έτσι γίνεται αντιληπτό πως η συνεισφορά της επιστήμης αυτής στο νομικό πλαίσιο είναι βαρύνουσας σημασίας για την αποκωδικοποίηση των γλωσσικών νοημάτων σε νομικό επίπεδο, υποβοηθώντας παράλληλα το κοινωνικό έργο και προβάλλοντας ταυτόχρονα την αναγκαιότητα για αλληλεπίδραση των διαφόρων επιστημών (Correa, 2013).

1.5. Τύποι κειμένων

Αυτό που διαφοροποιεί την δικανική γλωσσολογία από παρόμοιους κλάδους της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας είναι τα κείμενα που εξετάζει. Σε γενικές γραμμές, κάθε είδος κειμένου που χρησιμοποιείται σε ένα νομικό περιβάλλον αποτελεί ένα

είδος εγκληματολογικού κειμένου, το μέγεθος του οποίου καθορίζεται από τη φύση της εκάστοτε υπόθεσης. Ο Olsson (2008) πρότεινε τη σύνδεση της δικανικής γλωσσολογίας με την ερευνητική (investigative), θέτοντας ως στόχο την παροχή στον ερευνητή μεθόδων ανάλυσης με βάση το είδος του κειμένου και όχι την παροχή στο δικαστήριο στοιχείων επιστημονικής αξιολόγησης. Το διαφορετικό πλαίσιο των καταστάσεων και των συνθηκών στις οποίες παράγεται ένα κείμενο οδηγεί στη δημιουργία διαφορετικών τύπων κειμένων που απαιτούν διαφορετική προσέγγιση σε εγκληματολογικό επίπεδο. Έτσι, σημείο αναφοράς μας είναι οι ακόλουθοι κειμενικοί τύποι, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οποιοσδήποτε τύπος γραπτής ή προφορικής επικοινωνίας δεν μπορεί να αποτελέσει βασικό αποδεικτικό στοιχείο σε μια υπόθεση.

1) Κλήση Έκτακτης Ανάγκης (Emergency call)

Σε μία κλήση έκτακτης ανάγκης, η ικανότητα του παραλήπτη ή του χειριστή έκτακτης ανάγκης να εξαγάγει γλωσσικές πληροφορίες δίνοντας την κατάλληλη απάντηση, είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή ολοκλήρωση της κλήσης. Συχνά μία επικοινωνία αυτού του είδους συνιστά το πρώτο διαθέσιμο αποδεικτικό στοιχείο σε μία υπόθεση ανθρωποκτονίας, καθώς ηχογραφείται σε φάση έντονου στρες και αποτελεί την πρώτη εκδοχή αυτού που ισχυρίζεται πως γνωρίζει ο καλών. Έμφαση επίσης δίνεται στον ήχο, τον ρυθμό της φωνής, στον βαθμό συνεργασίας μεταξύ παραλήπτη και καλούντος, ώστε να ελεγχθεί η ειλικρίνεια και η αξιοπιστία του και να ενισχυθεί αντίστοιχα η απόκριση της αστυνομίας διαμορφώνοντας κατάλληλα τις πρώιμες στρατηγικές έρευνας. Τα red flags (κόκκινες σημαίες) που ενδεχομένως υποβόσκουν σε μία τέτοια κλήση και υπονοούν εξαπάτηση, καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό περαιτέρω αντιδράσεις από την πλευρά του χειριστή της κλήσης. Για παράδειγμα, οι δισταγμοί, οι υπεκφυγές, οι ελλειπείς ή υπερβολικά σύντομες απαντήσεις υποδηλώνουν ψεύδος και εξαπάτηση ακόμα και σε πολύ σοβαρές περιπτώσεις. Μια δημοσίευτη μελέτη του Dr. Robert Keppel υπολόγισε ότι το 19% όλων των αναφορών ανθρωποκτονιών στην πραγματικότητα πραγματοποιήθηκε από τον ίδιο τον δράστη που παρουσιάζεται ως αθώος (Harpster, 2006: 19).

2) Σημειώματα Λύτρων και επικοινωνίες απειλητικού περιεχομένου

Συχνά τη διάπραξη ενός εγκλήματος ή την προειδοποίηση μίας ενδεχόμενης επίθεσης συνοδεύουν ή και μεθοδεύουν μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, σημειώματα λύτρων, κείμενα ή επιστολές κ.α. που συγκαταλέγονται πλέον μεταξύ

των αποδεικτικών στοιχείων της εκάστοτε υπόθεσης. Οι απειλές, προφορικές και γραπτές, θεωρούνται καθαρά γλωσσικά εγκλήματα (Storey, 2013), καθώς διαπράττονται μέσω της πράξης της έκφρασης απειλητικών λέξεων ή εκφράσεων και της γραπτής αποτύπωσής τους. Το Διαδίκτυο μάλιστα παρέχει πολλές ευκαιρίες σε όποιον σκοπεύει να στείλει ένα απειλητικό μήνυμα (Wallace, 1999), γεγονός που έχει αυξήσει δραματικά τα τελευταία χρόνια την αποστολή απειλητικών μηνυμάτων μέσω κάποιας ηλεκτρονικής συσκευής (Spitzberg, 2002). Σε περιπτώσεις εκβιασμών ή απαγωγών η απειλή συνοδεύεται από σημειώματα λύτρων, τα οποία μπορεί να αποδειχθούν και ψευδή. Πέρα από την περίπτωση McLure που αναφέρθηκε πιο πάνω, η ανάλυση σημειωμάτων λύτρων έχει συνδεθεί με πολύκροτες υποθέσεις, όπως αυτή της απαγωγής του μικρού Lindbergh το 1932 που από πολλούς χαρακτηρίστηκε ως το «έγκλημα του αιώνα» λόγω της τραγικής έκβασης και της απήχησης που γνώρισε στα μέσα της εποχής. Η εξέταση του ύφους σε ένα σημείωμα λύτρων αποτελεί έργο δικανικού γλωσσολόγου που μπορεί να διαλευκάνει ως έναν βαθμό και να προσδιορίσει την πραγματική πρόθεση, τον εντοπισμό «μεταμφίεσης» στον λόγο ως ένα είδος γλωσσικού καμουφλάζ και άρα τον βαθμό γλωσσικής επίγνωσης του γράφοντος, καθώς και σε ορισμένες περιπτώσεις, την ταυτότητά του. Οι δικανικοί γλωσσολόγοι εξετάζουν παράγοντες όπως είναι οι συντακτικές δομές, τα υφολογικά μοτίβα, τα σημεία στίξης, ακόμη και την ορθογραφία κατά τη διαδικασία ανάλυσης σημειωμάτων λύτρων. Στην περίπτωση του σημειώματος του Lindbergh, για παράδειγμα, οι ιατροδικαστές σύγκριναν τις ομοιότητες των στυλ γραφής από το σημείωμα με τον τρόπο γραφής του υπόπτου, δημιουργώντας μια καλύτερη ευκαιρία ταυτοποίησης (Federal Bureau of Investigation, 2019).

3) Σημειώματα αυτοκτονίας

Η απόφαση της αυτοχειρίας συχνά συνοδεύεται από ένα σημείωμα τυπικά σύντομο και περιεκτικό που εξηγεί τα κίνητρα και την ψυχολογική κατάσταση του ατόμου που επιθυμεί να θέσει τέλος στη ζωή του. Παραδοσιακά, η γλωσσική ανάλυση σημειωμάτων αυτοκτονίας έχει απασχολήσει σε πληθώρα ερευνών τη δικανική γλωσσολογία, κυρίως ως προς την εξέταση της γνησιότητας των κειμένων στο πλαίσιο αστυνομικών ερευνών και δικαστικών υποθέσεων (Coulthard & Johnson, 2017). Μία αξιόπιστη επιστολή αυτοκτονίας διαθέτει σαφές περιεχόμενο χωρίς υπεκφυγές και απευθύνεται σε συγκεκριμένο αποδέκτη ή αποδέκτες σχετιζόμενη με τη μεταξύ τους σχέση και επιδιώκοντας συχνά τη γέννηση αισθημάτων ενοχής. Τα

γνήσια σημειώματα σπάνια ξεπερνούν τις 300 λέξεις και σε αυτά εκφράζονται τα συναισθήματα των θυμάτων που δεν εκφράστηκαν όσο ήταν εν ζωή. Ο χαρακτηρισμός μίας τέτοιας επιστολής ως αξιόπιστης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικός τη στιγμή που πλαστά αντίστοιχα έγγραφα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για συγκάλυψη ή διάπραξη διαφόρων μορφών εγκλημάτων και, κατά συνέπεια, μία τέτοια παραδοχή καθιστά απαραίτητη την ανάλυσή τους από δικανικούς γλωσσολόγους. Αν και- όπως αναφέρθηκε- πολλές μελέτες έχουν πραγματοποιηθεί από γλωσσική άποψη, ωστόσο οι περισσότερες έρευνες συγκεντρώνονται στους ψυχολογικούς παράγοντες που συντέλεσαν στη συγγραφή ενός τέτοιου μηνύματος και λειτούργησαν προειδοποιητικά για την πράξη της αυτοχειρίας.

4) Τελικές δηλώσεις πριν από τη θανατική ποινή

Οι τελικές (ή «τελευταίες») δηλώσεις θανατοποινιτών αντιπροσωπεύουν ένα είδος λόγου που διαμορφώνεται στο θεσμοθετημένο περιβάλλον των φυλακών θανατοποινιτών υπό το κράτος έντασης και στόχο έχει να εκφράσει τους τελευταίους προβληματισμούς του καταδικασθέντα. Οι δηλώσεις πριν τη θανατική ποινή (“death row statements”) αποτελούν μία σχετικά πρόσφατη προσθήκη στους τύπους κειμένων με τους οποίους ασχολείται η δικανική γλωσσολογία και προέρχονται από την μακροχρόνια αμερικανική παράδοση να επιτρέπει στον κατάδικο να μιλήσει σύντομα αμέσως πριν από την εκτέλεση. Στις δηλώσεις αυτές, ο θανατοποινίτης άλλοτε παραδέχεται το έγκλημα με ευθύτητα, και άλλοτε αρνείται το έγκλημα γεννώντας αμφιβολία και δημιουργώντας μία εντύπωση αθωότητας. Συχνά κείμενα τέτοιου είδους μετατρέπονται σε βήμα έκφρασης οργής και καταγγελίας, με σαφή επικριτική διάθεση απέναντι στους μάρτυρες, το σύστημα δικαιοσύνης και χαρακτηρίζουν τους νόμους διεφθαρμένους σε μία προσπάθεια να απεικονίσουν την αθωότητα ή να εκφράσουν εκδικητική διάθεση στις τελευταίες στιγμές πριν από τον θάνατο (Olsson, 2008). Τα τελευταία χρόνια έχει διαμορφωθεί ένα corpus με τέτοια έγγραφα και παρέχεται από το Aston Institute for Forensic Linguistics³ για ερευνητικούς σκοπούς.

5) Διαθήκες

Η Διαθήκη αποτελεί ένα νομικό έγγραφο που εκφράζει τις επιθυμίες ενός ατόμου (κληροδότη) ως προς τον τρόπο διανομής της περιουσίας του μετά τον

³ <https://www.aston.ac.uk/research/forensic-linguistics>

θάνατό του και ως προς το πρόσωπο (εκτελεστής) που θα τη διαχειρίζεται μέχρι την τελική διανομή της. Για να είναι έγκυρη μια διαθήκη, πρέπει να γραφτεί και να εκτελεστεί από ένα άτομο «με σώας τας φρένας». Με άλλα λόγια, το άτομο πρέπει να γνωρίζει τι συμβαίνει όταν υπογράφει το έγγραφο. Υπάρχουν περιπτώσεις κατά τις οποίες μία διαθήκη αποτελεί αντικείμενο λογοκλοπής (plagiarism) και αποσκοπεί στην εξαπάτηση. Ιδιαίτερα γνωστή είναι η υπόθεση του γιατρού Harold Shipman, που το 2000 κατηγορήθηκε για δεκαπέντε φόνους και για πλαστογράφηση των διαθηκών των θυμάτων του. Στην περίπτωση της Kathleen Grundy, μίας εκ των ασθενών του, η πλαστή διαθήκη ήταν αυτή που έγειρε υποψίες στην κόρη του θύματος και οδήγησε στη σύλληψή του. Δυστυχώς για τον Shipman, η κόρη Angela Woodruff ήταν και δικηγόρος και άρα αυτή που ασχολούνταν με τις νομικές υποθέσεις της μητέρας της. Η φρασεολογία στο πλαστό κείμενο, η επιλογή συγκεκριμένων λέξεων και η υπογραφή διέφεραν αισθητά από το συνηθισμένο ύφος της Grundy, ενώ η ύπαρξη λαθών στη γραφομηχανή- τη στιγμή που η Woodruff χαρακτήριζε τη μητέρα της ως ιδιαίτερα «σχολαστική»- συνηγορούσαν πασιφανώς υπέρ της πλαστότητας του εγγράφου. Μάλιστα το κείμενο ήταν μεγαλύτερο από το σύνηθες μέγεθος μίας διαθήκης (Δίκη Shipman, Ημέρα 4). Για τέτοιες περιπτώσεις, σήμερα υπάρχουν εξειδικευμένοι δικαστικοί γραφολόγοι που μπορούν να διαπιστώσουν τη γνησιότητα ενός τέτοιου εγγράφου.

6) Αναρτήσεις/μηνύματα σε Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Οι δηλώσεις, τα μηνύματα και γενικότερα τα κείμενα που δημοσιεύονται στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (social media) απασχολούν τα τελευταία χρόνια τον κλάδο της Δικανικής Γλωσσολογίας λόγω της ραγδαίας ανάπτυξης του Διαδικτύου. Το πέπλο της ανωνυμίας που παρέχεται από τις προπληρωμένες κάρτες SIM, τα δημόσια Wi-fi spots και διανεμημένα δίκτυα, όπως το Tor, έχει περιπλέξει δραματικά το έργο της αναγνώρισης των χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των προθέσεών τους στο πλαίσιο διεξαγωγής εγκληματολογικών ερευνών. Το έργο των δικανικών γλωσσολόγων δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο αν αναλογιστούμε το μέγεθος των κειμένων αυτών (στην περίπτωση του Twitter, για παράδειγμα, δεν ξεπερνούν τους 140 χαρακτήρες) και τις περιπτώσεις εκείνες στις οποίες το μοναδικό στοιχείο που διαθέτουμε για τον δράστη είναι το δημοσιευμένο κείμενο. Αν και τομέας αυτός αντιμετωπίζει πολλά προβλήματα λόγω του διαρκώς αναπτυσσόμενου και συχνά μεταβαλλόμενου κυβερνοχώρου, ωστόσο πολλές γλωσσολογικές έρευνες

που έχουν πραγματοποιηθεί στο Facebook, το Twitter και σε διάφορα forums έχουν οδηγήσει σε αποκάλυψη εγκλημάτων και παράνομων ενεργειών και σε ανίχνευση εξαπάτησης, απάτης ή διαφθοράς.

7) Τρομοκρατικές προκηρύξεις και απειλές

Το παγκόσμιο ενδιαφέρον για τη γλώσσα που χρησιμοποιούν οι τρομοκράτες φαίνεται να αυξάνεται λόγω της τρέχουσας παγκόσμιας κατάστασης. Ερευνητές από διάφορους τομείς προσπάθησαν να συμβάλουν στην κατανόηση των ποικίλων αιτιών, εκδηλώσεων και συνεπειών της τρομοκρατίας λαμβάνοντας υπόψη πολιτιστικές, κοινωνικές, οικονομικές συνθήκες. Ως είθισται, το φαινόμενο πέρα από την πολιτική, κοινωνιολογική, ψυχολογική κλπ. θέαση, ανά καιρούς αναμοχλεύει το γλωσσολογικό ενδιαφέρον γύρω από τους εκφραστικούς τρόπους των τρομοκρατών. Μία από τις πιο γνωστές υποθέσεις αποτελεί αυτή του Ted Kaczynski γνωστού και ως Unabomber, ενός κατά συρροή βομβιστή στις ΗΠΑ ο οποίος για 17 χρόνια (1978 – 1995) ταχυδρομούσε αυτοσχέδιες βόμβες σε πανεπιστήμια και αεροπορικές γραμμές; Ο Kaczynski συνελήφθη όταν οι συντακτικές και εκφραστικές επιλογές του αναγνωρίστηκαν από τον αδελφό του David Kaczynski, ο οποίος θεώρησε πως το πολυσέλιδο μανιφέστο του Unabomber που είχε δημοσιευθεί στα μέσα παρουσίαζε πολλές ομοιότητες με τα κείμενα του αδελφού του, Ted. Η ανάλυση που έγινε από δικανικούς γλωσσολόγους επιβεβαίωσε τις αρχικές υποψίες του αδελφού του David και ο Ted συνελήφθη και ομολόγησε. Τα γλωσσικά τεκμήρια της τρομοκρατίας επομένως μπορούν να προσφέρουν σημαντικές πληροφορίες ως προς την αναγνώριση ή επαλήθευση συγγραφέα, ως προς την πρόβλεψη τρομοκρατικών απειλητικών ενεργειών και ως προς τον καθορισμό των κινήτρων που διαμορφώνουν το προφίλ των ατόμων που εμπλέκονται στην τρομοκρατία με έμφαση στη ρητορική των ομάδων που υποκινούν βία.

1.6. Τομείς

Η διάκριση που συνήθως προτείνεται στη δικανική γλωσσολογία τη διαιρεί σε δύο βασικά σκέλη: i) τη γλώσσα της νομικής διαδικασίας (language of legal process) και ii) τη γλώσσα ως αποδεικτικό στοιχείο (language as evidence) (Coulthard & Johnson, 2017). Αυτή η δυαδική διάκριση θολώνει τα όρια μεταξύ της γραπτής και

της προφορικής γλώσσας οδηγώντας στην πρόταση ενός πιο ικανοποιητικού τριμερούς μοντέλου, που ωστόσο δεν πρέπει να μας επιτρέψει να ξεχάσουμε ότι α) ορισμένα κείμενα σταθερής μορφής «εκτελούνται» προφορικά, β) σε ορισμένες περιπτώσεις οι αστυνομικές ανακρίσεις μαγνητοσκοπούνται και ηχογραφούνται τυπικά και μεταγράφονται στη συνέχεια σε γραπτή μορφή, γ) αυτές οι μεταγραφές μετατρέπονται ξανά σε προφορικό λόγο στην αίθουσα ενός δικαστηρίου από την πλευρά του δικηγόρου ή εισαγγελέα και τέλος δ) οι πραγματογνώμονες γλωσσολόγοι αναλύουν τόσο προφορικά όσο και γραπτά δεδομένα κατά τη διαδικασία της έρευνάς τους. Όπως, λοιπόν, ήδη παρουσιάσαμε στην προσπάθεια διευκρίνισης του όρου «Δικανική Γλωσσολογία» και με βάση τα παραπάνω, επικρατεί η τριμερής διαίρεση και ο κλάδος αφορά τους κάτωθι διακριτούς τομείς:

1. Τη γλώσσα των γραπτών νομικών κειμένων: Εδώ ο γλωσσολόγος ενδιαφέρεται περισσότερο για το σύνθετο λεξιλόγιο, την περίπλοκη σύνταξη και γραμματική και την σπάνια στίξη ή την ασάφεια που μπορεί να χαρακτηρίζει πολλά νομικά κείμενα και τα επακόλουθα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι αναγνώστες και ερμηνευτές τους (Stygall, 2010).

2. Τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο εγκληματολογικών και νομικών διαδικασιών. Εδώ η γλωσσολογική έρευνα επικεντρώνεται στη φύση των αστυνομικών ανακρίσεων, τους εξειδικευμένους κανόνες που διέπουν την αλληλεπίδραση στα δικαστήρια, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ευάλωτοι μάρτυρες και τις δυσκολίες που συναντούν όσοι δε μιλούν τη «γλώσσα του δικαστηρίου» (Haworth, 2010; Heffer, 2005).

3. Την αξιοποίηση των γλωσσικών δεδομένων ως αποδείξεων. Σε αυτή την περίπτωση ο γλωσσολόγος λειτουργεί ως ειδικός μάρτυρας αναλύοντας γλωσσικά δεδομένα γραπτών ή προφορικών κειμένων που συνιστούν βασικό στοιχείο μίας εγκληματολογικής έρευνας. Μεταξύ άλλων, ο δικανικός γλωσσολόγος ως πραγματογνώμων μπορεί να εκφράσει απόψεις σχετικά με τη σύγχυση ανταγωνιστικών εμπορικών σημάτων, την πατρότητα και τη γνησιότητα εγγράφων, την ταυτότητα και το υπόβαθρο ενός συγγραφέα (Coulthard & Johnson, 2017).

1.7. Πεδία Εφαρμογής Δικανικής Γλωσσολογίας

Οι ακόλουθες περιοχές εφαρμογής της Δικανικής Γλωσσολογίας έχουν διαφορετικούς βαθμούς αξιοπιστίας στο πεδίο και μέχρι σήμερα ερευνώνται συστηματικά με στόχο την βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων που παρέχουν. Στην πραγματικότητα αποτελούν πεδία που σχετίζονται εν γένει με τη γλωσσολογική έρευνα, αλλά εφαιπτόμενα με τους τύπους κειμένων που αναφέρθηκαν πιο πάνω, μπορούν να σταθούν ιδιαίτερα τελεσφόρα στο πλαίσιο μίας δικανικής ή ποινικής διαδικασίας. Οι δικανικοί γλωσσολόγοι παρέχουν στοιχεία επομένως στις εξής περιοχές (AHRC, 2009):

1) Αναγνώριση συγγραφέα ανώνυμων κειμένων (Author Identification)

Η ταυτοποίηση του συντάκτη μπορεί να περιγραφεί ως αναγνώριση του συγγραφέα ενός κειμένου από ανώνυμη πηγή, με βάση τα προηγούμενα αρχεία γραφής του. Η αναγνώριση ενός συγγραφέα έχει προηγουμένως ερευνηθεί στο πλαίσιο του κλάδου της Επεξεργασία Φυσικής Γλώσσας ως πρόβλημα ταξινόμησης κειμένου στο οποίο κάθε συγγραφέας θεωρείται ξεχωριστή κατηγορία. Σε κάθε πρόβλημα αναγνώρισης της συγγραφικής δημιουργίας, υπάρχει ένα σύνολο υποψηφίων συγγραφέων, ένα σύνολο δειγμάτων κειμένων γνωστών συγγραφέων που καλύπτουν όλους τους υποψήφιους συγγραφείς (σώμα εκπαίδευσης) και ένα σύνολο δειγμάτων κειμένου άγνωστης συγγραφής (σώμα ελέγχου) και καθένα από αυτά πρέπει να αποδοθεί σε έναν υποψήφιο συγγραφέα (Stamatatos, 2009). Ο προσδιορισμός ενός ατόμου ως συγγραφέα ή ομιλητή βασίζεται στην ανάλυση του υφολογικού του προφίλ και πιο συγκεκριμένα στον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιεί τη γλώσσα (λεξιλόγιο, συννομιλίες, προφορά, ορθογραφία, γραμματική κ.α.). Ο γλωσσολόγος προσεγγίζει το πρόβλημα της αμφισβητούμενης γραφής από τη θεωρητική θέση ότι κάθε φυσικός ομιλητής διαθέτει τη δική του ξεχωριστή και μοναδική εκδοχή χρήσης της γλώσσας (ιδιόλεκτος) και ότι αυτή θα εκδηλωθεί μέσω διακριτών και ιδιότυπων επιλογών (Halliday et al., 1964). Αυτή η παραδοχή υπονοεί πως το γλωσσικό αποτύπωμα του εκάστοτε ομιλητή μπορεί να αξιοποιηθεί, όπως και μία υπογραφή, για την αναγνώρισή του. Τα κείμενα που συνήθως αναλύονται περιλαμβάνουν σημειώσεις λύτρων, μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, επιστολές απειλής και μηνύματα εκβιασμού. Παρόλο που η ανάλυση ταυτοποίησης συγγραφέα έχει πραγματοποιηθεί στο παρελθόν σε μικρότερα κείμενα όπως μηνύματα SMS, σημειώματα λύτρων και μηνύματα στο Facebook (Macleod & Grant,

2012) εξακολουθεί, σε κάποιο βαθμό, να παραμένει ανεπαρκής η έρευνα σε σύντομα (ή εξαιρετικά σύντομα) κείμενα. Η αναγνώριση συγγραφέα μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη διερεύνηση πολλών διαφορετικών τύπων εγκλημάτων. Τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, το πεδίο αναγνωρίζεται όλο και περισσότερο από ερευνητικούς οργανισμούς, την κοινότητα των εγκληματολογικών επιστημών και τα δικαστήρια, ως αξιόπιστος τρόπος παροχής πρότυπων αποδεικτικών στοιχείων.

2) Δικανική υφολογία (forensic stylistics)

Η Δικανική υφολογία σχετίζεται με την εξέταση του ύφους ενός κειμένου (γραπτού ή προφορικού) με σκοπό την επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με αμφισβητούμενη συγγραφή. Πέρα όμως από την ταυτοποίηση συγγραφέα, που αναφέρθηκε παραπάνω ως υπο-κλάδος της δικανικής υφολογίας ο δικανικός γλωσσολόγος διερευνά τις περισσότερες φορές με διεπιστημονικό τρόπο το ύφος γραφής των κειμένων και το πώς αυτό συνδέεται με την ταυτότητα του συγγραφέα τους ή και άλλα χαρακτηριστικά του. Κατά τη διερεύνηση ενός εγκλήματος, είναι σημαντικό να μελετηθεί η γραπτή ή προφορική γλώσσα του δράστη, καθώς μπορεί να προσφέρει εικόνα για την ηλικία, τη φυλή, το φύλο, το επίπεδο εκπαίδευσης, τις θρησκευτικές ή πνευματικές πεποιθήσεις, το γεωγραφικό και κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο, τον πολιτισμό και την εθνικότητα. Το προφίλ ή ο χαρακτηρισμός του συγγραφέα συνίσταται στον προσδιορισμό των χαρακτηριστικών του συγγραφέα του ανώνυμου εγγράφου και χρησιμοποιείται για τη συλλογή δημογραφικών και ψυχολογικών ενδείξεων που τα γραπτά έγγραφα του συγγραφέα μπορούν να αποκαλύψουν. Σύμφωνα με τους Argamon και συν. (2008), μπορεί κανείς να εξετάσει τις ακόλουθες διαστάσεις προφίλ: φύλο του συγγραφέα (Argamon et al., 2003), ηλικία (Burger et al., 2006), μητρική γλώσσα (Koppel et al., 2005) και τύπο προσωπικότητας (Pennebaker et al., 2003).

Ο εντοπισμός της λογοκλοπής συνιστά ένα ακόμα αντικείμενο μελέτης του συγκεκριμένου πεδίου, καθώς τα τελευταία χρόνια φαινόμενα λογοκλοπής έχουν προσελκύσει σημαντικά τα μέσα ενημέρωσης λόγω εμπλοκής γνωστών προσώπων υψηλού κύρους, όπως ο Γερμανός Υπουργός Αμύνης Karl-Theodor zu Guttenberg, ο οποίος, το 2011 απαρνήθηκε τον τίτλο του διδακτορικού και τελικά παραιτήθηκε, ως αποτέλεσμα κατηγοριών ότι είχε προβεί σε λογοκλοπή κατά τη συγγραφή της διδακτορικής του διατριβής. Παράλληλα η ευρεία χρήση υπολογιστών και η έλευση του Διαδικτύου έχουν διευκολύνει την παράνομη οικειοποίηση της εργασίας άλλων,

από επιστημονικές εργασίες ως τον πηγαίο κώδικα ενός προγράμματος. Υπάρχουν δικανικοί γλωσσολόγοι που ασχολούνται με την ανίχνευση λογοκλοπής είτε χειροκίνητα είτε με τη βοήθεια υπολογιστικών μέσων (McMenamin, 2002).

3) Ανάλυση Λόγου (Discourse Analysis)

Σύμφωνα με τον Stubbs (1983) η Ανάλυση Λόγου μελετά i) τη χρήση της γλώσσας πέρα από τα όρια της πρότασης ή φράσης, ii) την αλληλεπίδραση μεταξύ κοινωνίας και γλώσσας και iii) τη διαδραστική καθημερινή και αυθόρμητη επικοινωνία. Βασικό αντικείμενο της Ανάλυσης Λόγου παραμένει η μελέτη των περιγραφών- γραπτών ή προφορικών- ενός γεγονότος, ειδικότερα όσον αφορά το περιεχόμενο και την οργάνωσή τους με έμφαση περισσότερο στο μήνυμα και λιγότερο στα επιμέρους κομμάτια του λόγου. Ο λόγος στην προφορική και γραπτή γλώσσα μπορεί να λάβει πολλές μορφές, ειδικά σε συνομιλίες που συνδέονται με συγκεκριμένα κοινωνικά περικείμενα. Το κοινωνικό πλαίσιο του λόγου καθορίζεται από μεταβλητούς παράγοντες όπως ο ομιλητής και ο ακροατής, οι κοινωνικοί τους ρόλοι, η προσωπική ή επαγγελματική σχέση τους, το θέμα, ο σκοπός, ο χρόνος και ο τόπος κ.λπ. Μέχρι τη δεκαετία του '80, το μεγαλύτερο μέρος της δικανικής γλωσσολογικής εργασίας αφορούσε είτε συγκρίσεις δειγμάτων χειρόγραφων εγγράφων είτε ηχογραφημένων φωνών, όπου η μεθοδολογία είχε αναπτυχθεί επαρκώς. Με την ανάπτυξη του κλάδου όμως, οι τεχνικές ανάλυσης λόγου εξελίχθηκαν παρέχοντας ποιοτικές έρευνες σε πολλά περιβάλλοντα με έμφαση στη γλώσσα των νόμων. Οι κύριοι τομείς ανάλυσης του λόγου περιλαμβάνουν ανάλυση προφορικού και γραπτού λόγου, μελέτη του λόγου συγκεκριμένων πλαισίων, όπως είναι η υπαγόρευση, οι συνομιλίες, οι ακροάσεις, μελέτη της γλώσσας της αίθουσας του δικαστηρίου, δηλαδή των δικηγόρων, των ενόρκων, των δικαστών, εξέταση και ανάλυση συγκεκριμένων τύπων επικοινωνίας, όπως είναι οι απειλές, οι προειδοποιήσεις, οι υποσχέσεις κ.λπ. Εδώ πρέπει να γίνει μια σαφής διάκριση ανάμεσα σε αυτό που ονομάζουμε «εξέταση εγγράφων» (document examination) και στη μελέτη των γλωσσικών επιλογών ενός συγγραφέα/ομιλητή. Για πολλά χρόνια, υπήρχε σύγχυση ανάμεσα στον γραφολόγο ή τον ερευνητή εγγράφων και τον δικανικό γλωσσολόγο, θεωρώντας πως ο δεύτερος συγκεντρώνεται στον γραφικό χαρακτήρα, το είδος της γραφομηχανής, το χαρτί ή το μελάνι που χρησιμοποιήθηκε σε μία υπόθεση και όχι σε αυτό που πραγματικά κάνει, δηλαδή τη συστηματική

μελέτη της ιδιότυπης χρήσης της γλώσσας του εκάστοτε ομιλητή σε διαφορετικά εγκληματολογικά περιβάλλοντα.

4) Δικανική Φωνητική (Forensic Phonetics)

Η Δικανική φωνητική αποτελεί ένα επιστημονικό και πρακτικό πεδίο στο οποίο εφαρμόζονται φωνητικές και γλωσσολογικές γνώσεις και μεθοδολογία για την παροχή χρήσιμων πληροφοριών στις έρευνες της αστυνομίας και την προετοιμασία και παρουσίαση εκθέσεων ειδικών μαρτύρων στο δικαστήριο. Στην προσπάθεια ενός ευρύτερου καθορισμού του, ο συγκεκριμένος τομέας αποτελείται από δύο βασικά στοιχεία. Το πρώτο αφορά την ανάλυση (συνήθως ηλεκτροακουστική) των σημάτων ομιλίας που έχουν μεταδοθεί και το δεύτερο σχετίζεται με την ανάλυση των ίδιων των επικοινωνιακών πράξεων (Hollien, 1990). Ο δικανικός φωνητικός (forensic phonetician), επομένως, ασχολείται αφενός με την αποκωδικοποίηση της ομιλίας, την παραγωγή ακριβών μεταγραφών όσων ειπώθηκαν, τον έλεγχο της ταυτότητας των ηχογραφήσεων και αφετέρου με τον προσδιορισμό της συναισθηματικής ή ψυχολογικής κατάστασης του ομιλητή και με την ανάλυση του λόγου ως πιθανή απόδειξη εξαπάτησης.

5) Δικανική Μεταγραφή (Forensic Transcription)

Η Δικανική Μεταγραφή που αναφέρθηκε και προηγουμένως ως ένα από τα αντικείμενα ενός δικανικού φωνολόγου, χρήζει ξεχωριστής αναφοράς καθώς αποτελεί έναν λιγότερο γνωστό τομέα, με σημαντικό ωστόσο αντίκτυπο σε νομικό πλαίσιο. Οι ερευνητές και το δικαστήριο χρησιμοποιούν μεταγραφές για να διευκρινίσουν τα αποδεικτικά στοιχεία σε μια ποινική υπόθεση. Οι δύο κύριοι τύποι μεταγραφών αφορούν γραπτά έγγραφα και εγγραφές βίντεο και ήχου. Η μεταγραφή πρέπει να είναι ακριβής και αξιόπιστη, επομένως απαιτεί προσεκτική εργασία από επαγγελματικές υπηρεσίες μεταγραφής ήχου και βίντεο, ειδικά σε περίπτωση που ένα ηχητικό ή οπτικό ντοκουμέντο μπορεί να παρερμηνευτεί κατά την ακρόαση, παραμένει ασαφές και ακατανόητο σε κρίσιμα σημεία ή είναι γενικότερα πολύ κακής ποιότητας και χαμηλής ανάλυσης. Η απλή παρουσία τέτοιων ντοκουμέντων δεν συνιστά αυτή καθαυτή αποδεικτικό στοιχείο, αλλά η αντιληπτότητα είναι ένας βασικός παράγοντας ώστε να αξιοποιηθούν τέτοιου είδους τεκμήρια στο έπακρο και ο δικανικός εμπειρογνώμων που θα αναλάβει ένα έργο όπως αυτό πρέπει να διαθέτει και τις κατάλληλες γλωσσολογικές γνώσεις, ειδικά όταν πρόκειται για απαντήσεις

μαρτύρων σε καταθέσεις, τηλεφωνικές ομιλίες ή πραγματικές ηχογραφήσεις γεγονότων που σχετίζονται με ένα έγκλημα. Αν και μία μεταγραφή δεν μπορεί να θεωρηθεί ποτέ απολύτως ακριβής λόγω των εκάστοτε προβλημάτων στα οποία προσκρούει (ασυνήθιστη ορθογραφία, διφορούμενες έννοιες, δυσανάγνωστα χειρόγραφα, ακατανόητες εικονογραφήσεις, ακατάληπτο λόγο κλπ.), ωστόσο στην περίπτωση που γίνει λανθασμένα αλλάζει συλλήβδην τα δεδομένα μίας δίκης.

6) Γλωσσική Ποικιλία (Variation)

Με τον όρο γλωσσική ποικιλία αναφερόμαστε σε κοινωνικές ή συμφραζόμενες διαφορές στους τρόπους με τους οποίους χρησιμοποιείται μία συγκεκριμένη γλώσσα. Ο Trask (2007) σημειώνει ότι «η ποικιλία, μακριά από το να είναι περιφερειακή και ασήμαντη, είναι ζωτικό μέρος της συνηθισμένης γλωσσικής συμπεριφοράς». Τόσο η κοινωνιογλωσσολογία όσο και η δικανική γλωσσολογία έχουν ως κοινό και γενικότερο στόχο να κατανοήσουν πώς οι άνθρωποι χρησιμοποιούν διαφορετικά τη γλώσσα και έτσι μοιράζονται ως τη μελέτη της γλωσσικής παραλλαγής ως κοινό ερευνητικό επίκεντρο, καθώς στην πραγματικότητα είναι αδύνατο να μελετηθούν οι γλωσσικές μορφές που χρησιμοποιούνται σε φυσικά κείμενα χωρίς να αντιμετωπιστεί το ζήτημα της γλωσσικής μεταβλητότητας. Η παραλλαγή μεταξύ γλωσσών, διαλέκτων και ομιλητών είναι γνωστή ως ποικιλία *interspeaker*, ενώ η παραλλαγή στη γλώσσα ενός μεμονωμένου ομιλητή ονομάζεται ποικιλία *intraspeaker*. Η γνώση των διαλεκτικών διαφοροποιήσεων είναι ουσιαστική στο δικανικό γλωσσικό πλαίσιο τη στιγμή που μία διαφορά μεταξύ της προφοράς της Νέας Υόρκης και της Βοστώνης μπορεί να αποτελέσει έρεισμα για την αθώωση ενός κατηγορούμενου σε μία υπόθεση (Labov & Harris, 2014) ή όταν σε περιπτώσεις «μεταμφιεσμένου» λόγου οι γλωσσολόγοι καλούνται να εντοπίσουν ακραίες σκόπιμες αλλαγές ύφους (Markham, 1999; Moosmuller, 2001).

1.8. Ο ρόλος του δικανικού γλωσσολόγου

Σύμφωνα με τον Coulthard (2013) οι δικανικοί γλωσσολόγοι καλούνται να παράσχουν απαντήσεις σε τρεις ερωτήσεις: i) τι «λέει» το δεδομένο κείμενο, ii) τι εννοεί και iii) ποιος είναι ο/η συγγραφέας του. Απαντώντας σε αυτές τις ερωτήσεις αυτόματα οι γλωσσολόγοι οφείλουν να αντλήσουν τη γνώση και τις τεχνικές που

προέρχονται από μία ή περισσότερες υπο-κατηγορίες της περιγραφικής γλωσσολογίας: τη φωνητική και φωνολογία, τη σύνταξη, τη σημασιολογία, την πραγματολογία, την ανάλυση λόγου και κειμένου. Ο ρόλος επομένως του δικανικού γλωσσολόγου αποτελεί μία σύνθετη εργασία, που συναντά συχνά προσκόμματα ή και ανυπέρβλητα εμπόδια στον δρόμο προς τη δικαιοσύνη. Σίγουρα ο κλάδος έχει διανύσει μία μακρά παράδοση στην περιγραφή γραπτών και προφορικών νομικών κειμένων και αλληλεπιδράσεων σε νομικό πλαίσιο (Mellinkoff, 1963; Solan, 1993; Heffer, 2005) και θα μπορούσε να θεωρηθεί υπο-κλάδος της περιγραφικής γλωσσολογίας. Αυτό που τον διαφοροποιεί, ωστόσο, είναι πως ενασχολείται με τις κοινωνικές και νομικές συνέπειες των κειμένων που περιγράφει.

Ο γλωσσολόγος καλείται να παράσχει ερευνητική βοήθεια ή αποδεικτικά στοιχεία για χρήση στο δικαστήριο. Μέχρι και σήμερα υφίστανται ισχυροί περιορισμοί στην εφαρμογή της γλωσσολογικής εμπειρογνωμοσύνης στο πλαίσιο του δικαίου λόγω του διαφορετικού βαθμού αποδοχής των σχετικών εκθέσεων στα δικαστήρια, της αμφισβητούμενης αξιοπιστίας που σχετίζεται με προβλήματα, όπως το μικρό μέγεθος ή/και δείγμα των κειμένων, της γλωσσικής ποικιλίας κ.α. Η ποιότητα των αποδεικτικών στοιχείων εξαρτάται συχνά και από την εμπειρία και γνώση των εκάστοτε γλωσσολόγων που εμπλέκονται σε μία συγκεκριμένη υπόθεση. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, όπου ο κλάδος παρουσιάζει κινητικότητα, ακολουθείται το πρότυπο Daubert⁴ για να θεωρηθεί ένα αποδεικτικό στοιχείο ως αξιόπιστο και επιστημονικά έγκυρο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, ο δικαστής μπορεί επίσης να επιτρέψει στον γλωσσολόγο να παρουσιάσει τα αποτελέσματά του, αλλά όχι να προσφέρει και γνώμη (Solan, 2013). Εδώ βέβαια πρέπει να τονιστεί πως η συμβολή ενός δικανικού γλωσσολόγου δεν περιορίζεται μόνο στην παροχή αποδεικτικών στοιχείων για ποινική δίωξη, αλλά και στην παροχή συμβουλών και απόψεων για

⁴ Το τεστ Daubert χρησιμοποιείται από έναν δικαστή για να κάνει μια προκαταρκτική εκτίμηση εάν η επιστημονική μαρτυρία ενός εμπειρογνώμονα βασίζεται σε συλλογισμό ή μεθοδολογία που είναι επιστημονικά έγκυρη και μπορεί να εφαρμοστεί σωστά στα επίμαχα γεγονότα. Σύμφωνα με αυτό το πρότυπο, οι παράγοντες που μπορούν να ληφθούν υπόψη για να καθοριστεί εάν η μεθοδολογία είναι έγκυρη είναι: (1) εάν η εν λόγω θεωρία ή τεχνική μπορεί και έχει δοκιμαστεί. (2) εάν έχει υποβληθεί σε αξιολόγηση και δημοσίευση. (3) το γνωστό ή πιθανό ποσοστό σφάλματος. (4) η ύπαρξη και η διατήρηση προτύπων που ελέγχουν τη λειτουργία του και (5) εάν χαιρεί ευρύτερης αποδοχής σε μία σχετική επιστημονική κοινότητα. Ορισμένοι γλωσσολόγοι συνήθως προσπαθούν να ακολουθήσουν αυστηρά το πρότυπο Daubert, σχεδιάζοντας τη μέθοδό τους ώστε να ανταποκρίνεται σε κάθε του κριτήριο. (Chaski, 2013), ενώ κάποιοι άλλοι υποστηρίζουν ότι το πρότυπο είναι πολύ αυστηρό και για ορισμένες μεθόδους δεν υπάρχει τρόπος να το περάσουν (McMenamin, 2002).

ερευνητικούς και αποδεικτικούς σκοπούς (Coulthard et al., 2011). Εξειδικευμένοι γλωσσολόγοι σίγουρα δύνανται να συμβάλλουν στην αθώωση κάποιου παρουσιάζοντας πειστικά γλωσσικά στοιχεία, όπως και να προκαλέσουν την αποδοχή της ενοχής με βάση την ανάλυσή τους. Ενδέχεται να διερευνήσουν ανακρίσεις ή να καταστήσουν ηχογραφήσεις ως έγκυρες ή άκυρες αποδεικνύοντας πως η καταγεγραμμένη γλώσσα δεν υποδηλώνει απαραίτητα την ενοχή του κατηγορουμένου (Danielewicz-Betz, 2012). Χρειάζεται πολλές φορές να ταυτοποιήσουν τον συγγραφέα ενός κειμένου ή να αναγνωρίσουν τη φωνή ενός υπόπτου. Σε αυτό το σημείο συναντώνται και τα περισσότερα προβλήματα, καθώς σπάνια η ταυτοποίηση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί με βεβαιότητα λόγω των πολύ σύντομων κειμένων που συνήθως καλούνται να εξετάσουν. Είναι ευκολότερο να εξαλειφθεί ένας ύποπτος ως δράστης παρά να ταυτιστεί κάποιος με βεβαιότητα (Solan & Tiersma, 2005: 242). Γι' αυτό και ως επί το πλείστον οι σχετικοί εμπειρογνώμονες δεν πρέπει να οδηγούνται σε συμπεράσματα ή να εκφέρουν γνώμες, ανεξαρτήτως του πόσο πεπεισμένοι είναι για την ενοχή ή την αθωότητα κάποιου και διατηρώντας την αμεροληψία τους, οφείλουν να περιορίζουν τη γνώμη τους μόνο στο να δηλώσουν τον βαθμό πιθανότητας. Άλλα προβλήματα, όπως είναι τα σύντομα χρονικά όρια που υπαγορεύει μία νομική υπόθεση σε αντίθεση με το ακαδημαϊκό περιεχόμενο, η άγνοια του κοινού για το συγκεκριμένο πεδίο, η ανάγκη έκφρασης σύνθετων τεχνικών γνώσεων με τρόπους που μπορούν να γίνουν κατανοητοί, οι συνεχείς αλλαγές στον ίδιο τον τομέα του δικαίου κ.α. κλονίζουν τη θέση του δικανικού γλωσσολόγου σήμερα στο δικαστήριο. Η σύγκριση μάλιστα με άλλες εγκληματολογικές επιστήμες, όπως η Γενετική ή η Χημεία, που παράγουν ακριβέστερα αποτελέσματα, αναχαιτίζει την εδραίωση του κλάδου.

Η καθιέρωση της δικανικής γλωσσολογίας και η διεθνής της ανάπτυξη συναντά προκλήσεις που αφορούν τα δικαστικά συστήματα ανά τον κόσμο, αλλά τον βαθμό του ερευνητικού ενδιαφέροντος. Είναι απαραίτητη η ολοκληρωμένη μελέτη του κλάδου, η ανάπτυξη κοινών μεθόδων ανάλυσης για λόγους διασφάλισης εσωτερικής και εξωτερικής εγκυρότητας, η ορθή πρακτική και η συνεργασία μεταξύ των διεθνών οργανισμών δικανικής γλωσσολογίας όπως το IAFL, καθώς και ο διαρκής πειραματισμός με σώματα κειμένων και σύγχρονες τεχνολογικές μεθόδους. Στην Ελλάδα η Δικανική Γλωσσολογία γνωρίζει ισχυρή ανάπτυξη με τους περισσότερους γλωσσολόγους να ασχολούνται σε ακαδημαϊκό επίπεδο με

μεμονωμένες ποινικές υποθέσεις, χωρίς ποτέ να έχουν κληθεί ως εμπειρογνώμονες ή ειδικοί μάρτυρες σε ελληνικό δικαστήριο.

Κεφάλαιο 2ο: Για τον όρο «τρομοκρατία»

Οι όροι «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης» έχουν εγείρει μεγάλο προβληματισμό στην ακαδημαϊκή κοινότητα σχετικά με τον σαφή προσδιορισμό και ευρέως αποδεκτό ορισμό τους, λαμβάνοντας υπόψη τις εννοιολογικές δυσχέρειες που παρουσιάζει το φαινόμενο στο οποίο αναφέρονται, καθώς και το γεγονός ότι τα νοήματα που προσδιορίζουν την έννοια της τρομοκρατίας μεταβάλλονται και χρωματίζονται ανάλογα με τις εκάστοτε κοινωνικές και ιστορικές περιστάσεις. Οι μελετητές του φαινομένου της τρομοκρατίας, τις τελευταίες δεκαετίες, δεν κατέληγαν

σε έναν κοινά αποδεκτό ορισμό αυτής, αλλά επιχειρούσαν να καταθέσουν τις προσωπικές τους ερμηνείες και απόπειρες ορισμού. Ο Χαραλαμπίδης γράφει πως «Σε ένα βαθμό, ωστόσο, είναι κοινώς αποδεκτό ότι η τρομοκρατία είναι αρνητικός όρος ο οποίος αποδίδεται στους εχθρούς και αντιπάλους κάποιου» (Χαραλαμπίδης, 2019). Το ερώτημα, λοιπόν, που προκύπτει είναι κατά πόσο ομάδες που διαθέτουν αγωνιστικό, μαχητικό ή εθνικοαπελευθερωτικό χαρακτήρα και εκφράζουν τάσεις αυτονομίας άλλοτε σε μεγαλύτερο και άλλοτε σε μικρότερο βαθμό μπορούν να χαρακτηριστούν ως «τρομοκρατικές». Η σύγχυση αυτή, που πολλές φορές ενθαρρύνεται σκόπιμα από τα κράτη, περιγράφεται χαρακτηριστικά στην κοινότοπη φράση “one man’s terrorist is another man’s freedom fighter”, υπονοώντας πως αυτό που συνιστά «τρομοκρατία» για κάποιον αποτελεί εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα για κάποιον άλλον και η διερώτηση «ποιος είναι τρομοκράτης», σύμφωνα με αυτή τη σχολή σκέψης, εξαρτάται εξ ολοκλήρου από την υποκειμενική προοπτική του εκάστοτε ομιλητή χωρίς να συνεισφέρει ουσιαστικά στην προσπάθεια επίλυσης ενός παγκόσμιου προβλήματος. Η τάση και η προσπάθεια να συγχέονται οι έννοιες της τρομοκρατίας και της εθνικής απελευθέρωσης έρχεται στο προσκήνιο και μέσα από διάφορες επίσημες δηλώσεις από τον αραβικό κόσμο. Για παράδειγμα, στα ψηφίσματα της πέμπτης Ισλαμικής Συνόδου στο Κουβέιτ στις αρχές του 1987, αναφερόταν ότι «Το συνέδριο επαναλαμβάνει την απόλυτη πίστη του στην ανάγκη διάκρισης του βάνουσου και παράνομου τρομοκράτη και των δραστηριοτήτων που διαπράττονται από μεμονωμένα άτομα, ομάδες ή κράτη από τον νόμιμο αγώνα των καταπιεσμένων και υποταγμένων εθνών ενάντια στην ξένη κατοχή κάθε είδους. Ο αγώνας αυτός επικυρώνεται από το ουράνιο δίκαιο, τις ανθρώπινες αξίες και από διεθνείς συμβάσεις» (Soll, 2004). Η προσπάθεια να δικαιολογηθεί το «μέσο» (τρομοκρατία) ως προς τον «σκοπό» (εθνική απελευθέρωση) αποτέλεσε στο παρελθόν το πολιτικό περίβλημα πολλών σκοπιμοτήτων που «απενοχοποιούσαν» τη βία προβάλλοντάς τη ως μία δικαιολογημένη και νόμιμη δραστηριότητα και οδήγησε σε μία σημασιολογική παγίδα που κάθε άλλο παρά εμπόδισε την εκτεταμένη αποδοχή της στον δυτικό κόσμο.

Η τρομοκρατία επομένως, ως πράξη πολιτικής βίας, εγείρει μεγάλες αντιπαραθέσεις στον καθορισμό των ορίων και των ορισμών της. Ωστόσο, ο σαφής διαχωρισμός της τρομοκρατίας από αγωνιστικά και μαχητικά κινήματα αποτελεί ένα σταθερό ζητούμενο από όσους επιθυμούν και ζητούν να την προσδιορίσουν με ενάργεια. Η ρίζα της λέξης "τρόμος" (από το λατινικό "terrere" - "τρομάζω") εισήχθη

στα λεξικά των δυτικοευρωπαϊκών γλωσσών μέσω των γαλλικών τον δέκατο τέταρτο αιώνα και χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στα αγγλικά το 1528 (Schmid, 2023). Στη Γαλλική Επανάσταση (1789) ο όρος «τρομοκρατία» χρησιμοποιήθηκε από τους Ιακωβίνους για να περιγράψει τις πράξεις βίας ενάντια στην αριστοκρατία και παρά το γεγονός πως οι ιστορικοί δέχονται ότι και παλαιότερες μορφές άσκησης πολιτικής βίας ανάγονται στο φαινόμενο της τρομοκρατίας, η χρήση του όρου αποκρυσταλλώθηκε με το régime de la terreur (καθεστώς τρόμου) που επέβαλε ο Μαξιμιλιανός Ροβεσπιέρος στον αδυσώπητο αγώνα του κατά των εχθρών της Επανάστασης. Αν και αρχικά συνδέθηκε με την κρατική βία, ο όρος «τρομοκρατία» μετατοπίστηκε στην περιγραφή μη κρατικών παραγόντων μετά από τον συσχετισμό του με τους Γάλλους και Ρώσους αναρχικούς του 1880. Κύριο γνώρισμα των κινήματων που αναπτύχθηκαν αυτή την περίοδο αποτέλεσε η βίαιη αντίδραση ενάντια στην εκμετάλλευση του ανθρώπου από την τότε ραγδαία βιομηχανική ανάπτυξη (Μπόση, 2000). Έτσι, ο όρος άρχισε να αποκτά αυτόνομο ιδεολογικό αναρχικό χρωματισμό αλλά και να συνδέεται με αιματηρές βομβιστικές επιθέσεις, δολοφονίες πολιτικών προσώπων και άκρατη βία προσδίδοντας στα κινήματα τον χαρακτήρα μίας επαχθούς παρανοϊκής και εγκληματικής επιχείρησης (Παπαδάτος, 2009). Παρά ταύτα, πρέπει να αποφευχθεί η ταύτιση του αναρχισμού με την τρομοκρατία, καθώς ο πρώτος δεν προσέφευγε πάντα στη βία για την επίτευξη των στόχων του και συχνά τα μέσα που μετερχόταν ο αναρχικός χώρος αποτελούσαν αντικείμενο τριβής μεταξύ των εκπροσώπων του.⁵

Ορόσημο για τον μετασχηματισμό της έννοιας στην δυτική συνείδηση αποτελεί η δεκαετία του 1960, στους κόλπους της οποίας πραγματοποιήθηκαν οι κατάλληλες κοινωνικοπολιτικές ζυμώσεις που κατέστησαν εύφορο το έδαφος για την ανάδειξη κινήματων και οργανώσεων με αντιιμπεριαλιστικό και αντιαποικιοκρατικό ιδεολογικό προσανατολισμό. Ο μαρξισμός-λενινισμός επηρέασε δραστικά ομάδες νέων που διαμαρτύρονταν για τα δικαιώματα του Τρίτου Κόσμου, τα δικτατορικά καθεστώτα της Λατινικής Αμερικής, τον πόλεμο του Βιετνάμ και εναντιώνονταν στην επίσημη κρατική εξουσία. Έτσι αναδύθηκε ένα μοντέλο «αριστερής» τρομοκρατίας, που έδρασε κυρίως στη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία και το Βέλγιο, με κύρια

⁵ Οι Proudhon, Tolstoy, Godwin, Kropotkin, Weitling κατέκριναν τη χρήση βίας, θεωρώντας τη αδόκιμη για την επίτευξη του σκοπού τους, ενώ αναρχικοί όπως οι Meslier, Morely, Marat, Nechayef, Babeyf, Bakunin, θερούσαν τη χρήση βίας, τις δολοφονίες και τις βομβιστικές επιθέσεις ως αναγκαία εργαλεία για την έναρξη της επανάστασης (Χαραλαμπίδης, 2019, σελ. 199-200)

χαρακτηριστικά τη στοχοποίηση εκπροσώπων του κράτους, την ένταξη στον χώρο της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, καθώς και την προσεκτική εκτέλεση των σχεδίων με αποφυγή λαθών και τυχαίων θυμάτων (Δερμετζόπουλος, 2012).

Ο Laqueur σημειώνει ότι τη δεκαετία του 1970, η τρομοκρατία θεωρούνταν ότι πηγαζε αποκλειστικά από ακροαριστερές και επαναστατικές οργανώσεις, λόγω της ακροαριστερής ορολογίας που χρησιμοποιούσαν οι ομάδες. Αυτή η λανθασμένη στοχοποίηση οφειλόταν σε έλλειψη γνώσεων σχετικά με την ιστορία της τρομοκρατίας σε διεθνές επίπεδο, αγνοώντας ότι αυτή αποτέλεσε στρατηγική θρησκευτικών, ακροαριστερών, ακροδεξιών και λοιπών εθνικοαπελευθερωτικών ομάδων (Laqueur, 2004). Οι «αριστερές» ομάδες που ήρθαν στο προσκήνιο, γαλουχημένες στους κόλπους του μαρξισμού- λενινισμού, χαρακτηρίζονταν από συγκεκριμένη στρατηγική, ιδεολογική συγκρότηση, αυστηρή στρατολόγηση των μελών και προσεκτική επιλογή στόχων, αναλαμβάνοντας επώνυμα την ευθύνη των πράξεων τους με εκτενή κείμενα προκηρύξεων (Μπόση, 2000). Σε ένα τέτοιο έδαφος άνθισε και η ελληνική τρομοκρατία ήδη από το 1974, όπως θα δούμε διεξοδικά παρακάτω. Βέβαια, παρά το γεγονός ότι στα υπόλοιπα κράτη, το μοντέλο της «αριστερής» τρομοκρατίας δέχθηκε ισχυρό πλήγμα μετά την μεταβολή του καθεστώτος στις χώρες του πρώην υπαρκτού σοσιαλισμού και αποδυναμώθηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, ο ιδεολογικός προσανατολισμός της δεκαετίας του '70 χάραξε μεγάλο τόξο στην ιστορική διαδρομή της χώρας μας. Παράλληλα με την εμφάνιση αυτού του τύπου πολιτικής βίας, αναπτύχθηκε και η «ακροδεξιά» τρομοκρατική δράση σε διεθνές επίπεδο. Πάντα μιλώντας για αυτή την πλευρά της τρομοκρατίας ένας μελετητής βρίσκεται μπροστά σε μία διαπίστωση, που επαληθεύεται και στην ελληνική περίπτωση. Η ακροδεξιά τρομοκρατία αφενός δεν στρεφόταν πάντα κατά του κράτους, ενώ συχνά συνεργαζόταν με κρατικές και παρακρατικές ομάδες χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της προβοκάτσιας και αφετέρου ως έννοια εμπερικλείει τόσα διαφορετικά στοιχεία και ιδεολογίες (εθνικισμός, φασισμός, ρατσισμός, αντισημιτισμός, σοβινισμός, νατιβισμός, ξενοφοβία) που θεωρείται περισσότερο ως «οικογένεια ιδεολογιών» (Koehler, 2014) και έτσι καθιστά τον ορισμό της ακόμα πιο σύνθετο σε σχέση με την αριστερή τρομοκρατία. Ο τρόπος δράσης επίσης διαφέρει σημαντικά. Η επιλογή στόχων μπορεί να είναι τυχαία, πολλές ενέργειες των ομάδων έχουν ως απώτερο στόχο τη συκοφάντηση της αριστεράς ή την εξώθηση λήψης αυταρχικών μέτρων από τις κυβερνήσεις (Λυγερός, 2016), ενώ για χρόνια θα χαρακτηρίζαμε σποραδική και ανοργάνωτη την προσπάθεια μετάδοσης

πολιτικών μηνυμάτων μέσω γραπτών κειμένων που θα προσδιόριζαν με σαφήνεια τον ιδεολογικό προσανατολισμό της εκάστοτε ομάδας. Εν ολίγοις, μέχρι η δεξιά τρομοκρατία να «αλλάξει» μορφή και περιεχόμενο τις τελευταίες δεκαετίες, υπήρχαν σαφείς δυσκολίες να χαρακτηριστεί ακόμα και ως «τρομοκρατία». Ειδικά στη χώρα μας, οι αστυνομικές έρευνες προσανατολίζονταν κατά παράδοση στην αριστερά και γι' αυτό η αντιμετώπιση ακροδεξιών ομάδων δεν έφερνε αποτέλεσμα (Μπακογιάννης, 1977). Σύμφωνα με την Μπόση (2000), ωστόσο, «η ακροδεξιά τρομοκρατία υπήρξε και εξακολουθεί να αποτελεί την πιο επώδυνη μορφή βίας, αναφορικά με το κόστος σε ανθρώπινα θύματα».

Ο 21ος αιώνας σηματοδοτεί και την αλλαγή της «υφής» της τρομοκρατίας που πλέον εκφράζεται με ένα πολύ πιο καταστροφικό και απειλητικό τρόπο και αποκαλείται «νέα τρομοκρατία» ή «μεταμοντέρνα τρομοκρατία» (Nacos, 2019). Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ και αυτά που ακολούθησαν το 2004 και 2005 στην Ισπανία και στη Μεγάλη Βρετανία αντίστοιχα, άνοιξαν την αυλαία για μία σύγχρονη τρομοκρατική απειλή με παγκοσμιοποιημένο χαρακτήρα, ως συνέπεια του τέλους του διπολικού διεθνούς συστήματος και της εμφάνισης μιας «νέας τάξης πραγμάτων» (Δερμετζόπουλος, 2012). Η σφοδρότητα και η αγριότητα με την οποία επανεμφανίστηκε η τρομοκρατία στις αρχές του 2000 οδήγησε τα Ηνωμένα Έθνη και το Συμβούλιο Ασφαλείας να παραδεχτούν πως «οι πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας συνιστούν μία από τις πιο σοβαρές απειλές για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια στον εικοστό πρώτο αιώνα». Πλέον ο πυρήνας μετατοπίζεται προς τον ισλαμικό φονταμενταλισμό και η τρομοκρατική δράση άλλοτε προσανατολίζεται προς εδαφικές διεκδικήσεις που στηρίζονται σε ακραίες ισλαμιστικές ιδεολογίες (π.χ. Hamas, Hezbollah) και άλλοτε στον «παγκόσμιο αγώνα» απέναντι στις προδοτικές κυβερνήσεις που εγκαταλείπουν το Ισλάμ και «παρακμάζουν» ακολουθώντας δυτικές πολιτισμικές και κοινωνικές αντιλήψεις οργάνωσης των κοινωνιών τους (Μάζης, 2005).

Οι φάσεις αυτές και η διαφορετική κάθε φορά θεώρηση της τρομοκρατίας οδηγούν αναπόδραστα στην ανάγκη ορισμού του φαινομένου, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω. Η μελέτη της σχέσης της τρομοκρατίας με το κράτος και τη βία που ασκείται εντός της επικράτειάς του, διευκολύνει τη χαρτογράφηση των μορφών βίας που μετέρχονται οι τρομοκρατικές και αντισυστημικές ομάδες για να αποδυναμώσουν την εκάστοτε κρατική εξουσία. Σύμφωνα με τον Χαραλαμπίδου (2019) διακρίνονται τρεις μεγάλες εκφάνσεις αντισυστημικής πολιτικής βίας: α)

ακροδεξιά βία, β) αντιεξουσιαστική βία και γ) ισλαμικός εξτρεμισμός. Η διαίρεση αυτή αν και εύκολα συνάγεται από την ιστορική επισκόπηση που επιχειρήθηκε παραπάνω, ωστόσο καθόλου εύκολα δεν καταλήγει σε έναν κοινώς αποδεκτό ορισμό. Ο Schmid (2004) αναφέρει πως η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει χύσει τόσο μελάνι όσο αίμα έχουν χύσει οι ενέργειες των τρομοκρατών και ακόμα δεν υφίσταται ένας συναινετικός ορισμός για την τρομοκρατία και για κάποιους μελετητές ίσως να μην υπάρξει και ποτέ (Λοβέρδος, 1987). Η Μπόση ενδεικτικά αναφέρει πως η τρομοκρατία με τους τρόπους και τις μεθόδους που έχει εμφανιστεί δεν έχει ενταχθεί σε ένα ικανοποιητικό και ερμηνευτικό πλαίσιο που θα αποκωδικοποιούσε επακριβώς τις εκφάνσεις της ή θα οριοθετούσε τη δράση της (Μπόση, 2000).

Περαιτέρω, ως τρομοκρατία χαρακτηρίζεται μία απειλή είτε από το εσωτερικό είτε από το εξωτερικό μίας χώρας, χαρακτηρισμός που διαφοροποιείται ανάλογα με το κάθε κράτος και τα συμφέροντά του. Αυτό στο οποίο όλοι κατατείνουν βέβαια είναι πως ο όρος «τρομοκράτης» φέρει ένα έντονο πολιτικό και συναισθηματικό φορτίο αποτελώντας «μία λέξη με εγγενώς αρνητική χροιά στη σύγχρονη εποχή, που εν γένει κανείς εφαρμόζει σε εχθρούς και αντιπάλους του» (Hoffman, 2017). Το ασαφές περίγραμμα του όρου οδηγεί σε διατύπωση ορισμών που αφορούν περισσότερο την περιγραφή των πράξεων, του τρόπου οργάνωσης και λειτουργίας των τρομοκρατικών οργανώσεων, των κινήτρων και του *modus operandi* μεμονωμένων τρομοκρατών, παρά του φαινομένου αυτού καθαυτού. Στο βιβλίο τους «Πολιτική Τρομοκρατία», οι Schmidt και Jongman (2017) παραθέτουν 109 διαφορετικούς ορισμούς της τρομοκρατίας που αντλήθηκαν από μία έρευνα στην οποία συμμετείχαν κορυφαίοι ακαδημαϊκοί του συγκεκριμένου τομέα. Από αυτούς τους ορισμούς, οι συγγραφείς απομόνωσαν τα ακόλουθα επαναλαμβανόμενα στοιχεία, κατά σειρά στατιστικής εμφάνισης στους ορισμούς: Βία, δύναμη (εμφανίστηκε στο 83,5% των ορισμών), πολιτικός (65%), φόβος, τρόμος (51%), απειλές (47%), ψυχολογικές επιδράσεις και αναμενόμενες αντιδράσεις (41,5%), διαφορά μεταξύ των στόχων και των θυμάτων (37,5%), σκόπιμο, προγραμματισμένο, συστηματικό, οργανωμένη δράση (32%), μέθοδοι μάχης, στρατηγική, τακτική (30,5%).

Η έρευνα των Schmid και Jogman (2017) προανήγγειλε τη διατύπωση εκ μέρους τους ενός αποδεκτού από πολλές πλευρές ορισμού : «η τρομοκρατία είναι μια μέθοδος επαναλαμβανόμενων πράξεων βίας, στην οποία εμπλέκονται σχετικά κρυφά άτομα, ομάδες ή κρατικοί δρώντες, λόγω ιδιοσυγκρασίας, εγκληματικών ή πολιτικών λόγων, και όπου σε αντίθεση με τη δολοφονία, οι άμεσοι στόχοι της βίας δεν

αποτελούν και τον απώτερο σκοπό αυτής. Τα δε άμεσα θύματα επιλέγονται τυχαία ή μέσω συμβολικής στοχοποίησης, ως μέρος ενός ευρύτερου πληθυσμού-στόχου στον οποίο αποσκοπεί η πράξη, λειτουργώντας ως μήνυμα προς αυτόν» (Schmid & Jogman, 2017). Ο Laqueur (2004) αντίστοιχα απέδωσε στην «τρομοκρατία» πάνω από 100 ορισμούς και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι ένα γενικό χαρακτηριστικό αυτής είναι ότι συνεπάγεται βία και απειλή βίας, ενώ οι Jenkins και Butterworth (2020) περιγράφουν την τρομοκρατία ως «την υπολογισμένη χρήση της βίας για τη δημιουργία ενός γενικού κλίματος φόβου σε έναν πληθυσμό και, ως εκ τούτου, για την επίτευξη ενός συγκεκριμένου πολιτικού στόχου.

Κατά τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών, που αποπειράθηκε να συγκεράσει διαφορετικές απόψεις το 1992 στο υπ' αριθμόν 1566 (2004) ψήφισμα του Συμβουλίου Ασφαλείας «τρομοκρατικές πράξεις είναι εγκληματικές ενέργειες, συμπεριλαμβανομένων και κατά πολιτών, που αποσκοπούν στην πρόκληση θανάτου ή σοβαρών σωματικών βλαβών ή στην απαγωγή ομήρων, με σκοπό να προκληθεί κατάσταση τρόμου είτε στο σύνολο της κοινωνίας είτε σε μια ομάδα ατόμων είτε σε μεμονωμένα άτομα, έχοντας ως κίνητρο πολιτικές στοχεύσεις. Οι πράξεις αυτές είναι σε κάθε περίπτωση μη δικαιολογημένες, άσχετα από τη φύση των -εθνικών, θρησκευτικών, φιλοσοφικών, ιδεολογικών, πολιτικών, φυλετικών, θρησκευτικών-κινήτρων που επικαλούνται οι δράστες». Αντίστοιχα η προσέγγιση της Ε.Ε. για τον ορισμό της τρομοκρατίας κατοχυρώνεται στην κοινή θέση 2001/931 του Συμβουλίου σχετικά με την εφαρμογή μέτρων για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας και στην Απόφαση Πλαίσιο 2002/475 του Συμβουλίου για τον ως άνω σκοπό ως τρομοκρατικά αδικήματα ορίζονται: «οι πράξεις που διαπράττονται αδικαιολόγητα, με σκοπό το σοβαρό εκφοβισμό του πληθυσμού, υποχρεώνοντας έτσι μια κυβέρνηση ή διεθνή οργανισμό να εκτελέσει ή να απέχει από την εκτέλεση οποιασδήποτε πράξης, ή με σκοπό να προκαλέσουν σοβαρή αποσταθεροποίηση καταστροφή των θεμελιωδών πολιτικών, συνταγματικών, οικονομικών ή κοινωνικών δομών μίας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού» (EPRS).

Εύλογα, λοιπόν, κατανοούμε πως λόγω των εννοιολογικών δυσχερειών που παρουσιάζει η προσέγγιση της έννοιας της τρομοκρατίας για την πλειονότητα των αναλυτών, η προσπάθεια υιοθέτησης της έχει χαρακτηριστεί ως «ναρκοπέδιο» που καθιστά εξαντλητικό εγχείρημα τον αντικειμενικό ορισμό, παρά το γεγονός ότι αν μπορούσε αυτός να διατυπωθεί ως αποδεκτό και συμφωνημένο θεμέλιο για την

ακαδημαϊκή έρευνα, θα διευκόλυνε τις επιχειρήσεις κατά της τρομοκρατίας σε διεθνή κλίμακα (Μπόση, 2004).

2.1. Η τρομοκρατία στην μεταπολιτευτική Ελλάδα

Όπως αναφέρθηκε νωρίτερα, οι πρώτες τρομοκρατικές οργανώσεις στην ελληνική επικράτεια έρχονται στο προσκήνιο μετά την πτώση της ελληνικής χούντας των συνταγματαρχών το 1974, σχεδόν δηλαδή δεκαπέντε χρόνια μετά από την εμφάνιση και εξέλιξη του φαινομένου σε άλλα ευρωπαϊκά κράτη, καθώς η εφτάχρονη δικτατορία (1967-1974) καθυστέρησε την ανάπτυξη της τρομοκρατίας με την παρούσα μορφή. Η εμφάνιση και δράση των ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων πέρα από μία κοινή θεωρητική και ιδεολογική βάση, συνοδεύεται επίσης από μία μακρόβια παρουσία (Μπόση, 2000), χαρακτηριστικό που τις διαφοροποιεί από αντίστοιχες ομάδες του εξωτερικού.

Σύμφωνα με τον Rapoport (2001) η διεθνής τρομοκρατία τείνει να εκδηλώνεται με τη μορφή κυμάτων διάρκειας μίας γενεάς, κατά την εκδήλωση των οποίων επικρατεί μία συγκεκριμένη θεώρηση περί πολιτικής βίας, η οποία οριοθετεί την ιδεολογία, την οργάνωση και τη στρατηγική των βασικών τρομοκρατικών οργανώσεων της περιόδου. Αναλυτικότερα, ο Rapoport (2001) πρότεινε την ομαδοποίηση κάποιων «θολών» μοτίβων πολιτικής βίας που απασχόλησαν τους μελετητές στο παρελθόν, σε τέσσερα διακριτά κύματα με βάση α) έναν συγκεκριμένο κύκλο δραστηριοτήτων που χαρακτηρίζονται από φάσεις επέκτασης και συστολής, β) την κάλυψη πολλαπλών εθνών και γ) μία κοινή κυρίαρχη ενέργεια που διαμορφώνει τα χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων ομάδων και τις αμοιβαίες τους σχέσεις. Η σύγχρονη τρομοκρατία, κατ' επέκταση, μπορεί να χωριστεί σε τέσσερα κύματα, το «αναρχικό», το «αντιαποικιακό», το «νέο-αριστερό» και το «θρησκευτικό» κατά χρονολογική σειρά εμφάνισης. Με βάση τη θεωρία αυτή, το φαινόμενο της ελληνικής τρομοκρατίας μετά την μεταπολίτευση εντάσσεται στο τρίτο κύμα, που εμπνεύστηκε από την ένταση του Πολέμου του Βιετνάμ και διήρκεσε μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1990. Κύριο εφιαλτήριο για το ξέσπασμα αυτού του κύματος αποτέλεσε η αντίδραση στον ηγεμονισμό των ΗΠΑ και η δυσaráεσκεια εν γένει προς τον θεσμό του πολέμου. Ο αντι-ιμπεριαλισμός, ο αντι-δυτικισμός και ο αντι-αμερικανισμός θα απασχολήσουν την εγχώρια τρομοκρατία τόσο στην πρώτη όσο και στη δεύτερη

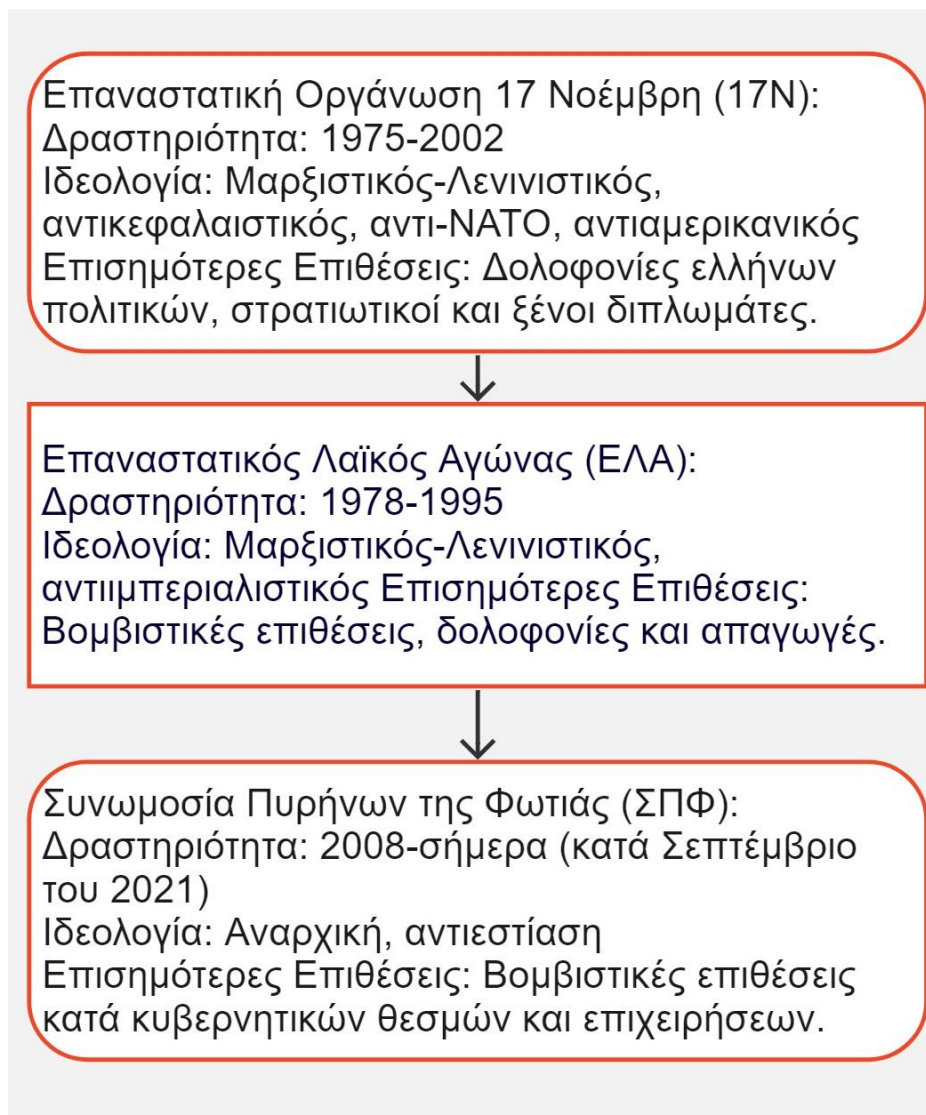
φάση της εκδήλωσής της, τουλάχιστον μέχρι το 2000. Αργότερα, οι ομάδες ένοπλης βίας που θα κυριαρχήσουν θα διακρίνονται κυρίως από τον αναρχικό τους πυρήνα με διαφορετικές ιδεολογικές και θεωρητικές θέσεις ανά περίπτωση.

Η τρομοκρατία στην Ελλάδα της μεταπολίτευσης διαμορφώνεται ουσιαστικά με την εμφάνιση δύο συγκεκριμένων οργανώσεων, της Οργάνωσης Επαναστατικός Λαϊκός Αγώνας (Ε.Λ.Α) το 1974 και της Επαναστατικής Οργάνωσης 17 Νοέμβρη το 1975. Οι ομάδες αυτές που θα έχουν τακτική παρουσία για αρκετά χρόνια στην ελληνική επικράτεια διαμορφώνουν μία πρώτη φάση του φαινομένου στη χώρα και εκπροσωπούν τον κύκλο της «παλαιάς» τρομοκρατίας, ο οποίος κλείνει με την εξάρθρωση και τη σύλληψη των μελών της 17 Νοέμβρη το 2002 (Chantzi, 2012). Η ιδεολογία που εκφράζεται στη φάση αυτή, είναι συγκεκριμένη και κατατάσσει τις οργανώσεις στον χώρο της αριστερής τρομοκρατίας και του αντι-εξουσιαστικού αγώνα απέναντι στο κράτος, τους εκπροσώπους και τα σύμβολά του. Διαπνέονται κυρίως από τη θεωρία του μαρξισμού/λενινισμού και διεκδικούν τη συμπάθεια του λαού μέσα από πατριωτικά μηνύματα. Οι αντιπαραθέσεις που διατυπώνονται στις προκηρύξεις τους και η φύση της τακτικής τους τις εντάσσει σε μία εξωκοινοβουλευτική σφαίρα δράσης που απορρέει κυρίως από μία ευρεία αίσθηση απογοήτευσης, βαθιά εμπεδωμένης μεταξύ των ριζοσπαστικών κύκλων της εποχής, απέναντι στο συντηρητικό καθεστώς του Κωνσταντίνου Καραμανλή. Η ιδέα πως η μεταπολίτευση αποτελεί ένα κατασκεύασμα κατ' επίφαση δημοκρατικό που προσπαθεί να εκμεταλλευτεί τους φτωχούς και τους αδύναμους, όπως εκφράζεται από μέλη των οργανώσεων, δικαιολογεί την προσφυγή στη βίαιη αντίσταση απέναντι στη διαφθορά και τη πλουτοκρατία και την εκτίμηση πως μόνο με τα όπλα είναι δυνατόν ο λαός να «υπερασπίζεται τη ζωή από εκείνους που την κακοποιούν» (Bull, 2014).

Όπως επισημαίνει και η Λαμπροπούλου (2018), οι οργανώσεις αυτές θεωρούσαν πως η χρήση της βίας με στόχο την αλλαγή της επικρατούσας κοινωνικής κατάστασης αποτελούσε ηθικό χρέος και διατείνονταν πως οι τρομοκρατικές πράξεις θα αφύπνιζαν εν καιρώ το σύνολο της κοινωνίας, προκειμένου να αγωνιστεί για την ανατροπή της καθεστηκυίας τάξης. Οι πράξεις τους εκτείνονται σε μία σειρά δολοφονικών ενεργειών (πολιτικών, στρατιωτικών, διπλωματών, αστυνομικών κ.α.), τοποθετήσεων εκρηκτικών μηχανισμών σε δημόσια κτήρια, ληστειών τραπεζών, κλοπών οπλισμού και στρατιωτικού υλικού και γενικότερα επιθέσεων (κυρίως σε αστυνομικά τμήματα). Κατά τη διάρκεια της πρώτης αυτής φάσης, τα ΜΜΕ

επιχειρούσαν συστηματικά να αποδυναμώσουν την πληροφόρηση σχετικά με το φαινόμενο της τρομοκρατίας, υπηρετώντας την επιθυμία των κυβερνήσεων να μη δίδονται οι απόψεις που έχουν για αυτές οι τρομοκρατικές οργανώσεις και παράλληλα να προβάλλονται οι τρομοκράτες σαν εγκληματίες του κοινού ποινικού κώδικα. Για να περιοριστεί η ενημέρωση σχετικά με τη δράση τους, δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις που ασκήθηκε πολύ αυστηρός άμεσος έλεγχος στα κρατικά ΜΜΕ και έμμεσος έλεγχος στα ιδιωτικά ΜΜΕ μέσω διώξεων, συγκαλύφθηκαν ειδήσεις και σημειώθηκαν ακόμα και αλλαγές στη νομοθεσία.

Μετά τη σύλληψη των μελών της 17 Νοέμβρη κλείνει ο κύκλος της «παλαιάς» τρομοκρατίας και από το 2003 με την εμφάνιση της οργάνωσης Επαναστατικός Αγώνας (που έδρασε την περίοδο 1975-1995 και έθεσε τέλος στη δράση του έπειτα από τη λήψη σαφούς πολιτικής απόφασης των μελών της), κάνει την εμφάνισή του το δεύτερο, «νέο» κύμα της εγχώριας τρομοκρατίας. Στην ίδια αυτή φάση δρουν ακόμα οι ομάδες «Λαϊκή Επαναστατική Δράση», οι «Συνωμοσίες των Πυρήνων της Φωτιάς», η «Σέχτα των Επαναστατών» κ.α. Οι ομάδες αυτές κατέχουν κεντρική θέση στο λεγόμενο «αντάρτικο» της πόλης και χαρακτηρίζονται επίσης από ακροαριστερή ιδεολογία και αντι-ιμπεριαλιστικές ιδέες. Μετά το 2008 οι ομάδες της εγχώριας τρομοκρατίας διακρίνονται τόσο από αναρχικές όσο και από μηδενιστικές απόψεις, γεγονός που καθιστά εύλογη τη διάκριση του φαινομένου σε δύο κατηγορίες: α) στην κλασική αναρχική τρομοκρατία και στη β) μηδενιστική τρομοκρατία. Σύμφωνα με τη Λαμπροπούλου (2018), τακτικός στόχος της νέας αυτής γενιάς τρομοκρατών δεν είναι πλέον η διεκδίκηση της συμπάθειας του λαού αν και επιδιώκουν τη δημοσιότητα των επιθέσεών τους. Η ιδεολογία τους δεν είναι σαφώς οριοθετημένη, οι στόχοι τους περιστρέφονται κυρίως γύρω από την αστυνομία, τη δικαιοσύνη και την πολιτική και τα μέσα τους ποικίλουν από εκρηκτικούς μηχανισμούς ως πυροβόλα όπλα. Η Μπόση (2019) αναφέρει πως οι στόχοι των οργανώσεων της νεο-τρομοκρατίας στην Ελλάδα διαφέρουν ανάλογα με το τι θεωρούν ως απειλή και με την αστυνομία να αποτελεί τον μεγαλύτερο εχθρό τους. Αποτελούνται από νέες, ευέλικτες και δύσκολες στον εντοπισμό δομές και συντίθενται από άτομα διαφόρων κοινωνικών στρωμάτων.

Σχεδιάγραμμα 1 Χρονοδιάγραμμα της εμφάνισης και της δράσης των κυριότερων τρομοκρατικών οργανώσεων στην Ελλάδα (δημιουργία του συγγραφέα)

Σύμφωνα με έκθεση της Europol του 2018, σε κράτη- μέλη όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία κυριαρχεί το φαινόμενο της ακροαριστερής τρομοκρατίας και αξίζει να σημειωθεί πως ειδικά στη χώρα μας παρά το γεγονός ότι στο χρονικό πλαίσιο δράσης των ελληνικών οργανώσεων βίας έδρασαν κατά καιρούς οργανώσεις προερχόμενες από τη Μέση Ανατολή, ωστόσο η «διεθνής» τρομοκρατία που έχει ως αφετηρία τη Μέση Ανατολή, δεν στράφηκε κατά στόχων του ελληνικού κράτους (Μισινάς, 2018).

Αυτό, όμως, που χρήζει περαιτέρω μελέτης είναι η εμφάνιση ακροδεξιών τρομοκρατικών οργανώσεων στην ελληνική επικράτεια. Πριν φτάσουμε ακόμα στα χρόνια της μεταπολίτευσης, που αποτελούν και το χρονολογικό ορόσημο που

απασχολεί την παρούσα έρευνα, αξίζει μία σύντομη αναφορά στη χρήση του όρου «τρομοκρατία» κατά τη διάρκεια του ελληνικού εμφυλίου. Για τα χρόνια 1945- 1946, η Αριστερά χρησιμοποίησε τον όρο «λευκή τρομοκρατία» αναφερόμενη στη χρονική περίοδο που ακολούθησε μετά τη Συμφωνία της Βάρκιζας και την παράδοση των όπλων από τον ΕΛΑΣ ως αποτέλεσμα της ήττας των δυνάμεων της Αριστεράς στο κίνημα του Δεκεμβρίου 1944. Η κατάσταση που επικρατούσε ήταν ένα είδος μονομερούς βίας και διωγμών εις βάρος των αντιστασιακών και των αριστερών από ένοπλες παρακρατικές ομάδες που προέβαιναν σε βίαιες πράξεις συχνά υπό την ανοχή και την συγκάλυψη των Αρχών και της χωροφυλακής. Αν και είναι γεγονός πως πρακτικές βίας και τρομοκράτησης του πληθυσμού υιοθετήθηκαν από όλες τις πλευρές και καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου 1943-1949, ωστόσο ο όρος «τρομοκρατία» χαρακτήρισε μόνο την αντιαριστερή βία της περιόδου 1945-1946 (Καλύβας & Μαραντζίδης, 2016). Λόγω της ευαίσθητης πολιτικής κατάστασης και του τρόπου διακυβέρνησης του Κ. Καραμανλή που απέφυγε σκόπιμα τη χρήση πολιτικών άκρων στην κυβέρνησή του και έλαβε μέτρα που επικύρωναν την αποκατάσταση της δημοκρατίας (π.χ. κατάργηση του στρατοπέδου της Γυάρου, απόλυση πολιτικών κρατουμένων, απόδοση αμνηστίας πολιτικών αδικημάτων, επιστροφή πολιτικών εξορίστων), η ακροδεξιά κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης δρούσε κυρίως από το περιθώριο ως παρακρατικός φορέας.

Η νέα άκρα δεξιά στην Ελλάδα, ήτοι αυτή που εμφανίστηκε στα χρόνια της Μεταπολίτευσης, δεν αποτελούσε ένα ομοιογενές σύνολο, αλλά μέσα στους κόλπους της υπήρχαν τρεις διαφορετικές κατηγορίες ακροδεξιών, οι οποίοι άλλοτε συνέπλεαν και άλλοτε διαχωρίζονταν μεταξύ τους (Παραδοσιακή, Συντηρητική, Εθνικοσοσιαλιστική ακροδεξιά) (Τσιφάς, 2014).

Όπως προαναφέρθηκε, η ακροδεξιά ήταν άμεσα συνδεδεμένη στο μυαλό των Ελλήνων με την προσφάτως απελθούσα δικτατορία, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι αυτή θα έπρεπε να βρει διαφορετικά ιδεολογικά ερείσματα, προκειμένου να κερδίσει οπαδούς. Τα ερείσματα αυτά προέρχονται είτε από την εσωτερική κατάσταση της Ελλάδας είτε από το παγκόσμιο πολιτικό σκηνικό, καθώς, όπως θα εξετάσουμε παρακάτω, η ελληνική ακροδεξιά δεν δραστηριοποιείται μεμονωμένα, αλλά συχνά βρίσκεται σε συντονισμό και συνεργασία με την ευρωπαϊκή. Σε πρώτο στάδιο έκαναν την εμφάνισή τους στην Ελλάδα τρομοκρατικές οργανώσεις της ακροδεξιάς που κύριο στόχο είχαν την αποσταθεροποίηση του κοινοβουλευτισμού μέσα από

εκδηλώσεις εξτρεμιστικής ακροδεξιάς βίας, όπως για παράδειγμα επιθέσεις σε γραφεία αριστερών κομμάτων και νεολαίων.

Κάποιες από τις οργανώσεις αυτές είναι οι εξής:

1. Κόμμα Ελληνοσοσιαλιστών (Περίπου 1974 - λήξη δραστηριοτήτων περίπου στα μέσα της δεκαετίας του 1970), Ελληνική κομμουνιστική ιδεολογία)
2. Πατριωτικός Σύνδεσμος Αθηνών Ιωάννης Καποδίστριας (πιθανόν δραστηριοποιήθηκε στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)
3. Ελληνοκράτες (πιθανόν δραστηριοποιήθηκαν στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)
4. Οργάνωση Εθνικής Αποκαταστάσεως (πιθανόν δραστηριοποιήθηκε στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)
5. Πανελλήνιος Όμιλος Φίλων ΕΣΑ (πιθανόν δραστηριοποιήθηκε στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)
6. Εθνικό πνευματικό Κέντρο, Πνευματικό Κίνημα, Συναγερμός Εθνικοφρόνων Ακροδεξιών (πιθανόν δραστηριοποιήθηκαν στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)
7. Νεοελληνική Επαναστατική Κίνηση (πιθανόν δραστηριοποιήθηκε στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)
8. Πνευματική Αναμορφωτική Κίνηση (πιθανόν δραστηριοποιήθηκε στις δεκαετίες του '70 και '80, Εθνικιστική, αντικομμουνιστική ιδεολογία)

Η επίθεση στο Πολυτεχνείο και ο βαρύς τραυματισμός με μαχαίρι και σιδερογροθιά των φοιτητών Βασίλη Γεωργιάδη και Λάμπρου Γερολυμάτου αντίστοιχα στις 21 Ιανουαρίου 1975, επίθεση που ανέλαβε η Νέα Τάξη με την υπογραφή των μελών της στους τοίχους του Πολυτεχνείου, αποτελεί και τη πρώτη σημαντική ενέργεια εκ μέρους της ακροδεξιάς τρομοκρατίας της περιόδου. Τα βίαια επεισόδια συνεχίστηκαν και από μέλη του Κόμματος 4ης Αυγούστου στα Προπύλαια του Πανεπιστημίου Αθηνών κατά την παρέλαση της 25ης Μαρτίου 1975. Λίγο αργότερα, ακολούθησε επίθεση στο εκλογικό κέντρο του σοσιαλιστή υποψήφιου δημάρχου της αντιπολίτευσης, Γιάννη Παπαθεοδώρου. Γενικότερα, από το 1974 ως το 1978 πραγματοποιήθηκαν βομβιστικές επιθέσεις σε γραφεία αριστερών κομμάτων και οργανώσεων, βιβλιοπωλεία και σε κινηματογράφους, όπως μαρτυρούν οι βομβιστικές ενέργειες στον κινηματογράφο «Ελλη» το 1978 (μία χρονιά που

χαρακτηρίζεται από έξαρση της ακροδεξιάς βίας) κατά τη διάρκεια προβολής σοβιετικής ταινίας και αργότερα στον κινηματογράφο «Ρεξ». Εμπλοκή στις επιθέσεις αυτές είχε και ο Νικόλαος Μιχαλολιάκος, ο οποίος συνελήφθη και καταδικάστηκε για μία σειρά βομβιστικών επιθέσεων στο κέντρο της Αθήνας και για κατοχή εκρηκτικών, ενώ καθαιρέθηκε από τον βαθμό του αξιωματικού των ειδικών δυνάμεων. Στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1980 ιδρύεται από τον ίδιο η Χρυσή Αυγή, η μακροβιότερη και μεγαλύτερη ακροδεξιά οργάνωση της Ελλάδας. Η δράση της ξεκίνησε από την έκδοση του ομώνυμου περιοδικού και συνεχίστηκε με δεκάδες βίαιες επιθέσεις εναντίον μεταναστών και Ελλήνων και με περισσότερες από 25 καταδικαστικές αποφάσεις για αντισυνταγματικές και δολοφονικές ενέργειες. Παρά τον βίαιο χαρακτήρα του, το κόμμα εκπροσωπήθηκε στη Βουλή το 2012-2019. Στις 22 Οκτωβρίου του 2020 ωστόσο, 69 κατηγορούμενοι, μεταξύ των οποίων μέλη τοπικών οργανώσεων, στελέχη και ο γενικός γραμματέας, Νίκος Μιχαλολιάκος, καταδικάστηκαν από το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων ως κατηγορούμενοι για διεύθυνση ή ένταξη σε εγκληματική οργάνωση με βάση το άρθρο 187 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής εντούτοις κατέστησε πιο οργανωμένη την άλλοτε διασκορπισμένη ακροδεξιά βία και παρά τον περιορισμό της δραστηριότητάς της, ενέπνευσε ομάδες να αναπτύξουν ισχυρή παρουσία. Άλλες οργανώσεις που εμφανίστηκαν μεταξύ 2016- 2018 και ευθύνονται για μεγάλο αριθμό επιθέσεων είναι οι Ανένταχτοι Μαιάνδριοι Εθνικιστές (ΑΜΕ)⁶-Combat 18, Απέλλα και Κρυπτεία.

Αν και στην Ελλάδα η ακροδεξιά βία είναι πιο οργανωμένη με σπάνια την εμφάνιση «μοναχικών λύκων», όπως σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, ωστόσο αυτού του είδους η τρομοκρατία δε διακρίνεται για τη σπουδή στην επιλογή του στόχου και στη μετάδοση πολιτικών μηνυμάτων μέσω των πράξεών της (Νάκης, 2020). Συχνά μάλιστα η δράση της έχει συνδεθεί πολλές φορές στο παρελθόν με κρατικές, παρακρατικές ομάδες και μυστικές υπηρεσίες με αποτέλεσμα να καθίσταται δύσκολη η αναγνώριση και χαρτογράφησης της. Οι πράξεις του ακροδεξιού εξτρεμισμού χαρακτηρίζονται ευκολότερα ως «εγκλήματα μίσους» και συνδέονται περισσότερο με την κατανάλωση ακροδεξιάς ρατσιστικής βιβλιογραφίας και ανώνυμων μηνυμάτων στο διαδίκτυο και λιγότερο με τη δράση συγκεκριμένων οργανώσεων (Γούναρης, 2020). Σε αντίθεση με άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου, όπως η Ισπανία, η

⁶ <http://maiandrioi.blogspot.com/>

ακροδεξιά βία στην Ελλάδα είναι προμελετημένη και όχι αυθόρμητη και αποτελεί μέρος πολιτικής στρατηγικής των ακροδεξιών κομμάτων. Οι στόχοι αποτελούνται κυρίως από εθνοτικές μειονότητες και μετανάστες και πιο σπάνια από πολιτικούς αντιπάλους και αντιφασίστες, φέρνοντας το πρότυπο της ελληνικής ακροδεξιάς βίας πιο κοντά στη Βόρεια Ευρώπη. Άλλωστε, και ο τρόπος δράσης των οργανώσεων αυτών διαφέρει σημαντικά. Συγκεκριμένα, η επιλογή των στόχων αποσκοπεί κυρίως στην πρόκληση τυχαίων θυμάτων, χωρίς να υπάρχουν ποιοτικά κριτήρια, αδιαφορώντας έτσι και για την κοινωνική κατακραυγή. Σύμφωνα με μελέτη που πραγματοποιήθηκε από το Κέντρο Ερευνών για τον Εξτρεμισμό (C-REX) του Πανεπιστημίου του Όσλο (2020), η ακροδεξιά βία στην Ελλάδα σχετίζεται με έναν συνδυασμό κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων, εθνικιστικής κληρονομιάς, εκτεταμένης αριστερής αγωνιστικότητας και ειδικά στην περίπτωσή μας, ακροαριστερής τρομοκρατίας. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής κατέστησε την ακροδεξιά βία πιο οργανωμένη απομακρύνοντάς τη από τον αποκαλούμενο «καθημερινό ρατσισμό» και προσδίδοντάς της πολιτική δύναμη. Αν και μετά τη σύλληψη των μελών της ομάδας, η οργανωμένη βία φαίνεται να υποχώρησε, ωστόσο δεν αποκλείεται μία διαδικασία ανασυγκρότησης της ελληνικής ακροδεξιάς με αποκεντρωμένο μοντέλο βίας, αντίστοιχο του «διασκορπισμένου» χαρακτήρα του παρελθόντος. Τέλος, σε αντίθεση με την ακροαριστερά που επιλέγει τις προκηρύξεις ως μέρος των επικοινωνιακών της στρατηγικών, η ακροδεξιά αναρτά τα κείμενα και τα μηνύματά τους σε ιστοσελίδες και ιστολόγια.

Τα τελευταία χρόνια η αύξηση του ακροδεξιού χώρου στην Ελλάδα οφείλεται σε διάφορους παράγοντες μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται η παρουσία μεγάλου αριθμού μεταναστών και το επακόλουθο αίσθημα απειλής που σύμφωνα με τις ακροδεξιές ομάδες δημιουργείται, η ανησυχία για την αλλοίωση των χαρακτηριστικών έθνους-φυλής και για την αύξηση της ανεργίας που αποδίδεται κατ'αυτούς στην κατάληψη θέσεων εργασίας από τους μετανάστες, καθώς και η αύξηση της εγκληματικότητας ως ένα από τα κοινωνικοπολιτικά φαινόμενα που ερμηνεύονται και επενδύονται με συγκεκριμένους ιδεολογικούς χρωματισμούς από την ακροδεξιά πλευρά.

2.2. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων

Βάσει των διεθνών προτύπων της τρομοκρατίας, η Μπόση (2000) επιχειρεί μία σταχυολόγηση των χαρακτηριστικών γνωρισμάτων των εγχώριων οργανώσεων. Ενδεικτικά, θα αναφέρουμε κάποια από αυτά που θα μας βοηθήσουν να σκιαγραφήσουμε το προφίλ των ομάδων με τις οποίες θα ασχοληθούμε. Τα χαρακτηριστικά αυτά αφορούν κυρίως τον ακροαριστερό χώρο, ο οποίος λόγω της μακρόβιας παρουσίας του στην ελληνική επικράτεια, έχει διαμορφώσει πιο συγκεκριμένες και διακριτές δομές, αλλά πολλά από αυτά συναντώνται και σε ορισμένες ακροδεξιές οργανώσεις φανερώνοντας ενδεχομένως κοινές λογικές και τακτικές πίσω από την ελληνική περίπτωση.

Κατ' αρχάς, η σύγχρονη εκδηλωμένη ελληνική τρομοκρατία διακρίνεται από ανωνυμία και μυστικότητα, με κανόνες παρανομίας και κώδικες αυστηρής περιφρούρησης των μελών. Η μυστικότητα, πρέπει εδώ να σημειωθεί, πως αφορά τα πρόσωπα και όχι τις οργανώσεις, που συχνά επιδιώκουν τη δημοσιοποίηση των εκάστοτε πράξεων τους προς διατήρηση του «κύρους» και του στίγματός τους.

Επιπλέον, η θεωρητική ανάλυση των προκηρύξεων και γενικότερα των κειμένων που συνοδεύουν τις ενέργειες αναπτύσσεται σε εξωκοινοβουλευτικούς χώρους. Οι κοινοβουλευτικές οργανώσεις εξαρχής τάχθηκαν ενάντια στον τρόπο δράσης των οργανώσεων αυτών και απέρριψαν το σκεπτικό τους. Αυτό συνδέεται εύλογα και με την χρήση βίας ως μοναδικού μέσου για τη ριζική και θεμελιακή αλλαγή και επιτυχία ανώτερων σκοπών, όπως η πάταξη της κοινωνικής αδικίας. Οι «προχωρημένες» θέσεις των ομάδων σχετικά με τους λόγους που τους ώθησαν να προβούν σε συγκεκριμένες ενέργειες συχνά δε συμφωνούν ούτε με τους ίδιους εξωκοινοβουλευτικούς χώρους από τους οποίους προέρχονται, οι οποίοι στο παρελθόν έχουν διαχωρίσει τις θέσεις τους δηλώνοντας απερίφραστα πως «διαφωνούν με τη συνολική λογική της τρομοκρατίας» (Σταματοπούλου, 1985).

Αυτές οι πράξεις βίας είναι εξειδικευμένες ποιοτικά κατά χώρους με αυστηρά επιλεγμένους στόχους που αντιπροσωπεύουν μία συγκεκριμένη κοινωνική και οικονομική τάξη ή κρατικούς μηχανισμούς και πραγματώνονται με τέτοιο τρόπο, ώστε να καταμαρτυρούν με ένταση τη συγκεκριμένη επιλογή. Προϋποτίθεται, βέβαια, και αυτό που αναφέρει χαρακτηριστικά η Μπόση (2000) ως «γνώση του αντικειμένου

και άγνοια του υποκειμένου», με το αντικείμενο να λογίζεται ως η επιλογή του συγκεκριμένου συμβολικού στόχου και το υποκείμενο να αναφέρεται στο κοινωνικό σύνολο υπέρ του οποίου γίνεται η πράξη της βίας. Άλλωστε, όλες ανεξαιρέτως οι οργανώσεις λειτουργούν στο όνομα του λαϊκού συμφέροντος και της εξυγίανσης του δημόσιου βίου.

Η επιτυχημένη δράση και λειτουργία των περισσότερων τρομοκρατικών οργανώσεων στην Ελλάδα φανερώνει έναν επαγγελματισμό που ερείδεται σε συγκεκριμένες διαδικασίες συλλογικών αποφάσεων, κατανομή λειτουργικά διαφοροποιημένων ρόλων στα μέλη, παρακολούθηση και γνώση των στόχων (συνήθως ατόμων και καταστάσεων που το ευρύ κοινό αγνοεί) για αρκετό χρονικό διάστημα και πρόταξη της ενότητας της ομάδας, όπου η συλλογική ευθύνη απαιτείται από όλους. Ακόμη και η στρατολόγηση νέων μελών γίνεται με αυστηρά καθορισμένα κριτήρια και ακολουθείται από την εκπαίδευσή τους στα μέσα των οργανώσεων, κυρίως των όπλων και των οπλικών συστημάτων. Βέβαια, τα παραπάνω δεν αποκλείουν και την ύπαρξη κατά καιρούς ερασιτεχνικής δράσης, γεγονός που μας φέρνει μπροστά στον ποιοτικά διαφορετικό βαθμό της «παρανομίας» των οργανώσεων. Υπάρχουν ομάδες που απαιτούν μία πλήρη απασχόληση των μελών τους, χωρίς αυτά να διαθέτουν άλλους κοινωνικούς ρόλους και ζώντας σε αυστηρή περιφρούρηση, αλλά και άλλες που απασχολούν περιστασιακά μόνο τα μέλη τους, τα οποία εκτός ομάδας διαθέτουν ενδεχομένως νόμιμη επαγγελματική απασχόληση ή ζουν ως κανονικά μέλη μίας κοινωνίας. Τέτοιου είδους διαφορές επηρεάζουν κατ' επέκταση την οργανωτική σταθερότητα των ομάδων, τις επιλογές και τον σχεδιασμό στρατηγικής και την περιοδικότητα των κινήσεών τους.

Με την πάροδο των χρόνων, η εποχή των «κλειστών» οργανώσεων έδωσε τη σκυτάλη σε μία πιο ευέλικτη και «ανοιχτή» μορφή ομάδων που επικοινωνούν ιδεολογικά και επιχειρησιακά, απαιτώντας νέους τρόπους αντιμετώπισης σύμφωνα με τους σύγχρονους όρους. Στο παρελθόν, η υιοθέτηση συγκεκριμένης αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας έγειρε έντονες πολιτικές αντιπαραθέσεις. Ο αντιτρομοκρατικός νόμος 774/1978 που εισηγήθηκε η κυβέρνηση του Κωνσταντίνου Καραμανλή, προσαρμοσμένος στα πρότυπα της ιταλικής και γερμανικής νομοθεσίας, προέβλεπε θανατική ποινή ή ισόβια φυλάκιση για σοβαρά αδικήματα, όπως αυτά της ανθρωποκτονίας και απαγωγής. Καταψηφίστηκε ως αντιδημοκρατικός από την αντιπολίτευση και καταργήθηκε το 1983. Ακολούθησε ο νόμος 1916/1990 μετά τη δολοφονία του Παύλου Μπακογιάννη το 1989, ο οποίος ουσιαστικά επανάφερε τις

προβλέψεις του 1978, εξαιρώντας την θανατική ποινή, αλλά ενισχύοντας τις δικαιοδοσίες της αστυνομίας. Μία από τις διατάξεις του απαγόρευε τη δημοσιοποίηση των προκηρύξεων τρομοκρατικών οργανώσεων. Και αυτό το νομοσχέδιο καταψηφίστηκε από την αντιπολίτευση του ΠΑΣΟΚ και του Συνασπισμού Αριστεράς και Προόδου που επέκρινε τον νόμο ως ασύμβατο με τη Συνθήκη της Ρώμης για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σήμερα, η Ελλάδα έχει υπογράψει τα διεθνή νομικά κείμενα για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας που έχουν κυρίως ψηφιστεί υπό την αιγίδα του Ο.Η.Ε.⁷ και ήδη από το 1991 είναι μέλος της Ειδικής Ομάδας Χρηματοοικονομικής Δράσης (Financial Action Task Force, FAFT), που μεταξύ άλλων στοχεύει στην καταστολή χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Σε επίπεδο εσωτερικής νομοθεσίας, βάσει του Νόμου 4557/2018 λειτουργεί η Αρχή Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης, η οποία, μεταξύ άλλων, αποτελεί την εθνική μονάδα που δραστηριοποιείται στην καταπολέμηση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας.

⁷ Πέρα από την καταστολή της δράσης των τρομοκρατικών οργανώσεων, η καταπολέμηση της διεθνούς τρομοκρατίας έχει επεκταθεί στην ανάδειξη ζητημάτων πρόληψης τρομοκρατικών απειλών, την ανάσχεση χρηματοδότησης, την αντιμετώπιση του βίαιου εξτρεμισμού και την ενίσχυση της συνεργασίας με χώρες της Βόρειας Αφρικής και της Μέσης Ανατολής. Πρωταγωνιστικός είναι ο ρόλος του Συμβουλίου Ασφαλείας που το 2001 συνέστησε την Επιτροπή κατά της Τρομοκρατίας (Counter- Terrorism Committee) βάσει της απόφασης 1373(2001) ως επιβλέπουσα της εφαρμογής της πολιτικής κατά της τρομοκρατίας. Το 2006 ψηφίστηκε η Παγκόσμια Στρατηγική των Ηνωμένων Εθνών για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας, που συνιστά και το βασικό πολιτικό κείμενο του ΟΗΕ και αναθεωρείται ανά διετία. Επίσης, έχουν υιοθετηθεί διεθνή νομικά κείμενα (international legal instruments), τα οποία προβλέπουν τις υποχρεώσεις των κρατών στο πλαίσιο της αντιτρομοκρατικής δράσης. Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θεμελιώδες κείμενο της Ε.Ε. αποτελεί η Στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας (European Union Counter Terrorism Strategy), η οποία υιοθετήθηκε τον Νοέμβριο του 2005. Περιλαμβάνει τέσσερις βασικούς στόχους, οι οποίοι συνοψίζονται στους τομείς της πρόληψης, της προστασίας, της καταστολής και της αντιμετώπισης των τρομοκρατικών ενεργειών.

Κεφάλαιο 3ο: Δικανική Γλωσσολογία και Τρομοκρατία

3.1. Ο λόγος της τρομοκρατίας

Ο λόγος της τρομοκρατίας (terrorist discourse) αποτελεί ένα ξεχωριστό είδος λόγου, κυρίως λόγω την διαφωνιών σχετικά με τον ορισμό της τρομοκρατίας, όπως είδαμε στο δεύτερο κεφάλαιο. Διοχετεύεται μέσα από πολλαπλούς τρόπους και μορφές, που περιλαμβάνουν την γραπτή και προφορική γλώσσα, την πολυτροπική επικοινωνία (π.χ. εικόνες και βίντεο), τη χρήση συμβόλων και λογότυπων (Wignell et al., 2017). Παραδόξως, αν και η γλώσσα ήταν ανέκαθεν ένα από τα βασικά όπλα της τρομοκρατικής προπαγάνδας - στο παρελθόν και στο παρόν - δεν έλαβε την προσοχή που δόθηκε σε άλλους κλάδους που ασχολούνται με την τρομοκρατία, παρά τον αναμφισβήτητο αντίκτυπό της. Αυτή η έλλειψη προσοχής αναγνωρίζεται από τον Schmidt (2004), ο οποίος παραδέχεται: «Ένας από τους λόγους που ισχυριζόμαστε ότι είναι πίσω από το κενό στην αντιμετώπιση των τρομοκρατικών αφηγήσεων είναι η έλλειψη εστίασης στις γλωσσικές στρατηγικές που αποδομούν πλήρως την τρομοκρατική αφήγηση και που μπορούν στη συνέχεια να χρησιμοποιηθούν για την κατασκευή ενός περισσότερο αξιόπιστου, πειστικού και αποτελεσματικού επιχειρήματος».

Η ιδέα πίσω από την εξέταση τρομοκρατικών κειμένων είναι η δυνατότητα που δίνεται στους τρομοκράτες να «μιλούν για τον εαυτό τους», προκειμένου να παρέχουν μία εικόνα για τους επικοινωνιακούς τους μηχανισμούς, τα ενδιαφέροντα και τις ανησυχίες τους. Αφήνοντας τους τρομοκράτες και τους πρώην τρομοκράτες να «μιλούν από μόνοι τους», αυξάνεται η πιθανότητα τα δεδομένα που λαμβάνει κάποιος να είναι έγκυρες και ουσιαστικές αναπαραστάσεις των στάσεων, των αντιλήψεων και των εμπειριών των εμπλεκομένων, καθώς και αξιόπιστες αντανakλάσεις της νοοτροπίας των συμμετεχόντων. Δεν υπάρχει φυσικά ενιαίο κριτήριο για τον καθορισμό των λόγων για τους οποίους ένα κείμενο θεωρείται «τρομοκρατικής» φύσης (Holbrook, 2015), γεγονός που καθιστά τη μελέτη της πραγματικής σχέσης μεταξύ τρομοκρατικού λόγου και τρομοκρατικών πράξεων μία σύνθετη πρόκληση. Ωστόσο, η εξέταση των κειμένων που παράγονται από τρομοκράτες ή τρομοκρατικές ομάδες μπορεί να ρίξει φως στις συνέπειες και τις ασυνέπειες μεταξύ εγγράφων που προορίζονται για δημόσια ή εσωτερική

κατανάλωση, την ιδεολογία των ομάδων και τους πιθανούς στόχους (Eveslage, 2013), την κατανόηση των διαφορών μεταξύ βίαιων και μη βίαιων αλλά ιδεολογικά παρόμοιων ομάδων (Smith et al., 2008) και κυρίως την επίδραση στον αναγνώστη ή ακροατή (Armborst, 2017). Ως προς το τελευταίο, υπάρχει έντονος προβληματισμός σχετικά με το κατά πόσο η «κατανάλωση» τρομοκρατικού λόγου οδηγεί στη ριζοσπαστικοποίηση και τη βία. Από αυτή την άποψη, ο τρομοκρατικός λόγος κρίνεται επικίνδυνος λόγω της δύναμης να ωθεί άτομα σε άσκηση σωματικής βίας ή σε έγκριση της βίας αυτής και σε αναπαραγωγή του τρομοκρατικού υλικού (Frampton et al., 2017; Holbrook et al., 2013), ανοίγοντας τον δρόμο τόσο προς την παθητική όσο και προς την ενεργητική υποστήριξη και θέσπιση της βίας. Η απουσία, όμως, εμπειρικών στοιχείων που επιβεβαιώνουν πως ο λόγος της τρομοκρατίας έχει οποιαδήποτε συνεπή ή προβλέψιμη επίδραση σε ένα ευρύ κοινό έχει εγείρει σημαντικές αμφισβητήσεις για τη δύναμη των κειμένων να ριζοσπαστικοποιούν, αναλογιζόμενοι ειδικότερα πως στις περισσότερες μελέτες το κοινό είναι άγνωστο.

Αυτό το κεφάλαιο εξετάζει μια σειρά από υπάρχουσες έρευνες που αφορούν τη μελέτη της γλώσσας της τρομοκρατίας. Παρά την αυξανόμενη διεθνή ανησυχία για την τρομοκρατία πράξεις και σημαντικός όγκος έρευνας για το θέμα της τρομοκρατίας, εκεί είναι σχετικά μικρή έρευνα σχετικά με τη γλώσσα και τις στρατηγικές επικοινωνίας που χρησιμοποιούνται από τρομοκράτες. Στη χώρα μας δε η έρευνα αυτή είναι ελάχιστη. Στην παρούσα διατριβή, με τον όρο «τρομοκρατικός λόγος» θα εννοούμε το σύνολο των γλωσσικών πρακτικών και εκφράσεων που υποστηρίζουν τη χρήση βίας για ιδεολογικούς σκοπούς και συνδέονται με ομάδες που έχουν κατηγορηθεί και διαπράξει τέτοιου είδους εγκλήματα.

3.2. Ο τρομοκρατικός λόγος ως απόδειξη

Ο ρόλος των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών, καθώς και του αναδυόμενου πεδίου της Δικανικής Γλωσσολογίας καθίσταται σήμερα εξαιρετικά σημαντικός στους μηχανισμούς αντίχνευσης, κατανόησης και πρόβλεψης απειλητικών φαινομένων. Η γλωσσολογική ανάλυση, άλλωστε, μπορεί να ακολουθήσει την ίδια διαδικασία συλλογής, ανάλυσης, σύγκρισης, ερμηνείας και αναφοράς γλωσσικών αποδείξεων σε ένα εγκληματολογικό πλαίσιο, όπως ακριβώς και οποιοσδήποτε άλλος τομέας της εγκληματολογικής επιστήμης. Τα αποτελέσματά της μας επιτρέπουν να

απαντήσουμε τυπικές ερωτήσεις κατά τη διαδικασία μίας έρευνας, όπως (Vergani & Bliuc, 2018):

-Ποιος;

Είναι πιθανό να μπορούμε να εξαγάγουμε πληροφορίες και να συναγάγουμε συμπεράσματα σχετικά με τους ιθύνοντες παράνομων δραστηριοτήτων (συγκεκριμένο συγγραφέα, συγκεκριμένη ομάδα, προφίλ συγγραφέα).

-Τι;

Τι αφορούν τα σώματα κειμένων; Μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε σημασιολογικά χαρακτηριστικά για να κατανοήσουμε τις ιδιαιτερότητες ενός εγγράφου;

-Πότε;

Τα γλωσσικά στοιχεία μπορούν να δώσουν πληροφορίες για το γεγονός ή τα γεγονότα με έμφαση στον χρόνο συντέλεσής τους.

-Πού;

Τα κοινωνιογλωσσικά και γεωγραφικά χαρακτηριστικά μπορούν να βοηθήσουν στην κατανόηση της προέλευσης του συγγραφέα ή του τόπου στον οποίο βρισκόταν όταν παρήγαγε τα κείμενα.

-Πώς;

Τα υφολογικά χαρακτηριστικά συντελούν στην κατανόηση του τρόπου παραγωγής ενός κειμένου και συχνά στη συναισθηματική κατάσταση του γράφοντος.

-Γιατί;

Η γλωσσική επιτελεστικότητα και η σκοπιμότητα συνιστούν τρόπους για να εξετάσουμε ποιος είναι ο στόχος ενός κειμένου.

Αυτές και άλλες σχετικές διαστάσεις έχουν μελετηθεί σε σχέση με τρομοκρατικές ομάδες σε θεωρητικές εργασίες (Giles et al., 2010), ιστορικές αναλύσεις (Kaplan, 2017) και σε εμπειρικές έρευνες επικεντρωμένες στη γλώσσα των τρομοκρατών (Saucier et al., 2009· Stankov et al., 2010).

3.3. Ισλαμικός εξτρεμισμός

Η σφοδρότητα και η αγριότητα με την οποία επανεμφανίστηκε η τρομοκρατία στις αρχές του 2000 οδήγησε τα Ηνωμένα Έθνη και το Συμβούλιο Ασφαλείας να παραδεχτούν πως «οι πράξεις διεθνούς τρομοκρατίας συνιστούν μία από τις πιο σοβαρές απειλές για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια στον εικοστό πρώτο αιώνα». Ο

πυρήνας μετατοπίστηκε προς τον ισλαμικό φονταμενταλισμό και η τρομοκρατική δράση άρχισε να αφορά άλλοτε εδαφικές διεκδικήσεις που καλύπτονται πίσω από ακραίες ισλαμιστικές ιδεολογίες (Hamas, Hezbollah) και άλλοτε τον «παγκόσμιο αγώνα» απέναντι στις προδοτικές κυβερνήσεις που εγκαταλείπουν το Ισλάμ και «παρακμάζουν» ακολουθώντας δυτικές πολιτισμικές και κοινωνικές αντιλήψεις οργάνωσης των κοινωνιών τους (Μάξης, 2005). Τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001 στις ΗΠΑ και αυτά που ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια στην Ευρώπη, έφεραν στο προσκήνιο μία σύγχρονη τρομοκρατική απειλή και συγκέντρωσαν την προσοχή στο τρίτο, κατά τον Χαραλαμπόπουλο (2019), είδος αντισυστημικής πολιτικής βίας, τον ισλαμικό εξτρεμισμό.

Ο εξτρεμισμός ορίζεται ως «το φαινόμενο με το οποίο άτομα ή ομάδες, έχοντας ιδεολογικό κίνητρο, είναι πρόθυμα να παραβιάσουν σοβαρά το νόμο ή να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες που υπονομεύουν τη δημοκρατική τάξη» (NCTV, 2016). Τόσο ο εξτρεμισμός όσο και η τρομοκρατία έχουν ιδεολογικά κίνητρα. Το ιδεολογικό κίνητρο μπορεί να είναι εμπνευσμένο από τη θρησκεία, αλλά αυτό δεν είναι απαραίτητο. Η τρομοκρατία έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο από τον εξτρεμισμό. Αυτό συνεπάγεται την απώλεια ζωών ή τη ζημία σε υλικά πράγματα που είναι τόσο σοβαρά ώστε η κοινωνική σταθερότητα θα υποφέρει και διαπράττεται με στόχο τον επηρεασμό της λήψης πολιτικών αποφάσεων. Η επιστημονική κοινότητα συμφωνεί ότι τα ατώτερα στάδια ολοκλήρωσης της διαδικασίας ριζοσπαστικοποίησης, καταλήγουν στο «βίαιο εξτρεμισμό» (violent extremism) και στην τρομοκρατία (terrorism). Φαίνεται πως το κρίσιμο σημείο διάκρισης, για να καταταγεί κανείς στα δύο αυτά ανώτατα στάδια ριζοσπαστικοποίησης είναι, αφενός, η υιοθέτηση ενός ακραίου (αντιδημοκρατικού) συστήματος αξιών και, αφετέρου, η αποδοχή της χρήσης βίας (ένοπλης, συνήθως) ως μέσου για την επίτευξη ενός πολιτικού προγράμματος. Η δε χρήση βίας στην πράξη αποτελεί και τη λεπτή γραμμή, που μετατρέπει κάποιον από απλό (μη βίαιο) εξτρεμιστή σε βίαιο εξτρεμιστή ή και τρομοκράτη (Bigo et al., 2014).

Οι εννοιολογήσεις της σχέσης μεταξύ του όρου «εξτρεμισμός» και της σχέσης του με το Ισλάμ είναι περίπλοκες και αμφισβητούμενες. Μία διάκριση εξ αυτών υφίσταται μεταξύ των όρων «ισλαμικός» εξτρεμισμός και «ισλαμιστικός» εξτρεμισμός, όπου ο πρώτος χρησιμοποιείται ευρέως στα δυτικά μέσα ενημέρωσης (και υπονοεί μια μορφή εξτρεμισμού που συνδέεται με Ισλάμ γενικά) και ο δεύτερος αναφέρεται στον εξτρεμισμό που συνδέεται πιο συγκεκριμένα στο Ισλάμ με πολιτικά

κίνητρα. Ο σχετικός όρος «ισλαμισμός» σημαίνει την επιθυμία επιβολής μίας εκδοχής του Ισλάμ στην κοινωνία, ενώ άλλοι όροι όπως «μαχητικό Ισλάμ», το «ριζοσπαστικό Ισλάμ» ή το «φονταμενταλιστικό Ισλάμ» περιπλέκουν περαιτέρω τους ορισμούς και επίσης συχνά συναντώνται στα δυτικά μέσα ενημέρωσης, υπονοώντας ότι το Ισλάμ είναι μία μισαλλόδοξη και ανάλγητη θρησκεία (Esposito, 2014; Kramer, 2003; Baker et al., 2013). Ορισμένοι μελετητές έχουν υποστηρίξει ότι τέτοιοι όροι τείνουν να χαρακτηρίζουν το Ισλάμ ως μια εγγενώς εξτρεμιστική θρησκεία, ενώ για άλλους το πρόβλημα εντοπίζεται στους ίδιους τους ανθρώπους που μετέχουν σε αυτό και έτσι είναι προτιμότερο να αναφερόμαστε σε εξτρεμιστές μουσουλμάνους (Ghilan, 2013). Σύμφωνα με τη βρετανική κυβέρνηση «ο ισλαμικός εξτρεμισμός ορίζεται ως οποιαδήποτε μορφή Ισλάμ που αντιτίθεται στη «δημοκρατία, το κράτος δικαίου, την ατομική ελευθερία και τον αμοιβαίο σεβασμό και ανοχή σε διαφορετικές θρησκείες και πεποιθήσεις» (HM Government, 2013), ενώ τα Ανώτατα Δικαστήρια έχουν συνδέσει κατά καιρούς τις εξτρεμιστικές ισλαμικές θέσεις με τη χρήση της βίας που στοχεύει στην επίτευξη αντιληπτών ισλαμικών στόχων ή στην επιβολή μίας εξαιρετικά συντηρητικής εκδοχής του Ισλάμ, η οποία δεν περιλαμβάνει βία (Baker & Vessey, 2018).

Ο ισλαμικός εξτρεμιστικός λόγος αποτελεί ένα αρκετά δύσκολο και σύνθετο θέμα για έρευνα. Η επικέντρωση στα κείμενα αυτά καθώς και η διαχείρισή τους αποτελούν ένα επικίνδυνο εγχείρημα (ακόμα και η κατοχή τους κρίνεται σε πολλές νομοθεσίες παράνομη, όπως συμβαίνει στο Ηνωμένο Βασίλειο), αλλά οι ερευνητές αντιμετωπίζουν την επιπρόσθετη δυσκολία ότι αυτή η μορφή επικοινωνίας είναι ιδιαίτερα περίπλοκη και παραγωγική (Frampton et al., 2017; Zelin, 2015). Ήδη από το 1983 ο Liebman προσπάθησε να προσδιορίσει τα κύρια στοιχεία του θρησκευτικού εξτρεισμού καταλήγοντας πως ένα εξ αυτών είναι η ακαμψία στην ερμηνεία του νόμου. Αυτό συνεπάγεται την απόρριψη πολιτιστικών αξιών και κανόνων που θεωρούνται ξένες προς την εγκεκριμένη θρησκευτική κουλτούρα και σε έναν λόγο που, είτε πολιτικός είτε θρησκευτικός, βασίζεται στο στοιχείο της αποκλειστικότητας. Όλες οι θρησκείες (και αναμφισβήτητα και τα πολιτικά κινήματα) συνεπάγονται ένα στοιχείο αποκλειστικότητας, ωστόσο, στην προσπάθειά τους να τοποθετήσουν την ερμηνεία τους ως κατέχουσα «την ουσία και την ουσία της αληθινής παγκόσμιας θρησκείας» (Pratt 2015, σ. 210). Ο Pratt (2015) αναγνωρίζει τρία επίπεδα αποκλειστικότητας και αναγνωρίζει μόνο το τρίτο στον εξτρεισμό, καθώς

περιλαμβάνει συντονισμένη αντίσταση απέναντι σε άλλες ομάδες και θρησκείες, βασίζεται σε μία αφήγηση υπεροχής και απορρίπτει οποιαδήποτε μορφή διαλόγου.

Η βία που προκύπτει ως λογική συνέπεια των παραπάνω, οφείλει να εξηγείται- κατά τη γνώμη των εξτρεμιστών ή των εξτρεμιστικών ομάδων- στο ευρύ κοινό και γι' αυτό στα κείμενά ανάληψης ευθύνης για τρομοκρατικές ενέργειες αξιοποιούν λεκτικές στρατηγικές σε μία προσπάθεια εξορθολογισμού των ενεργειών και διεκδίκησης της συμπάθειας. Σε προηγούμενες έρευνες που εξετάζουν κείμενα που παράγονται από αντίπαλες εξτρεμιστικές ομάδες ή άτομα έχουν επισημανθεί γλωσσικές και ιδεολογικές ομοιότητες κυρίως ως προς την απόρριψη της δημοκρατίας και την καταφυγή τους στη βία για την επίτευξη των στόχων τους (Valk & Wagenaar, 2010). Οι ομάδες αντιλαμβάνονται ότι ηγούνται μίας μάχης ενάντια σε μία υπαρξιακή απειλή για τις αξίες και την ταυτότητά τους και η στρατηγική επίκλησης στο συναίσθημα που μετέρχονται στόχο έχει να τονίσει κοινά παράπονα και το καθήκον ανταπόκρισης απέναντι στην αδικία. Στην περίπτωση του Ισλάμ, ο λόγος βασίζεται σε πολωτικές κατηγορίες που χωρίζουν τον κόσμο σε απλοϊκά δυαδικά που σχετίζονται με το «καλό» και το «κακό» (Cheong & Halverson, 2010; Lemieux, 2014). Συχνά, οι δυαδικές κατηγορίες που παρουσιάζονται βασίζονται στα ιερά κείμενα του Ισλάμ (π.χ. Κοράνι) που αποτελούν καθολικές αναφορές για όλους τους Μουσουλμάνους (Cheong & Halverson, 2010; Wright & Bachmann, 2015) και ο πολωτικός λόγος που προκύπτει τείνει να βασίζεται σε απολυτότητες και υπεργενικεύσεις (Cohen et al., 2018). Η μία πλευρά του δυαδισμού αυτού, το «εμείς», αποτελεί ένα περίτεχνο κατασκευάσμα του τρομοκρατικού λόγου και επιδιώκει να δημιουργήσει μια αίσθηση του ανήκειν, η οποία έχει υποστηριχθεί ότι είναι ιδιαίτερα ελκυστική σε ξένους νεοσύλλεκτους που αναζητούν τη φιλία, την ασφάλεια και την αίσθηση του ανήκειν (Vergani & Bliuc, 2015) στο πλαίσιο μίας «προσεκτικά χαρακτηρισμένης συντροφικότητας με ένα «κοινό σύστημα πεποιθήσεων και τελικών στόχων» (Cheong & Halverson, 2010: 1119).

Το παρελθόν από την άλλη ερμηνεύεται με τρόπο που να συμφωνεί με τις σύγχρονες κοινωνικές και πολιτικές αφηγήσεις, τις οποίες ο εξτρεμιστικός ισλαμικός λόγος εκμεταλλεύεται ως «μεταϊστορική αφήγηση βαθιά ενσωματωμένη σε μία συγκεκριμένη κουλτούρα» (Halverson et al., 2011), για να δημιουργήσει μία πειστική αφήγηση. Μέσω συστηματικών επιλεκτικών παραπομπών ισλαμικών πηγών, δηλαδή του Κορανίου, του Χαντίθ και της ισλαμικής ιστορίας, η εξτρεμιστική προπαγάνδα δημιουργεί την ψευδαίσθηση μιας νομιμότητας. Για παράδειγμα, οι Mahood και Rane

(2016) προσδιόρισαν ότι οι κύριες αφηγήσεις που σχετίζονται με την Jahiliya και τους Σταυροφόρους στην προπαγάνδα του ISIS χρησιμοποιούνται για να υποδαυλίσουν αισθήματα διάκρισης και θυματοποίησης μεταξύ των μουσουλμάνων που κατοικούν στη Δύση και χρησιμεύουν ως δικαιολογία για τρομοκρατικές ενέργειες εναντίον του ένοχου, της «δύσης». Σύμφωνα με τον Gregg (2018), ωστόσο, τα ιδεολογικά θεμέλια του επαναστατικού Ισλάμ δεν ξεκίνησαν με την Al Qaeda, αλλά οι ρίζες του εντοπίζονται στο έργο των μουσουλμάνων μελετητών περισσότερο από έναν αιώνα πριν. Αυτό το έργο ενέπνευσε νέους ιδεολόγους και οδήγησε στην υιοθέτηση τακτικών και στρατηγικών για την υλοποίηση «μιας νέας κοινωνικής και πολιτικής τάξης βασισμένης σε μια αυστηρή ερμηνεία της πίστης» (Gregg, 2018: 305). Ο Hafez (2009) υποστηρίζει ότι οι (βίαιοι) τζιχαντιστές γνωρίζουν καλά τα θέματα που έχουν απήχηση στο μουσουλμανικό κοινό και έχουν κάνει εξαιρετική δουλειά στην αξιοποίησή τους με στόχο να παρακινήσουν το κοινό στη δράση (είτε πρόκειται απλώς για υποστήριξη της ομάδας είτε για προτροπή σε βία).

Οι αναλύσεις του εξτρεμιστικού λόγου μέχρι σήμερα περιλάμβαναν συνήθως μια προσεκτική ανάγνωση ενός επιλεγμένου κειμένου (Berntzen & Sandberg, 2014), ή επιλεκτική εστίαση σε συγκεκριμένες λέξεις και φράσεις από μια ομάδα κειμένων ή μικρό σώμα κειμένων (Neumann & Kleinmann, 2013). Κύριες ομάδες ενδιαφέροντος για τους μελετητές είναι η Al Qaeda και ο ISIS, που έχουν πραγματοποιήσει πλήθος επιθέσεων με στόχο στρατιώτες και απλούς πολίτες, βομβιστικές ενέργειες σε δημόσιους χώρους, απαγωγές και αποκεφαλισμούς ανθρώπων, καθώς και εμπλέκονται σε πιο παραδοσιακές μορφές πολέμου. Ο λόγος που χρησιμοποιείται από εξτρεμιστικές ομάδες που υποστηρίζουν το βίαιο «τζιχάντ» (jihad) έχει υποβληθεί σε μεγαλύτερη ανάλυση σε σύγκριση με άλλες ομάδες, ενδεχομένως λόγω της διεθνούς τρομοκρατικής απειλής και αρκετών επιθέσεων που έχουν αναφερθεί εκτενώς στα μέσα ενημέρωσης, αλλά και λόγω του γεγονότος ότι ομάδες όπως οι προαναφερθείσες ήταν τόσο παραγωγικές στις δημοσιεύσεις τους. Αν και μεταξύ τους διαφέρουν σε αρκετά σημεία (Ingram, 2017; Novenario, 2016), υπάρχουν έρευνες που εστιάζουν στις ομοιότητες του λόγου τους, συγκρίνοντας σώματα κειμένων Άγγλων και Γάλλων ισλαμιστών εξτρεμιστών προκειμένου να προσδιοριστεί ο βαθμός στον οποίο τα μηνύματα των τρομοκρατών σε διαφορετικές γλώσσες βασίζονται σε παρόμοια και διακριτά θέματα και γλωσσικές στρατηγικές και φαίνεται να είναι γραμμένα για τους ίδιους σκοπούς. Τόσο η Al Qaeda όσο και ο ISIS βλέπουν τα μέσα ενημέρωσης ως μία σημαντική αρένα υποστήριξης του Τζιχάντ και αξιοποιούν ειδικά κέντρα

ενημέρωσης που παράγουν υλικό σε πολλές γλώσσες για τους τωρινούς και μελλοντικούς δυνάμει υποστηρικτές τους (Ingram, 2017; Novenario, 2016). Έτσι προέκυψε το 2010 το αγγλόφωνο περιοδικό Inspire της Al Qaeda, που όπως δηλώνει ο τίτλος και το εναρκτήριο άρθρο του, σκοπός του είναι να «εμπνέει τους πιστούς να πολεμήσουν» » (Ingram, 2017: 358).

Η απήχυσή του και ο ρόλος του ως μέρος της στρατηγικής της τρομοκρατικής ομάδας για την προώθηση του ιερού πολέμου, οδήγησε στη δημιουργία τέτοιων περιοδικών και άλλες βίαιες εξτρεμιστικές ομάδες, όπως τον ISIS που το 2014 εξέδωσε το Dabiq. Η αύξηση του όγκου των συγκεκριμένων εντύπων οδήγησε και σε αύξηση του όγκου της έρευνας γύρω από αυτά. Έτσι, ερευνητές ενδιαφέρθηκαν να χαρτογραφήσουν την εξέλιξη της γλώσσας του ISIS γενικότερα (Vergani & Bliuc, 2015), αναλύοντας το περιεχόμενο (Novenario, 2016), εξετάζοντας τα θεματικά δίκτυα (Droogan & Peattie, 2016) και εφαρμόζοντας πολυτροπική κοινωνική σημειωτική (Wignell et al., 2016). Παρά το γεγονός ότι τα κείμενα αυτά έχουν αναλυθεί υπολογιστικά (Vergani & Bliuc, 2015), το μέγεθος της γλωσσικής έρευνας σωμάτων ισλαμικών εξτρεμιστικών κειμένων είναι περιορισμένο. Ο Conoscenti (2017), για παράδειγμα, εξέτασε ένα σώμα άρθρων του Dabiq προκειμένου να προσδιορίσει τους διαφορετικούς τύπους εχθρών που αναφέρονται στα κείμενα, ενώ οι Prentice και συν. (2011) εφάρμοσαν το διαδικτυακό εργαλείο Wmatrix σε πολλά διαφορετικά σύνολα δεδομένων εξτρεμιστικών κειμένων. Η μελέτη τους το 2011 εξετάζει 50 εξτρεμιστικά κείμενα που υποστήριζαν τη βία σε σχέση με τη σύγκρουση της Γάζας, προκειμένου να εντοπιστούν γλωσσικές στρατηγικές πειθούς. Το 2012, χρησιμοποιώντας το ίδιο εργαλείο, μελέτησαν 250 δηλώσεις (περίπου 500.000 λέξεις) που προωθούσαν την τρομοκρατική βία, αποδεικνύοντας πως οι συγγραφείς εξτρεμιστικών κειμένων επικεντρώνουν τη ρητορική τους σε θέματα ηθικής, κοινωνικής επιβεβαίωσης (social proof)⁸, έμπνευσης και θρησκείας και αναφέρονται στον κόσμο μέσω αντικρουόμενων εννοιών, προτείνοντας έναν πολωμένο τρόπο

⁸ Η αρχή της κοινωνικής ή αγγελαίας επιβεβαίωσης αναφέρει ότι οι άνθρωποι στηρίζουν τις ενέργειες και τις πεποιθήσεις τους σε όσους βρίσκονται γύρω τους σε καταστάσεις στις οποίες υπάρχει μεγάλη αβεβαιότητα. Σύμφωνα με τον Cialdini (2016), υπάρχουν δύο στοιχεία που μας οδηγούν σε αυτή την αρχή. Το πρώτο στοιχείο είναι η εγκυρότητα. Όταν μας πληροφορούν ότι πολλοί άλλοι έχουν ανταποκριθεί με κάποιο συγκεκριμένο τρόπο, η απόφαση που καλούμαστε να πάρουμε φαίνεται πιο έγκυρη. Το δεύτερο στοιχείο είναι η εφικτότητα. Όταν αντιλαμβανόμαστε πολλούς άλλους σαν εμάς να δρουν με μια συγκεκριμένη συμπεριφορά, η δική μας δράση φαίνεται να είναι ρεαλιστική και συνεπώς πιο εφαρμόσιμη.

σκέψης (Prentice et al., 2012). Πέρα από την ιδεολογία των ομάδων αυτή, καθαυτή, ερευνητικές προσπάθειες στράφηκαν και προς τον εντοπισμό συναισθηματικών δεικτών σε ισλαμικά εξτρεμιστικά κείμενα. Το Pennebaker και Chung (2007) ανέλυσαν 58 κείμενα της Al Qaeda, γραμμένα από τους Bin Ladin και του Al Zawahiri, καταλήγοντας πως σε σύγκριση με άλλες εξτρεμιστικές ομάδες, τα κείμενα της Al Qaeda είναι πιο «συναισθηματικά» και «θυμωμένα» και εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά λέξεων «θυμού» και «γνωστικής πολυπλοκότητας», οδηγώντας σε αντίστοιχα συμπεράσματα για τις κοινωνικές και ψυχολογικές παραμέτρους που επενέργησαν κατά τη διαδικασία συγγραφής. Αλλά και πρόσφατες συγκρίσεις στις ψυχολογικές πτυχές μεταξύ των ομάδων ISIS και Al Qaeda, βασιζόμενες στην ηλεκτρονική ανάλυση της γλώσσας των Inspire και Dabiq οδήγησαν σε σημαντικές διαπιστώσεις σχετικά με την παρουσία του αυταρχισμού και της υψηλής θρησκευτικότητας στα κείμενα των ομάδων.

Η ανάλυση των Vergani και Bliuc (2018) έδειξε πως η προπαγανδιστική γλώσσα του ISIS μπορεί να είναι πιο αποτελεσματική στην κινητοποίηση ατόμων πιο αυταρχικών και εστιασμένων στη θρησκεία σε σχέση με την Al Qaeda, ευρήματα που συμπορεύονταν με την συμπεριφορά που παρατηρήθηκε σε πρόσφατες τρομοκρατικές επιθέσεις στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη. Στο ίδιο πνεύμα, οι Baker και συν. (2021) συνέλεξαν ένα corpus 275 κειμένων από το Inspire και το Dabiq, επιχειρώντας μία ενδελεχή γλωσσική μελέτη της γλώσσας του τζιχάντ και πραγματοποιώντας μία πολυδιάστατη ανάλυση των κειμένων ώστε να εντοπίσουν τα διακριτά χαρακτηριστικά του εξτρεμιστικού λόγου.

3.4. Ισλαμικός εξτρεμισμός και Διαδίκτυο

Ένας μεγάλος αριθμός μελετών στην επικοινωνία και την κοινωνική ασφάλεια έχει αποδείξει ότι οι τρομοκρατικές ομάδες χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο με σκοπό την προπαγάνδα, τη στρατολόγηση, την υποκίνηση και τη ριζοσπαστικοποίηση. Η επανάσταση του Διαδικτύου επέφερε τρομακτικές αλλαγές στο σκηνικό της Ισλαμικής (και όχι μόνο) τρομοκρατίας. Το Διαδίκτυο λόγω της ταχύτητας και του μηδαμινού κόστους της επικοινωνίας που προσφέρει, αποτέλεσε και αποτελεί σημαντικό εργαλείο διάφορων τρομοκρατικών ομάδων και πολύ αποτελεσματικό μέσο ριζοσπαστικοποίησης, εννοώντας με αυτόν τον όρο μια «διαδικασία με την

οποία τα άτομα προχωρούν από μια παθητική ή ανενεργή πίστη σε ένα συγκεκριμένο πολιτικό, κοινωνικό ή ιδεολογικό δόγμα σε ακραία ή βίαιη δράση» (Binder & Kenyon, 2022). Οι ερευνητές έχουν δείξει ότι οι τρομοκράτες έχουν εκμεταλλευτεί τις ατελείωτες δυνατότητες για επικοινωνία και επέκταση που παρέχονται από το Διαδίκτυο (π.χ. Bloom et al., 2017; Klausen, 2015). Ο Rudner (2017), για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι η διαδικτυακή επικοινωνία έχει διαδραματίσει άμεσο επιχειρησιακό ρόλο για σκοπούς που σχετίζονται με τρομοκρατία, επιτρέποντας στους εξτρεμιστές τη στρατολόγηση μελών, την υποκίνηση δράσεων, την παροχή εικονικής εκπαίδευσης (π.χ. της κατασκευής εκρηκτικών μηχανισμών), τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και τον σχεδιασμό και προετοιμασία συγκεκριμένων τρομοκρατικών επιθέσεων. Γενικότερα, τα κανάλια επικοινωνίας επέτρεψαν στους τρομοκράτες να δικαιολογήσουν τη βία, τη νόμιμη δολοφονία και να προσελκύσουν τη συμπάθεια -αν όχι και την υποστήριξη (Hafez, 2009). Το ISIS, ειδικότερα, έχει αποδειχθεί αποτελεσματικό στον κόσμο της διαδικτυακής επικοινωνίας (Aly et al., 2017) έχοντας καταφέρει να δημιουργήσει ένα διαδικτυακό «εικονικό χαλιφάτο» (Frampton et al., 2017). Η αίσθηση αυτή της διαδικτυακής κοινότητας έχει οδηγήσει πολλούς υποστηρικτές του ISIS να περιγράψουν το Twitter ως «wilayat» ή «επαρχία», με τα hashtags να είναι μια προτιμώμενη επικοινωνιακή στρατηγική για τη διάδοση τρομοκρατικών μηνυμάτων (Winter, 2016).

Το Διαδίκτυο διακρίνεται για την ικανότητά του να επιτρέπει τη διάδοση πληροφοριών, να παρέχει άμεσες ευκαιρίες επικοινωνίας και να υποστηρίζει δημόσιες συζητήσεις. Αλλά, όπως ειπώθηκε, αποτελεί επίσης ένα εργαλείο που επιτρέπει στα άτομα να προωθούν τον εξτρεισμό και να ενισχύουν τις προκαταλήψεις (O'Hara, & Stevens, 2015). Η ικανότητα άμεσης διάδοσης πληροφοριών σε τεράστιες γεωγραφικές περιοχές καθιστά το Διαδίκτυο βασικό μέσο στη διαδικασία ριζοσπαστικοποίησης και προετοιμασίας του εδάφους για τρομοκρατικές επιθέσεις. Οι εξτρεμιστές μπορεί να εκμεταλλευτούν τον τρόπο με τον οποίο το Διαδίκτυο παρέχει τη δυνατότητα για μεγαλύτερη απήχηση και αντίκτυπο και την ικανότητα ο χρήστης να παραμένει ανώνυμος λόγω της υποδομής των μέσω κοινωνικής δικτύωσης και της πολιτικής τους (ή καλύτερα της έλλειψης πολιτικής) για το πραγματικό όνομά του. Αυτό σημαίνει ότι οι χρήστες μπορούν να διαδίδουν και να έχουν πρόσβαση σε πληροφορίες χωρίς να αναγνωρίζονται (Peddinti et al., 2017), ενώ έχει διατυπωθεί στο παρελθόν πως ενδεχομένως το επίπεδο της ακραίας

αφήγησης που διαδίδεται στο διαδίκτυο να είναι προϊόν των επιπέδων ανωνυμίας ενός χρήστη (Li & Liu, 2021).

Στην πραγματικότητα ο σχεδιασμός των μέσων κοινωνικής δικτύωσης μπορεί να δημιουργήσει περιβάλλοντα θάλαμου αντήχησης (echo chamber), γεγονός που μπορεί να τη διάδοση και την πόλωση του εξτρεμισμού (Awan & Zempi, 2016). Αυτά τα περιβάλλοντα θαλάμου αντήχησης μπορεί να σχηματιστούν ως αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο το Διαδίκτυο έχει δημιουργήσει ένα περιβάλλον που αποτρέπει τις συζητήσεις με γνώμη και δήλωση ταυτότητας, αλλά μάλλον ενθαρρύνει τα άτομα να εμπλακούν με ομοϊδεάτες των οποίων οι πεποιθήσεις και οι απόψεις είναι ευθυγραμμισμένες (Sunstein, 2001). Βέβαια, το έγκλημα που πραγματοποιείται στον κυβερνοχώρο, όπως ο διαδικτυακός εξτρεμισμός, δεν είναι συγκρίσιμο με τις συνθήκες του εγκλήματος στον πραγματικό κόσμο. Η διαδικτυακή του φύση παρέχει στους εγκληματίες εναλλακτικές μεθόδους πρόσβασης και ευκαιρίες για βλάβη και διαταραχή (Brenner, 2004). Οι υποδομές του Διαδικτύου, ιδιαίτερα σε ιστότοπους μέσων κοινωνικής δικτύωσης, μπορούν να προσφέρουν στα άτομα διαφορετικές ευκαιρίες κατά την προώθηση του εξτρεμισμού στο διαδίκτυο, σε σύγκριση με τη διάδοση του εξτρεμισμού εκτός σύνδεσης. Κάθε πλατφόρμα, μάλιστα, μπορεί να αξιοποιηθεί με διαφορετικό τρόπο. Το Facebook, για παράδειγμα, θεωρείται ως μια πλατφόρμα που παρέχει ευκαιρίες στα άτομα να κάνουν ισχυρές σχέσεις με άλλους, ενώ το Twitter είναι ισχυρότερο μέσο της διάδοσης πληροφοριών (Gruzd et al., 2011). Η διάδοση δε αυτή επεκτείνεται συχνά σε μεγάλους όγκους ψεύτικων ειδήσεων, μεροληπτικές αφηγήσεις και θεωρίες συνωμοσίας (Törnberg, 2018). Το κατασκευασμένο, όμως, υλικό όταν διοχετεύεται σε μεγάλες δόσεις μπορεί να ενθαρρύνει τον εξτρεμισμό (Lazer et al., 2018). Για παράδειγμα, το 2017 ένα ρωσικό αυτοματοποιημένο bot έγραψε ψευδώς στο Twitter ότι μια μουσουλμάνα ντυμένη με χιτζάμπ (μαντίλα) είχε αγνοήσει τα θύματα της τρομοκρατικής επίθεσης στο Westminster (Dixon, 2017). Η εικόνα της δημοσίευσης διαδόθηκε σε μεγάλη κλίμακα και σε σύντομο χρονικό διάστημα (viral) και κατά συνέπεια πυροδότησε μια ρατσιστική αντίδραση εναντίον αυτής της γυναίκας και ευρύτερα της μουσουλμανικής κοινότητας (Dixon, 2017), αποδεικνύοντας τη θέση του Bartlett ότι τα περιστατικά διαδικτυακού εξτρεμισμού και προκατάληψης έχουν συμβάλει στην περιθωριοποίηση των διαφορετικών κοινοτήτων (Bartlett & Birdwell, 2010).

Στην αξιολόγηση της έρευνας για τον εξτρεμιστικό λόγο στο Διαδίκτυο, η Conway (2017) εντόπισε την ανάγκη για μεγάλης κλίμακας, συστηματικές αναλύσεις

και παρά το γεγονός ότι ο εξτρεμιστικός λόγος μπορεί να διαδοθεί παγκοσμίως με χαμηλό κόστος και σε πολύ εκτεταμένη κλίμακα, δεν αποκλείει ωστόσο την παροχή ευκαιριών στους αναλυτές πληροφοριών και την αστυνομία να ενεργήσουν προληπτικά. Συλλέγοντας, συγχωνεύοντας και αναλύοντας «αδύναμα σήματα» ή «ψηφιακά ίχνη» που υπάρχουν στο Διαδίκτυο, υπάρχει η δυνατότητα εντοπισμού των εισβολέων πριν χτυπήσουν. Η ιδέα, άλλωστε, για τον εντοπισμό περιεχομένου που σχετίζεται με την τρομοκρατία στο Διαδίκτυο δεν είναι νέα, καθώς πιστεύεται ότι ο εντοπισμός τρομοκρατικών δραστηριοτήτων στο Διαδίκτυο μπορεί να βοηθήσει στην πρόληψη μελλοντικών τρομοκρατικών επιθέσεων (Elovici et al., 2004).

Στην προσπάθεια εντοπισμού και αποδελτίωσης των χαρακτηριστικών του λόγου της ισλαμικής τρομοκρατίας, έχει πραγματοποιηθεί πλήθος ποσοτικών και ποιοτικών ερευνών, εστιασμένων στο διαδίκτυο και προσανατολισμένων ακόμα και σε τρομοκρατικές εκδηλώσεις του Ισλάμ στην Ευρώπη ή την Αφρική. Αρκετές μελέτες πραγματοποιήθηκαν σε ποικίλα κανάλια, όπως διάφορα fora, Facebook, Twitter, Youtube κ.α. Οι Abbasi και Chen (2005) ανέλυσαν μηνύματα forum του αραβικού και αγγλικού διαδικτύου, που σχετίζονται με εξτρεμιστικές ομάδες, όπως η ομάδα Παλαιστίνιων Μαρτύρων Al-Aqsa, αναπτύσσοντας ένα ειδικό πολυγλωσσικό μοντέλο προσανατολισμένο στα ηλεκτρονικά μηνύματα. Αντίστοιχα, οι Chilwa και Odeunmi (2016) ασχολήθηκαν με τις διαδικτυακές δημοσιεύσεις δύο τρομοκρατικών ομάδων της Νιγηρίας- της Boko Haram (BH) και Ansaru- αυτή τη φορά από την πλευρά της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου (CDA) με έμφαση στις ρητές και υπονοούμενες απειλές των ομάδων και στη συσχέτισή τους με την Al Qaeda και το παγκόσμιο τζιχάντ. Πρόσφατες παρεμφερείς ποιοτικές μελέτες έχουν επικεντρωθεί στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και στα δημοφιλή κανάλια επικοινωνίας, όπως το YouTube, εξετάζοντας τις ψηφιακές πρακτικές και συζητήσεις του Ισλαμικού Κράτους με σκοπό τη διάδοση της τζιχαντιστικής ιδεολογίας μέσα από τη νομιμοποίηση της βίας (Khosravinik & Amer, 2020), ενώ αρκετά πρόσφορο για μελέτη έχει αποδειχθεί το Twitter. Ο εντοπισμός περιεχομένου που σχετίζεται με την τρομοκρατία και την προπαγανδιστική γλώσσα σε tweets έχει προσεγγιστεί με μεθόδους μηχανικής μάθησης (Kaati et al., 2016), ενώ έχει επιχειρηθεί και σύγκριση μεταξύ τυχαίων χρηστών και υποστηρικτών του ISIS με το εργαλείο συναισθηματικής ανάλυσης του λόγου LIWC (Torregrosa et al., 2019).

3.5. Η περίπτωση των άκρων (ακροαριστερά, ακροδεξιά)

Η μελέτη των κειμένων της ακροαριστεράς/αναρχικής τρομοκρατίας στην Ευρώπη και τον κόσμο παρουσιάζεται αρκετά περιορισμένη, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι το επίκεντρο αυτής περιορίζεται ως επί το πλείστον σε τρεις ευρωπαϊκές χώρες, την Ελλάδα, την Ιταλία και την Ισπανία. Το 2017, οι τρομοκρατικές επιθέσεις από αναρχικούς στην Ε.Ε ανήλθαν σε 24 (τρεις λιγότερες σε σχέση με το 2016), ενώ σύμφωνα το 2019 ο αριθμός των ενεργειών που σημειώθηκαν δεν απέχει πολύ από τις προηγούμενες χρονιές, ανερχόμενος στις 26 επιθέσεις, με τις 22 να έχουν πραγματοποιηθεί στην Ιταλία, τις 2 στην Ελλάδα και τις υπόλοιπες 2 στην Ισπανία (Farinelli & Marinone, 2021). Στην ίδια έκθεση αναφέρεται πως «βίαιοι ακροαριστεροί και αναρχικοί εξτρεμιστές συνεχίζουν να συνιστούν απειλή για τη δημόσια τάξη σε έναν αριθμό κρατών-μελών της ΕΕ». Το 2020 σημειώθηκαν 24 αναρχικές και αριστερές επιθέσεις, όλες στην Ιταλία, ενώ απετράπη μία επίθεση στη Γαλλία. Στις περισσότερες περιπτώσεις, αυτές οι επιθέσεις προκάλεσαν ζημιές σε ιδιωτική και δημόσια περιουσία (όπως χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και κυβερνητικά κτίρια), είτε με εμπρησμό είτε με σωματική βία. Η ευθύνη για τις επιθέσεις αναλήφθηκε κυρίως διαδικτυακά, ενώ εκτός από μακροχρόνια ζητήματα, όπως ο αντιφασισμός, ο αντιρατσισμός και η αντιληπτή κρατική καταστολή, οι αριστεροί και αναρχικοί εξτρεμιστές το 2020 ασχολήθηκαν με νέα θέματα, όπως ο σκεπτικισμός για τις τεχνολογικές και επιστημονικές εξελίξεις, τα μέτρα περιορισμού του COVID-19 και περιβαλλοντικά ζητήματα. Αντίστοιχα, παρατηρήθηκε πως μετά από μία μικρή μείωση το 2018, η ακροδεξιά τρομοκρατία άρχισε να αυξάνεται ξανά το 2019 όταν τρία κράτη μέλη της Ε.Ε ανέφεραν συνολικά έξι τρομοκρατικές επιθέσεις, ενώ αρκετές επιθέσεις που δεν ταξινομήθηκαν ως τρομοκρατία (σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο) διαπράχθηκαν από ακροδεξιούς εξτρεμιστές στη Γερμανία. Επιπλέον, οι ακροδεξιές επιθέσεις στο Christchurch (Νέα Ζηλανδία), στο Poway (ΗΠΑ), στο Ελ Πάσο (ΗΠΑ), στο Bærum (Νορβηγία) και στο Halle (Γερμανία) αποτέλεσαν μέρος ενός κύματος βίαιων περιστατικών παγκοσμίως με τους δράστες να εμπνέονται ο ένας από τον άλλον. Ο αριθμός των καταδικαστικών αποφάσεων για ακροδεξιά τρομοκρατία αυξήθηκε ακόμα περισσότερο το 2020 (11) σε σύγκριση με το 2019 (6) (Farinelli & Marinone, 2021).

Παρά το γεγονός πως η ακροδεξιά τρομοκρατία κερδίζει έδαφος σε σχέση με την ακροαριστερή στην παγκόσμια σκακιέρα (λόγω και του ετερογενούς συνόλου

ιδεολογιών, πολιτικών στόχων και μορφών οργάνωσης που φέρει), οι προσπάθειες συστηματικής μελέτης του ακροαριστερού τρομοκρατικού λόγου στην Ευρώπη ανάγονται στο 1987 με τον Miller να επιχειρεί μελέτη των κειμένων της γερμανικής ομάδας «Φράξια Κόκκινος Στρατός» (RAF), μίας ακροαριστερής οργάνωσης που επί δεκαπέντε χρόνια διεξήγαγε αντάρτικο πόλεων και έδρασε στη Δυτική Γερμανία (Jasko et al., 2022). Ο Miller (1987) διεξήγαγε μια μελέτη που ανέλυσε τα γραπτά και τις επικοινωνίες μιας τρομοκρατικής ομάδας σε δύο χρονικές περιόδους: αρχικά από το 1972 έως το 1981 και στη συνέχεια από το 1982 έως το 1985. Στόχος της μελέτης ήταν να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο οι τρομοκράτες χρησιμοποιούσαν τη γλώσσα, να αξιολογήσει τη σημασία της στον επιχειρησιακό και στρατηγικό σχεδιασμό τους και να συνάψει συνδέσεις μεταξύ της σύγχρονης γλωσσολογίας και της πολιτικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα, ο Miller είχε ως στόχο να αποκτήσει γνώσεις σχετικά με τις σκέψεις και τις στρατηγικές της Φράξιας Κόκκινος Στρατός (Rote Armee Fraktion, RAF) μελετώντας τις βασικές διακηρύξεις και άλλα κείμενά της. Επιπλέον, η μελέτη αποσκοπούσε στην ανάλυση του γλωσσικού ύφους και του περιεχομένου των διαφόρων γραπτών υλικών της RAF, προκειμένου να εντοπιστούν πρότυπα και να ενισχυθεί η κατανόηση της δυτικογερμανικής τρομοκρατίας και των επιπτώσεών της στον δυτικό κόσμο. Η γλωσσική χειριστικότητα (language manipulation) που ομάδες όπως η παραπάνω επιδεικνύουν είναι, κατά τον Miller, κρίσιμο στοιχείο για την κατανόηση των επικοινωνιακών στρατηγικών της τρομοκρατίας, όπου θεμελιώδης στόχος της γλώσσας (όπως και της βίας) είναι ο αποπροσανατολισμός της θετικής ταύτισης του λαού μακριά από τη νομιμότητα της κυβέρνησης προς την πεποίθηση πως τόσο η ηθική όσο και η πολιτική νομιμότητα ανήκει στην τρομοκρατία. Βέβαια, θα έλεγε κανείς πως αυτό αποτελεί βασική στρατηγική της τρομοκρατίας ασχέτως αν αυτή ανήκει στον ακροαριστερό ή τον ακροδεξιό λαμβάνοντας υπόψη εξαρχής και τον υποκειμενικό ορισμό της (βλ. 2ο κεφάλαιο).

Από την παραδοσιακή ποιοτική μελέτη του Miller φτάνουμε στις σύγχρονες υπολογιστικές μεθόδους του Longhi (2020) που αποφάσισε να αναλύσει ένα σώμα 23 ανώνυμων κειμένων σχετιζόμενων με εγκληματικές ενέργειες από ύποπτες τρομοκρατικές ομάδες με διασυνδέσεις στην άκρα αριστερά. Ο στόχος της έρευνάς του είναι πολύ παρεμφερής με τους στόχους της παρούσας διατριβής, καθώς συγκεντρώνεται γύρω από την εύρεση υφολογικών ομοιοτήτων και αποκλίσεων μεταξύ των κειμένων και δυνητικά μεταξύ των συγγραφέων τους, συμβάλλοντας στη

διαδικασία της έρευνας και ψηλαφώντας τις δυνατότητες της υπολογιστικής δικανικής γλωσσολογίας σε τέτοιου είδους υποθέσεις.

Καθώς, όμως, τα τελευταία χρόνια, αρκετές μεγάλες ακροδεξιές τρομοκρατικές επιθέσεις συνοδεύτηκαν από λεπτομερή, δημοσιευμένα μανιφέστα, τα οποία σκιαγραφούν την ιδεολογία, τα κίνητρα και τις τακτικές επιλογές και δεδομένου ότι τέτοια μανιφέστα γίνονται γρήγορα ένα ουσιαστικό μέρος της ακροδεξιάς βίας, είναι εύλογο ο ακροδεξιός χώρος να έχει τύχει μεγαλύτερης ερευνητικής προσοχής και κάλλιστα μπορεί ο μελετητής να βρεθεί μπροστά σε έναν ευρύ (ως προς τις μεθόδους και προσεγγίσεις) κατάλογο πρόσφατων ερευνών, κάποιες εκ των οποίων θα εξετάσουμε παρακάτω.

Αρκετές από τις αναλύσεις αυτές εστιάζουν στις ψυχολογικές διαστάσεις και τα θέματα των κειμένων που συντάχθηκαν από ακροδεξιούς δράστες και στη σύγκρισή τους με άλλες μορφές εξτρεμιστικής γλώσσας, όπως είναι η γλώσσα του τζιχάντ. Στην ανάλυση των Buckingham και Alali (2019), για παράδειγμα, επιχειρήθηκε η εξέταση των μανιφέστων που συντάχθηκαν από τους δράστες των σφαγών στο Christchurch και την Utøya από τους δεξιούς εξτρεμιστές Brenton Tarrant και Anders Breivik σε σύγκριση με τον προπαγανδιστικό λόγο του περιοδικού Rumiya του ISIS. Χρησιμοποιώντας τα λογισμικά LIWC και Wmatrix, οι μελετητές προσπάθησαν να εξερευνήσουν τις κυρίαρχες ψυχολογικές διαστάσεις, τις σημασιολογικές κατηγορίες και τις λέξεις- κλειδιά των κειμένων, καταλήγοντας στην επισημάνση κοινών σημείων στο ιδεολογικό περιεχόμενο και τις στρατηγικές λόγου μεταξύ ακροδεξιάς και ισλαμικού εξτρεμισμού, ενώ εντόπισαν διαφορές στα κίνητρα και τους στόχους μεταξύ των δύο αυτών πλευρών. Σε εννοιολογικό επίπεδο οι ομοιότητες επιβεβαιώνουν τις τρεις διαστάσεις που είχαν εντοπιστεί από τον Holbrook (2012), δηλαδή τη σύγκλιση των θεμάτων, τη συναισθηματική γλώσσα και τη χρήση βίας. Η ακροδεξιά πλευρά, όπως εκφράζεται από τους Tarrant και Breivik, αντανακλά ένα υψηλό επίπεδο δυσαρέσκειας με τις κοινωνικές αλλαγές του 21ου αιώνα, που «έχουν εκτοπίσει τον λευκό άνδρα από τις παραδοσιακές θέσεις αδιαμφισβήτητης εξουσίας» και ασχολείται σε μεγάλο βαθμό με την οριοθέτηση των κοινωνικών ομάδων και της πολιτικής ταυτότητας. Η οριοθέτηση αυτή συνοδεύεται από το στοιχείο του θυμού, την έλλειψη θετικού συναισθήματος και τα υψηλά επίπεδα γλώσσας που σχετίζεται με την εξουσία, διαμορφώνοντας μία στρατηγική κινητοποίησης που συνεπάγεται ανταγωνισμό, βία ή οργή (Baider & Constantinou, 2014). Τόσο τα κείμενα των ακροδεξιών δραστών όσο και αυτά των ισλαμικών εξτρεμιστών χρησιμοποιούν έναν

διχαστικό δυαδικό λόγο που εστιάζει στη θυματοποίηση της ενδοομάδας και ερμηνεύει την εξωομάδα ως έναν βάνανσο αντίπαλο. Η περίπτωση, βέβαια, του βίαιου ισλαμισμού επικεντρώνεται στην επέκταση ή κυριαρχία μίας συγκεκριμένης θρησκείας (στοιχείο που αποτελεί και κεντρικό θεματικό παράπονο και κίνητρο υποκίνησης θυμού και στον Breivik), αλλά στον ακροδεξιό χώρο η προσοχή περιστρέφεται κυρίως γύρω από την ευπάθεια της ευρωπαϊκής (και δη λευκής) πολιτιστικής ταυτότητας. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, οι ισλαμοφοβικές πεποιθήσεις και η θρησκεία δεν ήταν τα κύρια κίνητρα για τη σφαγή στο Christchurch, αλλά η αυξημένη παρουσία μεταναστών εθνοτικών μειονοτήτων και η υποτιθέμενη μεγαλύτερη αναπαραγωγική τους τάση.

Αυτή η διαπίστωση συμφωνεί με τις παρατηρήσεις του Ware σχετικά με την ανησυχητική αύξηση των μανιφέστων της ακροδεξιάς τρομοκρατίας και την ανάγκη περαιτέρω γλωσσικής διερεύνησής τους (Ware, 2020). Η ποιοτική ανάλυση έξι ακροδεξιών τρομοκρατικών μανιφέστων υπογράμμισε μία σειρά από σημαντικά θέματα που εμφανίζονται σε αυτά με βασικότερα τα ζητήματα της φυλής, της Ευρώπης, του πολιτικού κλίματος και της απεικόνισης της τρομοκρατικής πράξης ως αυτοάμυνας και έσχατης λύσης. Το θέμα της μετανάστευσης και της θρησκείας είναι διαρκώς παρόν, υποδηλώνοντας μία αντιληπτή σύγκρουση φυλών και πολιτισμών, όπως επιβεβαιώνεται από τα λεγόμενα των ίδιων των τρομοκρατών. Ο σκοπευτής του Ελ Πάσο, λόγου χάρη, ανέφερε ως κίνητρό του την «πολιτιστική και εθνική αντικατάσταση που προκλήθηκε από την εισβολή της ισπανικής κοινότητας», δικαιολογώντας με αυτόν τον τρόπο τις πράξεις του και θέλοντας να κινητοποιήσει αντιγραφείς. Παρατηρεί ο Ware μεταξύ άλλων την εμμονή των ακροδεξιών εξτρεμιστών με τις θεωρίες συνωμοσίας που ισχυρίζονται πως η μετανάστευση είναι ένα «σκόπιμο τέχνασμα που ενορχηστρώθηκε από μία παγκόσμια σιωνιστική κυβέρνηση για την εξάλειψη της λευκής φυλής» (Davey & Ebner, 2019), γεγονός που σε συνδυασμό με τους λεγόμενους «ρυθμούς γεννήσεων» (Simi & Futrell, 2015) προκαλεί μεγάλη ανησυχία στους δράστες. Δεύτερον, η διατήρηση του «ευρωπαϊκού πολιτισμού» θεάται ως βασικός στόχος. Όπως σημειώνει ο Arie Perliger, ειδικός στον ακροδεξιό εξτρεισμό και την τρομοκρατία, τα πρόσφατα μανιφέστα έχουν απομακρυνθεί από τις καθαρά φυλετικές δικαιολογίες, καθώς «η μάχη έχει περάσει από τα γονίδια στον πολιτισμό» (Perliger, 2019). Η φαινομενική θέση της Ευρώπης ως το ιστορικό επίκεντρο του δυτικού πολιτισμού και αξιών είναι επομένως ένας βασικός παράγοντας κινητοποίησης για τους ακροδεξιούς αγωνιστές σε όλο τον

κόσμο. Τρίτον, τα σύγχρονα μανιφέστα ενσωματώνουν πολιτική ορολογία, ακόμα και αυτή που χρησιμοποιείται από καθιερωμένα πολιτικά κόμματα (Perliger, 2019), υποδηλώνοντας μία βαθιά πολιτικοποίηση που συνάδει με τα τρομοκρατικά κίνητρα, όπως αυτά αναδύονται μέσα από την ακαδημαϊκή έρευνα, που υποστηρίζει πως οι τρομοκράτες δεν πρέπει να θεωρούνται παράλογοι ή αυτοκτονικοί, αλλά στρατηγικοί με υπολογισμένη σκέψη και πολιτική αφοσίωση (Betus et al., 2020). Μάλιστα, η ολοένα αυξανόμενη τάση του ακροδεξιού κινήματος να γίνει πιο διακρατικό (Beckett & Wilson, 2019) και να αποτελέσει πηγή έμπνευσης για τους επόμενους, γίνεται αντιληπτή από την χρήση της αγγλικής κατά τη συγγραφή των μανιφέστων, αποδεικνύοντας την επιθυμία των επιτιθέμενων να πυροδοτήσουν παγκόσμιο αντίκτυπο.

Η ύπαρξη ακροδεξιού εξτρεμιστικού λόγου στο διαδίκτυο και η σύνδεση συχνά των συγγραφέων με βίαιη τρομοκρατική δράση, κατέστησε ερευνητικά πρωταρχικής σημασίας την ανίχνευση και καταπολέμησή του σε πολλές χώρες και γλώσσες. Οι Katyshev και Bozhenkova (2020) προσπάθησαν να τεκμηριώσουν τις προβλέψεις που διέπουν τη γλωσσική παραμετροποίηση των κινδύνων που συνδέονται με τη διαδικασία εμπλοκής σε εγκλήματα τρομοκρατικής φύσης με έμφαση στον προσδιορισμό λεκτικών δεικτών εγκληματικής εμπλοκής και στον ρόλο που ο δικανικός γλωσσολόγος μπορεί να διαδραματίσει σε αυτό. Η μελέτη του προφίλ του ακροδεξιού τρομοκράτη με την προοπτική της πρόβλεψης έχει επίσης απασχολήσει ποσοτικές γλωσσικές έρευνες πρόσφατα, όπως αυτή του Tschantret (2021) αφορμήθηκε από, αλλά και επιβεβαίωσε την υπόθεση πως όσοι εμπλέκονται σε αυτού του είδους τη τρομοκρατική δράση παρουσιάζουν μοναδικά χαρακτηριστικά προσωπικότητας που διαφέρουν από τον γενικό πληθυσμό και τους άλλους τρομοκράτες, αναλύοντας ένα μεγάλο σώμα κειμένων. Ο πρωταρχικός στόχος πολλών ερευνητικών μελετών ήταν να διακρίνουν τους τρομοκράτες μεταξύ τους και από τον ευρύτερο πληθυσμό. Οι έρευνες αυτές επικεντρώθηκαν ιδιαίτερα στην κατανόηση των ψυχολογικών χαρακτηριστικών των ακροδεξιών εξτρεμιστών. Για παράδειγμα, οι Alizadeh και συν. (2019) διεξήγαγαν μια μελέτη που περιλάμβανε την ανάλυση περισσότερων από 500.000 μηνυμάτων στο Twitter από Αμερικανούς οπαδούς μη βίαιων εξτρεμιστικών ομάδων ή ατόμων. Εντόπισαν υποστηρικτές ακραίων ιδεολογιών εντός αυτής της ομάδας και προσπάθησαν να εξετάσουν διάφορες ψυχολογικές θεωρίες. Οι θεωρίες αυτές διερεύνησαν τον ρόλο παραγόντων όπως η βεβαιότητα, το άγχος, η ευτυχία και η ηθική στις πολιτικές συζητήσεις, και

συγκεκριμένα κατά πόσον οι παράγοντες αυτοί μπορούν να εφαρμοστούν στο πλαίσιο του πολιτικού εξτρεισμού. Λίγο νωρίτερα, οι ίδιοι ερευνητές είχαν διεξαγάγει παρόμοια έρευνα σε ένα σώμα κειμένων από δημόσια μηνύματα στο Twitter, γραμμένα από 355.000 περίπου πολιτικούς εξτρεμιστές της ακροδεξιάς και ακροαριστεράς και συγκρίνοντάς τα με κείμενα μη εξτρεμιστών χρηστών ως προς τους δείκτες προσωπικότητας και ψυχολογικών μεταβλητών, κατέληξαν πως το ψυχολογικό προφίλ των εξτρεμιστών οπαδών εξαρτάται περισσότερο από την ιδεολογία (δεξιά ή αριστερά) παρά από το εάν είναι φανατικά προσκολλημένοι σε αυτή τη θεωρία και οι όποιες συναισθηματικές διαφορές αντικατοπτρίζουν την ιδεολογική κατεύθυνση των εξτρεμιστών και όχι τη μαχητικότητά τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι διαφορές μεταξύ αριστερών και δεξιών ατόμων συνδέονται με συναισθηματική απήχηση με διαφορετικά ηθικά ερείσματα και όχι με την ηθική συλλογιστική αυτή καθαυτή (Haidt & Graham, 2007).

3.6. Μοναχικοί Λύκοι (Lone wolves)

Μία από τις πιο απαιτητικές και απρόβλεπτες μορφές τρομοκρατίας στις μέρες μας είναι αυτή που διαπράττεται από μεμονωμένα άτομα, τα οποία συχνά αναφέρονται ως «μοναχικοί λύκοι» (lone wolves) ή «μοναχικοί δράστες» (lone actors). Η τάση αυτή παρουσιάζει αυξητικό ρυθμό στις ΗΠΑ τις τελευταίες δεκαετίες, ενώ αντίθετα υπήρχαν λιγότεροι «μοναχικοί λύκοι» πριν από την αλλαγή του αιώνα, αν και σχεδόν οι μισοί από αυτούς πραγματοποίησαν πολλαπλές επιθέσεις με την πάροδο του χρόνου (Hamm & Spaaij, 2015). Παρόμοια εξέλιξη παρατηρείται και στην Ευρώπη, όπου έχουν πραγματοποιηθεί πολλές επιθέσεις από μοναχικούς παραβάτες τα τελευταία χρόνια. Το πρόβλημα της τρομοκρατίας των μεμονωμένων δραστών μοιάζει να είναι επί του παρόντος σε έξαρση και θεωρείται συχνά μεγαλύτερη απειλή από τις οργανωμένες ομάδες. Παρά το γεγονός ότι τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία δείχνουν ότι οι τρομοκράτες «μοναχικοί λύκοι» αντιπροσωπεύουν ένα μάλλον μικρό ποσοστό μεταξύ των τρομοκρατικών περιστατικών (Spaaij, 2010), συχνά μπορούν να έχουν μεγάλο αντίκτυπο στην κοινωνία. Αυτού του είδους η τρομοκρατική δράση συχνά είναι δύσκολο να εντοπιστεί και να αντιμετωπιστεί με παραδοσιακά αστυνομικά μέσα, καθώς ο σχεδιασμός της δεν πραγματοποιείται από ένα δίκτυο ανθρώπων, αλλά από έναν και

μοναδικό δράστη, το οποίου το προφίλ και το υπόβαθρο δεν είναι πάντα ξεκάθαρο (Hamm & Spaaj, 2015). Αυτή ακριβώς η ιδιαιτερότητα οδήγησε και σε προσπάθειες ορισμού του φαινομένου, ώστε αυτό να γίνει διακριτό από άλλα είδη τρομοκρατίας και πολιτικής βίας. Ο όρος, λοιπόν, «τρομοκρατία μοναχικών λύκων» (lone wolf terrorism) χρησιμοποιείται για να διακρίνει τις τρομοκρατικές δραστηριότητες που πραγματοποιούνται από μεμονωμένα άτομα από εκείνες που πραγματοποιούνται από τρομοκρατικές οργανώσεις ή κρατικούς φορείς. Το στοιχείο της τρομοκρατίας που επισημαίνεται σε αυτή τη διάκριση είναι τα υποκείμενα των τρομοκρατικών ενεργειών και όχι, για παράδειγμα, οι συγκεκριμένοι πολιτικοί, θρησκευτικοί ή κοινωνικοί τους στόχοι. Η «τρομοκρατία των μοναχικών λύκων» περιλαμβάνει τρομοκρατικές επιθέσεις που πραγματοποιούνται από άτομα που (α) λειτουργούν μεμονωμένα, (β) δεν ανήκουν σε κάποια οργανωμένη τρομοκρατική ομάδα ή δίκτυο και (γ) οι τρόποι δράσης τους σχεδιάζονται και διευθύνονται μόνο από το εμπλεκόμενο άτομο χωρίς καμία άμεση εξωτερική εντολή ή επιταγή κάποια ιεραρχίας (αναφορά). Οι μοναχικοί λύκοι προέρχονται από ποικίλα υπόβαθρα και μπορούν να έχουν ένα ευρύ φάσμα κινήτρων για τις πράξεις τους. Παρατηρείται ότι συχνά δημιουργούν τις δικές τους ιδεολογίες, συνδυάζοντας την αποστροφή με τη θρησκεία, την κοινωνία ή την πολιτική με μια προσωπική απογοήτευση. Ως εκ τούτου, ένας τρομοκράτης μοναχικός λύκος μπορεί θεωρητικά να έχει οποιοδήποτε σχήμα και οποιαδήποτε εθνικότητα, καθώς και να αντιπροσωπεύει οποιαδήποτε ιδεολογία (Gill et al., 2013).

Στην περίπτωση που ένας «μοναχικός λύκος» ενταχθεί στη συνέχεια σε μία εδραιωμένη τρομοκρατική οργάνωση, παύει να θεωρείται ως τέτοιος και πλέον καθίσταται μέλος μίας ομάδας. Από την άλλη, ως προς την ιδεολογική τους βάση η προσπάθεια διάκρισης προσκρούει συχνά σε αντίλογο, υπό την έννοια ότι οι μεμονωμένοι δράστες τρομοκρατικών επιθέσεων μπορεί να δρουν αυτόνομα, αλλά αυτό δε σημαίνει πως δεν επικοινωνούν ή δεν επηρεάζονται από άλλους. Οι τρομοκράτες «μοναχικοί λύκοι» μπορεί να ταυτίζονται ή να υποστηρίζουν εξτρεμιστικά κινήματα, αν και εξ ορισμού, δεν αποτελούν μέλη τους. Ο Juergensmeyer (2003) έχει υποστηρίξει ότι πολλές από τις πράξεις που δίνουν την εντύπωση μεμονωμένων εγχειρημάτων αδιάστατων ακτιβιστών, έχουν ευρύτερες ιδεολογίες επικύρωσης των ενεργειών τους από πίσω, ιδεολογίες που ξεπερνούν σαφώς το πεδίο της επίσημης οργάνωσης. Στη φύση, άλλωστε, οι λύκοι δεν κυνηγούν μόνοι τους, αλλά σε αγέλες. Παρόμοια, οι τρομοκράτες «μοναχικοί λύκοι» μπορεί να

αποτελούν την κορυφή ενός παγόβουνου, στου οποίου το αθέατο μέρος μπορεί να υπάρχει μία εικονική αγέλη, ένα κοινωνικό δίκτυο. Μπορεί να λειτουργούν φαινομενικά μόνοι τους, αλλά στρατολογούνται και ριζοσπαστικοποιούνται, διδάσκονται, εκπαιδεύονται και κατευθύνονται από άλλους (Weimann, 2015). Επιπλέον, η μη συμμετοχή τους σε κάποια συγκεκριμένη ομάδα, δε συνεπάγεται αυτόματα ότι κάποια στιγμή δεν υπήρξαν μέλη ή συνεργάτες κάποιας εξτρεμιστικής οργάνωσης, από την οποία ενδεχομένως έχουν λάβει θεωρητική και θεσμική κατάρτιση ή υποστήριξη στο παρελθόν. Η προσωπική τους εκστρατεία, ωστόσο, ως πραγμάτωση του ιδεολογικού τους υπόβαθρου, προκύπτει από τη μοναχική δράση κατά την οποία απουσιάζει η άμεση επιρροή ή υποστήριξη άλλων, ακόμη και εκείνων που πιθανώς δείχνουν συμπάθεια προς τα κίνητρα και τα αίτια της. Οι μοναχικοί λύκοι άλλωστε, όπως και άλλοι τρομοκράτες, οδηγούνται κυρίως από ιδεολογία, πολιτική ή θρησκευτικές πεποιθήσεις (Leenars & Reed, 2016; Spaaij, 2010). Το κίνητρο, επομένως, παρουσιάζει ένα σημείο διαφοροποίησης μεταξύ τρομοκρατών μοναχικών λύκων και γενικά μοναχικών επιτιθέμενων, οι οποίοι μπορεί να ενεργούν μόνοι τους αλλά για οικονομικούς ή εκδικητικούς λόγους (Spaaij, 2010). Οι τρομοκράτες μοναχικοί λύκοι δείχνουν σταθερά ένα μείγμα προσωπικών και πολιτικών πεποιθήσεων και δυσaréσκειας ως κίνητρα για τις ενέργειές τους, με περίπου το 80% των περιπτώσεων μεταξύ 1940 και 2013 να δείχνουν σημάδια και των δύο (Hamm & Spaaij, 2015).

Το Διαδίκτυο, όπως και στην περίπτωση των ομάδων έχει δημιουργήσει νέα μονοπάτια για ριζοσπαστικοποίηση, διευκολύνοντας τη δημοσίευση και κοινοποίηση ιδεών, την επικοινωνία με ομοϊδεάτες και την απορρόφηση και αφομοίωση ιδεολογικού λόγου από άλλους. Οι «μοναχικοί λύκοι» συχνά χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο ως πλατφόρμα ανακοίνωσης των σχεδίων δράσης τους κατά τη διάρκεια του χρόνου πριν το ολοκληρώσουν πραγματικά (Hamm & Spaaij, 2015). Συμμετέχουν σε διαδικτυακά forums (αφήνοντας ψηφιακά ίχνη υψίστης σημασίας στην προσπάθεια εντοπισμού απειλών), αντιγράφουν τις επιθέσεις άλλων δραστήων με παρόμοιο τρόπο λειτουργίας (Hamm & Spaaij, 2017), δημοσιεύουν αποκαλυπτικό υλικό σχετικά με τις επιθέσεις τους. Ιστότοποι, όπως το 4chan ή το 8chan που δεν απαιτούν από τους χρήστες να συνδεθούν για να δημοσιεύσουν ή να σχολιάσουν, είναι διαθέσιμοι για τις ολοένα και πιο εχθρικές αναρτήσεις, τα προσβλητικά σχόλια και την εξασφάλιση της ανωνυμίας στους χρήστες τους. Τόσο το 4chan όσο και το 8chan αποτέλεσαν διαδικτυακούς τόπους ανάρτησης μανιφέστων και απειλών

επίθεσης και είναι επίσης γνωστά ως fora αναπαραγωγής συνωμοσιών και κακόβουλων θεωριών σχετικά με μαζικούς πυροβολισμούς (Mezzofiore & O'Sullivan, 2019). Αυτοί οι ιστότοποι, και πολλοί σαν αυτούς, είναι γνωστό ότι αλλάζουν ονόματα και τομείς για να αποφύγουν νομικές επιπτώσεις και αρνητικούς συσχετισμούς που συνδέονται με χρήστες, ενεργούς στην πλατφόρμα τους, που ασκούν βία.

Υπάρχουν πολλά παραδείγματα περιπτώσεων που καταδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίο μοναχικοί δράστες χρησιμοποιούν το Διαδίκτυο και διάφορες μορφές μέσων κοινωνικής δικτύωσης για επικοινωνία, διάδοση των απόψεων και έμπνευση. Μία πολύ γνωστή περίπτωση είναι αυτή του Anders Behring Breivik. Ο Breivik έκανε χρήση πολλών διαφορετικών ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης, συμπεριλαμβανομένων των Facebook και Twitter και δημοσίευσε το μανιφέστο του «2083—A European Declaration of Independence» στο Διαδίκτυο πριν διαπράξει τις δύο τρομοκρατικές επιθέσεις στη Νορβηγία το 2011 και το οποίο διένειμε σε περίπου 8000 άτομα μέσω email. Είχε μάλιστα χρησιμοποιήσει το Διαδίκτυο για να αποκτήσει τις απαραίτητες γνώσεις σχετικά με τον τρόπο κατασκευής μιας μεγάλης βόμβας λιπάσματος και για να εκφράσει και να συζητήσει την κριτική του άποψη για το Ισλάμ και τον σοσιαλισμό (Ravndal, 2013). Η δημοσίευση μανιφέστου πριν λάβει χώρα μία επίθεση αποτελεί γνωστή τακτική ήδη από τον Ted Kaczynski, αλλά το διαδίκτυο κατέστησε τον διαμοιρασμό τέτοιων κειμένων ακόμα πιο εύκολο. Ανάλογη περίπτωση με τον Breivik, είναι ο Dylan Roof που το 2015 σκότωσε εννέα άτομα σε εκκλησία στο Charleston της Νότιας Καρολίνας. Πριν από την επίθεση, ο Roof δημοσίευσε ένα μανιφέστο στον δικό του ιστότοπο όπου εξέφραζε τις ρατσιστικές απόψεις του για τη μαύρη κοινότητα.

Λίγα νωρίτερα, το 2009, ο ακτιβιστής κατά των αμβλώσεων Scott Roeder σκότωσε τον γιατρό George Tiller στο Κάνσας. Ο Tiller ήταν ένας από τους λίγους γιατρούς στις Ηνωμένες Πολιτείες που έκαναν καθυστερημένες αμβλώσεις και είχε δεχθεί έντονες επικρίσεις από τον Roeder, δημοσιευμένες στη στήλη μίας ιστοσελίδας. Ένα άλλο παράδειγμα «μοναχικού λύκου» που ήταν ιδιαίτερα ενεργός διαδικτυακά ήταν ο Jose Pimentel, ο οποίος συνελήφθη επειδή σχεδίαζε επιθέσεις με αυτοσχέδιες βόμβες σε σωλήνες εναντίον αστυνομικών οχημάτων και ταχυδρομικών εγκαταστάσεων στις Ηνωμένες Πολιτείες. Ο Pimentel ήταν πολύ δραστήριος στο Διαδίκτυο, όπου διατηρούσε ένα Blog και ένα κανάλι στο YouTube που περιείχε ριζοσπαστικές δημοσιεύσεις που τον συνέδεαν με άτομα που μοιράζονταν με το ίδιο

πνεύμα (Weimann, 2015). Ο βομβιστής αυτοκτονίας Taimour Abdulwahab al-Abdably που αυτοκτόνησε στη μέση της Στοκχόλμης το 2010 αποτελεί άλλη μία περίπτωση ατόμου που χρησιμοποίησε το Διαδίκτυο για διάφορους λόγους. Ο Abdably ήταν ενεργός σε διάφορες μορφές κοινωνικών μέσων, όπως το YouTube και το Facebook, και έψαχνε επίσης για δεύτερη σύζυγο σε ισλαμικές ιστοσελίδες. Αντίστοιχα, ο Mohamed Merah που το 2012 σκότωσε πολλούς Εβραίους μαθητές και έναν ραβίνο, χρησιμοποίησε μια κάμερα δεμένη στο στήθος του για να καταγράψει τη δολοφονία όλων των θυμάτων του και δημοσίευσε τα πλάνα στο διαδίκτυο προτού σκοτωθεί από ελεύθερο σκοπευτή της αστυνομίας. Αυτά είναι μόνο μερικά από τα πρόσφατα παραδείγματα τρομοκρατικής δράσης των «μοναχικών λύκων», κάποιοι εκ των οποίων είτε ενθαρρύνθηκαν από διαδικτυακούς στρατολόγους, όπως ο Anwar al-Awlaki ή ο Nidal Malik Hasan που πραγματοποίησε τους πυροβολισμούς στο Fort Hood στις Ηνωμένες Πολιτείες, είτε λειτούργησαν φαινομενικά αυτόνομα. Οι διαφορετικοί, άλλωστε, τύποι προσωπικότητας, τα διαφορετικά υπόβαθρα και κοινωνικές θέσεις, συνηγορούν υπέρ της πολυπλοκότητας της τρομοκρατίας των «μοναχικών λύκων». Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, οι περισσότεροι φρόντιζαν να ανακοινώνουν τις προθέσεις τους και δη στο διαδίκτυο (Johansson et al., 2016).

3.7. Η γλώσσα των «μοναχικών λύκων»

Αν και δεν αφήνουν όλοι οι μεμονωμένοι δράστες γραπτά αρχεία των σκέψεων τους, είδαμε όμως παραπάνω πως πολλοί είναι αυτοί που το κάνουν. Αυτό έχει καταστήσει πρόσφορο το έδαφος για αρκετούς μελετητές να εξετάσουν τις δυνατότητες ανίχνευσης βίαιου εξτρεμισμού εντοπίζοντας σημάδια προειδοποιητικών συμπεριφορών με βάση γλωσσικούς δείκτες, να αναλύσουν το περιεχόμενο των κειμένων ως προς τις πεποιθήσεις και τα κίνητρα του εκάστοτε δράση ή να μελετήσουν τους συναισθηματικούς δείκτες που επενεργούν κατά τη διαδικασία της συγγραφής.

Για παράδειγμα, σε πρόσφατη έρευνά της η Gimse (2020) ανέλυσε τη χρήση προσωπικών αντωνυμιών και όρων ταυτότητας διάφορων «μοναχικών λύκων» (Christopher Harper-Mercer Patrick Crusius, Elliot Rodger, Dylann Roof) με στόχο την κατηγοριοποίησή τους σε ομάδες ανθρώπων και την εξέταση του ιδεολογικού τους υπόβαθρου. Επιχείρησε, παράλληλα, να μελετήσει τις διασυνδέσεις μεταξύ των

συγγραφέων ως προς το ύφος γραφής, τα σημεία εστίασης και τη σχέση τους με διαδικτυακές κοινότητες που λειτουργούν ως τόποι ριζοσπαστικοποίησης, επιρροής και συμμετοχής. Ακολουθώντας τη μέθοδο της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και με έμφαση στο έργο του Teun van Dijk (2006) για τον λόγο, η Gimse κατέληξε πως η χρήση του πρώτου ενικού προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας εγώ (I) κατέδειξε μία ισχυρή εστίαση στον εαυτό και την επιθυμία διατήρησης του ελέγχου, γεγονός που αντικατοπτρίζεται και στα ευρήματα των Kaati και συν. (2016). Οι αρνητικές απεικονίσεις άλλων ανθρώπων μέσω της χρήσης φορτισμένων όρων και αρνητικών λέξεων που αντανakλούν οργή και τάση για κυριαρχία, όπως αυτές που εμφανίζονται στα τέσσερα μανιφέστα του corpus, αποτελούν μία μορφή χειραγώγησης του λόγου που επιβεβαιώνει τη θεωρία του πλαισίου «τριγωνοποίησης» (triangulation) του Van Dijk (2006), ειδικά όσον αφορά την πολωτική αναπαράσταση διαφορετικών ομάδων.

Όπως παρουσιάζεται στο πλαίσιο τριγωνοποίησης του van Dijk (2006), ο λόγος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να εντείνει τις ιδεολογίες, και αυτό κάνουν αυτά τα μανιφέστα των μοναχικών λύκων παρουσιάζοντας μια αφήγηση με έναν τόσο μονόπλευρο και πολωτικό τρόπο. Υπάρχουν ενδείξεις ότι και οι τέσσερις δράστες θεωρούν τους εαυτούς τους καλύτερους από τους άλλους και ως μέρος μιας ανώτερης ομάδας, με αυτή την ανωτερότητα συχνά να συνδέεται με τη «λευκότητά» τους. Επίσης, όλοι έχουν την τάση να βλέπουν τις γυναίκες ως κατώτερες και ως σεξουαλικά αντικείμενα, τάση που ευθυγραμμίζεται με αυτή του κινήματος ‘incel’⁹ που ήταν αρκετά διαδεδομένο στις διαδικτυακές κοινότητες που σύχναζαν. Η ανάλυση αυτών των τεσσάρων μανιφέστων δείχνει επίσης άμεσους δεσμούς μεταξύ των μοναχικών λύκων, όχι με τρόπο που υπονοεί την απευθείας επικοινωνία μεταξύ τους, αλλά μέσω της χρήσης παρόμοιων διαδικτυακών φόρουμ και της ανάγνωσης μανιφέστων προηγούμενων δραστών. Οι διαπιστώσεις αυτές και ο θανατηφόρος χαρακτήρας αυτής της τρομοκρατίας οδήγησε αντίστοιχα και σε αυξημένη πίεση για την εξέταση του ψυχολογικού προφίλ των δραστών, που ενδεχομένως θα μπορούσε να βοηθήσει στην πρόληψη του φαινομένου και έθεσε στο επίκεντρο τη μελέτη της

⁹ Ως incel (involuntary celibate) ορίζεται το μέλος μιας διαδικτυακής υποκοουλτούρας ανθρώπων που αυτοπροσδιορίζονται ως ανίκανοι να αποκτήσουν έναν ρομαντικό ή σεξουαλικό σύντροφο παρά το γεγονός ότι το επιθυμούν (Beauchamp, 2018). Οι συζητήσεις στα forums όπου δραστηριοποιούνται incels χαρακτηρίζονται συχνά από μνησικακία και μίσος, μισογυνισμό, μισανθρωπία, αυτολύπηση και απέχθεια για τον εαυτό τους, ρατσισμό, αίσθηση δικαιώματος στο σεξ και επιδοκιμασία της βίας κατά των γυναικών και των σεξουαλικά ενεργών ατόμων.

γλώσσας με στόχο μία πιο συστηματική και λεπτή ανάλυση της ψυχολογίας των τρομοκρατών. Η ιδέα πως στην περίπτωση των «μοναχικών λύκων» λανθάνουν ή εκδηλώνονται ψυχικές διαταραχές και συναισθηματικές ανισορροπίες ενθάρρυνε την αξιολόγηση της υπόθεσης πως το υψηλό επίπεδο αρνητικών συναισθημάτων (κυρίως ο θυμός) και η έλλειψη γνωστικής ευελιξίας στον λόγο των δραστών συνδέεται με τη βία. Ο Baele (2017) χρησιμοποιώντας ένα δείγμα της γραπτής παραγωγής μεμονωμένων τρομοκρατών, συνέκρινε τα συναισθήματα και τις γνωστικές διεργασίες τους με αυτές των μη βίαιων ριζοσπαστών ακτιβιστών, επιβεβαιώνοντας την ύπαρξη υψηλού θυμού αλλά διαψεύδοντας την έλλειψη γνωστικής ευελιξίας και πολυπλοκότητας και αποκαλύπτοντας μεγαλύτερη τάση για θεωρητικοποίηση και εννοιολογική σύλληψη πολύπλοκων ιδεών (Van Hiel & Mervielde, 2003).

Μέσω της αξιοποίησης του LIWC, ενός ηλεκτρονικού εργαλείου μέτρησης λέξεων που αναζητά και μετράει λέξεις σε κατηγορίες σχετικές με την ψυχολογία σε πολλαπλά αρχεία κειμένου, σε μία ευρεία λίστα αγγλόφωνων κειμένων, ο Baele (2017) οδηγήθηκε στην υπόθεση ότι η τρομοκρατική βία των «μοναχικών λύκων» πυροδοτείται από ακραίο θυμό, που προκαλείται επανειλημμένα από εκτιμήσεις οι οποίες διαμορφώνονται από αδικαιολόγητα ευρείες και συνεκτικά αιτιολογημένες κοσμοθεωρίες. Το ίδιο εργαλείο ψηφιακής κειμενικής ανάλυσης (LIWC) έχει χρησιμοποιηθεί και από τους Kaati και συν. (2016) για να αποτυπώσει τις ψυχολογικές προειδοποιητικές σε κείμενα δέκα μεμονωμένων δραστών πριν από τη συμμετοχή τους σε βίαιες επιθέσεις. Τα αποτελέσματα, που φάνηκαν να συνάδουν με προηγούμενες έρευνες σχετικά με τη τρομοκρατία και την συμπεριφορά, έδειξαν ότι κάποιες κατηγορίες στα ενσωματωμένα λεξικά του LIWC χρησιμοποιούνται διαφορετικά από τους «μοναχικούς λύκους» στην επικοινωνία τους σε σύγκριση με τη βασική γραμμή του τρόπου με τον οποίο οι άνθρωποι εκφράζονται στα ιστολόγια. Για παράδειγμα, η χρήση μεγάλων λέξεων, η εκτεταμένη χρήση τρίτου πληθυντικού προσώπου και του πρώτου ενικού προσώπου και η ύπαρξη αρνητικών συναισθημάτων, όπως ο θυμός, καθώς και η παρουσία λέξεων ισχύος, φάνηκαν να δεσπόζουν στα κείμενα αυτά συγκριτικά με την υπόλοιπη γραπτή παραγωγή των ιστολογίων. Ανάλογη προσπάθεια για την ανίχνευση προειδοποιητικών συμπεριφορών πραγματοποιήθηκε από τους Kaati και συν. (2016), αυτή τη φορά με την αξιοποίηση μεθόδων μηχανικής μάθησης και εστίαση σε διάφορα αδύναμα σήματα που συνδυαζόμενα μπορούν να δώσουν περισσότερες πληροφορίες σχετικά με την πρόθεση, την ικανότητα και την ευκαιρία που έχει ένας βίαιος μοναχικός

δράστης να διαπράξει μία επίθεση. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε ένα σώμα 46 γραπτών κειμένων από βίαιους μοναχικούς παραβάτες, όπως δράστες ενόπλων επιθέσεων σε σχολεία και μαζικούς δολοφόνους. Παρά το μικρό μέγεθος του δείγματος, με τη βοήθεια της μηχανικής μάθησης (machine learning) διαφάνηκαν δυνατότητες ταξινόμησης (classification) προειδοποιητικών συμπεριφορών άμεσα σχετιζόμενων με στοχευμένη βία.

Στην ανίχνευση τέτοιων συμπεριφορών με βάση την προτεινόμενη τυπολογία των Meloy και συν. (2011) προσανατολίστηκε και η έρευνα των Johansson και Kaati (2016) χρησιμοποιώντας τεχνικές επεξεργασίας φυσικής γλώσσας και υλοποιώντας ένα πρωτότυπο σύστημα για την ανίχνευση προειδοποιητικών συμπεριφορών σε περιεχόμενο που δημοσιεύεται στο Διαδίκτυο και βασιζόμενο στην τριγωνοποίηση πολλών γλωσσικών δεικτών. Αν και η παραγωγή πλήρως αυτοματοποιημένων εργαλείων για την εύρεση τρομοκρατικών σχεδίων δεν είναι δυνατή, λόγω του μεγάλου όγκου δεδομένων όσο και της βαθιάς γνώσης που απαιτείται για να κατανοήσουμε τι πραγματικά συζητείται ή εκφράζεται σε γραπτό κείμενο, υφίστανται εργαλεία υποστήριξης που μπορούν να επεξεργαστούν περισσότερα δεδομένα και να δώσουν καλύτερες δυνατότητες ανάλυσης και ανίχνευσης ψηφιακών ιχνών (Brynielsson et al., 2016). Οι Brynielsson και συν. (2016) χρησιμοποίησαν τον ταξινομητή Bayes για τη διάκριση κειμένων με ριζοσπαστικό και μη ριζοσπαστικό περιεχόμενο μεμονωμένων χρηστών εξάγοντας ν-γράμματα λέξεων, μονογράμματα (μονές λέξεις), διγράμματα (ζεύγη λέξεων) ή τριγράμματα για την εκπαίδευσή του. Η ποσοτική ανάλυση, για να καταστεί ακριβέστερη, σε ορισμένες περιπτώσεις συνδυάζεται με την ποιοτική, όπως προτείνεται σε πιο πρόσφατες έρευνες (Kuprer & Meloy, 2021).

Παρά το γεγονός, λοιπόν, ότι αρκετοί ερευνητές και υπηρεσίες πληροφοριών κάνουν ό,τι μπορούν για να παρακολουθούν άτομα επιρρεπή στη βία με ριζοσπαστικές ιδέες και σκέψεις, έχει επανειλημμένα αποδειχθεί ότι οι επιθέσεις συχνά προέρχονται από κατευθύνσεις που δεν αναμένονται εκ των προτέρων, όπως για παράδειγμα οι τρομοκρατικές ενέργειες του Breivik. Ο Agrell (2013) αναφέρεται στη θεωρία του «μαύρου κύκνου», μια μεταφορά που εισήγαγε ο Nassim Nicholas Taleb για την περιγραφή γεγονότων που έχουν σημαντικά αποτελέσματα και εκπλήσσουν τον παρατηρητή. Οι άνθρωποι είμαστε γενικά πολύ αναποτελεσματικοί ως προς την αντιμετώπιση «μαύρων κύκνων» και άλλων ειδών γεγονότων χαμηλής πιθανότητας, καθώς διακρίνονται από γνωστικές προκαταλήψεις που μας ωθούν

περισσότερο να επιβεβαιώσουμε αυτό που υποψιαζόμαστε, αντί να αναζητούμε εναλλακτικές υποθέσεις. Αυτό εξηγεί και την επιτυχή εκτέλεση πολλών άλλων τρομοκρατικών επιθέσεων.

3.8. Η ελληνική περίπτωση

Η ελληνική βιβλιογραφία σχετικά με τη μελέτη του τρομοκρατικού λόγου και την ανίχνευση γλωσσικών δεικτών με στόχο την κατανόηση των ιδεολογιών και των κινήτρων των ομάδων, των προειδοποιητικών συμπεριφορών και γενικότερα την επίλυση ζητημάτων δικανικής γλωσσολογίας, είναι σαφώς περιορισμένη. Η τρομοκρατία στην Ελλάδα αν και έχει μελετηθεί ως πολιτικό και κοινωνιοψυχολογικό φαινόμενο (ακόμα και ως αισθητικό βλ. Πέτσα, 2014), ωστόσο δεν έχει μελετηθεί διεξοδικά από γλωσσική άποψη από την αρχή της «επίσημης» εμφάνισής της στον ελληνικό χώρο μέχρι και σήμερα.

Όπως είναι εύλογο, η ομάδα που έχει ερευνηθεί περισσότερο είναι η «Επαναστατική Οργάνωση της 17 Νοέμβρη» λόγω της εκτενούς γραπτής παραγωγής της όσο και εξαιτίας της μακροβιότητάς της στην Ελλάδα. Ο Σακελλαρίου (2003) εξέτασε τα κείμενα της οργάνωσης υπό το κοινωνιοψυχολογικό πρίσμα, χρησιμοποιώντας ειδικότερα τις θεωρίες και τα πορίσματα της κοινωνικής ψυχολογίας και επιρροής προκειμένου να αποδειχθεί ότι η οργάνωση «17 Νοέμβρη» είναι μία ενεργός μειονότητα, η οποία συγκρούεται με την εξουσία και προσπαθεί να επηρεάσει τον πληθυσμό. Για την έρευνά του αξιοποίησε επικουρικά την ανάλυση περιεχομένου (content analysis) του λόγου στις 77 προκηρύξεις της οργάνωσης, καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως η «17N» α) αποτελεί μία ενεργό μειονότητα που υπήρξε μία αντικαθεστωτική τρομοκρατική οργάνωση η οποία στόχευε στην ανατροπή και αναδιάρθρωση του υπάρχοντος κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος, β) είχε ιδεολογικο-πολιτικά κίνητρα (αριστερή ταυτότητα) γ) ασκούσε ελεγχόμενη (επιλεκτική) τρομοκρατία με μία οργανωμένη μορφή και δ) χρησιμοποιούσε τα κλασικά – «παραδοσιακά» μέσα της τρομοκρατίας, όπως όπλα, ρουκέτες, βόμβες κτλ. και ε) άσκησε κάποια επιρροή στον ελληνικό λαό. Ανάλογη προσπάθεια να εξεταστούν οι εκφάνσεις, οι διαστάσεις, η πλοκή και ο τρόπος εκφοράς του λόγου της οργάνωσης, για να προσδιοριστούν τα ιδεολογικά μορφώματα που ενυπάρχουν στον τρομοκρατικό λόγο ώστε η 17N να αιτιολογήσει και δικαιολογήσει τη δράση και τις

πράξεις της από το 1975 ως το 2002, έχει πραγματοποιηθεί και με τη μέθοδο της Θεμελιωμένης Θεωρίας¹⁰ (Κωλέτση, 2015).

Το 2009 σημειώθηκε η πρώτη περίπτωση εξέτασης κειμένων από την ίδια οργάνωση για εγκληματολογικούς σκοπούς. Η Φραντζή (2009) χρησιμοποίησε υπολογιστικές τεχνικές από τη γλωσσολογία σωμάτων κειμένων, συγκεκριμένα χρησιμοποιώντας τη μέθοδο του πίνακα αποστάσεων. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιήθηκε για τον αυτόματο εντοπισμό των συντακτών δύο φυλλαδίων που στάλθηκαν στα μέσα ενημέρωσης μετά τη σύλληψη μελών που συνδέονταν με την ομάδα "17N". Η ανάλυση επικεντρώθηκε στις απολογίες των κατηγορουμένων, αντιμετωπίζοντάς τες ως δείγματα κειμένου που χαρακτηρίζουν τα άτομα αυτά. Δεδομένου ότι κάθε προκήρυξη της ομάδας είχε διακριτά γλωσσικά και στατιστικά χαρακτηριστικά, στόχος ήταν να εκτιμηθούν οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ των απολογιών (συμπεριλαμβανομένων των δευτερολογιών) και των προκηρύξεων. Η σύγκριση αυτή αποσκοπούσε στον προσδιορισμό του βαθμού στον οποίο μια διακήρυξη θα μπορούσε να συνδεθεί με μια απολογία (ή δευτερολογία) και, επομένως, να ταυτοποιήσει δυνητικά τον συντάκτη της.

Κοντά στη δική μας έρευνα είναι και η πρόσφατη εργασία των Lekea και Karampelas (2018) που παρουσίασε μία μεθοδολογία για τον αυτόματο εντοπισμό της παρουσίας της ρητορικής του μίσους (hate speech) στο τρομοκρατικό επιχείρημα της 17N. Επικεντρωμένοι στην ιδεολογική αιτιολόγηση, την ηθική υπόσταση και τη τρομοκρατική δράση, όπως αυτά παρουσιάζονται στις ανακοινώσεις της οργάνωσης, πειραματίστηκαν με διαφορετικές τεχνικές ανάλυσης κειμένου και πρότειναν έναν αλγόριθμο ταξινόμησης των προκηρύξεων σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με την παρουσία της ρητορικής μίσους σε αυτές. Τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν είναι πολύ ενδιαφέροντα και σημαντικά ως προς την κατανόηση της προπαγανδιστικής μεθοδολογίας της ομάδας προκειμένου να πείσει, να ριζοσπαστικοποιήσει και να προσελκύσει νέα μέλη, καθώς και για να νομιμοποιήσει

¹⁰ Η Θεμελιωμένη Θεωρία (Grounded Theory) αφορά στην ανάδυση και προσεκτική διαμόρφωση της θεωρητικής τεκμηρίωσης και εξήγησης ενός υπό εξέταση φαινομένου μέσα από την παρατήρηση και ανάλυση ερευνητικών δεδομένων που αφορούν στο ίδιο φαινόμενο (Glaser & Strauss, 1967). Η προσέγγιση της Θεμελιωμένης Θεωρίας επιτρέπει την ανάδειξη εννοιών και της σχεσιακής τους αποτύπωσης υπερβαίνοντας τις μεθόδους ποσοτικής και ποιοτικής ανάλυσης καθώς το αποτέλεσμα αποτελεί παράγωγο της κατανόησης του ερευνητή, ο οποίος οφείλει κατά τη διάρκεια της ερευνητικής εργασίας να αποφύγει τη διατύπωση προκαθορισμένων υποθέσεων, την επισκόπηση της επιστημονικής βιβλιογραφίας και να ελέγξει την υποκειμενική του στάση απέναντι στα δεδομένα μέσα από σημειώσεις (memo) και προσωπικό ημερολόγιο (Κωλέτση, 2015)

τις βίαιες ενέργειές της. Η ρητορική μίσους σύμφωνα με τους Lekea και Karampelas (2018) στην 17N υπερβαίνει την λέξη και εξυφαίνεται με πολύ πιο συγκεκριμένο και έντεχνο τρόπο, αποτελούμενη από μείγματα λέξεων μίσους, πολωτικές φράσεις και επιχειρηματολογία που κατά κύριο λόγο α) διαχωρίζει τους ανθρώπους σε υποστηρικτές της 17N και στους «άλλους», β) κάνει διακρίσεις εις βάρος ατόμων με διαφορετικές πολιτικές και οικονομικές πεποιθήσεις και με βάση τα ίδια κριτήρια τους «απανθρωποποιεί», γ) προωθεί επιχειρήσεις επίθεσης και εξόντωσης του εχθρού, όπου είναι δυνατόν, δ) πολώνει τον λαό απέναντι στους «άλλους», ε) προετοιμάζει θανατηφόρες τρομοκρατικές επιχειρήσεις κατά του εχθρού, στ) διαμορφώνει λίστες θανάτου και τέλος ζ) αρνείται την παραδοχή διάπραξης οποιουδήποτε εγκλήματος.

Αν και η 17N, όπως βλέπουμε, έχει απασχολήσει ως έναν βαθμό τους μελετητές υπό διαφορετικά πρίσματα και μεθοδολογίες, ακόμα πιο περιορισμένες είναι οι ερευνητικές εργασίες σχετικά με τις άλλες τρομοκρατικές εγχώριες οργανώσεις και συνήθως η όποια προσπάθεια προσέγγισής τους πραγματώνεται στο πλαίσιο μίας συγκριτικής συνεξέτασης των ιδεολογιών και του λόγου τους. Οι διαφορές ανάμεσα στην «παλαιά» (Ε.Λ.Α και 17N) και τη «νέα» τρομοκρατία (Συνωμοσία Πυρήνων της Φωτιάς, Σέχτα Επαναστατών κ.α.) πυροδότησαν το ενδιαφέρον για την ανάλυση του λόγου τους ως προς τις κεντρικές έννοιες (κομβικά σημεία) που εμφανίζονται στις προκηρύξεις της 17N και της Σέχτας των Επαναστατών και τις διαφορές των δύο ομάδων ως προς το όραμά τους, τη σχέση τους με την κοινωνία, τη σχέση τους με το έθνος και την επιλογή στόχων. Αντίστοιχα, χρησιμοποιώντας υπολογιστικές τεχνικές οι Lekea και Karampelas (2018) προσπάθησαν να εντοπίσουν ομοιότητες και διαφορές τόσο στην ιδεολογία όσο και στις πρακτικές της 17N και της Συνωμοσίας των Πυρήνων της Φωτιάς. Για την ανάλυση 216 ανακοινώσεων των δύο οργανώσεων, όπως αυτές εστάλησαν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, εφάρμοσαν δύο διαφορετικές τεχνικές εξόρυξης δεδομένων από τα κείμενα και συσταδοποίησης (clustering) που επέτρεψαν την σύγκριση των δύο ομάδων, καθώς και την εξέταση της πιθανότητας ύπαρξης σχετικών μέσων, ιδεολογίας και ανθρώπων πίσω από το διαφορετικό όνομά τους. Η κατηγοριοποίηση των επιθέσεων ως προς τα μέσα, τους στόχους, τους τόπους και τους χρόνους υπήρξε απόλυτα εφικτή, αλλά παρ' όλο που οι πρακτικές των δύο υπό εξέταση ομάδων φάνηκε να είναι κοινές, η ιδεολογία και η αιτιολόγηση της τρομοκρατικής τους δράσης είναι αρκετά διαφορετική (Lekea & Karampelas, 2018).

Όπως γίνεται αντιληπτό, το επίκεντρο της έρευνας για τον λόγο της εγχώριας τρομοκρατίας περιστρέφεται γύρω από ομάδες που ανήκουν στον αναρχικό/αριστερό χώρο, ενώ η γλωσσολογική μελέτη της ακροδεξιάς τρομοκρατίας απουσιάζει παντελώς. Αναφέρθηκε ήδη στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας (Βλ. Τρομοκρατία στην Ελλάδα της Μεταπολίτευσης) ότι μέχρι η δεξιά τρομοκρατία να «αλλάξει» μορφή και περιεχόμενο τις τελευταίες δεκαετίες, υπήρχαν σαφείς δυσκολίες να χαρακτηριστεί ακόμα και ως «τρομοκρατία». Αυτή η διαπίστωση ενδεχομένως να εξηγεί και το πέπλο της ερευνητικής σιωπής γύρω από τον λόγο της. Βέβαια, δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε πως στο παρελθόν έχουν πραγματοποιηθεί ερευνητικές εργασίες σχετικά με τον ακροδεξιό λόγο ως προς τον εντοπισμό και την ανάλυση περιεχομένου και των ρητορικών στρατηγικών στον προεκλογικό λόγο της ελληνικής ακροδεξιάς (Σωφρόνης, 2021) ή ως προς τους τρόπους με τους οποίους η ακροδεξιά κατασκευάζει τη συλλογική της ταυτότητα και τα όρια της ενδο-ομάδας που εκπροσωπεί (Φίγγου et al., 2013).

Σε κάθε περίπτωση, όμως, το ενδιαφέρον συγκέντρωνε η Χρυσή Αυγή ως η μακροβιότερη και μεγαλύτερη ακροδεξιά οργάνωση της Ελλάδας, που κατάφερε να εκπροσωπηθεί στη Βουλή το 2012-2019. Η Χρυσή Αυγή θεωρείται ως σήμερα εγκληματική και όχι τρομοκρατική οργάνωση με βάση το άρθρο 187 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα (*Άρθρο 187 - Ποινικός Κώδικας - Εγκληματική οργάνωση*, 2014) και έτσι δεν μπορούμε να την εντάξουμε στις τρομοκρατικές οργανώσεις που θα μας απασχολήσουν παρακάτω. Ωστόσο, η σύγκρισή της το 2013 από την Ralli (2013) με τον Επαναστατικό Αγώνα, τη Συνωμοσία των Πυρήνων της Φωτιάς, την Σέχτα των Επαναστατών και αρκετές άλλες ομάδες του αναρχικού/ακροαριστερού χώρου στο πλαίσιο μελέτης του βίαιου εξτρεμιστικού λόγου στην Ελλάδα, κατάφερε να αποκαλύψει διαφορές και ομοιότητες μεταξύ των ομάδων που βρίσκονται σε αντίθετες πλευρές του πολιτικού φάσματος εστιάζοντας στην έκφραση της βίας τους. Στόχος της μελέτης της ήταν να εξηγήσει την εμφάνιση της εξτρεμιστικής θανατηφόρας βίας και τους λόγους που ωθούν τις ομάδες σε αυτή και η μέθοδος που ακολούθησε είναι αυτή της ανάλυσης περιεχομένου (content analysis), μία μέθοδος δηλαδή δευτερογενούς ανάλυσης ποιοτικού υλικού που μπορεί να αποτελείται από κείμενα, συνεντεύξεις, εικόνες, φωτογραφίες κλπ. με στόχο την ανίχνευση ορισμένων λέξεων και εννοιών και την χαρτογράφηση της μεταξύ τους σχέσης. Κάποια από τα βασικά συμπεράσματα στα οποία η Ράλλη οδηγήθηκε συνηγορούν υπέρ του γεγονότος πως η βία σε όλο το εύρος του υπό εξέταση πολιτικού φάσματος αποτελεί

μία συνειδητή επιλογή με την Χρυσή Αυγή να επικεντρώνεται σε ανθρώπους, είτε μετανάστες είτε «αντιπάλους», και τις αναρχικές/αριστερές ομάδες να στοχεύουν στις περισσότερες περιπτώσεις σε υλικές καταστροφές κτιρίων ή αυτοκινήτων τονίζοντας πως δεν επιθυμούν ανθρώπινες απώλειες (παρά το γεγονός ότι αρκετές φορές αυτές είναι αναπόφευκτες). Αν και οι δύο πλευρές ορμώνται από διαφορετικές ιδεολογίες, ωστόσο φτάνουν και οι δύο στον φανατισμό για να τις υποστηρίξουν. Οι βίαιες πράξεις τους είναι στην πραγματικότητα συχνά μια απάντηση η μια στην άλλη, και στον λόγο του ενός, ο άλλος αναφέρεται συχνά και αναγνωρίζεται ως «αντίπαλος». Οι τακτικές τους είναι επίσης διαφορετικές, κυρίως λόγω της θέσης τους στην πολιτική και κοινωνική ζωή. Αυτό, όμως, που τους ενώνει είναι ότι, όπως έγινε σαφές, είναι ότι και οι δύο θεωρούν τη βία ως αχώριστη από την «προπαγάνδα» τους και επιδίδονται σε ένα είδος ακήρυχτου «πόλεμου» ο ένας ενάντια στον άλλον και ενάντια στο κράτος. Μέλη και υποστηρικτές της Χρυσής Αυγής δικαιολογούν τη βία τους ως «αμυντική ή προληπτική επίθεση» και ορισμένοι από τις αριστερές ομάδες κάνουν το ίδιο. Ωστόσο, αυτό που μπορεί να διακρίνει τους πρώτους είναι η άποψή τους περί «επαγρύπνησης» που νομιμοποιεί την απόφασή τους να πάρουν τον νόμο στα χέρια τους και να επιδιώξουν να «υποκαταστήσουν» το κράτος, ενώ οι δεύτεροι χρησιμοποιούν βία για να το «τιμωρήσουν». Και οι δύο αποτελούν απειλές για το (φιλελεύθερο) δημοκρατικό σύστημα και απορρίπτουν ανοιχτά ορισμένες από τις αρχές και τις πρακτικές τους. Αντιμετωπίζουν ωστόσο μια διαφορετική ανταπόκριση από το κράτος ανάλογη της διαφορετικής εικόνας τους στην κοινωνία (Ralli, 2012).

Κεφάλαιο 4ο: Υπολογιστικές μέθοδοι και η πραγματική υπόθεση (real-life case) των «ορφανών» προκηρύξεων της Επαναστατικής Οργάνωσης 17N

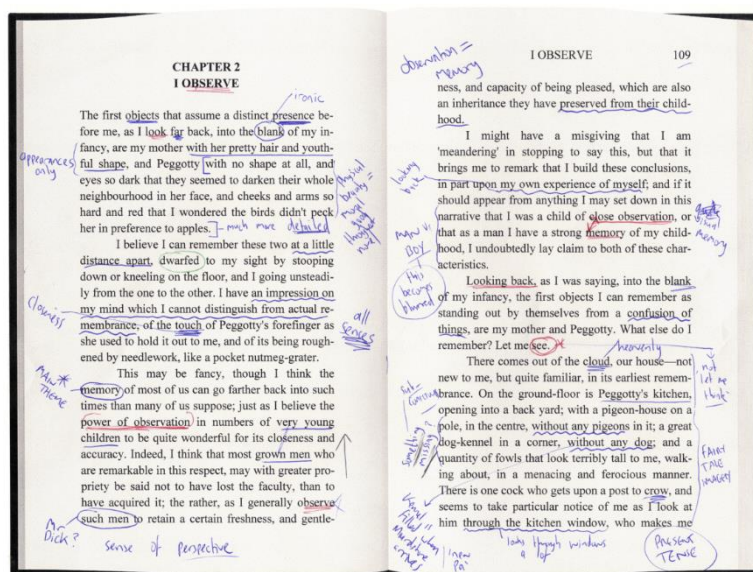
4.1. Η εξ αποστάσεως και η εκ του σύνεγγυς ανάγνωση (Distant and Close Reading)

Ο όρος «εξ αποστάσεως ανάγνωση» εισάγεται πρώτη φορά από τον ομότιμο καθηγητή του Στάνφορντ, Franco Moretti, σε ένα σημαντικό άρθρο του το 2000 (Moretti, 2000) ξεκινώντας από τον ορισμό του Weltliteratur (Λογοτεχνία του Κόσμου), όρο που χρησιμοποίησε για πρώτη φορά ο Goethe για να εξηγήσει στον ποιητή Johann Peter Eckermann το όραμά του για μία παγκόσμια λογοτεχνία, στην οποία θα συμβάλλουν όλοι οι πολιτισμοί. Το αίτημα αυτό, που απασχόλησε επίσης τους φιλοσόφους Karl Marx και Friedrich Engels, δεν μπορούσε να εκπληρωθεί μέσα από τις ως τότε γνωστές προσεγγίσεις, όπως για παράδειγμα τη συγκριτική λογοτεχνία που επικεντρώνεται κυρίως στη Δυτική Ευρώπη και δεν επεκτείνεται εύκολα στον υπόλοιπο κόσμο (Moretti, 2000). Μπροστά στον ολοένα και μεγαλύτερο όγκο των παραγόμενων κειμένων παγκοσμίως, λοιπόν, ο Moretti -παραθέτοντας τον Max Weber- κατέληξε πως μία νέα «επιστήμη» γεννιέται όταν προσπαθούμε να επιλύσουμε ένα πρόβλημα με μία καινούρια μέθοδο. Η λογοτεχνία επομένως χρειάζεται κατ' αυτόν έναν ολότελα καινούριο τρόπο ανάγνωσης. Δανειζόμενος το παράδειγμα του καπιταλιστικού συστήματος, που αν και ενιαίο είναι ταυτόχρονα άνισο, θεωρεί πως ανάλογα η παγκόσμια λογοτεχνική παραγωγή αυξάνεται άνισα σε σχέση με τις επιμέρους εθνικές λογοτεχνίες που την απαρτίζουν και ότι η επίδραση των ξένων δανείων σε αυτές είναι τόσο έντονες ορισμένες φορές που απορροφούν τις επιμέρους κουλτούρες, όπως ακριβώς το κεφάλαιο απορροφά τα επιμέρους κεφάλαια (Moretti, 2000). Η παγκόσμια λογοτεχνία είναι για τον λόγο αυτό ένα μοναδικό και άνισο σύστημα, το οποίο αν και ενιαίο ωστόσο δεν είναι εξομοιωμένο. Με άλλα λόγια, οι περιφερειακές λογοτεχνίες αν και μπορεί να δανείζονται από τον κορμό της παγκόσμιας λογοτεχνίας, προσθέτουν τη δική τους τοπική φωνή είτε στους

χαρακτήρες, είτε στην αφηγηματική τεχνική είτε στην πλοκή. Η μέθοδος, επομένως, της εξ αποστάσεως ανάγνωσης δίνει τη δυνατότητα να μελετηθεί αυτό το σύστημα συνολικά (Moretti, 2000).

Η βασική ιδέα της μεθόδου στηρίζεται στο γεγονός ότι είναι ανθρωπίνως αδύνατο να διαβαστεί και να αναλυθεί εις βάθος ο τεράστιος όγκος της εκδοτικής παραγωγής ανά τους αιώνες, ακόμα και αν ο μελετητής περιοριστεί στον λογοτεχνικό κανόνα. Αυτό που είναι, όμως, αδύνατο για τον άνθρωπο είναι δυνατό για τον υπολογιστή. Για τον λόγο αυτό, όπως σημειώνουν οι Αντωνοπούλου, Καρακάση και Πετροπούλου (2015) «Η εξ αποστάσεως ανάγνωση προϋποθέτει τη χρήση υπολογιστών, στατιστικών εργαλείων και προγραμμάτων, αναπτύσσοντας ποσοτικές μεθόδους για να διαβάσει μεγάλο όγκο κειμένων, αποτυπώνοντας τα αποτελέσματα σε γραφικούς πίνακες, χάρτες και δέντρα». Προϋποθέτει οπότε η εν λόγω μέθοδος χρήση αλγορίθμων και αναπτύσσει ποσοτικές μεθόδους για να διαχειριστεί μεγάλο όγκο δεδομένων που παρέχεται από ψηφιοποιημένα λογοτεχνικά έργα, έχοντας τη δυνατότητα να αποκαλύψει μοτίβα και αφηγηματικές τάσεις που δεν μπορούν να εντοπιστούν με την ανάγνωση. Η δυνατότητα δε να εξάγει κανείς ποσοτικά στοιχεία από τη λογοτεχνία εντάσσει τις λογοτεχνικές σπουδές στις κοινωνικές επιστήμες, βήμα που θα ήταν ακατόρθωτο χωρίς την αξιοποίηση ηλεκτρονικών μέσων (Underwood, 2016). Για τον Underwood μάλιστα «η εξ αποστάσεως ανάγνωση έχει μια σε μεγάλο βαθμό ξεχωριστή γενεαλογία που εκτείνεται πολλές δεκαετίες πριν από την έλευση του Διαδικτύου – μια γενεαλογία που δεν ασχολείται ως επί το πλείστον κεντρικά με τους υπολογιστές και δίνει έμφαση στην κοινωνικο-επιστημονική διάσταση αυτής της προϊστορίας της εξ αποστάσεως ανάγνωσης, αναφερόμενος σε συγκεκριμένα παραδείγματα στο έργο του Raymond Williams (από τη δεκαετία του 1960) και της Janice Radway (από τη δεκαετία του 1980). Ο Martindale αντίστοιχα οι αρχές της εξέλιξης της τέχνης βασίζονται σε στατιστικές κανονικότητες και όχι στο νόημα, τα δεδομένα ή την παρατήρηση και κάποιος «θα μπορούσε να μελετήσει την ιστορία μίας λογοτεχνικής παράδοσης χωρίς να διαβάσει καμία λογοτεχνία» (Martindale, 1990). Αυτή ακριβώς η ποικιλία των απόψεων γύρω από την εξ αποστάσεως ανάγνωση και η ευρύτητα των στόχων της συνιστούν και τα χαρακτηριστικά ανάπτυξής της από τις αρχές του εικοστού πρώτου αιώνα, όπου έφτασε να περιλαμβάνει μία ευρεία ποικιλία διαφορετικών μεθόδων και προσεγγίσεων, αντί να αντιπροσωπεύει μία ενιαία ή ενοποιημένη μέθοδο λογοτεχνικής μελέτης. Από την άλλη με τον όρο εκ του σύνεγγυς μελέτη (Close

Reading), που επιστημολογικά ανήκει σε μία ιστορία της λογοτεχνίας, εννοούμε την παραδοσιακή ενδελεχή εξέταση του κειμένου που προκύπτει από την από την αρχή ως το τέλος ανάγνωσή του, μέθοδος που αναπτύχθηκε στα μέσα του 20ου αιώνα και αποτελεί θεμελιώδη προσέγγιση στη λογοτεχνική κριτική. Η Boyles την ορίζει ως εκείνη την «ανάγνωση που συμβάλλει στην αποκάλυψη στρωμάτων νοήματος που οδηγούν σε βαθιά κατανόηση» (Boyles, 2013). Με άλλα λόγια, εκ του σύνεγγυς ανάγνωση είναι η εις βάθος ερμηνεία ενός κειμένου που περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των κεντρικών θεμάτων, την ανάλυση χαρακτήρων, γεγονότων και ιδεών καθώς και την ανάπτυξη αυτών και τη μεταξύ τους αλληλεπίδραση, την εξέταση των χρησιμοποιούμενων λέξεων ή φράσεων, της δομής του κειμένου και του ύφους και την ανίχνευση των μοτίβων ιδεών (argument patterns) (Jasinski, 2001). Όπως φαίνεται στο σχήμα, ο μελετητής χρησιμοποιεί διάφορες μεθόδους σχολιασμού των χαρακτηριστικών του υπό εξέταση κειμένου, όπως είναι η χρήση διαφορετικών χρωμάτων, η χρήση διαφορετικών στυλ υπογράμμισης και επισημείωσης και η καταγραφή πλήθους σκέψεων δίπλα στις αντίστοιχες προτάσεις.

Εικόνα 1 Παράδειγμα παραδοσιακού τρόπου "εκ του σύνεγγυς" ανάγνωσης του δεύτερου κεφαλαίου του David Copperfield του Charles Dickens (Kehoe et al., 2013)

Βασική εδώ είναι η διάσταση του χρόνου σε αντίθεση με την «εξ αποστάσεως ανάγνωση» που προκρίνει τη διάσταση του χώρου και συνιστά μία «χωρική στροφή» που παρατηρείται στις σύγχρονες λογοτεχνικές και ευρύτερα πολιτισμικές σπουδές.

Αντί για τους όρους «εκ του σύνεγγυς/κοντινή» και «εξ αποστάσεως/μακρινή» ανάγνωση, ένας μαθητής του Moretti, ο Mathew Jockers, πρότεινε εναλλακτικά τους όρους «μακρο-ανάλυση» και «μικρο-ανάλυση», εμπνευσμένος από τη μακρο- και μικρο-οικονομία αντίστοιχα. Όποιος όρος, όμως, κι αν δοθεί δεν αλλάζει το γεγονός ότι η μακρο-ανάλυση στη λογοτεχνία και εν γένει στις ανθρωπιστικές σπουδές έχει πολλά πλεονεκτήματα, δίνοντας στους μελετητές τη δυνατότητα να αναλύσουν χιλιάδες έργα και να συγκρίνουν τα αποτελέσματά τους με άλλους επιστήμονες. Η δυνατότητα αυτή μάλιστα της σύγκρισης αποτελεί και ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία της επιστημονικής έρευνας. Η διαπίστωση αυτή, βέβαια, δεν αναιρεί την αποστροφή πολλών προς τη μακρο- ή εξ αποστάσεως ανάγνωση που έχει δεχτεί ισχυρή κριτική.

Σε πολλούς δεν αρέσει η ιδέα της «μακρο-ανάλυσης» λογοτεχνικών έργων. Μεταξύ αυτών η δημοσιογράφος Kathryn Scultz (2011) που εξέφρασε έντονα την αμφιβολία της για την «εξ αποστάσεως ανάγνωση» αναφέροντας πως «το πρόβλημα είναι πως ο Moretti δεν σπουδάζει επιστήμη. Η λογοτεχνία είναι ένα τεχνητό σύμπαν και ο γραπτός λόγος σε αντίθεση με τον φυσικό κόσμο, δεν μπορεί να υπολογίζεται ώστε να υπακούει σε ένα σύνολο νόμων». Αντίστοιχα, την απορία για το αν η λογοτεχνική κριτική θα έπρεπε να είναι τέχνη ή επιστήμη εξέφρασε ο Joshua Rothman (2014), ενώ με παρόμοιο τρόπο ο Marche (2012) αν και αρχικά περιγράφει την «εξ αποστάσεως ανάγνωση» ως «ένα πολλά υποσχόμενο μονοπάτι των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Σπουδών, τουλάχιστον στην επιφάνεια», καταλήγει πως οι γενικεύσεις που αντιλαμβάνεται στη μέθοδο είναι αναποτελεσματικές όταν «εφαρμόζονται σε λογοτεχνικά ερωτήματα». Η «εξ αποστάσεως ανάγνωση» έχει επίσης επικριθεί για την υπαγωγή της ιδιαιτερότητας κάθε πολιτισμού σε ένα δυαδικό σχήμα «πυρήνα- περιφέρειας» με τους κριτικούς να μην προσπαθούν ακριβώς να αποδομήσουν αυτή τη διχοτόμηση, αλλά να αποδείξουν πως οι πολιτισμοί με τους οποίους ταυτίζονται δεν είναι περιφερειακοί. Αντί, δηλαδή, να ανατρέψουν τον κανόνα, αναζητούν κανονιστική αναγνώριση στη δική τους τοπική λογοτεχνία.

Αν και πολλοί θεωρητικοί αντιστάθηκαν στην εξ αποστάσεως ανάγνωση για τους παραπάνω και για επιπρόσθετους λόγους, ωστόσο παραμένει αναμφισβήτητη η ισχύς της τεχνολογίας να ανοίγει νέες δυνατότητες στους μελετητές της λογοτεχνίας να θέτουν διαφορετικές και νέες ερωτήσεις, επιλέγοντας έναν συνδυασμό ποσοτικών και ποιοτικών μεθόδων για τη διεξαγωγή έρευνας στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Η δυνατότητα επαφής με ένα μεγαλύτερο φάσμα της παγκόσμιας λογοτεχνίας δεν

σημαίνει πως απαγορεύει την εξειδίκευση σε κάποια συγκεκριμένη ενότητα ή χρονική περίοδο. Αντιθέτως, οι ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες, σε αντιδιαστολή με τις παραδοσιακές μεθόδους, επιτρέπουν τη διατύπωση νέων ερευνητικών ερωτημάτων σχετικά με τα σύνολα δεδομένων της πολιτιστικής κληρονομιάς και ως εκ τούτου ωθούν τους επιστήμονες στην εύρεση νέων κάθε φορά μεθόδων προσέγγισης.

4.2. Ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες (Digital Humanities) και Δικανική Γλωσσολογία: σημεία συνάντησης

Οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και ιδιαίτερα το αναδυόμενο πεδίο της δικανικής γλωσσολογίας, μπορούν σήμερα να αποβούν εξαιρετικά σημαντικά στους μηχανισμούς κατανόησης και πρόληψης απειλών, όπως είδαμε και νωρίτερα. Είναι, για την ακρίβεια, δυνατό να θεωρηθεί η γλωσσολογία μέρος της εγκληματολογικής επιστήμης, επειδή μπορεί να ακολουθήσει την ίδια διαδικασία συλλογής, ανάλυσης, σύγκρισης, ερμηνείας και αναφοράς γλωσσικών ενδείξεων σε εγκληματολογικό πλαίσιο.

Η σύνδεση της δικανικής γλωσσολογίας με τον τομέα των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Σπουδών (Digital Humanities) ερείδεται σε πολλά σημεία σύγκλισης. Πρωτίστως, η δικανική γλωσσολογία – παρά τη στενή της σύνδεση με το δίκαιο και τη νομική πρακτική- είναι γλωσσικά προσανατολισμένη. Είναι επομένως, όπως ακριβώς και οι ψηφιακές ανθρωπιστικές σπουδές, διεπιστημονική. Παραμένει βέβαια ένα ξεχωριστό πεδίο έρευνας και όχι μία «ομπρέλα» πρακτικών και μεθοδολογιών όπως θεωρούνται οι Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες (Digital Humanities). Είναι αναγκαίο να διασαφηνιστεί πως οι τομείς έρευνας των DH είναι εξαιρετικά ετερογενείς και οι μεθοδολογίες είναι πολλές, αλλά οι διαφορετικοί τομείς έχουν οικογενειακή ομοιότητα όσον αφορά τις μεθόδους που εφαρμόζονται σε διαφορετικά πεδία. Όπως αναφέρει ο Gibbon (2015), σε πολυάριθμες διαλέξεις, ο Harold Short¹¹

¹¹ Ο Harold Short διετέλεσε Ομότιμος Καθηγητής του King's College του Λονδίνου. Ίδρυσε και διηύθυνε το Τμήμα Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Επιστημών μέχρι τη συνταξιοδότησή του (2010). Συμμετείχε στην ανάπτυξη του πρώτου προγράμματος διδακτορικού διπλώματος στον κόσμο στις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες (2005) και τριών μεταπτυχιακών προγραμμάτων: Digital Humanities, Digital Culture and Society και Digital Asset Management.

ονόμασε αυτό το κριτήριο συνοχής «μεταμεθοδολογία» μέσα σε ένα «Μεθοδολογικό Κοινό». Με βάση τον όρο αυτό, οι κοινοί στόχοι των Ψηφιακών Ανθρωπιστικών Σπουδών θεωρούνται ως η χρήση υπολογιστικών τεχνολογιών με επίσημα αριθμητικά και δομικά μοντέλα για την τεκμηρίωση, την αρχειοθέτηση και την περιγραφή πεδίων που παραδοσιακά χρησιμοποιούν ερμηνευτικές, ερμηνευτικές μεθόδους (Gibbon, 2015). Συνεπώς, πολλοί που εργάστηκαν σε διαφορετικά πεδία, όπως η υπολογιστική γλωσσολογία, η υπολογιστική λεξικογραφία, η υπολογιστική μουσικολογία κ.ο.κ βρέθηκαν κάτω από την «ομπρέλα» των DH, που από το 1990 άρχισε να αποκτά συνοχή και να συνενώνει ένα ευρύ φάσμα υπολογιστικών τεχνολογιών, ξεχωριστών ως τότε, σε μία κοινότητα πρακτικών.

Η ενασχόληση των DH με το κείμενο αποτελεί ένα ακόμα σημείο συνάντησής τους με τη δικανική γλωσσολογία, που ασχολείται με την απόδοση, την επαλήθευση της συγγραφής και την έννοια της ιδιοτέκτου. Αναλογιζόμενοι μάλιστα πως το καθήκον του δικανικού γλωσσολόγου στην εγκληματολογική έρευνα είναι να «βλέπει αυτό που μπορεί να μην είναι εμφανές με γυμνό μάτι» (Correa, 2013:7), εύκολα ανακαλούμε τις δυνατότητες της «εξ αποστάσεως ανάγνωσης», όπως τις αναλύσαμε νωρίτερα. Οι DH προσφέρουν ένα μεθοδολογικό κοινό υπόδειγμα που έχει τη δυνατότητα να επεκτείνει την εγκληματολογική γλωσσική εργαλειοθήκη, να ενισχύσει τη γλωσσική εξερεύνηση, περιγραφή και ανάλυση. Η χρήση διαφόρων εργαλείων μπορεί να αυξήσει την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των μεθόδων επαλήθευσης συγγραφής με αποτέλεσμα ο συνδυασμός σύνθετων ποσοτικών στοιχείων και ποιοτικών δεδομένων να καταστήσει την παροχή γλωσσικών αποδείξεων έγκυρη και αξιόπιστη, εκπληρώνοντας αυτό που η δικανική γλωσσολογία ευαγγελίζεται και προσπαθεί να πετύχει με κάθε τρόπο.

4.3. Ανίχνευση συγγραφικής πατρότητας και ταυτοποίηση φύλου σε «αμφισβητούμενες» προκηρύξεις με τη χρήση υφομετρικών μεθόδων:

Η περίπτωση των «ορφανών» προκηρύξεων της 17N

4.3.1. Το ζήτημα της συγγραφικής πατρότητας των 8 «ορφανών» προκηρύξεων της 17N

Η Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοεμβρίου ήταν μια ελληνική ακροαριστερή μαχητική οργάνωση που δημιουργήθηκε το 1975 και διεξήγαγε τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ελλάδα για 27 χρόνια (1975-2002). Μετά τη σύλληψή τους το 2002, ο Δημήτρης Κουφοντίνας -ένα από τα μέλη- αρνήθηκε τη γνησιότητα 8 διακηρύξεων, 6 από τις οποίες (δημοσιεύτηκαν την περίοδο 1990-1991) χαρακτήρισε «έργο των μυστικών υπηρεσιών». Ο στόχος αυτής της έρευνας είναι να εφαρμόσει προηγμένες υπολογιστικές υφομετρικές μεθόδους στο σώμα των προκηρύξεων 17N και να διερευνήσει εάν οι «πλαστές» διαφοροποιούνται σημαντικά από τις υπόλοιπες. Ένας δευτερεύων στόχος είναι να διερευνηθεί εάν οι «πλαστές» διακηρύξεις συμπεριφέρονται σαν ένα ομοιογενές σύμπλεγμα υφολογικά παρόμοιων εγγράφων ή εμφανίζουν ένα ανομοιογενές υφομετρικό προφίλ.

Η Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη υπήρξε μια ελληνική ακροαριστερή μαχητική οργάνωση με μακρόβια δράση και πολλές επιθέσεις στο ενεργητικό της. Η ανάδυση¹² της ομάδας συνδέεται με ένα περιστατικό που έλαβε χώρα στις 23 Δεκεμβρίου του 1975, τη δολοφονία του σταθμάρχη της CIA στην Αθήνα Richard Welch την ώρα που επέστρεφε στο σπίτι του. Η «17 Νοέμβρη», λοιπόν, εισβάλλει στο ελληνικό κοινωνικό γίγνεσθαι ενάμιση περίπου χρόνο από την αποκατάσταση της δημοκρατίας το καλοκαίρι του 1974 και προκαλεί σαφέστατα έκπληξη στην ελληνική κοινωνία που ακόμα δεν είχε συνέλθει από τον αυταρχισμό και την τρομοκρατία της επτάχρονης χούντας (Σακελλαρίου, 2003).

Αυτό, λοιπόν, ήταν το γεγονός με το οποίο αναδύθηκε η «17 Νοέμβρη» στην ελληνική κοινωνία. Οι κοινωνικο-πολιτικοί στόχοι της οργάνωσης, ορισμένοι εκ των οποίων διατυπώθηκαν από την πρώτη στιγμή της εμφάνισης της ομάδας και από την

¹² Η έννοια της ανάδυσης ως κοινωνιοψυχολογικής έννοιας χαρακτηρίζεται από την αναζήτηση μίας νέας λύσης στα κοινωνικά προβλήματα και συνήθως η ανάδυση μίας μειονότητας πρέπει να συναντήσει μία κοινωνία σε αναστάτωση που προσδοκά την απελευθέρωσή της (Moscovici, 2002).

πρώτη της προκήρυξη, είναι «αποδιοργανωτικοί» κοινωνικοπολιτικοί και «οργανωτικοί» κοινωνικοπολιτικοί σύμφωνα με τον Σακελλαρίου (2003). Οι πρώτοι εκφράζουν την επιθυμία και επιδίωξη της ομάδας να αλλάξουν το υπάρχον καθεστώς (που έχει άμεση σχέση με το διεθνές καθεστώς και επιβάλλεται κυρίως από τις ΗΠΑ) σε όλες σχεδόν τις εκφάνσεις του, ενώ οι δεύτεροι συνυφαίνονται με την προσπάθεια εκ μέρους της «17N» να βελτιώσει το – υπαρκτό κατά την εξουσία, ανύπαρκτο κατά την οργάνωση- καθεστώς προωθώντας τις έννοιες της λαϊκής εξουσίας, της δημοκρατίας, του σοσιαλισμού και της ανεξαρτησίας, που είτε δεν υφίστανται είτε υφίστανται μόνο τύποις στην ελληνική κοινωνία, κατά την οργάνωση (Σακελλαρίου, 2003). Οι προκηρύξεις της ομάδας, 84 στον αριθμό, δεν αποστέλλονται μόνο κατόπιν των επιθέσεων αλλά και σε ανύποπτο χρόνο και σε αυτές είτε δηλώνεται ρητά η ανάληψη ευθύνης των ενεργειών τους είτε προβάλλεται το ιδεολογικό/θεωρητικό τους υπόβαθρο και οι πολιτικές τους ιδέες. Οι θέσεις και τα μέσα τους χαρακτηρίζονται ως καινοτομικά για την ελληνική κοινωνία τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή σύμφωνα με την κοινωνική ψυχολογία, εφόσον πρότειναν την αλλαγή και τη βελτίωση του τότε υπάρχοντος κοινωνικοπολιτικού καθεστώτος (Σακελλαρίου, 2003).

Τα κείμενα της ομάδας συνήθως δημοσιεύονταν στην εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», ενώ και η εφημερίδα το «Ποντίκι» υπήρξε επίσης παραλήπτης προκηρύξεων. Από το 1975 με την πρώτη ανάδυση της ομάδας μέχρι και το 2002, χρόνος της εξάρθρωσής της, σημειώθηκε πλήθος βομβιστικών επιθέσεων, αρπαγών οπλισμού, ληστειών, καθώς και ο θάνατος 23 Ελλήνων και ξένων πολιτικών, στρατιωτικών, αστυνομικών, διπλωματών και πολιτών. Το τελευταίο θύμα της οργάνωσης ήταν ο Βρετανός στρατιωτικός ακόλουθος και ταξίαρχος Stephen Saunders που πυροβολήθηκε τέσσερις φορές στην κοιλιακή χώρα από μέλη της ομάδας στις 8 Ιουνίου 2000. Η εξάρθρωση της ομάδας ξεκινά να πραγματοποιείται από τις 29 Ιουνίου 2002 όταν ένα από τα μέλη της, ο Σάββας Ξηρός, τραυματίζεται από τη βόμβα που σκόπευε να τοποθετήσει στα εκδοτήρια της εταιρείας Hellas Flying Dolphins στο λιμάνι του Πειραιά.

Μετά τη σύλληψή των μελών το 2002, ο Δημήτρης Κουφοντίνας αρνήθηκε τη γνησιότητα 8 προκηρύξεων, που καλλιέργησαν κλίμα διχασμού μέσα στην οργάνωση. Ολόκληρο το γράμμα του Κουφοντίνα στις εκδόσεις «Κάκτος» αναφέρει «Στο βιβλίο σας με τίτλο *‘Οι προκηρύξεις 1975-2002: Όλα τα κείμενα της οργάνωσης 17N’*, ανάμεσα στα αυθεντικά κείμενα της οργάνωσης δημοσιεύθηκαν και 6 προκηρύξεις

κατασκευασμένες από μυστικές υπηρεσίες για προφανείς λόγους. Παρ' ότι κατά κανόνα στις προκηρύξεις της Οργάνωσης οι οποίες ακολουθούν χρονικά, κάθε νόθα, υπάρχει σχετική καταγγελία, εσείς με την ενιαία αρίθμηση και με τους τίτλους που θέτετε τις αντιμετωπίζετε ως γνήσιες. Πρόκειται για τις υπ' αριθμ. 50 (σ. 537-548), 52 (σ. 554-568), 58 (σ. 630-634), 60 (σ. 644-645), 61 (σ. 646-653) και 63 (σ. 658-663). Επίσης στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου, δημοσιεύτηκαν ακόμη δύο προκηρύξεις, οι οποίες δεν γράφτηκαν από μέλη της 17N: οι υπ' αριθ. 83 και 84. Ο σεβασμός προς τον τίτλο του βιβλίου σας θα απαιτούσε οι προκηρύξεις αυτές να μπαίνουν σε χωριστό παράρτημα, για να αποφεύγεται οποιαδήποτε σύγχυση και ελπίζω ότι θα το πράξετε σε τυχόν νέα έκδοσή του. Με εκτίμηση Δημήτρης Κουφοντίνας» (Δικαστικές φυλακές Κορυδαλλού) (Μαρνέλλος, 2002).

Σύμφωνα με τον Μαρνέλλο σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στο Indymedia και από το οποίο ανακτήθηκε το κείμενο της επιστολής, ο Κουφοντίνας «θίγει ένα θολό κεφάλαιο που αφορά τις μεθοδεύσεις μυστικών υπηρεσιών επί κυβερνήσεως Κ. Μητσοτάκη, για το τεχνητό «σπάσιμο» της οργάνωσης. Τα κείμενα της 'μαϊμούς' 17N καταφέρονταν συστηματικά εναντίον της «Ε» και στελεχών της [...] Οι αρχές έλεγαν στους δημοσιογράφους ότι οι προκηρύξεις που αποκηρύσσονται τώρα από τον Δημήτρη Κουφοντίνα ήταν γνήσιες! Το περιεχόμενο των πλαστών προκηρύξεων καλλιεργούσε κλίμα διάσπασης της οργάνωσης, κυρίως με αφορμή τις επιθέσεις εναντίον των Τούρκων διπλωματών Γκιουργιού Τσετίν και Α. Μπουλούκμπασι. Επίσης ένα άρθρο του αείμνηστου Μιχ. Ράπτη (Πάμπλο) για τη 17N έτυχε απάντησης τόσο από την αυθεντική όσο και από την πλαστή 17N. Επρόκειτο για μια σκοτεινή περίοδο κατά την οποία οι φόβοι τρομοκρατικής προβοκάτσιας ήταν έντονοι». Στα πρακτικά της δίκης της «17N» το θέμα επανέρχεται και η θέση της οργάνωσης παραμένει ίδια. Αναφερόμενος στις αμφισβητούμενες προκηρύξεις, ο Κουφοντίνας απαντά σε ερώτηση του αεροπαγίτη Νικόλαου Π. Ζαΐρη (Ηρειώτου, 2003):

Ν. ΖΑΪΡΗΣ: Σε σχετική ερώτηση του κ. Λάμπρου 15 Απριλίου είχατε πει ότι, αν οι προκηρύξεις είναι δικές σας, απαντήσατε ότι είναι δύσκολο να απαντήσω με λίγα λόγια, νομίζετε ότι είναι η ώρα; Ερωτηθήκατε αν οι προκηρύξεις είναι δικές σας; Και απαντήσατε ότι, είναι δύσκολο να απαντήσω με λίγα λόγια. Το ερώτημα είναι, αν νομίζετε ότι είναι καιρός να πείτε κάτι.

Δ. ΚΟΥΦΟΝΤΙΝΑΣ: Δεν θυμάμαι πώς έγινε αυτή η ερώτηση.

Ν. ΖΑΪΡΗΣ: Είχε γίνει από τον κ. Λάμπρο.

Δ. ΚΟΥΦΟΝΤΙΝΑΣ: Δεν το αμφισβητώ, απλώς σας λέω δεν το θυμάμαι. Είχα στείλει μια επιστολή στον εκδότη του Κάκτου και είχα πει, ποιες είναι της οργάνωσης, ποιες είναι πλαστές και ποιες δεν γράφτηκαν από την οργάνωση.

Ν. ΖΑΪΡΗΣ: Οι προκηρύξεις όσες έχετε αποδεχθεί, ήταν ένα έργο συλλογικό, ή ήταν ενός ανθρώπου;

Δ. ΚΟΥΦΟΝΤΙΝΑΣ: Οι προκηρύξεις και στην 17N όπως και σε όλες τις επαναστατικές οργανώσεις φαντάζομαι, είναι προϊόν συλλογικής δουλειάς, συλλογικού προβληματισμού και συνεισφοράς των απόψεων όλων των μελών.

Ν. ΖΑΪΡΗΣ: Κατά κάποιο τρόπο δηλαδή δεν περνούσε ας πούμε από κάποιον έλεγχο, ή περνούσε;

Δ. ΚΟΥΦΟΝΤΙΝΑΣ: Σας απάντησα.

Η σημασία μελέτης των «ορφανών» προκηρύξεων της οργάνωσης έχει τονιστεί και στο παρελθόν. Στη διδακτορική της διατριβή με τίτλο «Ιδεολογικοποίηση στον τρομοκρατικό λόγο: η ανάλυση των προκηρύξεων της 17 Νοέμβρη σύμφωνα με τη θεμελιωμένη θεωρία», η Κωλέτση (2015) κρίνει ως ενδιαφέρον ερευνητικό αντικείμενο την ξεχωριστή ανάλυση των 8 προκηρύξεων που δεν θεωρούνται ότι εκπροσωπούν την οργάνωση και δεν αποτελούν τμήμα της έντυπης προπαγάνδας τους και ειδικότερα προτείνει τη συσχέτιση των πρώτων 6 με τις προκηρύξεις εκείνης της περιόδου, καθώς υποδεικνύουν οι αναγραφόμενες ημερομηνίες αυθεντικών- μη αυθεντικών προκηρύξεων. Επίσης, σημειώνει ότι «οι μη αναγνωρισμένες από την οργάνωση προκηρύξεις μπορούν επίσης να συσχετιστούν με το σύνολο των 77 προκηρύξεων» ως συνθήκη επανελέγχου των αποτελεσμάτων της διατριβής της ανάλογα με τον βαθμό διαφοροποίησης ή σύγκλισής τους με αυτές.

Αν και μια ποιοτική ή ιδεολογική θεώρηση των μη αυθεντικών προκηρύξεων της ομάδας δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσης εργασίας, η «εξ αποστάσεως ανάγνωση» των κειμένων αυτών με τη χρήση υπολογιστικών τεχνικών μπορεί να παρέχει αποτελεσματικές, συστηματικές και ακριβείς πληροφορίες που δεν είναι δυνατές μόνο με την ανθρώπινη κρίση. Επομένως, εφαρμόσαμε γλωσσολογική ανάλυση σωμάτων σε καθεμία από τις προκηρύξεις των μελών του 17N για να αποκτήσουμε γλωσσικές και εξωγλωσσικές πληροφορίες για τον χαρακτηρισμό της χρήσης της γλώσσας από ένα άτομο (ιδιόλεκτο). Τα χαρακτηριστικά που αφορούν τις γλωσσικές πληροφορίες περιλαμβάνουν λίστες λέξεων συχνότητας, λίστες έκφρασης συχνότητας, αριθμό διαφορετικών λέξεων κ.λπ. Δίνεται προσοχή και σε σπάνιες συνιστώσες, καθώς μπορούν να απεικονίσουν χρήση συγκεκριμένης ιδιολέκτου.

Όσον αφορά τις εξωγλωσσικές πληροφορίες, εξετάσαμε τις λέξεις και εκφράσεις περιχομένου, δηλαδή αυτές που δίνουν πληροφορίες για το περιεχόμενο του κειμένου.

4.3.2. Σώμα Γνήσιων και Αμφισβητούμενων Κειμένων (Corpus)

Τα δεδομένα μας αποτελούνταν από τις προκηρύξεις και τις ανακοινώσεις που δημοσίευσαν τα μέλη της 17N. Η ομάδα έχει επίσημα αναγνωρίσει 76 προκηρύξεις ως γνήσιες από το 1975 έως το 2002. Αυτές δόθηκαν από ανώνυμους πληροφοριοδότες σε γνωστές ελληνικές εφημερίδες ή αφέθηκαν σε διάφορους δημόσιους χώρους και χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: 1. Απαντήσεις σε δημοσιογράφους, άρθρα εφημερίδων και άλλα δημόσια πρόσωπα στην Ελλάδα, 2. Αποδοχή ευθύνης για διάφορες τρομοκρατικές ενέργειες (δολοφονίες, βομβιστικές επιθέσεις, επιθέσεις), 3. Έγγραφα θέσεων σχετικά με την ιδεολογία της ομάδας, 4. Αιτιολόγηση των πράξεών της, 5. Σχόλια κοινωνικοοικονομικών και πολιτικά προβλήματα. Για την έρευνά μας, χρησιμοποιήσαμε την πλήρη έκδοση που δημοσίευσαν οι εκδόσεις «Κάκτος» το 2002 και κάθε διακήρυξη, ανακοίνωση ή σημείωμα περιλαμβάνεται στην πλήρη και τελική της μορφή και παρέχει σημαντικά γλωσσικά στοιχεία για περαιτέρω διερεύνηση. Σύμφωνα με τον Δ. Κουφοντίνα, οι επίμαχες προκηρύξεις παρατίθενται παρακάτω:

- Προκήρυξη 50ή: «Επεισόδια στην OLYMPIC CATERING», εφημερίδα «Επικαιρότητα», 10 Οκτωβρίου 1990.
- Προκήρυξη 52η: «Αντιπαράθεση στους κόλπους της 17N», εφημερίδα «Επικαιρότητα», 12 Νοεμβρίου 1990.
- Προκήρυξη 58η: «Απόπειρα κατά Τούρκων διπλωματών», εφημερίδα «Αυριανή», 16 Ιουλίου 1991.
- Προκήρυξη 60ή: «Απόπειρα κατά Τούρκων διπλωματών», εφημερίδα «Αυριανή», 17 Ιουλίου 1991.
- Προκήρυξη 61η: «Απόπειρα κατά Τούρκων διπλωματών», εφημερίδα «Αυριανή», 31 Ιουλίου 1991.
- Προκήρυξη 63η: «Απάντηση στον Μιχάλη Ράπτη για την υπόθεση Cetin», εφημερίδα «Αυριανή», 24 Οκτωβρίου 1991.

Σημειώνεται πως οι παραπάνω προκηρύξεις δεν υπάρχουν σε ηλεκτρονική μορφή στο διαδίκτυο, οπότε και χρειάστηκε η μετατροπή τους σε αρχείο Microsoft Word με τη βοήθεια ενός σαρωτή κειμένου OCR και η δια χειρός διόρθωση της καθεμίας ξεχωριστά, ώστε να είναι απόλυτα συνεπείς με τα αρχικά κείμενα που δημοσιεύθηκαν στις εκδόσεις «Κάκτος».

Θα πρέπει να υπάρξει σαφής διάκριση μεταξύ των πρώτων 6 και των δύο τελευταίων επίμαχων προκηρύξεων, καθώς αυτές που γράφτηκαν το 2002 δημοσιεύθηκαν μετά από την εξάρθρωση της οργάνωσης και από έναν μεγάλο αριθμό συλλήψεων, συμπεριλαμβανομένου του λεγόμενου κύριου συγγραφέα, Αλέξανδρου Γιωτόπουλου. Ο Δημήτρης Κουφοντίνας αναφέρθηκε σε απόπειρα χειραγώγησης μυστικών υπηρεσιών, προκειμένου να διαλύσουν σκόπιμα την οργάνωση. Το περιεχόμενο της 6ης προκήρυξης καλλιέργησε κλίμα διχασμού, κυρίως ως αποτέλεσμα των επιθέσεων στους Τούρκους διπλωμάτες G. Cetin και A. Bouloukbashi. Για τις δύο τελευταίες, ο Κουφοντίνας σημειώνει ότι αυτά δεν γράφτηκαν από μέλη της 17N, αλλά δεν σχετίζονται με μυστικές υπηρεσίες. Όταν αυτές οι δύο δημοσιεύθηκαν είχαν ξεκινήσει ήδη οι συλλήψεις. Η 83η δημοσιεύθηκε από την «Ε» στις 31 Ιουλίου 2002 και η 84η μεταδόθηκε από τον τηλεοπτικό σταθμό «Alter» στις 7 Αυγούστου του ίδιου χρόνου. Οι τελευταίες δύο αποτέλεσαν και αντικείμενο έρευνας της Φραντζή (2009) που χρησιμοποίησε υπολογιστικές τεχνικές της γλωσσολογίας σωμάτων κειμένων και πιο συγκεκριμένα τη μέθοδο του πίνακα αποστάσεων, υπολογίζοντας την «απόσταση», όσον αφορά στα υφολογικά τους γνωρίσματα, για τα δύο ζευγάρια κειμένων: τα (γνωστό-κείμενο¹, άγνωστο-κείμενο) και (γνωστό-κείμενο², άγνωστο-κείμενο) με στόχο να αναγνωρίσει αυτόματα τους συγγραφείς τους.

Προκειμένου να εκτιμηθεί και να βελτιωθεί η συγκρισιμότητα των δεδομένων, εξάγουμε τα στατιστικά στοιχεία του σώματος μετά τη δημιουργία δύο σωμάτων από τα σύνολα δεδομένων. Το σύνολο δεδομένων Α αποτελείται από τις διεκδικούμενες ως γνήσιες διακηρύξεις και το σύνολο δεδομένων Β περιλαμβάνει τα «ορφανά» κείμενα (Πίνακας 1).

Πίνακας 1 Στατιστικά των δύο σωμάτων κειμένων

	Overall	Original	Disputed
Text size (words)	225,954	213,529	12,425
types (distinct words)	25,264	23,794	4,121
standardised TTR (basis 1000 words)	49.39	49.24	52.1
STTR std.dev.	49.62	49.57	42.35
mean word length (in characters)	5.47	5.47	5.31
word length std.dev.	3.27	3.27	3.20
Mean Sentence Length (in words)	26.05	26.25	22.96
std.dev. Mean Sentence Length (in words)	18.19	18.16	18.29
Percentage of Numbers in the corpus	3641	1.61	1.52

Εκ πρώτης όψεως, τα περιγραφικά στατιστικά δεδομένα παρέχουν περιορισμένο φορτίο πληροφορίας σχετικά με τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις αυθεντικές και τις μη αυθεντικές προκηρύξεις. Οι αποκλίσεις στο Μέσο Μήκος Λέξης (Mean Word Length) και στο Μέσο Μήκος της Πρότασης (Mean Sentence Length), αν και υπαρκτές, ωστόσο δεν προβληματίζουν ως προς την προέλευση των κειμένων από τον ίδιο ή τους ίδιους συντάκτες λόγω του διαφορετικού μεγέθους του δείγματος. Αξιοσημείωτος, όμως, είναι ο λόγος του αριθμού των μοναδιαίων λεξιλογικών μονάδων (types) προς τον αριθμό των λέξεων (tokens) του κειμένου. Δεδομένου ότι το *TTR* θεωρείται κατάλληλο μέτρο για την αποτίμηση της λεξιλογικής διαφοροποίησης, για να αποφύγουμε την επίδραση που μπορεί να ασκεί το διαφορετικό μέγεθος των κειμένων πάνω του, υπολογίσαμε το Standardized *TTR* ή αλλιώς Μέσο Τεμαχιακό *TTR* (Mean Segmental *TTR*- *MSSTTR*) ενδ. (Manschreck, Maher, & Ader, 1981) με κανονικοποίηση των τιμών του, ώστε να είναι ανεξάρτητες του κειμενικού μεγέθους. Για να υπολογιστεί το *MSSTTR*, τα κείμενα χωρίστηκαν σε ισομεγέθη τμήματα και υπολογίστηκε το *TTR* για το καθένα από αυτά, ενώ στη συνέχεια υπολογίστηκε ο μέσος όρος των *TTR* όλων των τεμαχίων, δίνοντάς μας το *MSSTTR* των κειμένων. Όσο μεγαλύτερος είναι ο δείκτης *TTR* τόσο πλουσιότερο είναι λεξιλογικά το κείμενο (Μικρός, 2013). Οι υπό αμφισβήτηση προκηρύξεις δίνουν επομένως την εντύπωση πως διακρίνονται από μεγαλύτερη λεξιλογική πυκνότητα (52.1) σε σχέση με το σώμα των αυθεντικών (49.24) ως προς την αναλογία τύπου και δείγματος.

4.3.3. Η υφομετρία ως προσέγγιση στο ζήτημα των «ορφανών» προκηρύξεων της 17N

Όπως είδαμε και στην εισαγωγή της παρούσας διατριβής, η υφομετρική απόδοση συγγραφέα έχει σταθεί κρίσιμη στην αναγνώριση συγγραφέων κειμένων τόσο για λογοτεχνικά όσο και για συμβατικά κείμενα. Ειδικότερα, τα υφομετρικά χαρακτηριστικά έχουν χρησιμοποιηθεί εκτενώς για μεγάλο χρονικό διάστημα.

4.4. Επιλογή υφομετρικών χαρακτηριστικών

Στην παρούσα μελέτη θα χρησιμοποιήσουμε ένα ευρύ σύνολο υφομετρικών χαρακτηριστικών για να παρατηρήσουμε τη συσχέτισή τους με την ταυτοποίηση του συγγραφέα. Εκτός από το «κλασικό» χαρακτηριστικό της συχνότητας λέξεων, εστιάζουμε στα ν-γράμματα. Πιο συγκεκριμένα, για την έρευνά μας θα προσπαθήσουμε να εξαγάγουμε γλωσσικές πληροφορίες από:

- Τις πιο συχνές λέξεις
- Τα πιο συχνά ν-γράμματα χαρακτήρων
 - διγράμματα (bigrams)
 - τριγράμματα (trigrams)
 - τετραγράμματα (tetragrams)
- Τα πιο συχνά ν-γράμματα λέξεων
 - διγράμματα
 - τριγράμματα

Οι διάφοροι χαρακτήρες και λεξιλογικά χαρακτηριστικά που χρησιμοποιούνται για τους πειραματισμούς παρατίθενται παρακάτω στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2 Υφομετρικά Χαρακτηριστικά στην παρούσα έρευνα

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΟ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΤΥΠΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΩΝ
ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΛΕΞΕΩΝ	Μοναδικές λέξεις βασιζόμενες στη συχνότητα εμφάνισης	Λεξιλογικός
ΔΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΛΕΞΕΩΝ	Δύο διαδοχικές λέξεις	

ΤΡΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΛΕΞΕΩΝ	Τρεις διαδοχικές λέξεις	
ΔΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ	Δύο διαδοχικοί χαρακτήρες	Χαρακτηρολογικός
ΤΡΙΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ	Τρεις διαδοχικοί χαρακτήρες	
ΤΕΤΡΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΩΝ	Τέσσερις διαδοχικοί χαρακτήρες	

Σε αυτή την εργασία χρησιμοποιούμε εφαρμοσμένες μη εποπτευόμενες τεχνικές και μεθόδους πειραματισμού προκειμένου να απαντήσουμε στα παρακάτω ερευνητικά ερωτήματα:

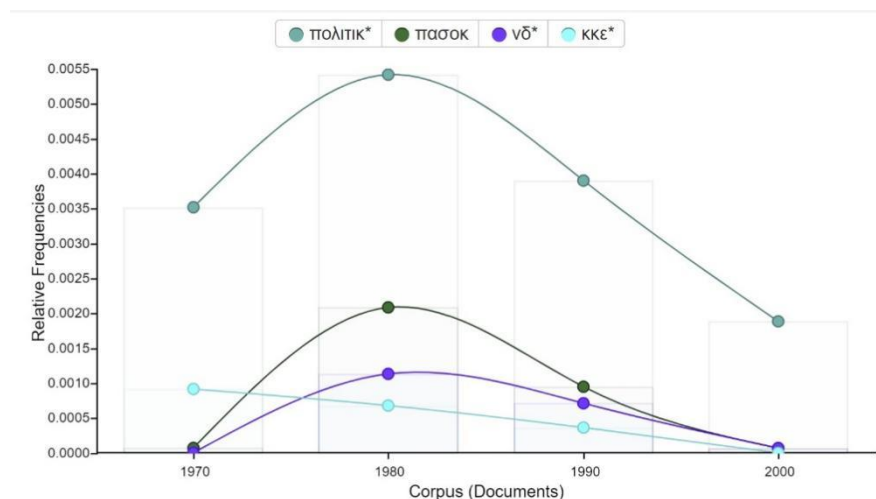
- I. Υπάρχουν ίχνη κοινών συγγραφέων;
- II. Οι 8 επίμαχες προκηρύξεις ανήκουν στους συντάκτες της «17N»;

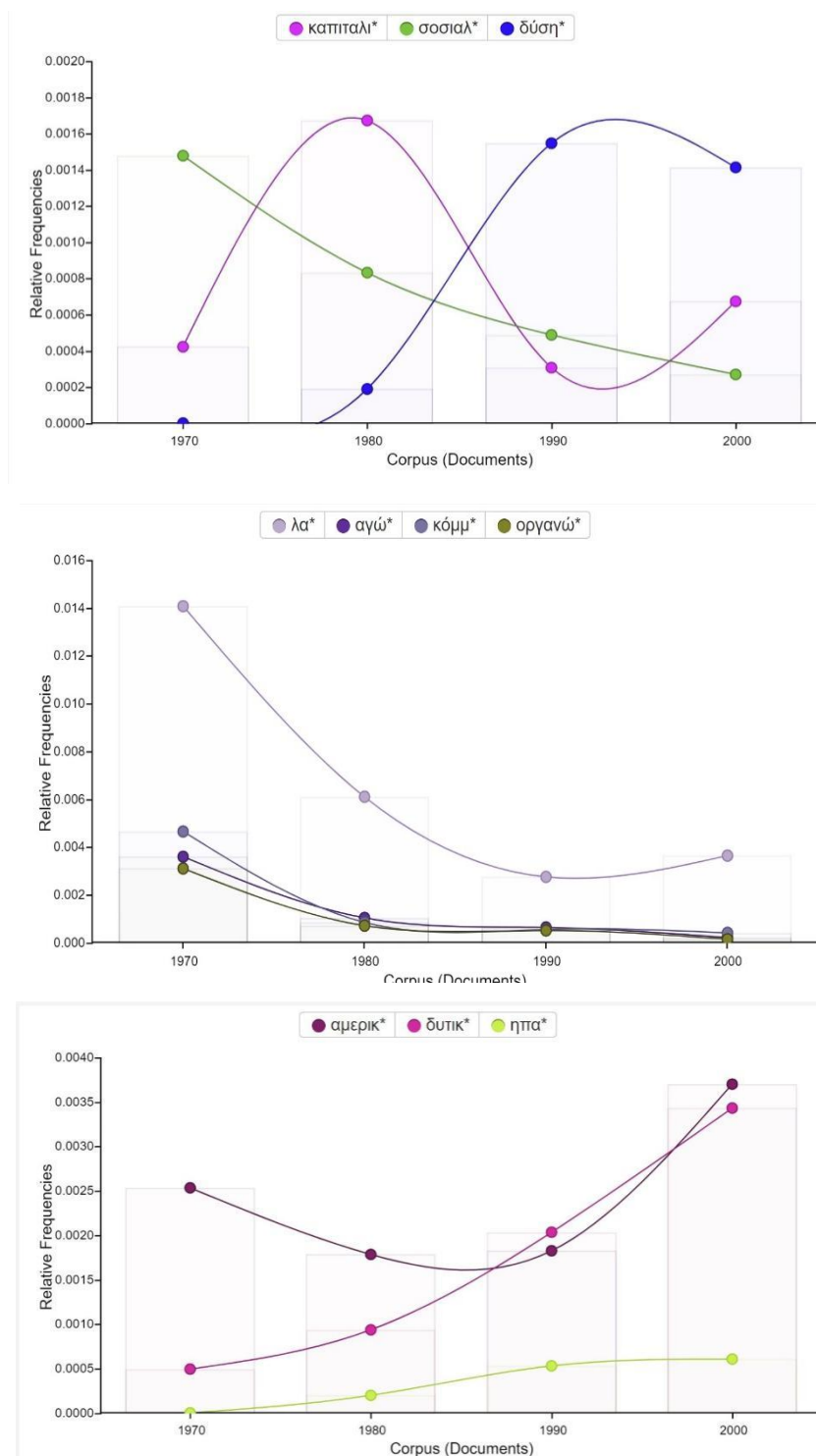
Πιο συγκεκριμένα, χρησιμοποιήσαμε μια σειρά από γνωστές υφομετρικές μεθόδους που σχετίζονται με την συνημιτονική απόσταση (Cosine Distance) που εφαρμόστηκαν σε 1000 πιο συχνά μονογράμματα λέξεων και ν-γράμματα χαρακτήρων. Οι πίνακες απόστασης τίθενται σε περαιτέρω επεξεργασία χρησιμοποιώντας την ιεραρχική ανάλυση συστάδων (HCA) και τα δίκτυα συναίνεσης (consensus networks), όπως υλοποιούνται με τη βοήθεια του πακέτου «Stylo» στη γλώσσα προγραμματισμού R (Eder et al., 2016).

Η μέθοδος Delta (Burrows, 2002) είναι μία από τις πιο ισχυρές μετρήσεις απόστασης για την απόδοση συγγραφικού έργου. Έχει αποδειχθεί ότι αποδίδει πολύ χρήσιμα αποτελέσματα σε διαφορετικά είδη κειμένου (Hoover, 2004) και γλώσσες (Eder & Rybicki, 2012). Η μέθοδος Delta βασίζεται στη συχνότητα των ν πιο συχνών λέξεων ενός σώματος. Αυτές οι συχνότητες κανονικοποιούνται και στη συνέχεια μετατρέπονται σε βαθμολογίες z, δηλαδή στον βαθμό στον οποίο οι κανονικοποιημένες συχνότητες λέξεων σε ένα συγκεκριμένο κείμενο είναι πάνω ή κάτω από το μέσο όρο για το σύνολο των κειμένων ως σύνολο. Σε μεταγενέστερο επίπεδο, ο πίνακας των βαθμολογιών z μετατρέπεται σε έναν πίνακα «αποστάσεων» μεταξύ εγγράφων στον οποίο οι υψηλές τιμές δείχνουν ότι τα ζεύγη εγγράφων είναι ανόμοια μεταξύ τους και οι χαμηλές τιμές δείχνουν ότι τα ζεύγη εγγράφων είναι πολύ παρόμοια.

Η μέθοδος οπτικοποίησης και ανάλυσης των αποστάσεων Δέλτα είναι η Ιεραρχική Ανάλυση Συστάδων (HCA). Ο αλγόριθμος ιεραρχικής ομαδοποίησης δημιουργεί μια ιεραρχία συστάδων (ένα δενδρόγραμμα) για την αναπαράσταση δεδομένων, όπου κάθε ομάδα (ή «κόμβος») συνδέεται με δύο ή περισσότερες διαδοχικές ομάδες. Οι ομάδες είναι εμφωλευμένες και οργανωμένες ως δέντρο, το οποίο ιδανικά καταλήγει ως ένα ουσιαστικό σχήμα ταξινόμησης. Κάθε κόμβος στο δέντρο συμπλέγματος περιέχει μια ομάδα παρόμοιων κειμένων. Οι κόμβοι ομαδοποιούνται στο γράφημα δίπλα σε άλλους, παρόμοιους κόμβους. Τα συμπλέγματα σε ένα επίπεδο ενώνονται με τα συμπλέγματα στο επόμενο επίπεδο, χρησιμοποιώντας έναν βαθμό ομοιότητας. Η διαδικασία συνεχίζεται έως ότου όλοι οι κόμβοι βρίσκονται στο δέντρο, το οποίο δίνει ένα οπτικό στιγμιότυπο των κειμένων που περιέχονται σε ολόκληρο το σύνολο. Ο συνολικός αριθμός των συμπλεγμάτων δεν είναι προκαθορισμένος πριν ξεκινήσει η δημιουργία του δέντρου.

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας της μελέτης μας σχετικά με την πατρότητα των αμφισβητούμενων προκηρύξεων υπολογίστηκε η συχνότητα των 1000 πιο συχνών λέξεων σε διαχρονικό άξονα με τη χρήση της πλατφόρμας Voyant Tools (Rockwell, 2016), που περιλαμβάνει διαδικτυακά εργαλεία ανάλυσης και οπτικοποίησης κειμένου και διατίθεται δωρεάν. Το πιο ελκυστικό χαρακτηριστικό της πλατφόρμας είναι η απλή διεπαφή και το φιλικό προς τον χρήστη περιβάλλον. Κάθε πίνακας εργαλείων ανάλυσης δεδομένων περιέχει ένα διαφορετικό εργαλείο χρήσιμο για την ανάλυση κειμένου και μπορεί να διαμορφωθεί με βάση τις προτιμήσεις του χρήστη, επιτρέποντάς του να εξερευνήσει στατιστικές πληροφορίες, όπως -για παράδειγμα- τη συχνότητα λέξεων που μας ενδιαφέρει εδώ.

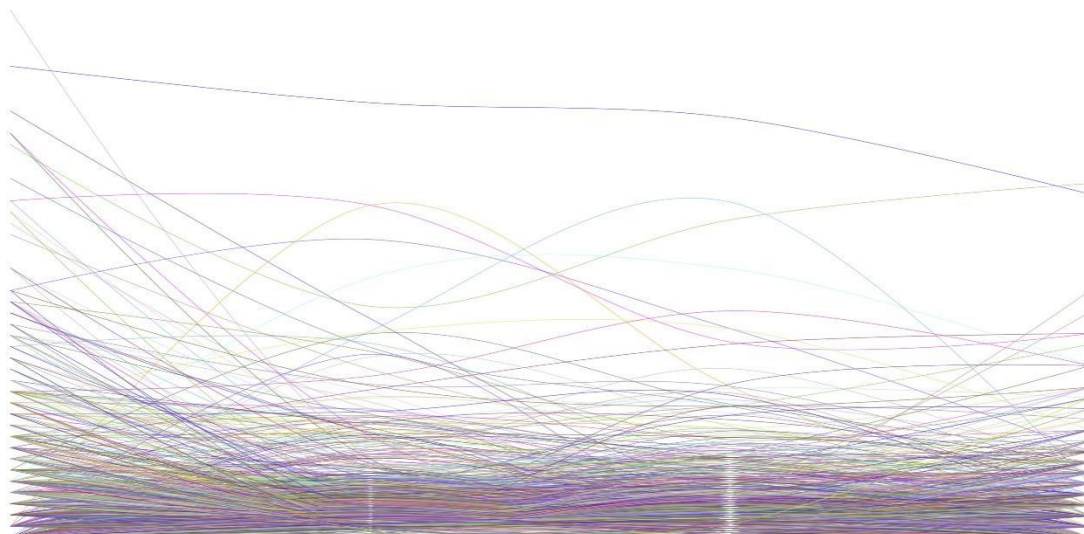

Θέλοντας να συγκεντρωθούμε στη δεκαετία του '90 όπου ανήκουν οι 6 από τις 8 αμφισβητούμενες προκηρύξεις, παρατηρούμε στους πίνακες πως οι συχνότερες λέξεις περιεχομένου υποδηλώνουν και τα θέματα που απασχόλησαν εκτενώς τους συντάκτες εκείνη την περίοδο. Η πολιτική παραμένει διαχρονικά σημαντικός πυρήνας των κειμένων, παρά τις όποιες διακυμάνσεις, ενώ αξίζει να δούμε πως το ενδιαφέρον

μετατοπίζεται από τα εγχώρια κόμματα στη δυτική πολιτική και την Αμερική, όπως φαίνεται από την αυξητική τάση της χρήσης των λεξημάτων δύση (βλ. γράφημα), δυτικ*, αμερικ* και ηπα* (βλ. γράφημα) και την σταδιακή αλλά αισθητή υποχώρηση των λεξημάτων πολιτικ*, πασοκ, νδ*, κκε*, σοσιαλ*, καπιταλ*, λα* (βλ. γραφήματα).¹³

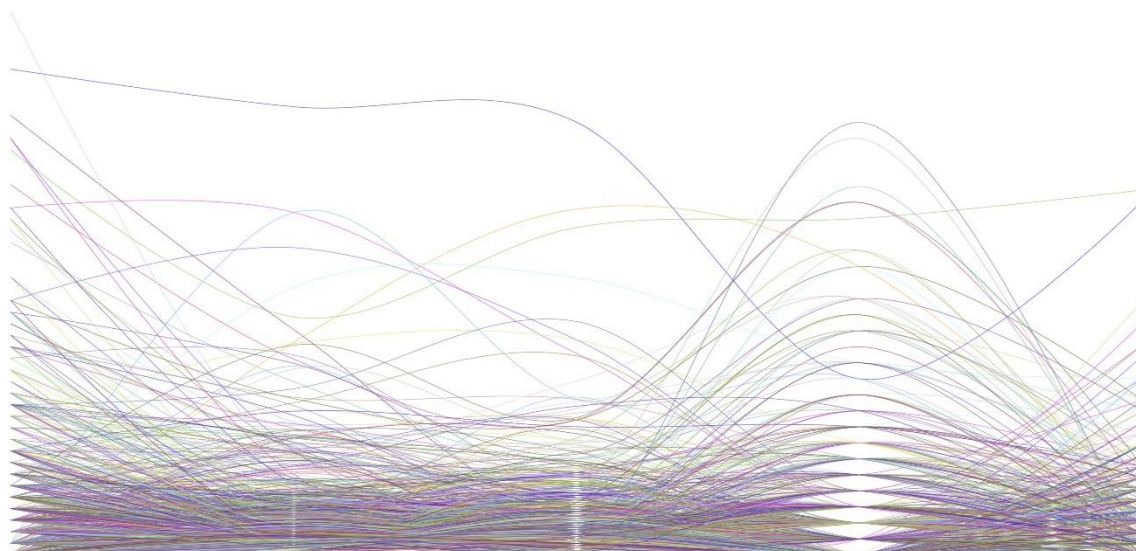
Για να έχουμε μια προκαταρκτική εικόνα σχετικά με την πατρότητα των αμφισβητούμενων διακηρύξεων, υπολογίσαμε τα ίχνη συχνότητας των 1000 πιο συχνών λέξεων στις δεκαετίες. Κάθε γραμμή αντιστοιχεί στην τροχιά συχνότητας κάθε λέξης όπως έχει υπολογιστεί διαχρονικά.

Σχεδιάγραμμα 2 Συχνότητες των 1000 συχνότερων λέξεων (χωρίς τα αμφισβητούμενα κείμενα)

Είναι προφανές από το παρόν διάγραμμα ότι οι συχνότητες των λέξεων έχουν μια χαοτική αλλά δομημένη συχνότητα διαχρονικά. Όταν, όμως, εισάγουμε τις συχνότητες λέξεων των αμφισβητούμενων κειμένων, μπορούμε να δούμε μια μεγάλη διαφοροποίηση.

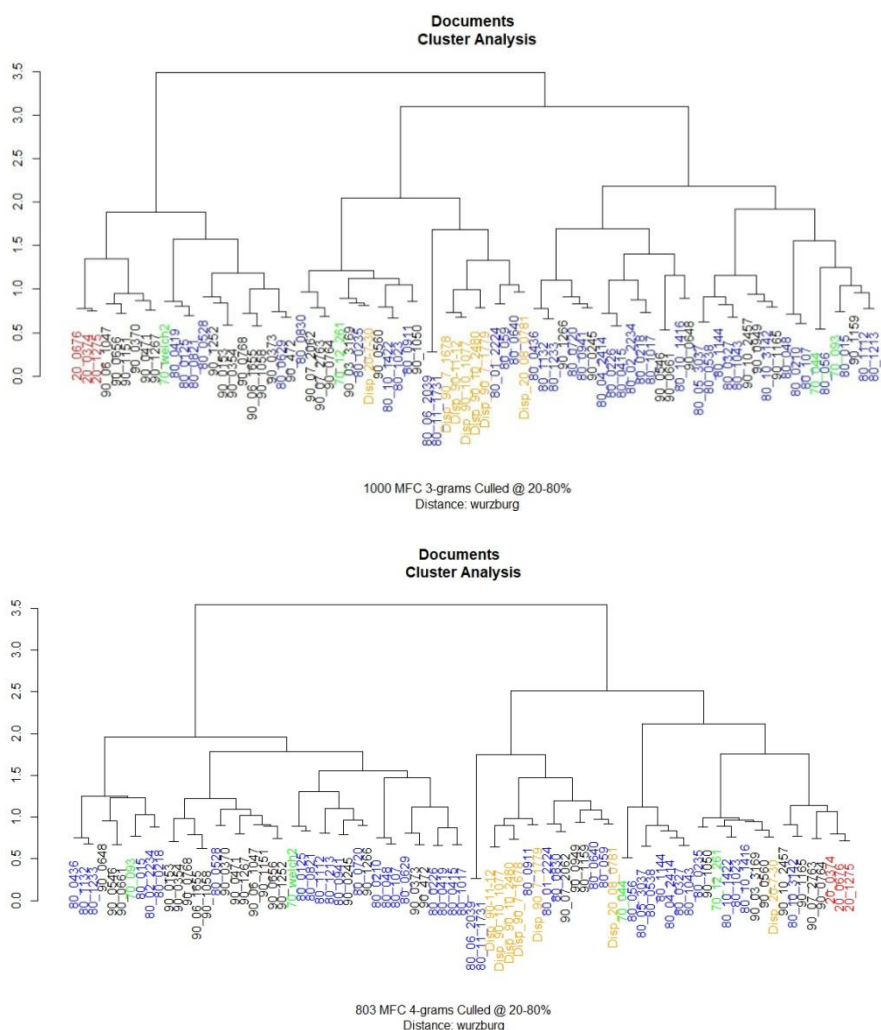
¹³ Την ίδια περίοδο διεξάγεται ο Πόλεμος του Κόλπου, μια ένοπλη εκστρατεία που διεξήχθη από έναν στρατιωτικό συνασπισμό 39 χωρών που λαμβάνει χώρα μεταξύ 1990 και 1991 ως απάντηση στην εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ και διακρίνεται σε δύο φάσεις: την Επιχείρηση "Ασπίδα της Ερήμου", η οποία σηματοδότησε τη συγκέντρωση δυνάμεων μεταξύ Αυγούστου 1990 και Ιανουαρίου 1991, και την έναρξη μιας αεροπορικής εκστρατείας κατά του Ιράκ στις 17 Ιανουαρίου 1991, με το όνομα «Καταιγίδα της Ερήμου», η οποία έληξε με την απελευθέρωση του Κουβέιτ υπό την ηγεσία των ΗΠΑ στις 28 Φεβρουαρίου 1991. Ο πόλεμος αυτός γέννησε μεταξύ των αριστερών κόλπων της ελληνικής κοινωνίας σφοδρά αντιαμερικανικά συναισθήματα.

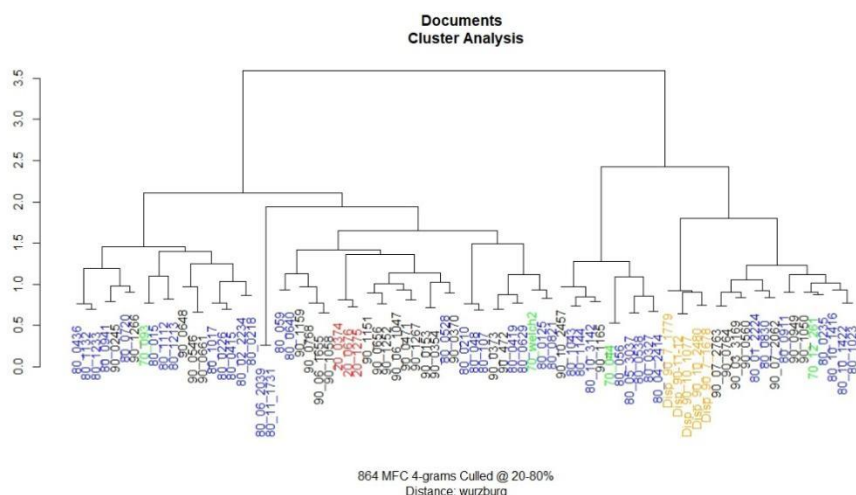
Σχεδιάγραμμα 3 Αμφισβητούμενα και άλλα

Υπάρχει μια εξαιρετικά ακανόνιστη διαταραχή της τροχιάς των λέξεων στο σημείο των επίμαχων κειμένων της δεκαετίας του '90. Αυτό σημαίνει ότι, παρόλο που οι συγγραφείς μπορεί να χρησιμοποιούν το ίδιο λεξιλόγιο, υπάρχουν σαφείς ενδείξεις διάκρισης σχετικά με τον τρόπο που το χρησιμοποιούν.

Μετά από την προκαταρκτική εξέταση των κειμένων, η οποία ανέδειξε κάποια ενδιαφέροντα ευρήματα σχετικά με τη συχνότητα των λέξεων, προχωράμε στην εφαρμογή των υφομετρικών μεθόδων που αναλύσαμε παραπάνω με τη βοήθεια του πακέτου “Stylo” της γλώσσας προγραμματισμού R. Παρατηρούμε πως πιο ακριβή και εναργή αποτελέσματα εξάγονται όταν χρησιμοποιούνται κυρίως ν-γράμματα χαρακτήρων, όπως φαίνεται στα παρακάτω διαγράμματα. Στα πρώτα δύο χρησιμοποιείται ολόκληρο το σώμα κειμένων και επιλέγονται ως πιο αποτελεσματικά χαρακτηριστικά για την ερευνητική μας υπόθεση τα τριγράμματα (3-grams) και τα τετραγράμματα (4-grams) χαρακτήρων, που διαχωρίζουν τις υπό αμφισβήτηση προκηρύξεις (κίτρινο χρώμα) διακριτά από το σύνολο των κειμένων, ομαδοποιώντας τις μέσα στο γράφημα και δηλώνοντας πιθανές ομοιότητες.

Από το δεύτερο διάγραμμα, καταλαβαίνουμε πως η συσταδοποίηση είναι πολύ πιο διακριτή μεταξύ των προκηρύξεων της δεκαετίας του '90. Πρόκειται για τις Προκηρύξεις 50, 52, 58, 60, 61, 63 που γράφτηκαν και δημοσιεύθηκαν μεταξύ 1990 και 1991. Για να δούμε εναργέστερα, το αποτέλεσμα, επιχειρούμε την ίδια ανάλυση μόνο με τα αμφισβητούμενα κείμενα αυτής της δεκαετίας, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα.

Οι αμφισβητούμενες προκηρύξεις της δεκαετίας του '90 αποδεικνύονται υφομετρικά ομοιογενείς, εξεταζόμενες με διάφορες μεθόδους, αλλά και διαχωριζόμενες σημαντικά από τις υπόλοιπες γνήσιες προκηρύξεις. Οι εναλλακτικές εξηγήσεις σχετίζονται και με το κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της περιόδου εκείνης και περιστρέφονται γύρω από την πιθανότητα να έχουν γραφτεί από κάποιο μέλος της ομάδας, πιθανώς ασύλληπτο, που δήλωσε τη διαφωνία του με ορισμένες ενέργειες της ομάδας και διαχωρίστηκε από αυτήν, είτε γράφτηκαν από κάποιον που μιμήθηκε το ύφος της γραφής της ομάδας σε λεξιλόγιο, ορθογραφία και εκφράσεις. Οι δολοφονίες των δύο Τούρκων διπλωματών, Çetin Görgü και Ömer Sırahioğlu, είχαν δώσει τότε την αφορμή στην Τουρκία να εξαπολύει έντονες κατηγορίες κατά της Ελλάδας για υπόθαλψη τρομοκρατικών ομάδων, παρά το γεγονός ότι την ίδια περίοδο η τρομοκρατία στην Τουρκία σημείωνε σημαντικό αριθμό επιθέσεων. Αν και στην Ελλάδα, η ευθύνη των δολοφονιών αυτών είχε αποδοθεί στη 17 Νοέμβρη, μεγάλο μέρος του τουρκικού τύπου, την είχε αποδώσει σε αντίποινα της αρμενικής οργάνωσης Asala¹⁴, που εκείνη την περίοδο σημείωνε επιθέσεις εναντίον διπλωματικών αποστολών της Τουρκίας, για να εκδικηθεί την αρμενική γενοκτονία. Επιπλέον, στις 25 Μαΐου 2022, στο πλαίσιο τελετής αφιερωμένης στους πεσόντες Τούρκους διπλωμάτες, θύματα της παραπάνω οργάνωσης, ο τότε υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, İsmail Cem, έκανε αναφορά και στους διπλωμάτες Çetin Görgü και Ömer Sırahioğlu, των οποίων τα ονόματα αναγράφονται και στο σχετικό

¹⁴ <https://www.aa.com.tr/en/turkey/armenian-terror-organizations-killed-31-turkish-diplomats-their-relatives-since-70s/1623872>

μαρμάρينو μνημείο¹⁵. Αν και τα παραπάνω χρήζουν περισσότερο ιστορικής και αστυνομικής έρευνας και φυσικά δεν μπορούν να αξιολογηθούν στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, ωστόσο ο προβληματισμός που εγείρεται για τα γεγονότα της εποχής δικαιολογεί εν μέρει και την ερευνητική μας περίπτωση σχετικά με την αυθεντικότητα και την πατρότητα των συγκεκριμένων κειμένων.

4.5. Ταυτοποίηση φύλου: Η υπό διερεύνηση συμβολή των γυναικών στη 17 Νοέμβρη

Το ζήτημα της υφομετρικής απόδοσης του φύλου ενός ή μίας συγγραφέα δεν εμπίπτει στην κλασική περίπτωση του εντοπισμού του, αλλά στην ιχνογράφηση και απόκτηση πληροφορίας σχετικής με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του (author profiling). Το φύλο συνιστά ένα από τα σημαντικότερα κοινωνικά χαρακτηριστικά που οδηγούν στην υιοθέτηση συγκεκριμένου ύφους και έχει μελετηθεί εκτενώς, καθώς η διαφυλική επικοινωνία τις τελευταίες δεκαετίες παράγει επιστημονικά ευρήματα που έχουν αναμορφώσει τις απόψεις μας για την αλληλεπίδραση του κοινωνικού γένους (gender) με την γλωσσική χρήση. Καθώς οι γλωσσικές δομές που παράγονται από άνδρες και γυναίκες διαφοροποιούνται σε δομικό και λειτουργικό επίπεδο και ο εντοπισμός των διαφορών αυτών πρέπει να αξιολογηθεί όχι μόνο ποιοτικά, αλλά και ποσοτικά, το πρόβλημα αντιμετωπίζεται ως ένα πρόβλημα μηχανικής μάθησης (Sebastiani, 2002).

Η συμμετοχή των γυναικών σε τρομοκρατικές ομάδες, στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο και ο τύπος της συμμετοχής τους σε αυτές συχνά δεν είναι μονοδιάστατος και συγκεκριμένος. Πολλές τρομοκρατικές ομάδες παγκοσμίως έχουν εντοπίσει πλεονεκτήματα στη στρατολόγηση των γυναικών, κυρίως λόγω της ικανότητάς τους να διαφεύγουν τον έλεγχο και να προσεγγίζουν πιο εύκολα τον στόχο. Συνήθως τρεις είναι οι τρόποι εμπλοκής τους στην τρομοκρατία: άμεση εμπλοκή σε τρομοκρατικές ενέργειες, ενθάρρυνση τρίτων να εμπλακούν σε τέτοιες ενέργειες ή διευκόλυνση της απεμπλοκής από βίαιες και εξτρεμιστικές ομάδες (Hearne, 2009).

¹⁵ <https://www.politispress.gr/apopseis/17-noemvri-ta-anapantita-erotimata-me-toyrkoys-kai-armenioys-toy-nikoy-cheiladaki/>

Στην περίπτωση της 17 Νοέμβρη, περιοδικά γινόταν αναμόχλευση του ζητήματος της συμμετοχής γυναικών στην οργάνωση. Ο λόγος γινόταν συνήθως για τέσσερις γυναίκες (Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 2002), αν και σε σχετική αρθρογραφία της εποχής και μεταγενέστερα αναφέρεται πως ο αριθμός τους ήταν αδιευκρίνιστος και ο ρόλος τους αμιγώς υποστηρικτικός (Κρουστάλλη, 2008). Μία εξ αυτών παραμένει ανώνυμη ως σήμερα. Η παρουσία τους γύρω από την οργάνωση συνοδεύεται από αναφορές για ύποπτες κινήσεις πριν ή κατά τη διάρκεια τρομοκρατικών επιθέσεων, συλλογή πληροφοριών σχετικά με τους στόχους, ενοικιάσεις διαμερισμάτων-παρατηρητηρίων ή βάσεων στο όνομά τους, αλλά και με μαρτυρίες περί άμεσης εμπλοκής, ανάληψης κινδύνων και συγκάλυψης των δραστών (Ηρειώτου & Νεσφυγέ, 2002). Η συμμετοχή τους ή όχι στη συγγραφή προκηρύξεων, συμμετοχή που παραμένει ασαφής και απροσδιόριστη ως σήμερα, αποτελεί και το ερώτημα του δεύτερου σκέλους της έρευνάς μας, καθώς οι συγγραφείς των τρομοκρατικών κειμένων συνήθως είναι άτομα υψηλά στην ιεραρχία της οργάνωσης, όπως αποδείχθηκε από τις μετέπειτα συλλήψεις.

4.6. Ανάπτυξη Μοντέλου Αναγνώρισης Φύλου στις προκηρύξεις της 17N

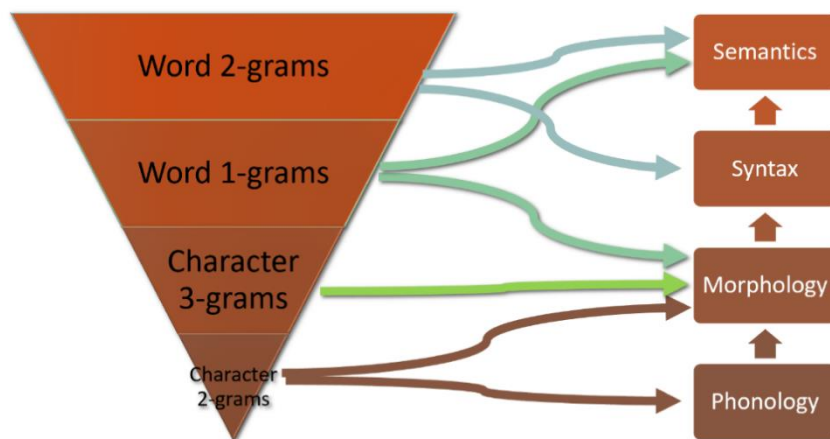
4.6.1. Δημιουργία Ηλεκτρονικού Σώματος Κειμένων (ΗΣΚ)

Για να εντοπίσουμε το φύλο των συγγραφέων στο σώμα των προκηρύξεων, αναπτύξαμε ένα μοντέλο αναγνώρισης φύλου που βασίζεται σε κείμενα γνωστών συγγραφέων που ανήκουν είτε σε τρομοκρατικές οργανώσεις είτε σε πολιτικές ομάδες της άκρας αριστεράς. Το εκπαιδευτικό σώμα βασίστηκε σε 266 κείμενα γραμμένα από άνδρες και 83 κείμενα γραμμένα από γυναίκες. Όλα τα κείμενα του σώματος εκπαίδευσης (training corpus) ανήκουν σε άτομα που βρίσκονται στην ίδια ιδεολογικοπολιτική θέση με τη 17N ή/και δείχνουν συμπάθεια προς τις πράξεις τους και συνελέγησαν από διάφορες γυναικείες ακτιβιστικές οργανώσεις (ή μεμονωμένα άτομα) που δημοσιεύουν κείμενα στο Indymedia, την πιο δημοφιλή διαδικτυακή πλατφόρμα ελεύθερης αντισυστημικής ενημέρωσης στην Ελλάδα. Το corpus με τα κείμενα των ανδρών αφορά στη συλλογή κειμένων από άτομα που αναγνωρισμένα έχουν εμπλακεί σε τρομοκρατικές ενέργειες και έχουν συλληφθεί,

μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων που συνέταξαν κείμενα στη φυλακή ή εκτός, συνέγραψαν βιβλία κ.ο.κ. Εφόσον τα δείγματα γραφής των ανδρών είναι εκτενέστερα, για να συμπληρώσουμε το μέγεθος του δείγματός μας, να εξουδετερώσουμε την ανισορροπία του μεγέθους του κειμένου και να δημιουργήσουμε περισσότερα σημεία δεδομένων, χωρίσαμε το αρχικό σώμα σε τμήματα (chunks) ίσου μεγέθους (200 λέξεις το καθένα). Έτσι, το τελικό σώμα περιείχε 1131 τμήματα κειμένου από γυναίκες συγγραφείς και 1440 τμήματα κειμένου από άνδρες συγγραφείς.

4.6.2. Επιλογή Υφομετρικών Χαρακτηριστικών και Ανάπτυξη Μοντέλου Πρόβλεψης Φύλου

Για το ερευνητικό μας ερώτημα, επελέγησαν συνολικά 2000 υφομετρικά χαρακτηριστικά, αφού υπολογίσαμε τα προφίλ πολλαπλών επιπέδων N-gram των συγγραφέων (AMNP) (Mikros & Perifanos, 2011) του σώματος κειμένων. Η μέθοδος αυτή, όπως προτάθηκε από τους Mikros και Perifanos (2011), συνιστά μία πρόταση αναπαράστασης κειμένων που μπορεί να συλλάβει ένα ευρύ φάσμα γλωσσικών επιπέδων ταυτόχρονα. Η συγκεκριμένη πρόταση αντλεί τις ρίζες της από τη Σχολή Γλωσσολογίας της Πράγας και η θεωρητική της αφορμή ανάγεται στη διπλή άρθρωση της γλώσσας, η οποία μπορεί χωριστεί κυρίως σε σημεία με νόημα (όπως λέξεις ή μορφήματα) και στη συνέχεια σε διακριτικά στοιχεία (όπως γράμματα ή φωνήματα ή ακολουθίες τους) όπως προτάθηκαν αρχικά από τον Martinet (1949) (βλ. σχήμα). Τα πολυεπίπεδα προφίλ ν-γραμμάτων, που μπορούν να καταλήγουν σε ν-γράμματα αυξημένου μεγέθους και ν- γράμματα διαφορετικών γλωσσικών επιπέδων με αύξουσα σειρά, αποτελούν τη λύση στη βασική μας επιδίωξη να απομακρυνθούμε από συγκεκριμένα γλωσσικά χαρακτηριστικά μιας κατηγορίας και να επικεντρωθούμε σε σύνθετες αναπαραστάσεις της γλωσσικής παραγωγής.

Εικόνα 2 AMNP: Μια ιεραρχική αναπαράσταση των χαρακτηριστικών ν-γραμμάτων και των αντίστοιχων γλωσσικών επιπέδων

Χρησιμοποιώντας το μοντέλο AMNP συνδυάζουμε πληροφορίες από διαφορετικά γλωσσικά επίπεδα και καταγράφουμε την υφομετρική παραλλαγή σε ένα ευρύ φάσμα γλωσσικών επιλογών. Σε όλα τα χαρακτηριστικά μας υπολογίζουμε την κανονικοποιημένη συχνότητά τους για να αποφύγουμε την προκατάληψη του μήκους του κειμένου στους επόμενους υπολογισμούς. Η κανονικοποιημένη συχνότητα χαρακτηριστικών (fnf) ενός χαρακτηριστικού i σε ένα έγγραφο j ορίζεται ως εξής:

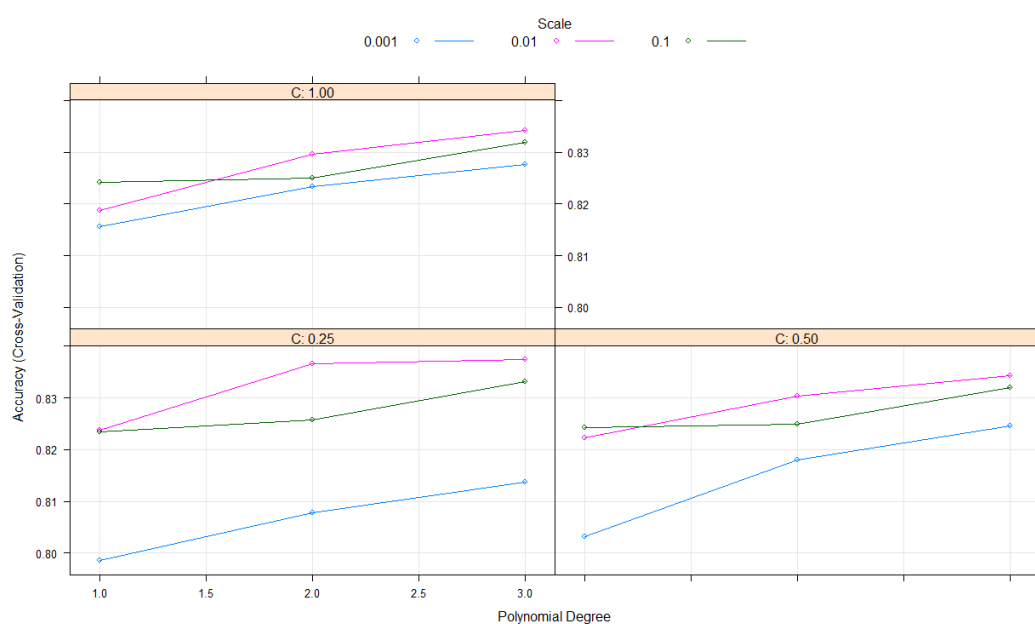
$$fnf_{i,j} = \frac{frfi,j}{\sum_k frfk,j} * 100$$

όπου $frfi,j$ είναι η πρωτογενής συχνότητα του χαρακτηριστικού i στο έγγραφο j πολλαπλασιαζόμενη επί 100 και διαιρούμενη με το άθροισμα του αριθμού των εμφανίσεων όλων των χαρακτηριστικών (k) στο έγγραφο j , δηλαδή το μέγεθος του εγγράφου $|j|$. Λόγω της αραιότητας των δεδομένων χρησιμοποιήσαμε ανίχνευση πρόβλεψης σχεδόν μηδενικής διακύμανσης ($2.000 \Rightarrow 548$) που μείωσε τα χαρακτηριστικά.

Στόχος μας ήταν η δημιουργία μιας ισχυρής μεθοδολογίας απόδοσης που είναι αρκετά ευέλικτη ώστε να προσαρμόζεται σε διαφορετικές κατηγορίες απόδοσης χωρίς να αλλάζει το χώρο των χαρακτηριστικών και έτσι συνδυάσαμε το μοντέλο του

AMNP με μία Μηχανή Διανυσμάτων Υποστήριξης (SVM) με χρήση Πολυωνυμικού Πυρήνα (Polynomial Kernel), η απόδοση του οποίου αξιολογήθηκε χρησιμοποιώντας διασταυρούμενη επικύρωση 10 τμημάτων (10-cross validation). Το AMNP είναι μια αναπαράσταση ενός ευρέος φάσματος των περισσότερων πτυχών της γλωσσικής παραγωγής ενός συγγραφέα. Τα SVM εκτελούν αυτόματα μια επιλογή χαρακτηριστικών και δεν επηρεάζονται από τη διαστασιμότητα των δεδομένων (dimensionality), «μαθαίνοντας» μέσα από ένα ικανοποιητικό σύνολο μετρήσεων ποιοι συνδυασμοί χαρακτηριστικών οδηγούν σε συγκεκριμένο συγγραφέα. Ως αποτέλεσμα, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε το ίδιο σύνολο χαρακτηριστικών (AMNP) και τον αλγόριθμο (SVM) σε όλες τις διεργασίες δημιουργίας προφίλ και κάθε φορά να αλλάζουμε μόνο την ετικέτα ταξινόμησης του ίδιου συνόλου δεδομένων.

Το πολυωνυμικό μοντέλο SVM βελτιστοποιήθηκε (χρησιμοποιώντας το πακέτο Caret της R) για τις 3 βασικές του παραμέτρους, δηλαδή την κλίμακα, το C και τον βαθμό. Η υψηλότερη ακρίβεια που λήφθηκε στα διασταυρωμένα δεδομένα εκπαίδευσης (cross training validation) ήταν 0,84 (βλ. σχήμα). Εφαρμόζοντας αυτό το μοντέλο στα δεδομένα δοκιμών (ανώνυμες προκηρύξεις συγγραφέων) λαμβάνουμε μια πρόβλεψη της συγγραφής του αρσενικού φύλου (male gender authorship) σε όλα τα έγγραφα δοκιμών. Η ανάλυση, επομένως, φανερώνει πως δεν υπάρχουν ενδείξεις εμπλοκής των γυναικών στη συγγραφή προκηρύξεων της 17N, τουλάχιστον μέσω της ανάλυσης σύνθεσης και συγγραφής κειμένου από ένα άτομο.

Εικόνα 3

Γίνεται αντιληπτό επομένως πως τα έγγραφα της ομάδας υποδεικνύουν εμπλοκή ανδρικής συγγραφής και πως ο ρόλος των γυναικών κατά πάσα πιθανότητα περιοριζόταν στις ενέργειες που αναφέρθηκαν παραπάνω, έτσι όπως αυτές περιγράφονται από την ελληνική δημοσιογραφία. Ωστόσο, δεν μπορούμε σε καμία περίπτωση να αποκλείσουμε περιπτώσεις συνεργατικής γραφής, όχι υπό τη μορφή που ο όρος εμφανίζεται παραδοσιακά λ.χ. στα wikis, δηλαδή μέσα από τη σταδιακή ανάπτυξη διαφόρων σελίδων του wiki από διαφορετικούς συγγραφείς ή συμπλήρωση/αξιολόγηση άρθρων από τρίτους, αλλά υπό την έννοια μιας συλλογικής εργασίας, μίας «συγγραφής μαζί» ή «πολλαπλής συγγραφής» (Ede & Lunsford, 2001), που αναφέρεται σε πράξεις στις οποίες δύο ή περισσότερα άτομα συνεργάζονται συνειδητά για να παράγουν ένα κοινό κείμενο, ακόμα και αν μόνο ένα άτομο συντάσσει κυριολεκτικά το κείμενο, αλλά επηρεάζεται από άλλα άτομα στον χώρο που συμβάλλουν στις ιδέες και καθορίζουν το τελικό αποτέλεσμα. Ένα τέτοιο μοτίβο θα μπορούσε να ισχύει στην περίπτωση της ελληνικής τρομοκρατίας και υπό αυτό το πρίσμα, ο ρόλος των γυναικών στη συγγραφή των κειμένων ενδεχομένως να είναι ευρύτερος από αυτόν που νομίζουμε.

Κεφάλαιο 5ο: Συναίσθημα και Ιδεολογία στη Γλώσσα της Τρομοκρατίας: Η περίπτωση τεσσάρων βίαιων ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων

5.1. Η μελέτη της «γλώσσας της βίας» στην ελληνική περίπτωση

Η τρομοκρατία στην Ελλάδα διαπράττεται, όπως είδαμε και στο 2ο κεφάλαιο, κυρίως από ακροαριστερές επαναστατικές οργανώσεις και αναρχικές ομάδες, κυρίως επειδή οι επιθέσεις από ακροδεξιές ομάδες δεν καταγράφονταν ούτε θεωρούνταν «τρομοκρατικές» από το ελληνικό κράτος μέχρι το 2012. Οι περισσότερες από αυτές τις οργανώσεις ανέλαβαν την ευθύνη για τις πράξεις τους παρέχοντας ταυτόχρονα τις πολιτικές τους ιδέες και τη θεωρητική τους καθοδήγηση σε πολλές προκηρύξεις και ανακοινώσεις, όπως διαπιστώσαμε και στο 4ο κεφάλαιο με την περίπτωση της Επαναστατικής Οργάνωσης 17 Νοέμβρη. Στο παρόν κεφάλαιο, χρησιμοποιούμε κυρίως μια προσέγγιση μηχανικής μάθησης (machine learning approach) που βασίζεται σε γλωσσικά στοιχεία για να καταγράψουμε ψυχολογικές προειδοποιητικές συμπεριφορές σε γραπτά κείμενα από τέσσερις ελληνικές ακροαριστερές και ριζοσπαστικές τρομοκρατικές ομάδες αναρχικών που πραγματοποίησαν σοβαρό αριθμό επιθέσεων από το 1975 έως σήμερα και είναι αυτές που σχετίζονται περισσότερο με τρομοκρατικά επεισόδια στη χώρα μας. Χρησιμοποιώντας μια ποικιλία μεθόδων επεξεργασίας φυσικής γλώσσας (NLP) χωρίς επίβλεψη (unsupervised methods), θα εξαγάγουμε τα κύρια θέματα των εγγράφων και θα εντοπίσουμε το κοινό πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο που εκφράζεται στα επιλεγμένα μανιφέστα.

Όπως είδαμε στο πλαίσιο αυτής της εργασίας, οι πρόσφατες εξελίξεις στο NLP κατέστησαν τις αναλύσεις ηλεκτρονικών κειμένων όλο και πιο αποτελεσματικές και αξιόπιστες, καθιστώντας εφικτή την εμπειρική έρευνα που επικεντρώνεται στη γλώσσα των τρομοκρατών (Saucier et al., 2009; Stankov et al., 2010). Όσον αφορά την ελληνική περίπτωση, έχουν εφαρμοστεί τεχνικές που βασίζονται σε σώματα κειμένων για σκοπούς ταυτοποίησης συγγραφέων (Φραντζή, 2009), ανίχνευσης ρητορικής μίσους στο πλαίσιο του τρομοκρατικού επιχειρήματος και σύγκρισης σχετικών μέσων, ιδεολογίας και προσώπων με τεχνικές εφαρμογής ομαδοποίησης εξόρυξης δεδομένων κειμένου (Lekea & Karampelas, 2018).

Οι κοινωνικοί ψυχολόγοι έχουν μελετήσει εδώ και τουλάχιστον τρεις δεκαετίες τους παράγοντες που ευθύνονται για την ώθηση της συλλογικής δράσης των πολιτικών ομάδων μέσα από διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις που συμπεριλαμβάνουν πολλαπλούς προγνωστικούς παράγοντες (μεταξύ των οποίων και η ύπαρξη θετικών ή/και αρνητικών συναισθημάτων) εμπλοκής στη συλλογική δράση (Drury & Reicher, 2009; Stürmer & Simon, 2004; van Stekelenburg & Klandermans, 2013). Μερικοί από τους πιο βασικούς είναι η θρησκευτικότητα (Moreira-Almeida et al., 2006), οι πολιτικές και ηθικές αξίες (Duncan & Stewart, 2007; Finkel & Opp, 1991), οι ισχυροί δεσμοί μεταξύ ατόμου και ομάδας (Whitehouse et al., 2014). Αυτές και άλλες σχετικές διαστάσεις έχουν μελετηθεί σε σχέση με τρομοκρατικές ομάδες σε θεωρητικές εργασίες (Myers & Stohl, 2010; Orehek, 2012), ιστορικές αναλύσεις (Kaplan, 2017) και σε εμπειρικές έρευνες που επικεντρώνονται στη γλώσσα των τρομοκρατών, όπως θα δούμε παρακάτω.

Αφόρμηση για αυτές τις έρευνες αποτέλεσε ο θανατηφόρος χαρακτήρας της τρομοκρατίας που οδήγησε αντίστοιχα και σε αυξημένη πίεση για την εξέταση του ψυχολογικού προφίλ των δραστών, με απώτερο στόχο την πρόληψη του φαινομένου. Έτσι, τέθηκε στο επίκεντρο η μελέτη της γλώσσας με στόχο μία πιο συστηματική και λεπτή ανάλυση της ψυχολογίας των τρομοκρατών. Συγκρίσεις στις ψυχολογικές πτυχές μεταξύ των ομάδων ISIS και Al Qaeda (Vergani & Bliuc, 2018), η εξέταση των κυρίαρχων ψυχολογικών διαστάσεων στα ακροδεξιά μανιφέστα των σφαγών στο Christchurch και την Utøya (Buckingham & Alali, 2019), η προσπάθεια εντοπισμού ψυχολογικών προειδοποιητικών σημείων σε κείμενα μεμονωμένων δραστών πριν εμπλακούν σε βίαιες επιθέσεις (Kaati et al., 2016), η μελέτη του λόγου των «μοναχικών λύκων» ως προς τα συναισθήματα και τις γνωστικές τους διεργασίες (Baele, 2017) καθώς και πολλές ακόμα σχετικές έρευνες, συνέβαλαν στην ενίσχυση

της ιδέας πως στην περίπτωση της τρομοκρατίας επιβεβαιώνεται η ύπαρξη υψηλών επιπέδων αρνητικών συναισθημάτων και η εμφάνιση συγκεκριμένων σημασιολογικών κατηγοριών λέξεων, φωτίζοντας έτσι τα κίνητρα και τη δράση της.

Ωστόσο, οι ψυχολογικοί παράγοντες δεν έχουν ληφθεί υπόψη σε υποθέσεις ελληνικών τρομοκρατών, ειδικά σε αυτές που σχετίζονται με ακραίες πράξεις βίας. Επιπλέον, μια σύγκριση μεταξύ των ψυχολογικών καταστάσεων ενός ατόμου που παρακολουθούνται μέσω της γλωσσικής του παραγωγής και των κύριων ιδεών που εκφράζονται στα γραπτά του στοιχεία μπορεί να βοηθήσει στην κατανόηση του ιδεολογικού πλαισίου και της κινητοποίησης των επιλεγμένων ομάδων.

Με βάση την υπόθεση που προέκυψε από προηγούμενη έρευνα ότι τα τρομοκρατικά κείμενα παρουσιάζουν ένα σύνολο γλωσσικών χαρακτηριστικών που έχει ψυχολογικά νόημα και συσχετίζεται με τη βία, θέσαμε τα παρακάτω ερωτήματα:

- i. Ποια είναι τα γλωσσικά χαρακτηριστικά της γλώσσας της βίας που υιοθετούν οι ελληνικές τρομοκρατικές ομάδες;
- ii. Ποιες είναι οι συναισθηματικές πτυχές και θέσεις των κειμένων που παράγουν οι ελληνικές τρομοκρατικές ομάδες;
- iii. Οι αριστερές τρομοκρατικές οργανώσεις στην Ελλάδα μοιράζονται κοινό ιδεολογικό υπόβαθρο εξηγώντας τα δηλωμένα κίνητρά τους;

5.2. Επιλογή τρομοκρατικών οργανώσεων

Για τις ανάγκες της συγκεκριμένης έρευνας, επιλέξαμε κείμενα από τέσσερις γνωστές ελληνικές τρομοκρατικές ομάδες, οι οποίες έχουν επιβεβαιωμένα οργανώσει και εμπλακεί σε βίαιες και συχνά (εσκεμμένα και ακούσια) θανατηφόρες ενέργειες. Ένα ακόμη κριτήριο επιλογής των συγκεκριμένων ομάδων υπήρξε το γεγονός πως όλες ανεξαιρέτως έχουν αναλάβει την ευθύνη των πράξεων τους σε εκτενή κείμενα, έχουν συντάξει καταγγελτικές επιστολές και έχουν καταθέσει ρητά την ιδεολογική τους κατεύθυνση σε Η πρώτη ομάδα που θα μας απασχολήσει και με την οποία καταπιαστήκαμε στο 4ο κεφάλαιο είναι η Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη, μία ελληνική ακροαριστερή μαχητική οργάνωση που δημιουργήθηκε το 1975 και διεξήγαγε τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ελλάδα για 27 χρόνια (1975-2002) και που συνολικά οδήγησε στον θάνατο 23 ανθρώπων από το 1975 ως το 2000. Έναν χρόνο μετά την εξάρθρωση της 17N, το 2003, συγκροτείται ο Επαναστατικός Αγώνας

(E.A.), αναρχική οργάνωση, γνωστή για τις επιθέσεις της σε κυβερνητικά κτίρια και στην αμερικανική πρεσβεία στην Αθήνα. Η συγκεκριμένη ομάδα πραγματοποίησε συνολικά 17 ένοπλες και βομβιστικές επιθέσεις με πιο πρόσφατη αυτή στην Τράπεζα της Ελλάδας το 2014, χαρακτηριζόμενη ως η μεγαλύτερη εγχώρια απειλή μετά τη σύλληψη των μελών της 17N (Reuters, 2010). Αντίστοιχα, με πάνω από 250 εμπρηστικές και εκρηκτικές ενέργειες στο ενεργητικό της, η Συνωμοσία των Πυρήνων της φωτιάς είναι μία ελληνική αναρχική τρομοκρατική οργάνωση που δημιουργήθηκε το 2008 και θα μας απασχολήσει στη συγκεκριμένη διατριβή. Η ομάδα αυτή συσχετίζεται με πλήθος επιθέσεων, τοποθετήσεις βομβών σε προεκλογικές συγκεντρώσεις, πολιτικά γραφεία, τράπεζες, φυλακές, δικαστήρια, σε οχήματα διπλωματών και άλλους στόχους, με την τελευταία της ενέργεια να τοποθετείται τον Μάρτιο του 2017, όταν και έγινε αποστολή δέματος- βόμβας στον τότε Γερμανό Υπουργό Οικονομικών Wolfgang Schäuble. Τέλος, η Σέχτα Επαναστατών που εμφανίστηκε για πρώτη φορά στις 3 Φεβρουαρίου του 2009 και έχει πραγματοποιήσει τέσσερα χτυπήματα, αναλαμβάνοντας την ευθύνη για δύο δολοφονίες (του υπαρχιφύλακα των ΕΚΑΜ Αντώνη-Νεκτάριου Σάββα και του δημοσιογράφου Σωκράτη Γκιόλια) (Janus.gr, 2023) αποτελεί την τέταρτη ομάδα, της οποίας τα γραπτά τεκμήρια θα αξιοποιήσουμε για τη διερεύνηση των ερευνητικών μας ερωτημάτων.

5.3. Ανάπτυξη Ηλεκτρονικού Σώματος Κειμένων (ΗΣΚ) των επιλεγμένων ομάδων

Χρησιμοποιούμε τέσσερα διαφορετικά σώματα που αποτελούνται από προκηρύξεις υπογεγραμμένες από τέσσερις γνωστές ελληνικές τρομοκρατικές ομάδες, οι περισσότερες από τις οποίες είναι δημοσίως διαθέσιμες στο Indymedia, ένα ελληνικό φόρουμ με προσανατολισμό προς την αριστερά. Η πλήρης βάση δεδομένων εκτείνεται από το 1975 έως το 2014.

Πίνακας 3

Ομάδα	Αριθμός κειμένων	Μέγεθος (λέξεις) κειμένων
Επαναστατική Οργάνωση 17N	76	216.748
Επαναστατικός Αγώνας	22	72.958
Συνομωσία των Πυρήνων της Φωτιάς	23	24.971
Η Σέχτα των Επαναστατών	5	10.110

Προκειμένου να εξαγάγουμε πληροφορίες από το κείμενο και να παρέχουμε γνώσεις για τον συγγραφέα του από ψυχολογική άποψη, θα χρησιμοποιήσουμε το LIWC, ένα ηλεκτρονικό εργαλείο μέτρησης λέξεων που αναζητά και μετράει λέξεις σε κατηγορίες σχετικές με την ψυχολογία. πολλαπλά αρχεία κειμένου. Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε την κατανομή των σημασιολογικών συμπλεγμάτων λέξεων, τα λεγόμενα «θέματα», στα σώματά μας εφαρμόζοντας τεχνικές μοντελοποίησης θεμάτων και άλλες μεθόδους οπτικοποίησης εννοιών (σύννεφα λέξεων και συνεγκατάστασης, πολυδιάστατη κλιμάκωση MDS στο λεξιλόγιο κ.λπ.).

5.4. Η αξιοποίηση του προγράμματος LIWC

Το πρόγραμμα Linguistic Inquiry and Word Count (LIWC, Pennebaker, Francis & Booth, 2001), αποτελεί ένα εξελιγμένο εργαλείο καταμέτρησης λέξεων και ταξινόμησής τους σε ψυχολογικά σημαντικές κατηγορίες, εξάγοντας πληροφορίες από το κείμενο και παρέχοντας στοιχεία για τον συγγραφέα του από ψυχολογική σκοπιά (Pennebaker et al., 2001). Δημιουργήθηκε τη δεκαετία του 1990 από τον James Pennebaker (Pennebaker et al., 2001) ως μία προσπάθεια αυτόματης ανάλυσης κειμένων για να εξεταστεί κατά πόσο άνθρωποι που μιλούν ή γράφουν για τις

οδυνηρές προσωπικές τους εμπειρίες θα μπορούσαν να παρουσιάσουν βελτίωση στη ψυχολογική τους κατάσταση. Ο πυρήνας του προγράμματος είναι το εσωτερικό λεξικό του, που αποτελείται από σχεδόν 6400 λέξεις οι οποίες τοποθετούνται σε διαφορετικές ιεραρχικές κατηγορίες. Το LIWC επεξεργάζεται κάθε λέξη σε ένα έγγραφο ξεχωριστά. Εάν βρεθεί μια λέξη στο λεξικό, τότε το ποσοστό της αντίστοιχης κατηγορίας στην οποία η λέξη αυτή ανήκει αυξάνεται δίνοντας έτσι στο τέλος μία σχετική συχνότητα λέξεων από τις διαφορετικές κατηγορίες. Ένας συνδυασμός, επομένως, των μετρήσεων κάθε κατηγορίας και άλλων συνοπτικών μεταβλητών εξάγεται για κάθε έγγραφο που επεξεργάζεται το LIWC, παρέχοντας έμμεσα πληροφορίες που στο πλαίσιο της γραπτής παραγωγής δε δίνονται άμεσα. Το εργαλείο, επίσης, καταμετρά τον αριθμό λέξεων του εγγράφου, τον μέσο όρο λέξεων ανά πρόταση και τον αριθμό των λέξεων με περισσότερα από έξι γράμματα.

Οι λέξεις ομαδοποιούνται γύρω από συγκεκριμένες 92 κατηγορίες/συστάδες που επιτρέπουν την αποτύπωση παρόμοιων σημασιών, καθώς το λεξικό επιτρέπει την απόδοση λέξεων σε πολλαπλές κατηγορίες ταυτόχρονα. Με αυτόν τον τρόπο, ακόμη και στην περίπτωση κατά την οποία μια λέξη ταξινομηθεί σε λανθασμένη κατηγορία, οι υπόλοιπες λέξεις μπορεί να βοηθήσουν στην επίτευξη της επιδιωκόμενης ερμηνείας. Με βάση αυτές τις πληροφορίες, το σύστημα επεξεργασίας του LIWC μπορεί να παρακολουθεί τις συχνότητες λέξεων και να υπολογίζει την κανονικοποιημένη μέτρηση μεγέθους κειμένου, δηλαδή τη σχετική συχνότητά τους. Έτσι, καταλήγουμε σε 92 ακατέργαστες μεταβλητές εξόδου που χρησιμοποιούνται ως χαρακτηριστικά.

Ενώ αυτά τα χαρακτηριστικά είναι ως επί το πλείστον μόνο συχνότητες λέξεων, το LIWC προτείνει ότι οι επιλεγμένες κατηγορίες λέξεων μπορούν να υποδεικνύουν μια βαθύτερη ψυχολογική εικόνα του συγγραφέα, που δεν επηρεάζεται ακόμα και αν κάποιος αλλάξει τις συχνότητες των λέξεων μέσα στο έγγραφο. Το εργαλείο LIWC έχει χρησιμοποιηθεί ως «εργαλείο πρόβλεψης» για αρκετές εργασίες Επεξεργασίας Φυσικής Γλώσσας (Natural Language Processing) που διερευνούν διαφορετικές διαστάσεις της προσωπικότητας ενός ατόμου, όπως και σε περιπτώσεις απόδοσης συγγραφής () ή προσδιορισμού φύλου του συγγραφέα.

Ένα τέτοιο σύστημα έχει αποδειχθεί χρήσιμο για εφαρμογές σε δικανικό εγκληματολογικό πλαίσιο. Υπάρχουν γνωστοί δεσμοί μεταξύ γλωσσικής παραγωγής και συγκεκριμένων συνθηκών ψυχικής υγείας (Fine, 2006) και μία πιθανή εφαρμογή μπορεί να είναι η πρόβλεψη, για παράδειγμα, του ψυχωτισμού στον συγγραφέα του

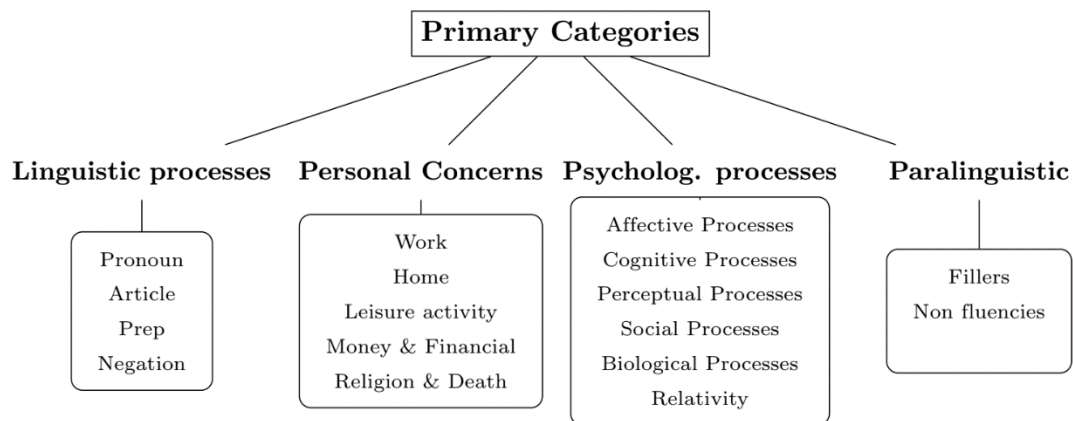
μια απειλητική επιστολή. Αν και στη δικανική πρακτική είτε ένα τέτοιο προφίλ προσκομίζεται από ψυχολόγο είτε από γλωσσολόγο, είναι πιο πιθανό να διατηρεί ερευνητική παρά αποδεικτική αξία, το LIWC- όπως είδαμε και προηγουμένως- έχει χρησιμοποιηθεί για την ανάλυση εξτρεμιστικών και τρομοκρατικών κειμένων, κυρίως στην αγγλική γλώσσα (Pennebaker & Chung, 2011). Το λογισμικό είναι εύκολο στη χρήση για την ανάλυση τέτοιων κειμένων, καθώς μπορεί να εξετάσει συγκεκαλυμμένα κίνητρα τρομοκρατικών ομάδων και λανθανόντων ψυχολογικών χαρακτηριστικών των συγγραφέων.

Σε αυτή τη μελέτη, χρησιμοποιούμε την πρώτη έκδοση του LIWC για τη Νεοελληνική γλώσσα, δηλαδή την EL-LIWC2015 (Stamou et al., n.d.), η οποία βασίζεται στην αντίστοιχη αγγλική έκδοση EN LIWC2015.

5.5. Κατηγορίες του LIWC και «τρομοκρατικός νους»

Το LIWC βασίζεται στην πραγματικότητα σε δύο ευρείες κατηγορίες λέξεων που έχουν διαφορετικές ψυχομετρικές και ψυχολογικές ιδιότητες. Πρόκειται για τις λέξεις περιεχομένου (content words) που μεταφέρουν το περιεχόμενο μιας επικοινωνίας και τις λειτουργικές λέξεις (function words) που μεταφέρουν έμμεσες πληροφορίες για τον συντάκτη ενός κειμένου. Πάνω σε αυτή τη βασική διάκριση, το LIWC προσφέρει τέσσερις μεγάλες ομάδες κατηγοριών (όπως φαίνεται στο Σχήμα1):

- τυπικές γλωσσικές κατηγορίες (αντωνυμίες, άρθρα, προθέσεις, κ.λπ.),
- προσωπικές ανησυχίες (επάγγελμα, οικονομικά, θρησκεία, θάνατος),
- ψυχολογικές διαδικασίες (συναισθηματικές, γνωστικές, κοινωνικές, βιολογικές διαδικασίες, κ.α.) και
- παραγλωσσικές κατηγορίες (γεμίσματα, χάσματα)

Σχήμα 1 Οργάνωση Κατηγοριών του λεξικού του LIWC (Stamou et al., [Manuscript submitted for publication])

Οι κατηγορίες καλύπτουν ένα ευρύ πεδίο τόσο γραμματικών (άρθρα, αντωνυμίες) όσο και σχετικών με το περιεχόμενο κατηγοριών (θετικά και αρνητικά συναισθήματα, θέματα υγείας και θρησκείας κ.λπ.). Αν και στη συγκεκριμένη έρευνα παίρνουμε μετρήσεις από όλες τις κατηγορίες λέξεων, ωστόσο μελετώντας την προηγούμενη βιβλιογραφία, επικεντρωνόμαστε σε οκτώ διαφορετικές κατηγορίες LIWC που θεωρούμε ότι ευθυγραμμίζονται με τον «τρομοκρατικό νου», όπως περιγράφονται σε προγενέστερες έρευνες (Kaati et al., 2016, Gelber, 2019). Οι οκτώ κατηγορίες LIWC στις οποίες έχουμε επικεντρωθεί είναι: η χρήση μεγάλων λέξεων, η χρήση τρίτου πληθυντικού προσώπου, θετικά και αρνητικά συναισθήματα, θυμός, χρήση λέξεων που σχετίζονται με φίλους, βεβαιότητα και δύναμη.

5.5.1. Χρήση μεγάλων λέξεων (*Big Words*)

Ως μεγάλες λέξεις θεωρούνται όλες οι λέξεις που υπερβαίνουν τα έξι γράμματα. Προηγούμενη έρευνα αναφέρει ότι ένα υψηλό ποσοστό των μεγάλων λέξεων συσχετίζεται αρνητικά με τη συναισθηματικότητα (emotionality) και συνδέεται θετικά με την ψυχολογική αποστασιοποίηση και απομόνωση (Pennebaker & Chung, 2011), χαρακτηριστικά που έχουν εντοπιστεί μεταξύ τρομοκρατών στο παρελθόν (Victoroff, 2005).

5.5.2. Χρήση προσωπικών αντωνυμιών

Η χρήση των προσωπικών αντωνυμιών έχει εξεταστεί σε διάφορες μελέτες σχετικά με τις διάφορες πτυχές προσωπικότητας και τον βαθμό της συγκίνησης και της συναισθηματικής εμπλοκής (Pennebaker & Chung, 2011). Σε έρευνα των Torregrosa και συν. (2019) ανιχνεύθηκε πως οι υποστηρικτές του ISIS λίγο πριν προσχωρήσουν σε αυτόν χρησιμοποιούσαν σε σημαντικό βαθμό στον λόγο τους αντωνυμίες σε γ' πληθυντικό, πολύ λιγότερο το α' πρόσωπο ενικού και το β' πρόσωπο. Στην ίδια μελέτη, αποδείχθηκε επίσης ότι χρησιμοποιούσαν περισσότερες λέξεις σχετικές με τον θάνατο, τη βεβαιότητα (certainty) και τον θυμό, καθώς και λέξεις άνω των έξι γραμμάτων. Η συχνή χρήση του τρίτου πληθυντικού προσώπου (αυτοί, αυτές κλπ.), υποδηλώνει πως μία ομάδα ορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την ύπαρξη της αντίπαλης ομάδας (van Dijk, 2006). Και γι' αυτό η χρήση του γ' προσώπου έχει αναδειχθεί σε ισχυρό δείκτη αρνητικής ταυτοποίησης με μία εξωομάδα (outgroup), κάτι που ο MacCauley και Moskaleno (MacCauley & Moskalenko, 2008) θεωρούν πρόδρομο της τρομοκρατίας. Οι Pennebaker και Chung (2011) επισημαίνουν πως πάνω στην ψυχολογική διάκριση μεταξύ «εμείς» και «αυτοί» ερείδεται κάθε πόλεμος, προκατάληψη και διάκριση, ενώ η χρήση αντωνυμιών γ' πληθυντικού προσώπου έχει αποδειχθεί ως εξαιρετικός (και πολλές φορές μοναδικός) προγνωστικός δείκτης εξτρεμισμού στην περίπτωση των αμερικανικών ναζιστικών ομάδων και των φιλοζωικών οργανώσεων (Pennebaker & Chung, 2011). Αντίστοιχα, στην περίπτωση των «μοναχικών λύκων» εμφανίζεται σε υψηλή συχνότητα η χρήση του α' ενικού (εγώ, εμένα, μου), δείκτης που έχει συνδεθεί με καταθλιπτικούς συνομιλητές σε μελέτη που διεξήχθη σε αγγλικά και ισπανικά forums (Ramirez-Esparza et al., 2008), ενώ στην περίπτωση πολιτικών ομάδων χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό και το α' πληθυντικό πρόσωπο (εμείς, εμάς) ως ένδειξη συλλογικότητας ή/και συνυπευθυνότητας.

5.5.3. Εκφράσεις συναισθήματος (expressions of emotion)

Για την έκφραση και περιγραφή θετικών γεγονότων ή εντυπώσεων χρησιμοποιούνται θετικές λέξεις συναισθημάτων (ευτυχισμένος, όμορφος, καλός κ.α.), ενώ με ανάλογο τρόπο για την περιγραφή αρνητικών γεγονότων

χρησιμοποιούνται αρνητικά χρωματισμένες λέξεις που δηλώνουν μη θετικά συναισθήματα (μίσος, εχθρός κ.α.). Μία υψηλή συχνότητα λέξεων έκφρασης συναισθήματος σε ένα κείμενο κατά την περιγραφή ενός γεγονότος συσχετίζεται με έναν υψηλό βαθμό εμπύθισης (immersion) και άρα εμπλοκής σε αυτό που περιγράφεται (Pennebaker et al., 2003). Στο LIWC οι κατηγορίες αυτές μπορούν να παρέχουν πληροφορίες για την αξιολόγηση της συναισθηματικότητας και ευσυγκινησίας (emotionality) σε ένα κείμενο, καθώς και για τον τρόπο που οι λέξεις θετικών (positive) και αρνητικών(negative) συναισθημάτων σχετίζονται μεταξύ τους, Για παράδειγμα, σε αρκετές μελέτες τα μανιφέστα μεμονωμένων τρομοκρατών διαφοροποιούνταν από τα κείμενα γενικού πληθυσμού ως προς αυτές τις μεταβλητές του LIWC, καθώς περιείχαν υψηλότερα ποσοστά λέξεων αρνητικών συναισθημάτων συμπεριλαμβανομένου του θυμού (Baele, 2017; Kaati et al., 2016), χαμηλότερα επίπεδα λέξεων θετικών συναισθημάτων και φιλικότητας (Kaati et al., 2016) και περισσότερες λέξεις σχετικά με τη δύναμη (Baele, 2017; Kaati et al., 2016). Σε μία ανάλυση αντίστοιχα των κειμένων της Al Qaida από τους Pennebaker και Chung (2008) παρατηρήθηκε πως το θετικό και το αρνητικό συναίσθημα διέφερε αρκετά σε σχέση με το πώς συναντάται στη φυσική συνομιλία. Ενώ στα κείμενα γενικού πληθυσμού περιέχει συνήθως τις διπλάσιες θετικές σε σχέση με τις αρνητικές λέξεις, στα κείμενα της Al Qaida το αρνητικό συναίσθημα υπερτερούσε. Παρόμοια έρευνα που επικεντρώθηκε σε forum ατόμων incel (Jaki et al., 2019) απέδειξε πως τα μηνύματα των μελών του forum σε σύγκριση με ουδέτερα κείμενα «ελέγχου» που εξήχθησαν από άρθρα της Wikipedia και άλλα τυχαία αγγλικά tweets, περιείχαν πολύ περισσότερα υβριστικά σχόλια και λέξεις αρνητικών συναισθημάτων, όπως άγχους και θυμού. Ομοίως, ο Chen (2008) πρότεινε μία αυτοματοποιημένη μέθοδο για την ανάλυση των συναισθημάτων σε δύο forums τζιχαντιστών στον σκοτεινό ιστό (dark web), από τα οποία συνελέγησαν 909.039 μηνύματα και από αυτά τα 500 χρησιμοποιήθηκαν 500 για τη δημιουργία ενός λεξικού για τη βία, τον θυμό, το μίσος και τον ρατσισμό. Το ένα εκ των δύο forums που θεωρείται πιο ριζοσπαστικό, βρέθηκε πράγματι να περιέχει υψηλότερα επίπεδα λέξεων βίας, θυμού, θανάτου και εν γένει αρνητικών συναισθημάτων σε σχέση με το άλλο, λέξεις συνεπείς με την εγγενή βία της τζιχαντιστικής ιδεολογίας και τα επικοινωνιακά τους μοτίβα (Lahoud & al-'Ubaydi, 2013).

5.5.4. Εκφράσεις κοινωνικών διαδικασιών (social processes)

Οι εκφράσεις/λέξεις που αναφέρονται σε κοινωνικές διαδικασίες και σχετίζονται με θετικά συναισθήματα, περιέχουν όρους που αναφέρονται σε άλλα άτομα (κάποιος, άλλος κ.α.), σε σχέσεις (φίλος, γιος κ.α.) και σε κοινωνικές δραστηριότητες (συζήτηση, γιορτή κ.α.). Οι λέξεις της κατηγορίας αυτής δηλώνουν υψηλότερο βαθμό συμμετοχής των ατόμων στο συλλογικό συναίσθημα και κατ' επέκταση αλληλεγγύη, εξωστρέφεια και σύνδεση με την κοινωνία. Αν τα επίπεδα χρήσης τέτοιων λέξεων είναι χαμηλά, αυτό επομένως θα υποδηλώνει τα αντίθετα, δηλαδή απομόνωση και εσωστρέφεια. Σε μελέτες που προσπάθησαν να ιχνογραφήσουν την κοινωνική ανθεκτικότητα μιας κοινότητας μετά από ένα τραυματικό γεγονός και την ανάπτυξη των κοινών αξιών, οι λέξεις κοινωνικών διαδικασιών εμφανίζονταν σε πολύ μεγαλύτερη συχνότητα από πριν (Garcia & Rimé, 2019). Στην περίπτωση, αντιθέτως, μεμονωμένων τρομοκρατών, αντίστοιχες έρευνες συντείνουν υπέρ της κοινωνικής απομόνωσης που χαρακτηρίζει το προφίλ τέτοιων ατόμων (Baele, 2017), ακόμα και όταν συγκρίνονται με τρομοκράτες που λειτουργούν στο πλαίσιο της ομάδας.

5.5.5. Γνωστικές διαδικασίες- βεβαιότητα (cognitive processes- certainty)

Συχνά ως κοινό χαρακτηριστικό των τρομοκρατών θεωρείται η χαμηλή γνωστική ευελιξία και η χαμηλή ανοχή στην αμφισημία, χαρακτηριστικό που υποθέτουμε ότι μπορεί να αντικατοπτρίζεται σε υψηλή χρήση λέξεων στην κατηγορία «βεβαιότητα» (certainty). Επιπλέον, μια «εξαιρετική ανάγκη για ταυτότητα, δόξα ή εκδίκηση. ή μια κίνηση έκφρασης της ενδογενούς επιθετικότητας», θεωρείται επίσης κοινό μεταξύ τρομοκρατών (Victoroff, 2005), κάτι που πιστεύουμε ότι μπορεί να αντανakλά η γλώσσα μέσα από συχνότερες λέξεων δύναμης και λέξεων θυμού, όπως είδαμε και προηγουμένως. Οι λέξεις που σχετίζονται με τη βεβαιότητα είναι πιθανότερα να χρησιμοποιούνται από ένα άτομο γνωστικά άκαμπτο με τάση να απλοποιεί περίπλοκα θέματα, γεγονός που ισχύει για τους περισσότερους τρομοκράτες (Borum, 2004), και τείνει να εμπλακεί σε επικίνδυνα εγχειρήματα (Moons et al., 2013), παρατηρήσεις που αν είναι ορθές μπορεί να αποβούν εξαιρετικά σημαντικές για την αξιολόγηση της δυνητικά απειλητικής επικοινωνίας. Προς την

ίδια κατεύθυνση τα ευρήματα της έρευνας των Kaati και συν. (2016), ενίσχυσαν τη διαπίστωση ότι πολλοί δράστες τρομοκρατικών επιθέσεων χρησιμοποιούν περισσότερες λέξεις βεβαιότητας και ισχύος σε σχέση με κείμενα γενικού πληθυσμού. Ο Baele (2017), από την άλλη, εξετάζοντας το ενδεχόμενο γνωστικής ακαμψίας από την πλευρά «μοναχικών λύκων», συνέκρινε μανιφέστα τρομοκρατών με κείμενα μη βίαιων ακτιβιστών (π.χ Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, Νέλσον Μαντέλα) οδηγούμενος στο συμπέρασμα πως τα κείμενα των πρώτων έδειξαν υψηλή γνωστική πολυπλοκότητα και χαμηλή γνωστική ακαμψία, με βάση τις ανάλογες κατηγορίες του LIWC για τις «γνωστικές διαδικασίες», τη «βεβαιότητα», την «αιτιότητα» κ.α.

5.5.6. Κίνητρα- δύναμη (Drives- power)

Λέξεις όπως «ηγέτης», «οπαδός», «ανώτερος» ή και αντίθετές τους, όπως «αδύναμος» μπορεί να υποδηλώνουν την ανάγκη για εξουσία από την οποία παρακινείται ένα άτομο. Το σύνολο κατηγοριών λέξεων που σχετίζονται με τα κίνητρα (drives) στην πραγματικότητα δίνει μία εικόνα για όσα παρωθούν το άτομο σε μία ενέργεια και σχετίζεται με πέντε παραμέτρους: το επίτευγμα, τη δύναμη, την ανταμοιβή, τον κίνδυνο και τη συσχέτιση. Μαζί με την κατηγορία των συναισθημάτων και των προσωπικών ανησυχιών θεωρείται μία από τις τρεις κύριες ψυχολογικές μεταβλητές που έχουν χρησιμοποιηθεί ως σημείο αναφοράς για την ανάλυση του ριζοσπαστικού λόγου (Buckingham & Alali, 2020). Το ποιος έχει τον έλεγχο και ποιος όχι απασχολεί άτομα που προσανατολίζονται στην εξουσία και σε μελέτες της γλώσσας τρομοκρατικών ομάδων, έχει παρατηρηθεί πως οι βίαιες τρομοκρατικές ομάδες εκφράζουν περισσότερα κίνητρα που σχετίζονται με την ισχύ και την εξουσία σε σύγκριση με άλλες, διαπίστωση που παρατηρήθηκε και στη γλώσσα βίαιων τρομοκρατικών ομάδων ακόμη και πριν από την εμπλοκή τους σε τρομοκρατικές ενέργειες. Λέξεις σχετικές με την εξουσία και τη δύναμη εμφανίζονται σε μεγαλύτερη συχνότητα ακόμα και στους λόγους ηγετών σε περιόδους πριν από κάποια σύρραξη (Pennebaker & Chung, 2011).

5.6. Η εφαρμογή του EL-LIWC2015 σε κείμενα της ελληνικής τρομοκρατίας

Αξιοποιώντας την ελληνική έκδοση του LIWC2015, EL-LIWC2015, εξάγουμε αποτελέσματα για τα τέσσερα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων των τεσσάρων βίαιων ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων που μελετάμε. Αν και επικεντρωνόμαστε στις παραπάνω κατηγορίες (χρήση μεγάλων λέξεων, η χρήση του γ' πληθυντικού προσώπου, θετικά και αρνητικά συναισθήματα, θυμός, χρήση λέξεων κοινωνικών διαδικασιών, βεβαιότητα και ισχύς), παρατηρούμε επιπλέον και κάποια ενδιαφέροντα ευρήματα για τη χρήση του α' ενικού και πληθυντικού προσώπου, αλλά και για τη χρήση λέξεων που σχετίζονται με τον θάνατο και τη θρησκεία, που εμφανίζονται σε μεγάλη συχνότητα στην παγκόσμια τρομοκρατία (βλ. Πίνακα 4).

Πίνακας 4

LIWC INDICATORS	17N	Revolutionary Struggle	Conspiracy of Fire Nuclei	The Sect of Revolutionaries
Big Words	34.81	37.71	36.89	35.48
i	0.02	0.00	0.04	0.02
we	0.57	0.43	1.63	1.61
She/he	2.21	2.65	2.57	1.95
they	1.33	1.21	1.56	1.67
anger	0.62	0.85	1.00	1.05
social	6.20	6.31	8.58	8.49
Cognitive procedures	9.21	8.55	8.93	9.08
certainty	1.53	1.36	1.38	1.56
drives	5.87	7.30	6.85	6.70
power	3.21	4.37	2.61	2.61
relativity	8.96	10.96	9.78	9.44
religion	0.10	0.13	0.11	0.08

death	0.15	0.18	0.15	0.28
Positive emotion	1.43	1.72	1.79	1.74
Negative emotion	1.75	1.82	2.28	2.21

Μία αρχική παρατήρηση των ακατέργαστων αρχικών αποτελεσμάτων, η οποία σχετίζεται με τις κατηγορίες που εξ αρχής επιλέξαμε είναι πως σε επίπεδο χρήσης μεγάλων λέξεων, α' ενικού και γ' πληθυντικού προσώπου, θυμού και βεβαιότητας, οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων είναι πολύ μικρές, ενώ εξετάζοντας και τις υπόλοιπες κατηγορίες που μας ενδιαφέρουν παρατηρούμε πως κάποιες ομάδες κινούνται πολύ κοντά και απομακρύνονται σε σχέση με κάποιες άλλες (όπως για παράδειγμα στην κατηγορία της χρήσης α' πληθυντικού προσώπου, των λέξεων κοινωνικών διαδικασιών και των κινήτρων).

Για να προσεγγίσουμε τα αρχικά ερευνητικά μας ερωτήματα, θα πρέπει να συγκρίνουμε τις νόρμες (norms) από το σύνολο των κειμένων, το οποίο και θα αντιμετωπίσουμε ως ένα ενιαίο corpus, εξάγοντας τον μέσο όρο των μετρήσεων και από τις τέσσερις τρομοκρατικές οργανώσεις, με τις νόρμες από ένα corpus γενικής γλώσσας της Νέας Ελληνικής που θα λειτουργήσει ως μέτρο σύγκρισης. Προς τον σκοπό αυτό, επιλέξαμε το Hellenic National Corpus (HNC)¹⁶, μία πλατφόρμα που αναπτύχθηκε από το Ινστιτούτο Επεξεργασίας Λόγου (ΙΕΛ) του Ερευνητικού Κέντρου «Αθηνά» και η οποία προσφέρει στους ερευνητές της γλώσσας εκτενές γλωσσικό υλικό (σώματα κειμένων) και υπολογιστικά εργαλεία για την επεξεργασία του. Το HNC αποτελείται από γραπτά κείμενα σχεδόν 97.000.000 λέξεων, που ο χρήστης μπορεί να αξιοποιήσει είτε εξ ολοκλήρου είτε επιλέγοντας υποσύνολα με τη χρήση φίλτρων (συγκεκριμένων λέξεων, λημμάτων ή τμημάτων του λόγου) (βλ. Περισσότερα σε Institute for Language and Speech Processing). Για τις ανάγκες της έρευνάς μας και για να μην υπερβούμε τις δυνατότητες επεξεργασίας του LIWC, δεν χρησιμοποιήσαμε όλο το παρεχόμενο γλωσσικό υλικό, αλλά αξιοποιήσαμε μία συντομότερη έκδοση του HNC με 44.000.000 λέξεις, που όμως χρειάστηκε να διασπάσουμε σε μικρότερα αρχεία και στη συνέχεια να υπολογίσουμε τον μέσο όρο των νορμών του.

¹⁶ https://hnc.ilsp.gr/index.php?current_page=main&lang=en

Η σύγκριση των νορμών φαίνεται στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 5):

Πίνακας 5

LIWC INDICATORS	HNC	TERRORIST GROUPS (avg.)
Big Words	34,11	36,22
i	0,18	0,02
we	0,30	1,06
they	0,73	1,44
anger	0,32	0,88
social	5,65	7,39
certainty	1,19	1,46
power	2,28	3,20
drives	4,85	6,68
Positive emotion	1,65	1,67
Negative emotion	1,15	2,01

Αν και εκ πρώτης όψεως οι διαφοροποιήσεις μεταξύ του γενικού corpus και του corpus των τρομοκρατικών προκηρύξεων είναι ορατές, διενεργούμε έναν έλεγχο T (T-test), μία παραμετρική στατιστική διαδικασία που θα ελέγξει τη στατιστική σημαντικότητα των διαφορών των μέσων όρων στα δύο corpora, που αντιμετωπίζονται ως ανεξάρτητα δείγματα και με μηδενική υπόθεση (H_0) ότι οι μέσοι όροι δε διαφέρουν.

Πίνακας 6

Independent Samples Test

		Levene's Test for Equality of Variances					t-test for Equality of Means		95% Confidence Interval of the Difference	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference	Lower	Upper
i	Equal variances assumed	,336	,563	5,15	258,00	,000	,1312	,0255	,0810	,1813
	Equal variances not assumed			5,20	193,24	,000	,1312	,0252	,0814	,1809
we	Equal variances assumed	175,993	,000	-8,95	258,00	,000	-,5976	,0668	-,7291	-,4662
	Equal variances not assumed			-9,08	135,35	,000	-,5976	,0658	-,7277	-,4675
they	Equal variances assumed	139,122	,000	-12,19	258,00	,000	-,6735	,0553	-,7823	-,5647
	Equal variances not assumed			-12,37	136,72	,000	-,6735	,0544	-,7811	-,5658
anger	Equal variances assumed	129,353	,000	-10,59	258,00	,000	-,4683	,0442	-,5554	-,3812
	Equal variances not assumed			-10,75	137,85	,000	-,4683	,0436	-,5545	-,3822
social	Equal variances assumed	76,711	,000	-8,26	258,00	,000	-1,3865	,1678	-1,7168	-1,0561
	Equal variances not assumed			-8,38	148,13	,000	-1,3865	,1655	-1,7135	-1,0594
certain	Equal variances assumed	88,150	,000	-3,83	258,00	,000	-,1996	,0522	-,3023	-,0969
	Equal variances not assumed			-3,88	147,28	,000	-,1996	,0514	-,3012	-,0979
power	Equal variances assumed	95,698	,000	-10,44	258,00	,000	-,9539	,0914	-1,1338	-,7739
	Equal variances not assumed			-10,58	151,97	,000	-,9539	,0902	-1,1320	-,7757
drives	Equal variances assumed	56,156	,000	-11,70	258,00	,000	-1,5338	,1311	-1,7920	-1,2757
	Equal variances not assumed			-11,84	161,37	,000	-1,5338	,1295	-1,7895	-1,2781
posemo	Equal variances assumed	91,634	,000	1,50	258,00	,135	,0714	,0476	-,0223	,1650
	Equal variances not assumed			1,52	154,11	,131	,0714	,0470	-,0214	,1641
negemo	Equal variances assumed	82,317	,000	-10,23	258,00	,000	-,7071	,0682	-,8432	-,5709
	Equal variances not assumed			-10,36	157,04	,000	-,7071	,0683	-,8419	-,5722

Με βάση τον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 6), προκύπτει πως μόνο στην περίπτωση της κατηγορίας των θετικών συναισθημάτων (positive emotion) το p-value είναι > 0.05 ($P= 0,099$) και μόνο τότε αποδεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση που ορίσαμε εξ αρχής (στατιστικώς μη σημαντικό αποτέλεσμα). Σε όλες τις άλλες περιπτώσεις το p-value είναι < 0.05 ($P=0.000$) και η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται (στατιστικώς σημαντικό αποτέλεσμα).

5.7. Εφαρμογή Μεθόδου Μοντελοποίησης Θεμάτων (Topic Modeling) στο ΗΣΚ

Το Topic Modeling (Μοντελοποίηση Θεμάτων) συνιστά μία μέθοδο για την ανάλυση της κατανομής σημασιολογικών συστάδων λέξεων (semantic word clusters), των λεγόμενων «θεμάτων» σε σώματα κειμένων. Τα θεμέλια της μεθόδου σχετίζονται με την ανάλυση περιεχομένου (content analysis) ως τεχνικής που στοχεύει στην περιγραφή- με τη βέλτιστη αντικειμενικότητα και ακρίβεια- του τι λέγεται για ένα δεδομένο θέμα σε ένα δεδομένο μέρος μία δεδομένη στιγμή (Lasswell et al., 1952) και ως ένας τρόπος ανάλυσης περιεχομένου ενός κειμένου, η μοντελοποίηση θεμάτων μπορεί να ενδιαφέρει ένα ευρύ φάσμα μελετητών στις ανθρωπιστικές, κοινωνικές επιστήμες και όχι μόνο. Πιο συγκεκριμένα, έχει γίνει αναπόσπαστο μέρος του φάσματος των μεθόδων που χρησιμοποιούνται στις ψηφιακές ανθρωπιστικές επιστήμες και πιο ειδικότερα στις υπολογιστικές λογοτεχνικές σπουδές, στις οποίες χρησιμοποιείται όλο και περισσότερο από το 2011 (Du, 2019). Παράλληλα, όμως, η μοντελοποίηση θεμάτων έχει χρησιμοποιηθεί για τη μελέτη θεμάτων σε ένα συνεχώς διευρυνόμενο φάσμα τύπων κειμένων, όπως πολιτικά δελτία τύπου (Grimmer, 2010), διαδικτυακά φόρουμ (Törnberg & Törnberg, 2016), ακαδημαϊκά ερευνητικά άρθρα (Murakami et al., 2017), ιστορικά περιοδικά και εφημερίδες (Nelson, 2020), κείμενα του Διαφωτισμού (Roe et al. 2016) κ.α.

Η μοντελοποίηση θεμάτων βασίζεται στις στατιστικές ιδιότητες των ίδιων των εγγράφων παρά σε ένα σύνολο προκαθορισμένων λέξεων, δεν αξιοποιεί πρόσθετες πηγές πληροφοριών, όπως όπως λεξικά ή εξωτερικά δεδομένα εκπαίδευσης, και άρα είναι σε μεγάλο βαθμό ανεξάρτητη από τη γλώσσα (language independent) και τις συμβάσεις της ορθογραφίας. Βασίζεται αποκλειστικά σε μια στατιστική ανάλυση της συνύπαρξης συμβόλων (σε επίπεδο λέξης) που μπορεί να μεταφραστεί σε πιθανές σημασιολογικές σχέσεις και ως εκ τούτου αποτελεί μία από τις πιο ευέλικτες μεθόδους στην υπολογιστική ανάλυση κειμένου. Για λόγους μελέτης, οι λέξεις που εμφανίζονται σε μια λίστα λέξεων θέματος μπορούν να θεωρηθούν ως «λέξεις-κλειδιά» αυτού του θέματος, ενώ τα κείμενα με μεγάλη πιθανότητα να εκθέσουν ένα θέμα μπορεί να θεωρηθούν ως «κείμενα-κλειδιά» του θέματος (Murakami et al., 2017). Αν και ως μέθοδος δε θεωρείται αλάνθαστη και, όπως θα δούμε στους περιορισμούς αυτής της έρευνας, έχει δεχθεί κριτική, όταν εφαρμόζεται προσεκτικά,

φαίνεται να αποδίδει με συνέπεια πολύ εύλογες και εύστοχες αναγνώσεις των κειμένων, καταδεικνύοντας αυτό που οι Blei και συν. (2003) περιγράφουν ως υψηλά επίπεδα «ουσιαστικής ερμηνείας».

Ένα επίμονο και σταθερά επανερχόμενο σημείο κριτικής στην εφαρμογή της μοντελοποίησης θεμάτων είναι η έλλειψη επεξηγηματικής ικανότητας και κατανοητότητας των αποτελεσμάτων (Hu et al., 2014). Είναι, επομένως, σημαντικό να τεκμηριώνονται τα μεμονωμένα βήματα εργασίας (Du, 2019) και να ορίζονται προσεκτικά τα βήμα προπεξεργασίας, ο αριθμός των θεμάτων και ο αριθμός των επαναλήψεων που επελέγησαν κατά την πραγματική διαδικασία μοντελοποίησης.

Η εφαρμογή της μεθόδου σε κείμενα τρομοκρατίας συναντά αρκετές προκλήσεις, καθώς αν και τα θεωρητικά μοντέλα στις μελέτες για την τρομοκρατία είναι χρήσιμα, η μεγαλύτερη ακρίβεια απαιτεί και μεγαλύτερη πολυπλοκότητα (Maszka, 2018). Και αυτό γιατί η προσπάθεια των περισσότερων ερευνητών θέτει ως στόχο τον εντοπισμό προειδοποιητικών συμπεριφορών και την πρόβλεψη του εξτρεμισμού, της εκδήλωσης βίας και της τρομοκρατίας σε μανιφέστα και κυρίως μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Kaati et al., 2016) στόχος που απαιτεί πολλή προσοχή στη μεθοδολογία για να οδηγήσει σε ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Για τη δική μας έρευνα, χρησιμοποιήσαμε τον αλγόριθμο λανθάνουσας κατανομής Dirichlet, γνωστό ως Latent Dirichlet Allocation (LDA) (Blei et al., 2003), που στόχο έχει να ανιχνεύσει αυτόματα θεματικά συνεκτικές συστάδες λέξεων μέσα σε μεγάλες συλλογές κειμένων, αναζητώντας μοτίβα συν-εμφάνισης λέξεων σε μεμονωμένα κείμενα. Ο αλγόριθμος LDA ανήκει στη κατηγορία προβλημάτων μάθησης χωρίς επίβλεψη και άρα είναι πολύ πιθανό να μας βγάλει θεματικές που δεν ταιριάζουν ακριβώς με την αντίληψη του ανθρώπου. Αυτό, βέβαια, ενέχει το πλεονέκτημα να βρει συσχετίσεις λέξεων που ο ερευνητής δεν θα ανίχνευε. Στο πλαίσιο αυτό, όταν μία ομάδα λέξεων τείνει να συνυπάρχει στο ίδιο κείμενο με έναν βαθμό κανονικότητας, ο υπολογιστής υποθέτει πως υπάρχει σχέση μεταξύ τους, ακόμα και αν απέχουν σταθερά χιλιάδες λέξεις. Στην ουσία ο αλγόριθμος LDA είναι μια τεχνική μείωσης τα δεδομένων, που βρίσκει τις πολύ κοινές συσχετίσεις στη συλλογή εγγράφων (corpus) και τις αντιστοιχεί σε κοινά θέματα.

Τα βήματα του LDA (Sarkar, 2016) ορίζονται ως εξής:

1. Αρχικοποιεί τις απαραίτητες παραμέτρους.
2. Για κάθε έγγραφο, δίνει τυχαία κάθε λέξη σε ένα από τα K θέματα.

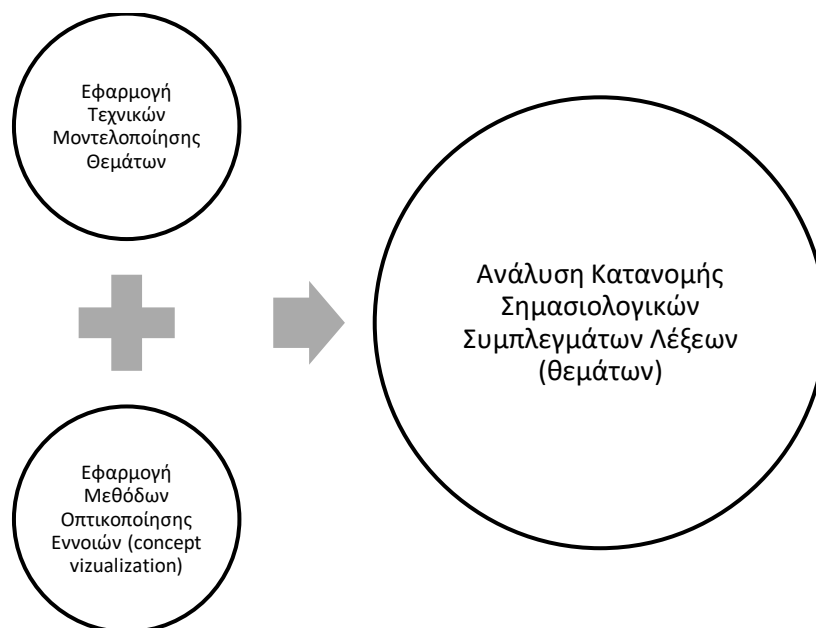
3. Κάνει τη παρακάτω διαδικασία επαναληπτικά i φορές. Για κάθε έγγραφο D , για κάθε λέξη W σε ένα έγγραφο, για κάθε θέμα T :

-Υπολογίζει $P(T|D)$, δηλαδή το ποσοστό των λέξεων στο D που έχουν ανατεθεί στο θέμα T .

-Υπολογίζει $P(W|T)$, δηλαδή το ποσοστό των αναθέσεων του θέματος T πάνω σε όλα τα έγγραφα που έχουν τη λέξη W .

-Αναθέτει ξανά τη λέξη W με το θέμα T με τη πιθανότητα $P(T|D) \times P(W|T)$ λαμβάνοντας υπόψη όλες τις άλλες λέξεις και τις αναθέσεις των θεμάτων τους.

Ο LDA διατίθεται λογισμικό ανοιχτού κώδικα στο DARIAH Topics, μια εύχρηστη βιβλιοθήκη Python για μοντελοποίηση και οπτικοποίηση θεμάτων. Καθώς τα θέματα, όπως είδαμε, δημιουργούνται αλγοριθμικά από το λογισμικό, έγκειται στους χρήστες/ερευνητές να αποδώσουν νόημα σε αυτά και να συναγάγουν τη θεματική τους συνοχή. Αντίστοιχα, πρέπει να προεπεξεργαστούν κατάλληλα τα δεδομένα και να ορίσουν με ακρίβεια τις παραμέτρους. Η βασική μεθοδολογία που θα ακολουθηθεί μπορεί να συνοψιστεί στο κάτωθι σχήμα.

5.8. Προκλήσεις έρευνας και βασικά βήματα προεργασίας

Πριν προχωρήσουμε στην εφαρμογή της μεθοδολογίας στο πλαίσιο της δικής μας έρευνας, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τις προκλήσεις και τους περιορισμούς

των σωμάτων κειμένων που έχουμε στη διάθεσή μας. Αυτοί μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- 1) Μη ισορροπημένο σύνολο δειγμάτων δεδομένων στις διαφορετικές κατηγορίες των κειμένων (imbalanced text categories). Η Επαναστατική Οργάνωση 17N, για παράδειγμα, αποτελείται από 76 προκηρύξεις τη στιγμή που ο αριθμός των κειμένων που έχουμε στη διάθεσή μας ως δεδομένα για τη Σέχτα των Επαναστατών ανέρχεται μόλις στα 5, διαμορφώνοντας έτσι κλάσεις (class) πλειοψηφίας και μειοψηφίας αντίστοιχα. Στην Επεξεργασία Φυσικής Γλώσσας, γενικότερα, σε ένα μη ισορροπημένο σύνολο δεδομένων, το μοντέλο θα τείνει προκατειλημμένα προς την πλειοψηφική τάξη και έτσι να κάνει λανθασμένες προβλέψεις, δίνοντας ανακριβή αποτελέσματα. Για τον λόγο αυτό αλλά και για να καλύψουμε τις ανάγκες του δικού μας ερευνητικού ερωτήματος, κατά πόσο δηλαδή υπάρχει ομοιότητα μεταξύ των θεμάτων των οργανώσεων, θα εξαγάγουμε ξεχωριστά τα θέματα κάθε ομάδας και θα προσπαθήσουμε να αποδώσουμε νόημα σε αυτά μετά από την μεταξύ τους σύγκριση.
- 2) Άνισο μέγεθος κειμένων (unequal text size). Ο περιορισμός αυτός έγκειται όχι μόνο στο γεγονός ότι κείμενα κάποιων οργανώσεων (π.χ. 17N και Επαναστατικός Αγώνας) είναι πολύ μεγαλύτερα σε μέγεθος σε σχέση με κείμενα κάποιων άλλων, συνθήκη που μας παραπέμπει στον πρώτο περιορισμό περί πιθανής προκατάληψης υπέρ της πλειοψηφικής τάξης, αλλά και στην παρατήρηση πως ακόμα και στο πλαίσιο των ίδιων ομάδων τα μεγέθη των κειμένων διαφοροποιούνται αισθητά. Αυτή η διαπίστωση, θα προσδιορίσει και τον αριθμό επαναλήψεων χρήσης του αλγόριθμου LDA σε κάθε ομάδα.
- 3) Διαφορετικές χρονικές περίοδοι συγγραφής. Μία ισχυρή πρόκληση που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά την επεξεργασία των δεδομένων, είναι το γεγονός πως τα κείμενα-μανιφέστα των διαφόρων ομάδων εκτείνονται χρονικά μέσα σε περίπου 40 χρόνια, όπου το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό σκηνικό αλλάζει άλλοτε βαθμιαία και άλλοτε ραγδαία. Στην περίπτωση, για παράδειγμα, της 17N αναμένουμε σημαντικές διαφοροποιήσεις ανάμεσα στα κείμενα που γράφτηκαν στις διάφορες δεκαετίες μέσα στην ίδια την ομάδα. Στο 2ο κεφάλαιο είδαμε άλλωστε και μία ουσιαστική διάκριση της εγχώριας τρομοκρατίας σε α) στην κλασική αναρχική τρομοκρατία και στη β) μηδενιστική τρομοκρατία, διάκριση που σημειώνεται μετά το κομβικό έτος 2008. Η συνθήκη αυτή θα καθορίσει πέρα

από τον αριθμό των επαναλήψεων, τα κριτήρια κατάτμησης του corpus των μακρόβιων οργανώσεων σε μικρότερο δείγμα.

Προτού επεξεργαστούμε τα δεδομένα στη βιβλιοθήκη DARIAH, ακολουθούμε τα εξής βήματα προεργασίας:

1. Απαλοιφή λέξεων αποκλεισμού (stopwords). Πρόκειται για τις λέξεις με υψηλή συχνότητα εμφάνισης, που εμφανίζονται στο 80% των εγγράφων και πρόκειται συνήθως για λέξεις με γραμματικό και συντακτικό φορτίο, όπως άρθρα, αντωνυμίες, προθέσεις, ορισμένα επιρρήματα ή επίθετα κ.α. Η απαλοιφή των λέξεων αυτών μειώνει συνήθως κατά 40% το μέγεθος του ευρετηρίου, εξασφαλίζοντας τη συμπερίληψη μόνο σχετικών λέξεων στη διαδικασία. Η αφαίρεση αυτών των λέξεων -αν και συνήθης στην Επεξεργασία Φυσικής Γλώσσας - έχει δεχθεί κριτική ως διαδικασία προβληματική από την άποψη της ανάλυσης λόγου. Έχει θεωρηθεί στο παρελθόν ότι τέτοια γραμματικά ή «λειτουργικά» στοιχεία συχνά περιέχουν ενδείξεις για τις έννοιες των λέξεων και διευκολύνουν τη συνοχή του κειμένου, και έτσι μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην εξερεύνηση του λόγου (Van Dijk, 1977). Έτσι, όταν αφαιρούμε τον γραμματικό «θόρυβο», διατρέχουμε τον κίνδυνο να αφαιρέσουμε μαζί του σημαντικές πληροφορίες που δημιουργούν νόημα και επιλύουν τη λεξιλογική ασάφεια.
2. Αφαίρεση 100 συχνότερων λέξεων. Η κατανομή συχνότητας των λέξεων σε ένα σώμα κειμένου ακολουθεί το νόμο του Zipf, ο οποίος δηλώνει ότι λίγοι τύποι εμφανίζονται πολύ συχνά και πολλοί τύποι εμφανίζονται πολύ σπάνια. Στη μοντελοποίηση θεμάτων, μας ενδιαφέρουν μόνο οι λέξεις που βρίσκονται στο μεσαίο εύρος συχνότητων. Οι πιο συνηθισμένες λέξεις είναι συνήθως κενές λέξεις και οι πιο σπάνιες λέξεις τόσο συγκεκριμένες που δεν ωφελούν το μοντέλο. Η επιλογή αυτή δίνεται από το εύχρηστο περιβάλλον του DARIAH και λειτουργεί συνεπικουρικά με την απαλοιφή της λίστας με τις λέξεις αποκλεισμού που έχουμε συντάξει.
3. Αφαίρεση διευθύνσεων URL. Αν και σε ορισμένες μελέτες χρησιμοποιούνται διευθύνσεις URL για περαιτέρω ανάλυση, σε αυτή τη μελέτη η συμπερίληψη διευθύνσεων URL δε λαμβάνεται υπόψη.
4. Ορισμός θεμάτων. Ο ιδανικός αριθμός θεμάτων εξαρτάται από τι αναζητάμε στο μοντέλο. Η προεπιλεγμένη τιμή των 10 θεμάτων που υπάρχει στο DARIAH

παρέχει μία ευρεία επισκόπηση της συλλογής των κειμένων μας και οπότε θα παραμείνουμε στην επιλογή αυτή.

5. Ορισμός επαναλήψεων. Ορίζουμε 100 επαναλήψεις δειγματοληψίας, όπως είναι προεπιλεγμένα στο πρόγραμμα, αλλά κατά τη διάρκεια των πειραμάτων αλλάζουμε τον αριθμό για βέλτιστα αποτελέσματα.

5.9. Εντοπισμός και καταγραφή θεμάτων των επιλεγμένων ομάδων

5.9.1. Θέματα Επαναστατικής Οργάνωσης 17 N

Αρχικά εφαρμόζουμε τον LDA αλγόριθμο στα σώματα κειμένων κάθε ξεχωριστής οργάνωσης, ξεκινώντας από το συνολικό σώμα των 76 κειμένων της Επαναστατικής Οργάνωσης 17N, ορίζοντας 10 θέματα και 100 επαναλήψεις δειγματοληψίας. Τα θέματα συνιστούν κατανομές πιθανοτήτων σε ολόκληρο το λεξιλόγιο του σώματος κειμένων και σε κάθε λέξη εκχωρείται μία τιμή, η οποία υποδεικνύει πόσο σχετική είναι η λέξη με αυτό το θέμα. Ο αλγόριθμος του DARIAH ταξινομεί αυτές τις τιμές με φθίνουσα σειρά και οι πρώτες n λέξεις αντιπροσωπεύουν ένα θέμα. Στην περίπτωση της 17N εξετάσαμε τα θέματα αφαιρώντας αρχικά τις 100 πιο συχνές λέξεις και απαλείφοντας τις λειτουργικές λέξεις από μία λίστα λειτουργικών λέξεων της Νέας Ελληνικής που εισάγουμε ξεχωριστά, ενώ παρακάτω (όπως φαίνεται από τα σχήματα) λόγω του εκτενούς μεγέθους του σώματος (216.748 λέξεις), επιχειρούμε να αφαιρέσουμε τις 200 πιο συχνές λέξεις, για να αποφύγουμε - στον βαθμό που είναι αυτό δυνατό- ενδείξεις περιεχομένου που σχετίζονται με το περιεχόμενο μίας μεμονωμένης επίθεσης και να αναζητήσουμε γενικότερες θεματικές που απασχόλησαν την οργάνωση καθ' όλη τη διάρκεια της παρουσίας της στο ελληνικό προσκήνιο. Λαμβάνουμε και τις 2 φορές δέκα θέματα και τις 15 πιο σχετικές λέξεις για το εκάστοτε θέμα και τα 10 πιο σχετικά έγγραφα, των οποίων το πλάτος ράβδου (bar width) υποδεικνύει το αντίστοιχο βάρος σημασίας, καθώς και τα τρία πιο σχετικά θέματα, όπως τα καταδεικνύει η συνημιτονική ομοιότητα (cosine similarity) μεταξύ όλων των διανυσμάτων θεμάτων (topic vectors).

Εικόνα 4 Πρώτο πείραμα με απαλοιφή 100 συχνότερων λέξεων (17N)

Εικόνα 5 Δεύτερο πείραμα με απαλοιφή 200 πιο συχνών λέξεων (17N)

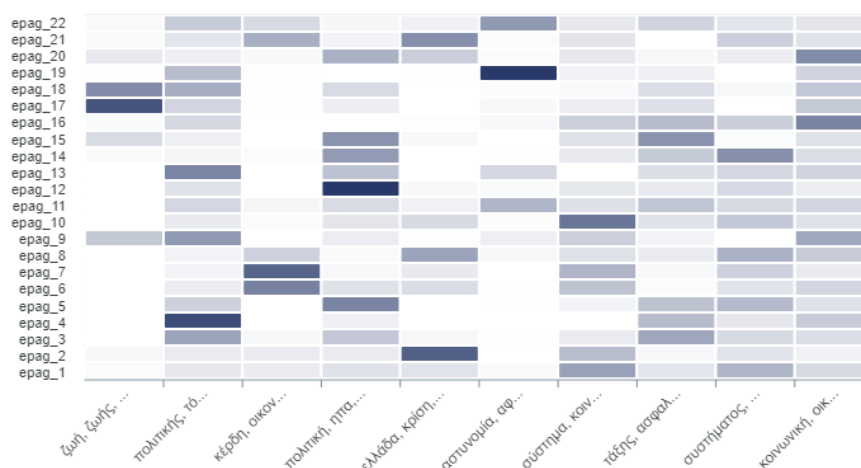
Επιλέγουμε τις λέξεις περιεχομένου (content words) που επανέρχονται σταθερά στα περισσότερα από τα εξαγόμενα θέματα και στις δύο περιπτώσεις, καταλήγοντας στις εξής:

Θέματα Επαναστατικής Οργάνωσης 17N	
Πιο σχετικές λέξεις περιεχομένου	ενάντια, λαό, καθεστώς, πολιτικ*, βία, αγώνα, ΠΑΣΟΚ, ΝΔ, κοινων*, ΗΠΑ,

	Ιράκ, επαναστατικ*, ελίτ, κυβερνησ*, αστυνομία, σύστημα, πράκτορ*, δυτικ*, δύση, ενοπλ*, πολεμ*, κρίση, όλ*, ενεργ*
--	---

5.9.2. Θέματα Επαναστατικού Αγώνα

Ακολουθείται η ίδια διαδικασία και στο σώμα κειμένων του Επαναστατικού Αγώνα, το οποίο είναι σαφώς μικρότερο σε έκταση σε σχέση με αυτό της 17N (22 κείμενα, 72.958 λέξεις).

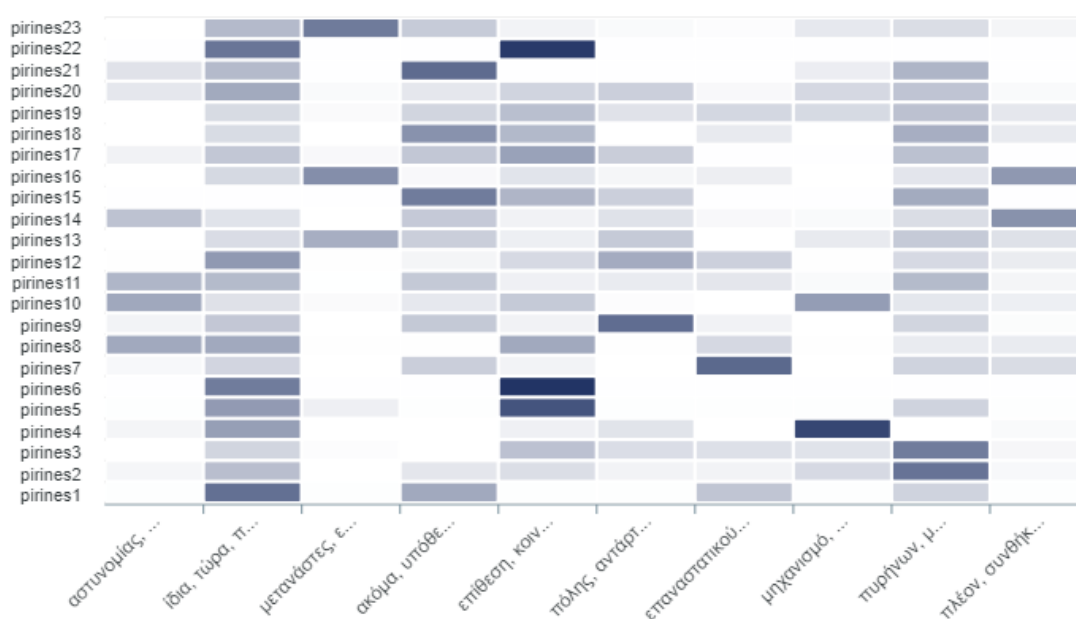

Εικόνα 6 Πείραμα με απαλοιφή 100 πιο συχνών λέξεων (Επαναστατικός Αγώνας)

Θέματα Επαναστατικού Αγώνα	
Πιο σχετικές λέξεις περιεχομένου	ενάντια, ΗΠΑ, Ιράκ, πολεμ*, ελίτ, τρομοκρατία*, επιθεσ*, κυβερνησ*, αντίσταση, Ευρώπη, εξουσία*, κεφαλαι*, ενεργ*, κοινωνικ*, αγώνα, σύστημα, καπιταλισμ*, καθεστωτ*, βία, επαναστατικ*, Ελλάδα, κρίση, κράτος, ΠΑΣΟΚ, εργαζομεν*, μπάτσο*, αστυνομία, εμείς, ολ*

5.9.3. Θέματα Συνομοσίας των Πυρήνων της Φωτιάς

Το σώμα κειμένων της οργάνωσης των Πυρήνων της Φωτιάς είναι μικρότερο σε έκταση ως προς τον αριθμό λέξεων σε σχέση με αυτά των προηγούμενων ομάδων (24.971 λέξεις). Θα μπορούσε να παρατηρηθεί φτάνοντας παρακάτω στη Σέχτα πως σταδιακά οι ομάδες μέσα στα χρόνια γίνονται λιγότερο παραγωγικές, όχι πάντα ως προς τον αριθμό των κειμένων που συντάσσουν αλλά κυρίως ως προς την έκταση των κειμένων αυτών. Επαναλαμβάνοντας τη διαδικασία και ορίζοντας τις ίδιες παραμέτρους, λαμβάνουμε τις παρακάτω πιο σχετικές λέξεις:

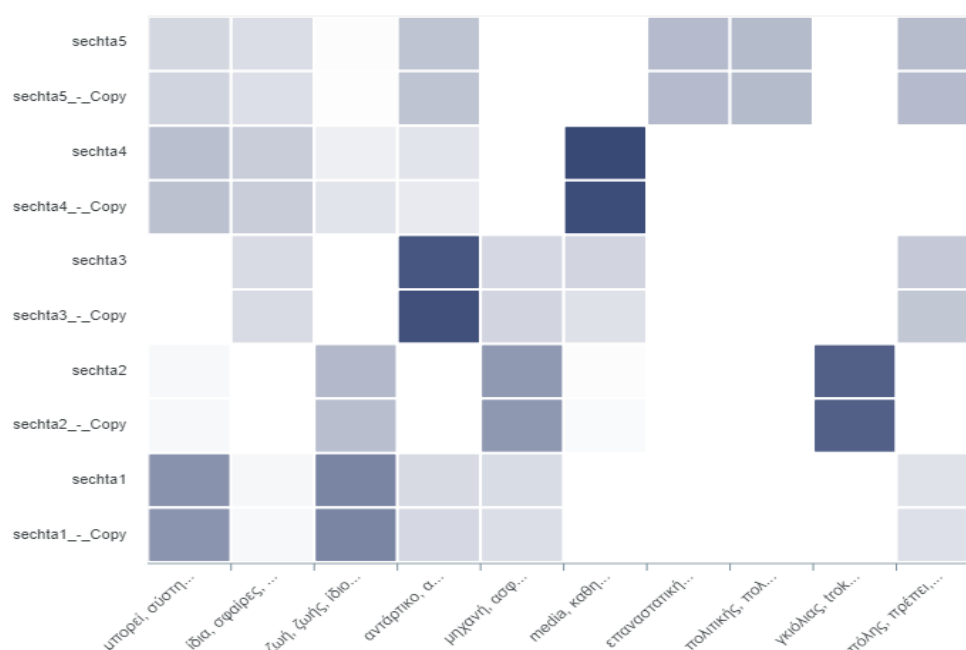

Εικόνα 7 Πείραμα με απαλοιφή 100 πιο συχνών λέξεων (Συνομοσία των Πυρήνων της Φωτιάς)

Θέματα Συνομοσίας των Πυρήνων της Φωτιάς	
Πιο σχετικές λέξεις περιεχομένου	ενάντια, πολεμ*, επιθεσ*, ανθρωπ*, συντροφ*, ενεργ*, κοινωνικ*, αγώνα, μεταναστ*, ενοπλ*, βία, επαναστατικ*, κρίση, μπάτσο*, αστυνομία, εμείς, ολ*, μηχανισμ*

5.9.4. Θέματα Σέχτας των Επαναστατών

Η συγκεκριμένη ομάδα αποτελείται από το μικρότερο δείγμα γραπτής παραγωγής με μόλις πέντε (5) προκηρύξεις που συνολικά φτάνουν τις 10.110 λέξεις. Για να μπορέσουμε να εξαγάγουμε τα θέματα σε αυτή την περίπτωση, δημιουργήσαμε αντίγραφα των αρχικών κειμένων που κυμαίνονται μεταξύ 640 (3η προκήρυξη) ως 4817 λέξεων (5η προκήρυξη), ώστε να παρέχουμε στον αλγόριθμο ένα μέγεθος ικανό προς επεξεργασία και ανάλυση. Λαμβάνουμε τα κάτωθι θέματα:

Εικόνα 8

Θέματα Σέχτας των Επαναστατών	
Πιο σχετικές λέξεις περιεχομένου	αγώνα, σύστημα, επαναστ*, ενοπλ*, κοινωνι*, πολιτικ*, ζωή, όπλ*, βία, επιθεσ*, πολεμ*, αστυνομ*, ενεργ*, αντάρτικο, media, μηχανή*, μηχανισμ*

Τέλος, επιχειρήσαμε να δημιουργήσουμε ένα συνενωμένο σώμα κειμένων (merged corpus) στο οποίο επιλέξαμε από τη 17N μόνο όσο κείμενα συγγράφηκαν μετά τη δεκαετία του 90, ώστε να μειώσουμε το μέγεθος του δείγματος της

συγκεκριμένης ομάδας, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε εξαγωγή προκατειλημμένων αποτελεσμάτων, αλλά και να περιορίσουμε το χρονικό εύρος.

Εικόνα 9 Πείραμα σε συνενωμένο corpus όλων των ομάδων με απαλοιφή των 100 πιο συχνών λέξεων

Καταγράφουμε τα κοινά θέματα που προκύπτουν τόσο από την 1:1 σύγκριση των σχετικών λέξεων που εντοπίσαμε νωρίτερα, όσο και από τη συνολική επισκόπηση των κειμένων σε ένα συνενωμένο αρχείο.

Κοινά Θέματα ομάδων βασισμένα στις πιο σχετικές λέξεις περιεχομένου
ενάντια, σύστημα, βία, κρίση, αγώνα, αστυνομ*, κοινωνι*, επαναστ*, όλ*, πολιτικ*, κεφαλαι*, εξουσία, επιθεσ*, ΗΠΑ, Ιράκ, Δύση, δυτικ*, κυβερνησ*, κράτος, πρέπει, ενοπλ*, λαο*

5.10. Η ελληνική περίπτωση και οι ενδεικτικές κατηγορίες του «τρομοκρατικού νου»

Τα ευρήματα της διμερούς έρευνάς μας αναδεικνύουν πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα τόσο σχετικά με την ευθυγράμμιση της ελληνικής τρομοκρατίας με τον «τρομοκρατικό νου» με βάση συγκεκριμένες κατηγορίες του LIWC όσο και σχετικά με τις ομοιότητες και διαφορές στα θέματα που προέκυψαν στο πλαίσιο της μοντελοποίησης θεμάτων που επιχειρήθηκε στα ξεχωριστά corpora.

Ως προς το πρώτο σκέλος της έρευνάς μας, προκύπτει πως τα δείγματα της γραπτής παραγωγής της ελληνικής τρομοκρατίας ευθυγραμμίζονται και με τις οκτώ κατηγορίες που σύμφωνα με τη βιβλιογραφία συντάσσονται με το «τρομοκρατικό μυαλό» (terrorist mindset), δηλαδή τη χρήση μεγάλων λέξεων, τη χρήση τρίτου πληθυντικού προσώπου, τα θετικά και αρνητικά συναισθήματα, ειδικότερα τον θυμό και χρήση λέξεων που σχετίζονται με κοινωνικές διαδικασίες, βεβαιότητα και δύναμη. Και οι τέσσερις (4) ομάδες του πειράματός μας διαφοροποιούνται αισθητά σε σχέση με τα κείμενα του γενικού πληθυσμού ως προς τις επιλεγμένες κατηγορίες του LIWC. Εξαιρείται η περίπτωση της κατηγορίας των θετικών συναισθημάτων (positive emotion) όπου το p-value είναι > 0.05 ($P = 0,099$) και μόνο τότε αποδεχόμαστε τη μηδενική υπόθεση που ορίσαμε εξ αρχής (στατιστικώς μη σημαντικό αποτέλεσμα).

Η χρήση του τρίτου πληθυντικού προσώπου (αυτοί, αυτές κλπ.), που υποδηλώνει πως μία ομάδα ορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την ύπαρξη της αντίπαλης ομάδας, είναι αναμενόμενη από τη στιγμή που η παγκόσμια, όπως και η εγχώρια, τρομοκρατία παραμένει συνεπής με τη διάκριση του «εμείς» και «αυτοί». Αυτό συνδέεται εύλογα και με την ένταξη των ομάδων σε εξω-ομάδες (outgroups), την αντιεξουσιαστική τους δράση και τη διαφωνία τους ακόμα και με τους ίδιους εξωκοινοβουλευτικούς χώρους από τους οποίους προέρχονται, οι οποίοι στο παρελθόν έχουν διαχωρίσει τις θέσεις τους δηλώνοντας απερίφραστα πως «διαφωνούν με τη συνολική λογική της τρομοκρατίας» (Ο.Π.Α, 1985). Αυτό που

προκαλεί, ωστόσο, ενδιαφέρον είναι η χρήση του α' ενικού και του α' πληθυντικού. Το πρώτο σχεδόν εκλείπει στον ελληνικό τρομοκρατικό λόγο (0,02) σε σχέση με τον μέσο όρο των νορμών του HNC (0,18), σε αντίθεση με το α' πληθυντικό πρόσωπο που υπερτερεί στα κείμενα των ομάδων αποτελώντας ένδειξη του συλλογικού και συνεργατικού χαρακτήρα της ελληνικής τρομοκρατίας (βλ. κεφάλαιο 2) που προτάσσει την ενότητα της ομάδας, βασίζεται σε συλλογικές αποφάσεις και απαιτεί από όλους τη συλλογική ευθύνη.

Μελλοντικές εργασίες θα μπορούσαν να επικεντρωθούν στις διαφορές της εγχώριας με την παγκόσμια τρομοκρατία, έτσι όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από τη γλώσσα των προκηρύξεων ή απειλητικών κειμένων. Για παράδειγμα, η χρήση λεξικών κατηγοριών που αφορούν τη θρησκεία ή τον θάνατο διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ της ελληνικής και της παγκόσμιας τρομοκρατίας. Επιπροσθέτως, η αξιοποίηση της κριτικής ανάλυσης λόγου (discourse analysis) και της ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου θα μπορούσε να αξιοποιήσει τις ενδείξεις της παρούσας έρευνας για περαιτέρω διερεύνηση, καθώς όπως αναφέραμε σε περίπτωση μελλοντικής αξιοποίησής της για πρακτικούς/δικανικούς λόγους η μεγαλύτερη ακρίβεια θα απαιτεί και μεγαλύτερη πολυπλοκότητα (Maszka, 2018). Προς την κατεύθυνση αυτή, η έρευνα των Lekea και Karampelas (2018) που προσπάθησε να εντοπίσει σε πρώτο επίπεδο ποσοτικά τη ρητορική μίσους στις προκηρύξεις της 17N, αξιοποίησε και τα εργαλεία της ποιοτικής κριτικής ανάλυσης ώστε να καταλήξει σε πιο αποτελεσματικούς τρόπους ταξινόμησης (classification).

Ως προς το δεύτερο σκέλος της έρευνας, ο εντοπισμός των συχνότερων θεμάτων αναδεικνύει ισχυρές ομοιότητες, αλλά και ορισμένες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων. Με άλλα λόγια, αν και πολλά θέματα συζήτησης στα κείμενα μοιράζονται ένα κοινό υπόβαθρο, αντανakλούν παράλληλα και υποκείμενες αλλαγές λόγω των μεταβολών του κοινωνικοπολιτικού πλαισίου.

Όπως είναι εύλογο, τα θέματα της 17N διαφοροποιούνται αρκετά από αυτά των υπόλοιπων οργανώσεων, όπως μπορεί να εξηγηθεί με βάση το ιστορικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ωστόσο, τα θέματα που σχετίζονται με τις λέξεις ΗΠΑ, πόλεμ*, Ιράκ, πολιτικ*, ενάντια, αγώνα, κυβερνησ*, αστυνομ*, κοινων*, δυτικ*, ενοπλ*, κρίση, όλ*, ενεργ*, βία, σύστημα επανέρχονται σταθερά τόσο στα κείμενα της συγκεκριμένης ομάδας όσο και στα κείμενα των μεταγενέστερων οργανώσεων.

Βέβαια αυτό αποτελεί ένα ενδιαφέρον εύρημα αναλογιζόμενοι πως ο αντιαμερικανισμός, ο αντιδυτικισμός, ο αντιεξουσιαστικός χαρακτήρας των ομάδων

και η εμπλοκή/αναφορά τους στη βία, παραμένουν ως κοινά αναφορές μέσα στις δεκαετίες, δημιουργώντας ενδεχομένως ένα «ασφαλές» και σταθερό αφήγημα. Οι λέξεις ΗΠΑ και Ιράκ συνιστούν σημαντικό θέμα και στην περίπτωση του Επαναστατικού Αγώνα, καθώς η συγκρότηση της ομάδας συμπίπτει χρονικά με τον Πόλεμο του Ιράκ ¹⁷, περίοδο που τα αντιαμερικανικά συναισθήματα αναζωπυρώνονται στο ελληνικό προσκήνιο. Εύλογα, θα μπορούσε να ερμηνευθεί με τα συγκεκριμένα ευρήματα η χρήση του τρίτου πληθυντικού προσώπου, το οποίο αναφέρεται σε πολλαπλές αντίπαλες ομάδες: κράτος, κυβέρνηση, κεφάλαιο, Αμερική (ως σύμβολο των δυτικών διαβρωτικών αξιών), αστυνομία.

Η εμφάνιση των λημμάτων επαναστατ*, επαναστ*, αγώνα* ως δηλωτικών της ταυτότητας των οργανώσεων έρχεται να μας υπενθυμίσει τον υποκειμενισμό που εγείρει ο ορισμός της έννοιας της τρομοκρατίας, καθώς από την πλευρά του τρομοκράτη οποιαδήποτε ενέργεια ή επίθεση συνιστά επαναστατική, συμβολική και απελευθερωτική πράξη, στο πλαίσιο της οποίας η βία και η ένοπλη προετοιμασία είναι απαραίτητες (βία*, ενοπλ*, όπλ*), ειδικά σε περιόδους οικονομικής και κοινωνικοπολιτικής κρίσης.

Το αίσθημα και η αξία της συλλογικότητας και της συνευθύνης, όπως κατέδειξε και η εκτενής χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου στις κατηγορίες του LIWC, επανέρχεται και στα θέματα των ομάδων είτε μέσω των καταλήξεων των ρημάτων (είμαστε), είτε με δείκτες συλλογικότητας όπως οι λέξεις όλοι, όλους, σύντροφοι κλπ. Η αναφορά των ομάδων στην κοινωνία (κοινων*, κοινωνικ*, λαό*) δηλώνει υψηλότερο βαθμό συμμετοχής των ατόμων στο συλλογικό συναίσθημα και κατ' επέκταση αλληλεγγύη και εξωστρέφεια, χαρακτηριστικά που -όπως είδαμε- συσχετίζονται με την πρόθεση της τρομοκρατίας να παραγάγει έργο για το κοινό καλό. Σταδιακά, βέβαια, ο όρος λαός και λαϊκός που συναντώνται εκτενώς στη 17N, μετατρέπεται σε κοινωνία στις άλλες ομάδες και το καθεστώς αντικαθίσταται από τους όρους μηχανή και μηχανισμός, όπως τους αξιοποιούν οι «Συνομωσίες των Πυρήνων της Φωτιάς» και η «Σέχτα των Επαναστατών» που εκπροσωπούν και το δεύτερο κύμα της εγχώριας τρομοκρατίας (βλ. κεφάλαιο 2). Η τάση χρήσης πιο

¹⁷ Ο Πόλεμος του Ιράκ αποτελεί στρατιωτική επιχείρηση, η οποία άρχισε στις 20 Μαρτίου 2003 από τις Ηνωμένες Πολιτείες υπό την προεδρία του Τζορτζ Μπους του νεότερου και το Ηνωμένο Βασίλειο υπό την πρωθυπουργία του Τόνι Μπλερ, με στόχο την ανατροπή του τότε ηγέτη του Ιράκ Σαντάμ Χουσεΐν. Αποτέλεσε μέρος του γενικότερου «πολέμου κατά της τρομοκρατίας», τους πολέμους δηλαδή που διοργάνωσαν οι ΗΠΑ μετά τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001.

αποπροσωποποιημένων και λιγότερο λαϊκίστικων όρων ενδεχομένως να σχετίζεται με τον μηδενιστικό χαρακτήρα των ομάδων αυτών, που κατέχουν κεντρική θέση στο «αντάρτικο» της πόλης, όπως διαφαίνεται και από την χρήση του όρου στα κείμενά τους.

Κεφάλαιο 6ο: Πού συναντώνται τα άκρα: Προσδιορισμός ιδεολογικών και συναισθηματικών ομοιοτήτων σε ακροαριστερές και ακροδεξιές τρομοκρατικές ελληνικές ομάδες

6.1. Γλωσσική και ψυχολinguιστική σύγκριση ακροδεξιών και ακροαριστερών ελληνικών ομάδων: Σύντομη Εισαγωγή στο πρόβλημα

Στο κεφάλαιο αυτό, βασιζόμενοι στην έρευνα του πέμπτου κεφαλαίου και στη διαπίστωση πως δεν υπάρχουν προηγούμενες μελέτες που να έχουν διεξαχθεί τόσο για την αριστερή όσο και για τη δεξιά τρομοκρατία στη χώρα μας και πιο συγκεκριμένα σχετικά με τις ψυχολογικές διαστάσεις που σχετίζονται με τη βία και τις βασικές σημασιολογικές κατηγορίες που υποδηλώνουν εξτρεμισμό και προκύπτουν από τη μελέτη της γλωσσικής παραγωγής των ομάδων, επιχειρείται μία ιδεολογική και διαγλωσσική συγκριτική ανάλυση σημαντικών σημασιολογικών και λεξιλογικών χαρακτηριστικών σε ένα ισορροπημένο ηλεκτρονικό σώμα κειμένων (ΗΣΚ) ακροαριστερών και ακροδεξιών τρομοκρατικών ελληνικών οργανώσεων. Χρησιμοποιείται ξανά η ίδια μεθοδολογία, όπως στο πέμπτο κεφάλαιο, και τα αποτελέσματα της έρευνάς μας υποδεικνύουν την ύπαρξη συγκεκριμένων ψυχολογικών και ιδεολογικών ομοιοτήτων μεταξύ των ακροδεξιών και ακροαριστερών ομάδων, αλλά και σαφών διαφορών που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης.

Παρόλο που η τρομοκρατία στην Ελλάδα έχει διαπραχθεί κυρίως από ακροαριστερές επαναστατικές οργανώσεις και αναρχικές ομάδες, οι επιθέσεις ακροδεξιών ομάδων έχουν αυξηθεί από το 2012. Η άνοδος της Χρυσής Αυγής κατέστησε την ακροδεξιά βία πιο οργανωμένη απομακρύνοντάς τη από τον αποκαλούμενο «καθημερινό ρατσισμό» και προσδίδοντάς της πολιτική δύναμη. Αν και μετά τη σύλληψη των μελών της ομάδας, η οργανωμένη βία φαίνεται να

υποχώρησε, ωστόσο δεν αποκλείεται μία διαδικασία ανασυγκρότησης της ελληνικής ακροδεξιάς με αποκεντρωμένο μοντέλο βίας, αντίστοιχο του «διασκορπισμένου» χαρακτήρα του παρελθόντος. Σε αντίθεση με την ακροαριστερά που επιλέγει τις προκληρύξεις ως μέρος των επικοινωνιακών της στρατηγικών, η ακροδεξιά αναρτά τα κείμενα και τα μηνύματά τους σε ιστοσελίδες και ιστολόγια. Όπως αναλύσαμε και στο 2ο κεφάλαιο, ένας μελετητής βρίσκεται μπροστά στη διαπίστωση ότι η ακροδεξιά τρομοκρατία αφενός δεν στρεφόταν πάντα κατά του κράτους, ενώ συχνά συνεργαζόταν με κρατικές και παρακρατικές ομάδες χρησιμοποιώντας τη μέθοδο της προβοκάτσιας και αφετέρου ως έννοια εμπερικλείει τόσα διαφορετικά στοιχεία και ιδεολογίες (εθνικισμός, φασισμός, ρατσισμός, αντισημιτισμός, σοβινισμός, νατιβισμός, ξενοφοβία) που θεωρείται περισσότερο ως «οικογένεια ιδεολογιών» (Koehler, 2014). Ο τρόπος δράσης επίσης διαφέρει σημαντικά. Η επιλογή στόχων μπορεί να είναι τυχαία, πολλές ενέργειες των ομάδων έχουν ως απώτερο στόχο τη συκοφάντηση της αριστεράς ή την εξώθηση λήψης αυταρχικών μέτρων από τις κυβερνήσεις (Λυγερός, 2010), ενώ για χρόνια θα χαρακτηρίζαμε σποραδική και ανοργάνωτη την προσπάθεια μετάδοσης πολιτικών μηνυμάτων μέσω γραπτών κειμένων που θα προσδιόριζαν με σαφήνεια τον ιδεολογικό προσανατολισμό της εκάστοτε ομάδας. Εν ολίγοις, μέχρι η δεξιά τρομοκρατία να «αλλάξει» μορφή και περιεχόμενο τις τελευταίες δεκαετίες, υπήρχαν σαφείς δυσκολίες να χαρακτηριστεί ακόμα και ως «τρομοκρατία», καθώς οι ενέργειές τους θεωρούνταν κυρίως «εγκλήματα μίσους» και όχι τρομοκρατικές ενέργειες. Ειδικά στη χώρα μας, οι αστυνομικές έρευνες προσανατολίζονταν κατά παράδοση στην αριστερά και γι' αυτό η αντιμετώπιση ακροδεξιών ομάδων δεν έφερνε αποτέλεσμα (Ιός, 2002).

Καθώς, όπως αναφέρθηκε και στο 5ο κεφάλαιο, οι ψυχολογικοί παράγοντες δεν έχουν μελετηθεί εκτενώς σε υποθέσεις ελληνικών τρομοκρατών, ειδικότερα σε όσες σχετίζονται με ακραία βία, θα είχε ενδιαφέρον να προεκτείνουμε την προηγούμενη έρευνά μας σε μία σύγκριση μεταξύ της ακροδεξιάς και ακροαριστεράς τρομοκρατίας, σύγκριση που δεν έχει επιχειρηθεί ξανά στην ελληνική γλώσσα.

Με βάση την παγκόσμια βιβλιογραφία, έχουν πραγματοποιηθεί αρκετές έρευνες που αντιπαραβάλλουν τις αιτίες εμπλοκής σε βία με πολιτικά κίνητρα τόσο από την πλευρά της ακροδεξιάς όσο και από αυτή της ακροαριστεράς, καθώς και τη γενικότερη σχέση μεταξύ ιδεολογίας και πολιτικής βίας (Jasko et al., 2022). Για παράδειγμα, πολιτικοί ψυχολόγοι πιστεύουν ότι οι πεποιθήσεις μας εξυπηρετούν

ψυχολογικές λειτουργίες και ότι υπάρχουν φυσικές αντιστοιχίες μεταξύ των ψυχολογικών μας καταστάσεων και του πολιτικού προσανατολισμού μας (Jost, 2017).

Αν και με βάση την υπάρχουσα έρευνα, έχει διατυπωθεί πως οι δράστες που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της άκρας δεξιάς είναι πιο πιθανό να εμπλακούν σε πράξεις βίας σε σχέση με εκείνους που εκκινούν από την ακροαριστερά πλευρά, το ακριβές μοτίβο αυτής της σύγκρισης θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αβέβαιο, καθώς η προηγούμενη έρευνα είναι σπάνια, περιορίζεται στον δυτικό κόσμο ή περιστρέφεται γύρω από λιγότερο ακραίες μορφές πολιτικής επιθετικότητας. Έτσι, παρά τις όποιες ψυχολογικές και ηθικές παραλλαγές πολιτικών στάσεων και προσανατολισμών έχουν μελετηθεί, ο βαθμός στον οποίο τα ευρήματα μπορούν να γενικευθούν και στα δύο άκρα του πολιτικού φάσματος (αριστερά και δεξιά) είναι αμφισβητήσιμος (Greenberg & Jonas, 2003; Jost et al., 2007). Πράγματι, οι ατομικοί ψυχολογικοί και ηθικοί συσχετισμοί των αριστερών και δεξιών πολιτικών εξτρεμιστών δεν έχουν ερευνηθεί καλά (Prince, 2016) και υπάρχουν προφανείς λόγοι για αυτό. Κατ' αρχάς δεν είναι δυνατό να συμμετάσχουν εθελοντικά άτομα που συμμετέχουν σε εξτρεμιστικές ή και τρομοκρατικές ομάδες σε πειραματικές ή επιτόπιες μελέτες και όταν μελετητές προσπάθησαν να παρατηρήσουν εξτρεμιστικές ομάδες (Canetti-Nisim et al., 2009; Atran & Ginges, 2012) απέτυχαν να κάνουν συγκρίσεις με τις κατάλληλες ομάδες ελέγχου και συχνά η έρευνά τους κατέληξε προκατειλημμένη.

Η γενικότερη τάση αποδίδει διαφορετικά χαρακτηριστικά στους ακροδεξιούς και ακροαριστερούς εξτρεμιστές με τους πρώτους να θεωρούνται πιο επιρρεπείς στην εμπλοκή βίας με πολιτικά κίνητρα, να χαρακτηρίζονται συχνότερα από δογματισμό (Thórisdóttir & Jost, 2011), αυξημένη ανάγκη για έλεγχο και τάξη και γνωστικό «κλείσιμο»(cognitive closure)¹⁸ (Jost et al., 2003). Χαρακτηριστικά όπως τα προαναφερθέντα έχουν θεωρηθεί υπεύθυνα για την αύξηση του βαθμού προκατάληψης εντός μιας ομάδας και σε αύξηση της εχθρότητας εκτός της ομάδας (Webber et al., 2018), και άρα καθιστούν πιθανότερη την εμφάνιση βίας. Από την άλλη, οι υποστηρικτές της ακροαριστεράς σημειώνουν υψηλότερα ποσοστά στη γνωστική πολυπλοκότητα, την ανοχή στη βεβαιότητα και το άνοιγμα σε νέες

¹⁸ Οι Webster & Kruglanski (1994 & 1996) περιγράφουν το γνωστικό κλείσιμο ως ένα θεωρητικό πλαίσιο που εξηγεί γιατί οι άνθρωποι αποφεύγουν την αβεβαιότητα και αναζητούν απαντήσεις. Σε συνθήκες αβεβαιότητας, βιαζόμαστε να βρούμε βεβαιότητα και να αναζητήσουμε πληροφορίες λιγότερο διεξοδικά. Το αυξημένο γνωστικό κλείσιμο προκαλεί ανυπομονησία και παρορμητικότητα, βγάζοντας βιαστικά συμπεράσματα ελλείψει επαρκών στοιχείων.

εμπειρίες (Jost et al., 2003). Αυτό, όμως, δεν σημαίνει πως ο αριστερός αυταρχισμός δεν μπορεί να συσχετιστεί με την υποστήριξη της επιθετικότητας όταν οι επιθετικές πράξεις στοχεύουν στην κοινωνική ιεραρχία (Costello et al., 2022). Γενικότερα, επομένως, υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις που υποδηλώνουν πως άτομα του εξτρεμιστικού χώρου- ανεξαρτήτως ιδεολογίας- μπορούν να έχουν περισσότερα κοινά από ό,τι έχει υποθεθεί (van Prooijen & Krouwel, 2019).

Προς την κατεύθυνση του περιορισμού του υποκειμενισμού στη μελέτη των παραπάνω, η γλώσσα και κατ' επέκταση η γλωσσική ανάλυση σωμάτων κειμένων θα μπορούσε να αναδείξει καλύτερα τις στρατηγικές των ψυχοκοινωνικών κινήτρων που χρησιμοποιούνται από κάθε ομάδα και να φέρει στο προσκήνιο υποκείμενες ψυχολογικές ιδιότητες που αντικατοπτρίζονται στις συχνότητες των λέξεων και των εκφραστικών επιλογών. Εκκινώντας από αυτή την ιδέα, άλλωστε, ερευνητές μελέτησαν το προφίλ όσων είναι επιρρεπείς σε εξτρεμιστικές τάσεις μελετώντας το γραπτό αποτύπωμά τους σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Magdy et al., 2016 ;Rowe and Saif, 2016; Davidson et al., 2017, Ferrara, 2017). Αρκετές από τις αναλύσεις αυτές εστιάζουν στις ψυχολογικές διαστάσεις και τα θέμα των κειμένων που συντάχθηκαν από ακροδεξιούς δράστες και στη σύγκρισή τους με άλλες μορφές εξτρεμιστικής γλώσσας, όπως είναι η γλώσσα του τζιχάντ. Για παράδειγμα, σχετική είναι η έρευνα των Alizadeh et al. (2019) που ανέλυσαν μηνύματα πάνω από 500.000 Αμερικανών οπαδών μη βίαιων εξτρεμιστικών ομάδων ή μεμονωμένων ατόμων, δημοσιευμένων στο Twitter, και αφού εντόπισαν ανάμεσά τους υποστηρικτές ακραίων ιδεολογιών, προσπάθησαν να ελέγξουν διάφορες ψυχολογικές θεωρίες που σχετίζονται με τον ρόλο της βεβαιότητας, του άγχους, της ευτυχίας και της ηθικής στον πολιτικό λόγο. Χρησιμοποιώντας τα λογισμικά LIWC και Wmatrix. Αντίστοιχα, οι Alizadeh et al. (2019) είχαν διεξαγάγει παρόμοια έρευνα σε ένα σώμα κειμένων από δημόσια μηνύματα στο Twitter, γραμμένα από 355.000 περίπου πολιτικούς εξτρεμιστές της ακροδεξιάς και ακροαριστεράς και συγκρίνοντάς τα με κείμενα μη εξτρεμιστών χρηστών ως προς τους δείκτες προσωπικότητας και ψυχολογικών μεταβλητών, κατέληξαν πως το ψυχολογικό προφίλ των εξτρεμιστών οπαδών εξαρτάται περισσότερο από την ιδεολογία (δεξιά ή αριστερά) παρά από το εάν είναι φανατικά προσκολλημένοι σε αυτή τη θεωρία και οι όποιες συναισθηματικές διαφορές αντικατοπτρίζουν την ιδεολογική κατεύθυνση των εξτρεμιστών και όχι τη μαχητικότητά τους.

6.2. Κριτήρια επιλογής τρομοκρατικών οργανώσεων

Ως προς την επιλογή των κειμένων της ακροαριστερής τρομοκρατίας θα παραμείνουμε συνεπείς στο corpus που επιλέξαμε στο 5ο κεφάλαιο, έχει ήδη αναλυθεί ποσοτικά και αποτελείται από ομάδες που έχουν επιβεβαιωμένα οργανώσει και εμπλακεί σε βίαιες ενέργειες, Αναφερόμαστε στις ομάδες:

-Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη, μία ελληνική ακροαριστερή μαχητική οργάνωση

-Επαναστατικός Αγώνας (Ε.Α.),

-Συνωμοσία των Πυρήνων της Φωτιάς

-Σέχτα Επαναστατών

Ως προς την επιλογή των κειμένων της ακροδεξιάς τρομοκρατίας, συναντήσαμε το παρακάτω κώλυμα: Η ομάδα του ακροδεξιού πολιτικού φάσματος που έχει να μας προσφέρει ικανοποιητικά δείγματα γραπτής παραγωγής είναι η Χρυσή Αυγή, της οποίας η δράση ξεκίνησε από την έκδοση του ομώνυμου περιοδικού και συνεχίστηκε με δεκάδες βίαιες επιθέσεις εναντίον μεταναστών και Ελλήνων και με περισσότερες από 25 καταδικαστικές αποφάσεις για αντισυνταγματικές και δολοφονικές ενέργειες. Καθώς, όμως, η παρούσα διατριβή εξετάζει τον λόγο της τρομοκρατίας, δεν μπορούμε να αξιοποιήσουμε τα κείμενα της ομάδας, εφόσον στις 22 Οκτωβρίου του 2020, 69 κατηγορούμενοι, μεταξύ των οποίων μέλη τοπικών οργανώσεων, στελέχη και ο γενικός γραμματέας, Νίκος Μιχαλολιάκος, καταδικάστηκαν από το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων ως κατηγορούμενοι για διεύθυνση ή ένταξη σε εγκληματική -και όχι τρομοκρατική- οργάνωση με βάση το άρθρο 187 του ελληνικού Ποινικού Κώδικα.

Κατά συνέπεια, πρέπει να επιλέξουμε ομάδες, των οποίων τα μέλη συνελήφθησαν από την Αντιτρομοκρατική και προσεγγίζουν περισσότερο το μοντέλο ακροδεξιάς τρομοκρατίας, όπως το έχουμε δει να δραστηριοποιείται στον δυτικό κόσμο. Παράλληλα, όμως, έπρεπε να ελέγξουμε πως υπάρχει ικανοποιητική ποσότητα γραπτής παραγωγής από τα μέλη των ομάδων, δημοσιευμένη στο διαδίκτυο.

Έτσι, επιλέξαμε την νεοναζιστική εξτρεμιστική οργάνωση «Combat 18 Hellas», που αποτελούσε το ελληνικό παρακλάδι της αρχικής βρετανικής οργάνωσης (Κακαβάνης, 2018), η οποία δραστηριοποιήθηκε ειδικά τη δεκαετία του '90 στο Ηνωμένο Βασίλειο, σημειώνοντας πλήθος επιθέσεων εναντίον μεταναστών, αριστερών και μειονοτήτων. Η «Combat 18 Hellas» έχει αναλάβει ευθύνη για

τουλάχιστον δεκαπέντε εμπρηστικές επιθέσεις σε στέκια εξουσιαστών και για πλήθος παράνομων και βίαιων επιθέσεων, μεταξύ των οποίων και η εξαπόλυση πογκρόμ με αφορμή τον θάνατο ενός εντεκάχρονου αγοριού στο Μενίδι (Μαραγκίδου, 2018; Σουλιώτης, 2018).

Πολλές από τις δράσεις τους τις συνυπογράφουν με τους Ανένταχτους Μαιάνδρους Εθνικιστές (ΑΜΕ), με τους οποίους έχουν αναλάβει την ευθύνη για μία σειρά από επιθέσεις σε στέκια και κοινωνικούς χώρους, ενώ συστηματικά από κοινού στοχοποιούσαν την κοινότητα των Ρομά. Οι ΑΜΕ έχουν χαρακτηριστεί από ίδια μέλη ή από μέλη άλλων παρεμφερών οργανώσεων, όπως η Απέλλα, ως κάτι παραπάνω από αδελφή οργάνωση των C18, ως “alter ego” ή «αίμα από το αίμα» τους (Σουλιώτης, 2018). Εξαιτίας της τόσο στενής σχέσης μεταξύ αυτών των οργανώσεων, επομένως, οι ΑΜΕ θα αποτελέσουν και τη δεύτερη σημαντική ομάδα της έρευνάς μας.

6.3. Δημιουργία corpus ακροδεξιών ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων

Σε αυτή την έρευνα, χρησιμοποιούμε έξι (6) διαφορετικά σώματα κειμένων.

- Τα τέσσερα (4) αποτελούνται από ένα σύνολο προκηρύξεων υπογεγραμμένων από τις τέσσερις ελληνικές τρομοκρατικές οργανώσεις του ακροαριστερού χώρου, με τις οποίες καταπιαστήκαμε και στο προηγούμενο κεφάλαιο. Το ΗΣΚ έχει συλλεγεί από δημοσιευμένο υλικό στο Indymedia, ενώ παράλληλα εξήχθησαν δεδομένα και από το GreTerror Corpus, ένα εκτενές σώμα κειμένων των Ελληνικών Τρομοκρατικών Οργανώσεων (Greek Terrorist), όπως αυτό συγκροτήθηκε από την Frantzi (2017).
- Τα δύο (2) αποτελούνται από ανακοινώσεις και κείμενα ανάληψης ευθύνης υπογεγραμμένα από τις δύο στενά συσχετιζόμενες ακροδεξιές ομάδες, Combat 18 και ΑΜΕ, και δημοσιευμένα στα -πλέον ανενεργά- ιστολόγια της ομάδας τους. Για την ανάκτηση του υλικού από τις σελίδες αξιοποιήθηκε το Wayback Machine ένα ψηφιακό αρχείο του World Wide Web που ιδρύθηκε από το Internet Archive και μας επιτρέπει να δούμε τη μορφή ιστοσελίδων, όπως αυτές ήταν στο παρελθόν.

Και στις δύο περιπτώσεις επιλέξαμε κείμενα ανάληψης ευθύνης για βίαιες ενέργειες, καθώς και κείμενα θεωρητικής καθοδήγησης, στα οποία γίνεται σαφής δήλωση της ιδεολογίας της εκάστοτε ομάδας και των κινήτρων της. Η ολοκληρωμένη βάση δεδομένων εκτείνεται από το 1975 ως το 2017.

Πίνακας 7

Group	Number of texts (N=174)	Text size (words) (N=361,528)
Revolutionary Organization 17N	76	216,748
Revolutionary Struggle	22	72,958
Conspiracy of Fire Nuclei	23	24,971
The Sect of Revolutionaries	5	10,110
Combat 18 Hellas	20	14,531
AME	28	22,210

6.4. Εντοπισμός εννοιολογικών και ψυχολογικών/ σημασιολογικών χαρακτηριστικών των άκρων

Ο στόχος αυτής της ανάλυσης είναι να εντοπίσει εννοιολογικά και ψυχολογικά/ σημασιολογικά χαρακτηριστικά που διακρίνουν τα γραπτά των ομάδων που εκπροσωπούν τις δύο ακραίες ιδεολογίες, ώστε να κατανοηθούν καλύτερα τα κίνητρα και οι εκδηλώσεις της συμπεριφοράς τους, αλλά και να επιβεβαιωθεί ή όχι η συνέπεια της ελληνικής περίπτωσης με τα ευρήματα αντίστοιχων εργασιών στο εξωτερικό. Για να αντλήσουμε δεδομένα σχετικά με αυτές τις στρατηγικές από τα γραπτά κάθε ομάδας, στο πλαίσιο αυτής της εργασίας επιχειρούμε πρωτίστως ποσοτική ανάλυση δεδομένων και ακολουθούμε την ίδια μέθοδο που εφαρμόσαμε στο κεφάλαιο 5.

Αρχικά και προκειμένου να εξαγάγουμε πληροφορίες από το κείμενο, θα χρησιμοποιήσουμε το LIWC και πιο συγκεκριμένα την ελληνική έκδοση EL-LIWC2015, που αναζητά και μετράει λέξεις σχετικές με την ψυχολογία σε πολλαπλά αρχεία κειμένου, ενώ στη συνέχεια θα αξιοποιήσουμε τα ευρήματα της προηγούμενης έρευνας και θα αναλύσουμε την κατανομή των «θεμάτων» τόσο στα κείμενα του ακροαριστερού όσο και του ακροδεξιού φάσματος.

Εκκινούμε από την ερευνητική υπόθεση πως υφίστανται έντονες ομοιότητες σε κείμενα των «άκρων» Holbrook (2013), αλλά χωρίς να αποκλείουμε τις έντονες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων. Πιο συγκεκριμένα, αντίστοιχες έρευνες που συνέκριναν τον λόγο της άκρας δεξιάς και της άκρας αριστεράς, αξιοποιώντας το LIWC, κατέληξαν σε συμπεράσματα που μπορούμε να επαληθεύσουμε ή διαψεύσουμε στην ελληνική περίπτωση. Αναφερθήκαμε προηγουμένως στην έρευνα των Alizadeh και συν. (2019) κατέληξαν πως το ψυχολογικό προφίλ των εξτρεμιστών οπαδών εξαρτάται περισσότερο από τον ιδεολογικό προσανατολισμό (δεξιό ή αριστερό) παρά από τη μαχητικότητά τους.

Οι κατηγορίες του LIWC γύρω από τις οποίες επικεντρώθηκαν και εξέθεσαν τις ερευνητικές τους υποθέσεις ήταν οι εξής:

1) Βεβαιότητα (Certainty)

Γενικότερα, τόσο η έμφαση στη βεβαιότητα όσο και η ανοχή στην αβεβαιότητα έχουν συνδυαστεί στο παρελθόν με τον πολιτικό εξτρεισμό. Καθώς, άνθρωποι που εκφράζουν ακραίες εξτρεμιστικές απόψεις αποκλίνουν τρόπον τινά από αυτό που ορίζεται ως λογικό από τους περισσότερους, συχνά η δυσκολία των πρώτων να διατηρήσουν την αποκλίνουσα θέση τους σε μία κοινωνία που συμμορφώνεται με τις πιέσεις της πλειοψηφίας, τους φέρνει εγγύτερα στην έννοια της βεβαιότητας (Webber et al., 2018). Από την άλλη, όμως, ο αριστερός εξτρεμισμός έχει συνδεθεί περισσότερο με την ανοχή στην αβεβαιότητα και όχι το αντίθετο (Jost, 2017), γεγονός που οδηγεί αναπόδραστα στην υπόθεση ότι:

Οι ακροδεξιοί εξτρεμιστές βαθμολογούνται υψηλότερα σε δείκτες βεβαιότητας σε σχέση με τους ακροαριστερούς.

2) Άγχος (Anxiety)

Προηγούμενες έρευνες δείχνουν πως οι δεξιοί εξτρεμιστές υποφέρουν από μεγαλύτερο άγχος σε σχέση με άλλους (Duckitt, 2001), και πως ο φόβος της απειλής,

της απώλειας και του θανάτου μπορούν να αποδειχθούν σημαντικοί προγνωστικοί παράγοντες του πολιτικού συντηρητισμού (Jost et al., 2003). Παρατηρήθηκε πρόσφατα, μάλιστα, και μία θετική συσχέτιση μεταξύ του άγχους και του δεξιού εξτρεμισμού υπό συνθήκες κοινωνικής απειλής (Roccatto & Russo, 2017). Από τα παραπάνω, μπορούμε να διατυπώσουμε την υπόθεση ότι:

Οι ακροδεξιοί εξτρεμιστές σημειώνουν υψηλότερους δείκτες άγχους στα κείμενά τους σε σχέση με τους υπόλοιπους.

3) Θετικά συναισθήματα (positive emotions)

Οι Napier και Jost (2008) βασιζόμενοι σε δεδομένα από δέκα χώρες, εντόπισαν θετικό συσχετισμό μεταξύ της δεξιάς ιδεολογίας και θετικών συναισθημάτων ικανοποίησης από τη ζωή, ευτυχίας και χαράς. Συναισθήματα που δεν εντοπίζονται στην ίδια κλίμακα στους οπαδούς της ακροαριστεράς. Και αυτό γιατί ιδεολογίες που υποστηρίζουν και δεν εναντιώνονται στα συντηρητικά συστήματα συνδέονται με συναισθήματα υψηλότερης ικανοποίησης από τη ζωή (Vargas-Salfate et al., 2018; Jost & Hunyday, 2002). Βέβαια, από την άλλη έχουν υπάρξει και θεωρίες που δε συμφωνούν με τα παραπάνω ευρήματα και συσχετίζουν τον αυταρχισμό με λιγότερο θετικά συναισθήματα ή ακόμα και με καταθλιπτικά συμπτώματα (Peterson & Duncan, 2007; Duriez et al., 2012) ή και έρευνες που δεν βρίσκουν μεταξύ της δεξιάς ιδεολογίας και της ψυχικής ευημερίας καμία συσχέτιση (Butler, 2000; Onraet et al., 2013). Λόγω των παραπάνω αντικρουόμενων απόψεων, εδώ θα υποθέσουμε πως:

Οι ακροδεξιοί εξτρεμιστές σημειώνουν είτε υψηλότερους είτε χαμηλότερους δείκτες θετικών συναισθημάτων στα κείμενά τους σε σχέση με τους ακροαριστερούς.

Πέρα από τις παραπάνω κατηγορίες, στόχος είναι να εντοπίσουμε ευρύτερες ομοιότητες και διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων της ελληνικής περίπτωσης, αξιοποιώντας βέβαια και τα ευρήματα του κεφαλαίου 5 που αφορούν αποκλειστικά την ακροαριστερή τρομοκρατία και τη σύγκρισή της με εκτενή δείγματα γραπτής παραγωγής του υπόλοιπου πληθυσμού.

6.5. Εφαρμογή EL-LIWC2015 στο corpus

Αξιοποιώντας την ελληνική έκδοση του LIWC2015, EL-LIWC2015, εξάγουμε αποτελέσματα για τα έξι ηλεκτρονικά σώματα κειμένων των τεσσάρων βίαιων ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων που μελετάμε. Αν και επικεντρωνόμαστε στις οκτώ κατηγορίες του κεφαλαίου 5, θα εστιάσουμε εδώ τόσο στα θετικά συναισθήματα (positive emotions) όσο και στο άγχος (anxiety) στην απόπειρά μας να επαληθεύσουμε/ διαψεύσουμε τις διαπιστώσεις που προκύπτουν από τη βιβλιογραφία.

Οι αρχικές μετρήσεις στις επιλεγμένες κατηγορίες είναι ορατές στον πίνακα (Πίνακας 8).

Πίνακας 8

LIWC INDICATORS	17N	RS	SPF	Secht	Combat 18	AME
big words	34.81	37.71	36.89	35.48	33.08	35.92
i	0.02	0.00	0.04	0.02	0.08	0.02
we	0.57	0.43	1.63	1.61	1.50	0.70
She/he	2.21	2.65	2.57	1.95	1.30	2.35
they	1.33	1.21	1.56	1.67	1.55	1.32
anger	0.62	0.85	1.00	1.05	0.67	0.92
social	6.20	6.31	8.58	8.49	7.57	7.13
cognitive procedures	9.21	8.55	8.93	9.08	9.19	8.40
certainty	1.53	1.36	1.38	1.56	1.32	1.16
drives	5.87	7.30	6.85	6.70	5.41	5.06
power	3.21	4.37	2.61	2.61	1.96	2.24
relativity	8.96	10.96	9.78	9.44	9.77	9.00
religion	0.10	0.13	0.11	0.08	0.21	0.40
death	0.15	0.18	0.15	0.28	0.27	0.27
positive emotion	1.43	1.72	1.79	1.74	1.98	1.21
Negative emotion	1.75	1.82	2.28	2.21	1.76	1.85

Για λόγους σύγκρισης, παρέχουμε το Ελληνικό Εθνικό Σώμα Ελληνικής Γλώσσας (Ε.Ε.Γ.) σχετικές συχνότητες που αποτελούνται από γραπτά κείμενα με σχεδόν 44.000.000 λέξεις για να προσφέρουν μια νόρμα αναφοράς.

Πίνακας 9

LIWC INDICATORS	HNC	LEFT-WING (avg.)	RIGHT-WING (avg.)
Big Words	34,11	36,22	34.80
i	0,18	0,02	0.04
we	0,30	1,06	1.02
they	0,73	1,44	1.41
anger	0,32	0,88	0.82
social	5,65	7,39	7.30
certainty	1,19	1,46	1.23
power	2,28	3,20	2.13
drives	4,85	6,68	5.20
Positive emotion	1,65	1,67	1.51
Negative emotion	1,15	2,01	1.81

Στον πίνακα 9 παρατηρούμε σημαντικές ομοιότητες αλλά και διαφορές τόσο μεταξύ των ακροαριστερών και ακροδεξιών τρομοκρατικών ομάδων όσο και μεταξύ των ομάδων και του ΗΣΚ του HCN, σε πολλαπλές κατηγορίες του LIWC. Για να ελέγξουμε τη στατιστική σημαντικότητα του δείγματός μας σε όλα τα corpora, διενεργούμε αρχικά έναν έλεγχο T (t-test) μεταξύ των ομάδων της ακροαριστεράς και της ακροδεξιάς με μηδενική υπόθεση (H_0) ότι οι μέσοι όροι δε διαφέρουν (βλ. Πίνακα 10).

Πίνακας 10

Levene's Test for Equality of Variances							
	F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Sixty	23.439	.000	5.628	171	.000	3.2513116666666668	.577750138461585
			4.560	60.746	.000	3.2513116666666668	.712989695087727
we	31.831	.000	-3.843	171	.000	-.6145666666666667	.159917867788270
			-3.062	59.503	.003	-.6145666666666667	.200676779812137
they	27.584	.000	-4.394	171	.000	-.6680633333333334	.152045138265288
			-3.220	54.234	.002	-.6680633333333334	.207503354537370
affect	6.057	.015	.726	171	.469	.15213499999999999	.209424678478443
			.607	63.282	.546	.15213499999999999	.250484722310698
posepno	13.575	.000	-.447	171	.656	-.05365666666666667	.120085154860494
			-.338	56.072	.737	-.05365666666666667	.158716542824987
negemno	1.054	.306	1.097	171	.274	.14934000000000001	.136088826865620
			1.015	73.827	.313	.14934000000000001	.147093168304599
ax	5.492	.020	.859	171	.391	.04075166666666667	.047425369811296
			.786	72.491	.434	.04075166666666667	.051820270692263
anger	3.511	.063	-.171	171	.864	-.01589966666666666	.092899586193614
			-.153	69.502	.879	-.01589966666666666	.104193300588712
sad	20.819	.000	-1.708	171	.089	-.06731666666666667	.039413242724740
			-1.227	53.203	.225	-.06731666666666667	.054853170441819
social	16.442	.000	-3.556	171	.000	-1.3495116666666669	.379477041105651
			-2.916	61.669	.005	-1.3495116666666669	.462810164561454
certain	.633	.427	1.138	171	.257	.11577666666666666	.101767280195815
			1.086	78.029	.281	.11577666666666666	.106592288046792
drives	10.573	.001	3.472	171	.001	.95591499999999999	.275295679562573
			2.995	66.108	.004	.95591499999999999	.319175355257026
affiliation	18.703	.000	-4.191	171	.000	-.8106366666666667	.193428670201900
			-3.411	61.097	.001	-.8106366666666667	.237621661579567
power	.073	.787	8.762	171	.000	1.4922866666666667	.170305156190531
			8.602	82.214	.000	1.4922866666666667	.173482007371101
relig	35.534	.000	-5.103	171	.000	-.25634833333333333	.050235049777069
			-3.293	48.564	.002	-.25634833333333333	.077835473784216
death	.875	.351	.597	171	.551	.02575833333333333	.043157391918149
			.583	81.372	.562	.02575833333333333	.044198673204116

Με βάση το παραπάνω σχήμα, προκύπτουν σε μεγάλο βαθμό μη αναμενόμενα, με βάση την βιβλιογραφία, ευρήματα. Στην περίπτωση των περισσότερων κατηγοριών, που είδαμε στο κεφάλαιο 5 πως συσχετίζονται με τον «τρομοκρατικό νου», οι ακροδεξιές ομάδες φαίνεται να παρουσιάζουν αρκετές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις ακροαριστερές. Λαμβάνουμε $p\text{-value} < 0.05$ στη χρήση μεγάλων λέξεων, προσωπικών αντωνυμιών, στην κατηγορία λέξεων κοινωνικών διαδικασιών (social processes words), καθώς και στην κατηγορία των λέξεων ισχύος και κινήτρων (power- drives), όπου η μηδενική υπόθεση απορρίπτεται και το αποτέλεσμα μας είναι στατιστικώς σημαντικό. Αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση της θρησκείας (religion), όπου $p=0.02$. Αντιθέτως, το $p\text{-value} > 0.05$ τόσο στην περίπτωση του θετικού όσο και του αρνητικού συναισθήματος, συμπεριλαμβανομένων του θυμού, του άγχους, της λύπης (στατιστικώς μη σημαντικό αποτέλεσμα).

Στη συνέχεια διενεργούμε t-test για να συγκρίνουμε τις νόρμες του HNC με το corpus των ακροδεξιών οργανώσεων, για να δούμε κατά πόσο αυτές διαφοροποιούνται από τα κείμενα γενικού πληθυσμού.

Πίνακας 11

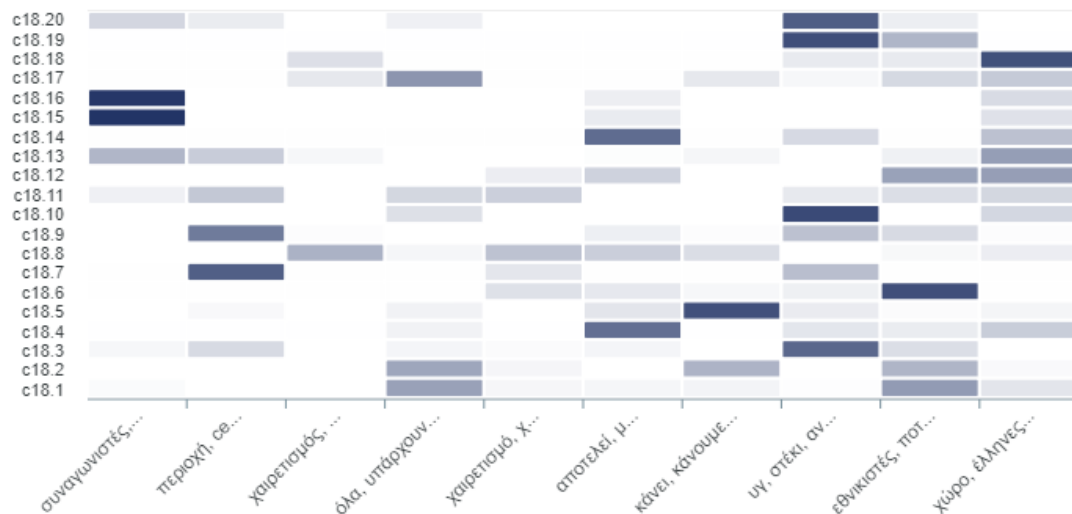
		Independent Samples Test									
		Levene's Test for Equality of Variances		t-test for Equality of Means							
		F	Sig.	t	df	Significance		Mean Difference	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
						One-Sided p	Two-Sided p			Lower	Upper
Big Words	Equal variances assumed	56.838	< .001	2.701	94	.004	.008	1.97125	.72994	.52194	3.42056
	Equal variances not assumed			2.701	54.414	.005	.009	1.97125	.72994	.50806	3.43444
pronoun	Equal variances assumed	61.057	< .001	-7.639	94	< .001	< .001	-3.05583	.40002	-3.85008	-2.26158
	Equal variances not assumed			-7.639	47.965	< .001	< .001	-3.05583	.40002	-3.86014	-2.25152
GROUP	Equal variances assumed	69.630	< .001	-6.593	94	< .001	< .001	-2.52438	.38291	-3.28465	-1.76410
	Equal variances not assumed			-6.593	47.270	< .001	< .001	-2.52438	.38291	-3.29457	-1.75418
we	Equal variances assumed	100.342	< .001	-6.206	94	< .001	< .001	-1.24437	.20052	-1.64251	-.84624
	Equal variances not assumed			-6.206	47.325	< .001	< .001	-1.24437	.20052	-1.64769	-.84106
they	Equal variances assumed	53.756	< .001	-6.735	94	< .001	< .001	-1.40292	.20829	-1.81648	-.98935
	Equal variances not assumed			-6.735	47.217	< .001	< .001	-1.40292	.20829	-1.82189	-.98394
affect	Equal variances assumed	30.252	< .001	-2.227	94	.014	.028	-.49146	.22065	-.92956	-.05336
	Equal variances not assumed			-2.227	49.428	.015	.031	-.49146	.22065	-.93477	-.04815
DANGER	Equal variances assumed	26.461	< .001	.602	94	.274	.549	.08688	.14435	-.19974	.37349
	Equal variances not assumed			.602	48.305	.275	.550	.08688	.14435	-.20331	.37706
DANGER	Equal variances assumed	34.717	< .001	-4.824	94	< .001	< .001	-.63396	.13141	-.89487	-.37305
	Equal variances not assumed			-4.824	52.283	< .001	< .001	-.63396	.13141	-.89761	-.37031
ARG	Equal variances assumed	69.847	< .001	-1.146	94	.127	.255	-.05125	.04474	-.14008	.03758
	Equal variances not assumed			-1.146	49.066	.129	.258	-.05125	.04474	-.14115	.03865
anger	Equal variances assumed	53.493	< .001	-5.515	94	< .001	< .001	-.51792	.09392	-.70439	-.33144
	Equal variances not assumed			-5.515	48.210	< .001	< .001	-.51792	.09392	-.70673	-.32910
sad	Equal variances assumed	32.810	< .001	-.864	94	.195	.390	-.04583	.05304	-.15115	.05948
	Equal variances not assumed			-.864	47.903	.196	.392	-.04583	.05304	-.15248	.06082
social	Equal variances assumed	56.607	< .001	-6.228	94	< .001	< .001	-2.82333	.45331	-3.72339	-1.92328
	Equal variances not assumed			-6.228	47.916	< .001	< .001	-2.82333	.45331	-3.73481	-1.91185
certain	Equal variances assumed	42.954	< .001	-1.628	94	.053	.107	-.16729	.10278	-.37136	.03678
	Equal variances not assumed			-1.628	48.216	.055	.110	-.16729	.10278	-.37392	.03934
drives	Equal variances assumed	41.867	< .001	2.020	94	.023	.046	.45771	.22657	.00784	.90757
	Equal variances not assumed			2.020	53.953	.024	.048	.45771	.22657	.00345	.91197
affiliation	Equal variances assumed	50.917	< .001	-2.545	94	.006	.013	-.30021	.11794	-.53437	-.06604
	Equal variances not assumed			-2.545	47.880	.007	.014	-.30021	.11794	-.53735	-.06306
power	Equal variances assumed	43.734	< .001	2.999	94	.002	.003	.43292	.14436	.14628	.71955
	Equal variances not assumed			2.999	52.656	.002	.004	.43292	.14436	.14332	.72252
death	Equal variances assumed	21.677	< .001	-2.061	94	.021	.042	-.16042	.07783	-.31496	-.00587
	Equal variances not assumed			-2.061	47.856	.022	.045	-.16042	.07783	-.31693	-.00391
death	Equal variances assumed	40.811	< .001	-.964	94	.169	.337	-.02708	.02808	-.08285	.02868
	Equal variances not assumed			-.964	48.346	.170	.340	-.02708	.02808	-.08354	.02937

Στατιστικά σημαντικό αποτέλεσμα ($p < 0,001$) παρατηρείται στην κατηγορία των αντωνυμιών (pronoun), με αναμενόμενη διαφοροποίηση στο α' πληθυντικό και γ' πληθυντικό πρόσωπο ($avg_{HNC} < avg_{FarRight}$), στην κατηγορία αρνητικών συναισθημάτων (negemo), κυρίως θυμού (anger), καθώς και στην κατηγορία κοινωνικών διαδικασιών (social processes), όπου και πάλι $avg_{HNC} < avg_{FarRight}$.

6.6. Μοντελοποίηση Θεμάτων (Topic Modeling)

Χρησιμοποιήσαμε τον αλγόριθμο λανθάνουσας κατανομής Dirichlet, γνωστό ως Latent Dirichlet Allocation (LDA) (Blei et al., 2003), που διατίθεται ως λογισμικό

ανοιχτού κώδικα στο DARIAH Topics και έχοντας να αντιμετωπίσουμε τις ίδιες προκλήσεις με αυτές της προηγούμενης έρευνας (βλ. κεφ. 5), ήτοι ένα μη ισορροπημένο σύνολο δειγμάτων δεδομένων στις διαφορετικές κατηγορίες των κειμένων, άνισο μέγεθος κειμένων και διαφορετικές χρονικές περιόδους συγγραφής, ακολουθήσαμε τα ίδια μεθοδολογικά βήματα προεργασίας (απαλοιφή λέξεων αποκλεισμού, αφαίρεση 100 συχνότερων λέξεων, αφαίρεση διευθύνσεων URL, ορισμός θεμάτων, ορισμός επαναλήψεων). Αρχικά εφαρμόζουμε τον LDA αλγόριθμο στο συνολικό σώμα των 20 κειμένων της Combat 18, ορίζοντας 10 θέματα και 100 επαναλήψεις δειγματοληψίας.

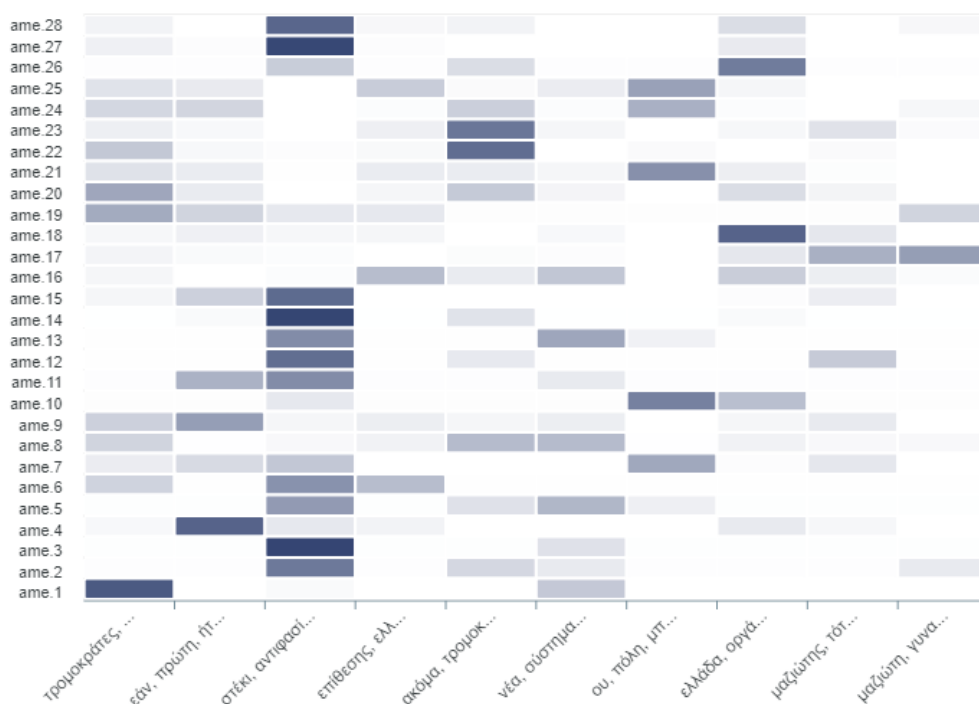
Εικόνα 10

Οι πιο σχετικές λέξεις που επανέρχονται στα εξαγόμενα θέματα της ομάδας είναι οι εξής:

Θέματα Combat18 Hellas (C18)	
Σχετικές λέξεις περιεχομένου	είμαστε, εθνικιστ*, πατρίδα, ελλην*, Ελλάδα, ιστορία, χαιρετισμο*, συντροφο*, συναγωνιστ*, αγώνα*, κράτος, πολιτικ*, σύστημα, κοινωνία, αριστερ*, στέκι*, αντιφασιστ*, αντιεξουσιαστ*, καταληψίες, εθνικοσοσιαλισ*, φασισμ*, επιθεσ*,

	δρασ*
--	-------

Στη συνέχεια, κάνουμε το ίδιο για τα 28 κείμενα της ΑΜΕ.

Εικόνα 11

Θέματα Ανένταχτων Μαιάνδριων Εθνικιστών (ΑΜΕ)	
Σχετικές λέξεις περιεχομένου	Ελλάδα, ελληνικ*, ιστορία, εθνικιστ*, τρομοκρατ*, επιθεσ*, χτύπημα, οργάνωση, πράξεις, σύστημα, στέκι, αντιφασιστ*, πολιτικ*, μαχητικ*, αστυνομία, ελ.ας

Κοινά Θέματα Ακροδεξιών Τρομοκρατικών Οργανώσεων
εθνικιστ*, ελληνικ*, Ελλάδα, ιστορία, επιθεσ*, σύστημα, πολιτικ*, αντιφασιστ*

6.7. Σημεία σύγκλισης και σημεία απόκλισης προς συζήτηση

Ερμηνεύοντας τα ευρήματα της σύγκρισης μεταξύ ομάδων, έτσι όπως αυτά μας δίνονται από το LIWC, παρατηρούμε πως στην ελληνική περίπτωση οι ακροαριστερές και ακροδεξιές τρομοκρατικές οργανώσεις διαφοροποιούνται στους δείκτες που- σύμφωνα με τη βιβλιογραφία- σχετίζονται θετικά με την τρομοκρατία και τα κίνητρά της. Είναι εύκολο αυτή η διαφοροποίηση να εξηγηθεί στο επίπεδο της θρησκείας (religion), εφόσον προηγούμενη έρευνα έχει αποδείξει πως το αφήγημα της τρομοκρατίας που σχετίζεται με τη θρησκεία (βλ. τζιχάντ) παρουσιάζει ομοιότητες με αυτό που κυριαρχεί μεταξύ των εξτρεμιστών υποστηρικτών της «λευκής υπεροχής» (Holbrook et al., 2013). Η θρησκεία, όπως είδαμε και στο κεφ. 5, δεν απασχολεί το ακροαριστερό φάσμα, που εμφορείται από διαφορετικού τύπου προβληματισμούς και αιτήματα. Μας προκαλεί, ωστόσο, εντύπωση η χρήση μεγάλων λέξεων και προσωπικών αντωνυμιών, γλωσσικοί δείκτες που είτε φανερώνουν αποστασιοποίηση από την αντίπαλη ομάδα είτε εγγύτητα και συλλογικότητα με την οικεία ομάδα. Στην κατηγορία αυτή οι ακροαριστερές οργανώσεις σημειώνουν υψηλότερο σκορ από τις ακροδεξιές, που ταυτίζονται περισσότερο με την τάση του γενικού πληθυσμού.

Στην κατηγορία των λέξεων συναισθήματος (είτε θετικού είτε αρνητικού), παρατηρούμε σαφείς ομοιότητες μεταξύ των ομάδων. Ο θυμός έχει συνδεθεί στο παρελθόν με την κινητοποίηση (Smith, 2018; Baider & Constantinou 2014), δηλαδή την προσπάθεια προσέλκυσης συμπαθούντων, ομοϊδεατών ή ακτιβιστών, ενώ μαζί με το άγχος έχει εντοπιστεί ως αρνητικό συναίσθημα στο πρόσφατο παρελθόν σε κείμενα εξτρεμιστών (Jaki et al., 2019). Τα κυρίαρχα θέματα στον εξτρεμιστικό λόγο μπορεί να υποδαυλίσουν το άγχος. Ωστόσο, όταν συνοδεύεται από το στοιχείο του θυμού και της έλλειψης θετικών συναισθημάτων, το περιεχόμενο ερμηνεύεται με τρόπο που ευνοεί την υποκίνηση μιας απάντησης που συνεπάγεται ανταγωνισμό, βία ή οργή (που θεωρούνται παράγοντες κινητοποίησης) (Baider & Constantinou, 2014; Ebner, 2021). Ειδικότερα, και οι δύο πλευρές του ακροαριστερού και του ακροδεξιού φάσματος διαφοροποιούνται από τον γενικό πληθυσμό ως προς την έκφραση αρνητικών συναισθημάτων (negemo), ενώ δεν σημειώνονται στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς την κατηγορία των θετικών συναισθημάτων (posemo).

Η χρήση των αντωνυμιών εγείρει αρκετά ζητήματα προς συζήτηση, καθώς σύμφωνα με την ανάλυση των ποσοτικών δεδομένων της εναλλακτικής

παραμετροποίησης (Two-sample T-test), υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά τόσο μεταξύ των ομάδων διαφορετικής ιδεολογίας μεταξύ τους, όσο και μεταξύ των ομάδων και του γενικού πληθυσμού. Καθώς, όπως είδαμε, το κεφάλαιο των προσωπικών αντωνυμιών έχει επικεντρώσει ιδιαίτερη προσοχή στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τον τρομοκρατικό λόγο (Torregrosa et al., 2019; van Dijk, 2006; McCauley & Moskalenko, 2008; Pennebaker & Chung, 2011), ενδεχομένως να αποτελούσε σημαντική μελλοντική συμβολή μία συστηματική ποιοτική και ποσοτική μελέτη σε κείμενα διαφορετικών οργανώσεων, για να φωτίσει τον ρόλο τους.

Από την άλλη, τα κίνητρα (drives) ενθαρρύνουν την στοχευμένη συμπεριφορά και συχνά η χρήση τους- ως υποκατηγορία της βεβαιότητας (certainty) έχει εννοιολογηθεί και διαχωριστεί εμπειρικά 1) με τη σαφήνεια/ της στάσης, δηλαδή την υποκειμενική αίσθηση ότι κάποιος γνωρίζει ποια είναι η στάση του και 2) την ορθότητα της στάσης, δηλαδή την υποκειμενική αίσθηση ότι η στάση κάποιου είναι σωστή ή έγκυρη (Petrocelli et al., 2007). Τα μειωμένα, σε σχέση με την ακροαριστερά, επίπεδα στην κατηγορία της βεβαιότητας/κινήτρων που παρατηρούμε στην ακροδεξιά τρομοκρατία έρχονται και διαψεύδουν την αρχική μας υπόθεση πως οι ακροδεξιοί εξτρεμιστές βαθμολογούνται υψηλότερα σε δείκτες βεβαιότητας σε σχέση με τους ακροαριστερούς, όπως έχει προταθεί από τη βιβλιογραφία (Webber et al., 2018), αλλά και την ιδέα περί ανοχής στην αβεβαιότητα του αριστερού εξτρεμισμού (Jost et al., 2003). Εδώ, αξίζει, ίσως να κάνουμε μία υπόθεση σχετικά με την ακροδεξιά τρομοκρατία στην Ελλάδα και τη σαφήνεια των στόχων και της στάσης της. Διαβάσαμε πως οι ακροδεξιοί τρομοκράτες στην Ελλάδα δε διακρίνονται για τη σπουδή στην επιλογή του στόχου και στη μετάδοση πολιτικών μηνυμάτων μέσω των πράξεων τους (Νάκης, 2020), ενώ η επιλογή των στόχων τους μπορεί να είναι τυχαία, καθώς πολλές ενέργειες των ομάδων έχουν ως απώτερο στόχο τη συκοφάντηση της αριστεράς ή την εξώθηση λήψης αυταρχικών μέτρων από τις κυβερνήσεις (Λυγερός, 2010). Ταυτόχρονα, γνωρίζουμε πως όσον αφορά την ακροδεξιά τρομοκρατία, η προσπάθεια μετάδοσης πολιτικών μηνυμάτων μέσω γραπτών κειμένων που θα προσδιόριζαν με σαφήνεια τον ιδεολογικό προσανατολισμό της εκάστοτε ομάδας, υπήρξε σποραδική και ανοργάνωτη και μέχρι η δεξιά τρομοκρατία να «αλλάξει» μορφή και περιεχόμενο τις τελευταίες δεκαετίες, υπήρχαν σαφείς δυσκολίες να χαρακτηριστεί ακόμα και ως «τρομοκρατία» (Ιός, 2002). Τα παραπάνω δυσχεραίνουν την ύπαρξη σαφήνειας στην ιδεολογική στάση και ακόμα και αν συνδέονται με μία υποκειμενική αίσθηση περί ορθότητας ή

εγκυρότητας της στάσης αυτής, δεν μπορούν να πετύχουν υψηλό σκορ στην κατηγορία των κινήτρων και της βεβαιότητας, τουλάχιστον όχι στον βαθμό που το καταφέρνει η ακροαριστερά, της οποίας η ιδεολογική και θεωρητική βάση ζυμώθηκε σταθερά και εξελικτικά μέσα στα χρόνια και συνδέθηκε επίσης με μία μακρόβια παρουσία (Μπόση, 2000), που όμοιά της δεν έχει σημειωθεί στο εξωτερικό.

Ως προς τον εντοπισμό των θεμάτων των ομάδων, είναι εύλογο να παρατηρούμε σημαντικές διαφορές μεταξύ των διαφορετικών ιδεολογιών. Αν και οι στόχοι της ακροδεξιάς πλευράς συνδέονται συνδέονται παραδοσιακά με εθνοτικές μειονότητες και μετανάστες, μία σύντομη επισκόπηση των εξαγόμενων θεμάτων των ομάδων Combat18 και AME, προτάσσουν στη θέση του αντιπάλου (όπως πιθανότατα αυτός εκφράζεται γλωσσικά με τη χρήση του τρίτου πληθυντικού προσώπου) τους πολιτικούς τους «εχθρούς», δηλαδή τους αντιεξουσιαστές (αντιφασιστ*, αντιεξουσιαστ*), επαναφέροντας διαρκώς τον όρο «στέκι», που αποτελεί σαφή χωρικό προσδιορισμό των στόχων πολλών επιθέσεων τους. Σύμφωνα, άλλωστε, με μελέτη που πραγματοποιήθηκε από το Κέντρο Ερευνών για τον Εξτρεμισμό (C-REX) του Πανεπιστημίου του Όσλο (2020), η ακροδεξιά βία στην Ελλάδα σχετίζεται με έναν συνδυασμό κοινωνικο-οικονομικών παραγόντων, εθνικιστικής κληρονομιάς, εκτεταμένης αριστερής αγωνιστικότητας και ειδικά στην περίπτωση μας, ακροαριστερής τρομοκρατίας. Από την άλλη, βέβαια, ο μαχητικός χαρακτήρας (μαχητικ*, αγώνα, συντροφ*, συναγων*) και η πολιτική νοσηματοδότηση (πολιτικ*, σύστημα) των ενεργειών της ακροδεξιάς, καθώς και η χρήση του α' πληθυντικού προσώπου (είμαστε) την φέρνουν πιο κοντά στο πρότυπο της ακροαριστερής τρομοκρατίας και θέτουν υπό συζήτηση την επιδίωξη ή όχι των συγκεκριμένων ομάδων να ερμηνεύσουν και να επενδύσουν με πολιτικούς και συγκεκριμένους ιδεολογικούς χρωματισμούς τις επιδιώξεις τους. Τέλος, η ακροαριστερή ελληνική τρομοκρατία (βλ. πίνακα) κάνει σαφή αναφορά στη βία και τη χρήση όπλων (ενοπλ*) σε αντίθεση με την ακροδεξιά, γεγονός που θα μπορούσε υπό συνθήκες να συνεξεταστεί με τα υψηλότερα σκορ στην κατηγορία θυμού και αρνητικών συναισθημάτων που σημειώνονται από τις ομάδες της συγκεκριμένης ιδεολογίας.

Πίνακας 8 Θέματα ακροαριστερών τρομοκρατικών οργανώσεων

ενάντια
σύστημα

βία
κρίση
αγώνα
αστυνομ*
κοινωνι*
επανάστ*
όλ*
πολιτικ*
κεφαλαι*
εξουσία
επιθεσ*
ΗΠΑ
Ιράκ
Δύση
δυτικ*
κυβερνησ*
κράτος
πρέπει
ενοπλ*
λαο*

Κεφάλαιο 7ο: Από τη Ριζοσπαστικοποίηση στην Τρομοκρατία: Καθορισμός γλωσσικών ορίων βίαιων και μη βίαιων ελληνικών πολιτικών ομάδων με χρήση Μεθόδων Μηχανικής Μάθησης (Machine Learning Methods)

7.1. Από τη ριζοσπαστικοποίηση στη βία: μία διάκριση των εννοιών

Καθώς η έννοια της βίας αποκαλύπτει ένα πλήθος αποχρώσεων και νοημάτων, παραμένει μια αμφισβητούμενη έννοια. Όσον αφορά την τρομοκρατία, έχει ειπωθεί προηγουμένως ότι πρέπει να υπάρχει μια διάκριση μεταξύ ριζοσπαστικοποίησης που οδηγεί σε βία και ριζοσπαστικοποίησης που δεν οδηγεί σε βία (Schuurman, 2020). Στην Ελλάδα έχουν δημιουργηθεί πολλές πολιτικές αντικομφορμιστικές αναρχικές ομάδες, οι οποίες εμπλέκονται σε ενέργειες ακτιβισμού, ήτοι καταλήψεις γραφείων κομμάτων, ρίψη φυλλαδίων κ.λπ., ή/και καταστροφής δημόσιας ή ιδιωτικής περιουσίας, χωρίς όμως να συμμετέχουν σε επιχειρήσεις που καταλήγουν σε κακοποίηση, τραυματισμό ή απώλεια της ανθρώπινης ζωής. Από την άλλη πλευρά, άλλες ομάδες της ίδιας ή παρεμφερούς ιδεολογίας είναι υπεύθυνες – όπως είδαμε- για επανειλημμένες τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως δολοφονίες, απαγωγές και βομβιστικές επιθέσεις. Σε αυτό το κεφάλαιο, επιχειρούμε να αναλύσουμε τα μανιφέστα και τις ανακοινώσεις τεσσάρων ελληνικών οργανώσεων που εμπλέκονται σε τρομοκρατική βία και να τις συγκρίνουμε με δύο άλλες πολιτικές ομάδες που μοιράζονται παρόμοια ρητορική και ανήκουν στο ίδιο ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο αλλά ενεργούν στη συνέχεια με αρκετά διαφορετικό τρόπο. Πρόσφατη έρευνα έχει δείξει ότι η μέθοδος ανάγνωσης από απόσταση και η ποσοτική ανάλυση κειμένου παρέχουν επιστημονικά αυστηρά και έγκυρα μέσα για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ βίαιων λέξεων και βίαιων πράξεων (Smith, 2008). Για τη μελέτη μας, χρησιμοποιήσαμε την ελληνική έκδοση του LIWC για να διερευνήσουμε εάν τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της ρητορικής των ομάδων θα μπορούσαν να προβλέψουν τόσο διαφορετικά αποτελέσματα.

Μία από τις βασικές συζητήσεις που επικρατεί στον τομέα των ερευνών για την τρομοκρατία σήμερα αφορά στον προσδιορισμό εκείνων των παραγόντων και μηχανισμών της ριζοσπαστικοποίησης που οδηγούν στον βίαιο εξτρεμισμό και την τρομοκρατία, διαδικασία αρκετά σύνθετη εξαιτίας του περίπλοκου και πολυπαραγοντικού χαρακτήρα της ριζοσπαστικοποίησης και των διαφορετικών ανθρωπίνων τύπων που εμπλέκονται σε αυτή. Η τάση να συγχέονται οι «ριζοσπάστες» με τους τρομοκράτες, ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται για ξεχωριστές ομάδες (Wolfowicz et al., 2019), λειτουργεί παραπλανητικά – αν όχι και ενάντια στο δημοκρατικό δικαίωμα της ελευθερίας έκφρασης- καθώς, αν και οι ριζοσπάστες είναι άτομα που ενδεχομένως υποστηρίζουν ή δικαιολογούν την τρομοκρατία ή ακόμα και εκφράζουν την επιθυμία/ προθυμία τους να εμπλακούν σε ενέργειες ριζοσπαστικής βίας, ωστόσο λιγότερο από το 1% θα προβεί στην πραγματική διάπραξη τρομοκρατικών αδικημάτων (McCauley & Moskalenko, 2017).

Η τρομοκρατία, επομένως, είναι ένα σπάνιο γεγονός και συχνά η προσπάθεια να εντοπιστούν πιθανοί τρομοκράτες πριν εμπλακούν σε τρομοκρατικές ενέργειες είναι σαν να ψάχνει κανείς παροιμιωδώς «μία βελόνα στα άχυρα» (Neuman et al., 2019). Παράλληλα, μπορεί να καθοδηγήσει παραπλανητικά μία έρευνα προτάσσοντας την εσφαλμένη υπόθεση ότι ο εντοπισμός των τρομοκρατών ενδιαφέρει περισσότερο μεταξύ του μεγαλύτερου πληθυσμού ριζοσπαστών (Lafree & Freilich, 2017).

Υιοθετώντας τον ορισμό μιας τρομοκρατικής ομάδας ως μίας ομάδας που εμπλέκεται σε βίαιη δραστηριότητα με σκοπό την πρόκληση τρόμου σε ένα κοινό πέραν των θυμάτων της, προκειμένου να προωθήσει μία κοινωνική, πολιτική ή θρησκευτική σκοπιμότητα (Bandura, 1990; Crenshaw, 1995; Schmid, 1988), καλούμαστε να εξετάσουμε και τον όρο της βίας. Ειδικά στην ελληνική περίπτωση, πολλές ενέργειες από ακτιβιστικές, μη τρομοκρατικές οργανώσεις, ενέχουν μέσα τους το στοιχείο της καταστροφής και της διάλυσης, της προειδοποίησης και της δήλωσης μιας θέσης με παρεμβατικό και ισχυρό τρόπο. Ωστόσο, μια πιο προσεκτική ματιά στον όρο «βία» αποκαλύπτει ένα πλήθος αποχρώσεων και σημασιών, ειδικά σε συνδυασμό με επίθετα όπως σωματική, ψυχολογική, δομική, πολιτιστική, άμεση ή έμμεση, εγκληματική, πολιτική, μη θανατηφόρα και θανατηφόρα. Άρα, όπως και η τρομοκρατία, η βία είναι ένας αμφισβητήσιμος όρος και είναι εσφαλμένο να θεωρούμε πως «μη βία» είναι απλώς η απουσία βίας (Schmid, 2023). Ο Schmid (2023) ορμώμενος από την παραπάνω άποψη, θεωρεί πως θα έπρεπε να υπάρχει διάκριση

ανάμεσα στο «μη βίαιο» (non-violent) και στο «όχι-τόρα- βίαιο» (not-violent) και υπό το πρίσμα αυτών καταλήγει πως ο «μη βίαιος εξτρεμισμός» είναι ένας παραπλανητικός όρος. Ίσως θα είχε μεγαλύτερη αξία για την παρούσα έρευνα να θυμηθούμε τα όρια μεταξύ εξτρεμισμού, ριζοσπαστικοποίησης και τρομοκρατίας, όπως τα είδαμε στο 3ο κεφάλαιο. Ο εξτρεμισμός ορίζεται ως «το φαινόμενο με το οποίο άτομα ή ομάδες, έχοντας ιδεολογικό κίνητρο, είναι πρόθυμα να παραβιάσουν σοβαρά το νόμο ή να συμμετάσχουν σε δραστηριότητες που υπονομεύουν τη δημοκρατική τάξη» (NCTV, 2016). Τόσο ο εξτρεμισμός όσο και η τρομοκρατία έχουν ιδεολογικά κίνητρα, με την τρομοκρατία ωστόσο να έχει μεγαλύτερο αντίκτυπο. Σύμφωνα με την επιστημονική κοινότητα, τα απώτερα στάδια ολοκλήρωσης της διαδικασίας ριζοσπαστικοποίησης, καταλήγουν στο «βίαιο εξτρεμισμό» (violent extremism) και στην τρομοκρατία (terrorism). Φαίνεται πως το κρίσιμο σημείο διάκρισης, για να καταταγεί κανείς στα δύο αυτά ανώτατα στάδια είναι, αφενός, η υιοθέτηση ενός ακραίου (αντιδημοκρατικού) συστήματος αξιών και, αφετέρου, η αποδοχή της χρήσης βίας (ένοπλης, συνήθως) ως μέσου για την επίτευξη ενός πολιτικού προγράμματος. Η δε χρήση βίας στην πράξη αποτελεί και τη λεπτή γραμμή, που μετατρέπει κάποιον από απλό (μη βίαιο) ριζοσπάστη σε βίαιο εξτρεμιστή ή και τρομοκράτη (Bigo et al., 2014). Και αυτό γιατί ο ριζοσπαστισμός αναφέρεται μεν σε απόψεις και δράσεις που επιδιώκουν εκτεταμένες πολιτικές ή κοινωνικές αλλαγές, αλλά συνήθως επιδιώκει αυτούς τους στόχους με μη βίαιο τρόπο και εντός των ορίων που θέτει η δημοκρατική διακυβέρνηση και το κράτος δικαίου, ενώ ο εξτρεμισμός αναφέρεται σε πεποιθήσεις που δεν επιδιώκουν απλώς την αλλαγή αλλά την επανάσταση και/ή συνηγορούν ρητά στη χρήση βίαιων μέσων για την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων (Schmid, 2023). Οι έννοιες αυτές χρησιμοποιούνται από πολλούς εναλλακτικά- εν μέρει γιατί και οι δύο υποδεικνύουν μία θέση απόστασης από το «κύριο ρεύμα». Ωστόσο, αν κοιτάξουμε την ιστορία των πολιτικών ιδεών του δέκατου ένατου και του εικοστού αιώνα, ο ριζοσπαστισμός και ο εξτρεμισμός έχουν πραγματικά διαφορετικές ιδεολογικές γενεαλογίες: η μία έχει τις ρίζες της στην εξισωτική δημοκρατική παράδοση και η άλλη σε μια υπέρτατη αυταρχική παράδοση (Bötticher & Miroslav Mareš, 2012).

Για να ελαχιστοποιηθεί η σύγχυση, στην παρούσα έρευνα θα εντάξουμε στο φάσμα της ριζοσπαστικοποίησης ομάδες που δεν έχουν προσφύγει σε μέσα με ανθρώπινο κόστος, ενώ θα κρατήσουμε τους όρους εξτρεμισμός και τρομοκρατία για

τις ομάδες που έχουν αναγνωριστεί ως τρομοκρατικές και μας απασχόλησαν ως τώρα στην εργασία μας.

7.2. Βίαιοι λόγοι και βίαια έργα: Υπολογιστικές τεχνικές αυτόματης ανίχνευσης τρομοκρατικού λόγου

Γενικότερα, οι υπολογιστικές τεχνικές ανάλυσης κειμένου του πολιτικού λόγου έχουν παρουσιάσει σημαντικά αποτελέσματα ανιχνεύοντας διακρίσεις ομάδων που επικεντρώνονται στα ίδια ζητήματα (Torregrosa et al., 2022). Αντίστοιχα, τις τελευταίες δεκαετίες, η έρευνα γύρω από την πολιτική βία έχει αποδείξει πως πολλά συστήματα ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου παρέχουν επιστημονικά έγκυρα μέσα για τη διερεύνηση της πολύπλοκης σχέσης μεταξύ βίαιων λέξεων και βίαιων ενεργειών.

Τη σχέση μεταξύ ομαδικής ρητορικής και τρομοκρατικής βίας προσέγγισε ο Smith (2008) που πρώτος επιχείρησε αυτό που προσπαθούμε και εμείς για την ελληνική περίπτωση στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, την ποσοτική ανάλυση δηλαδή των εγγράφων δύο τρομοκρατικών και δύο μη τρομοκρατικών ομάδων με παρόμοια ιδεολογία (Smith, 2008). Σε αυτή την έρευνα κατέληξε στο συμπέρασμα πως υπάρχουν ψυχολογικές μεταβλητές που σχετίζονται με τις αξίες και τα κίνητρα των ατόμων και μπορούν να συνδεθούν με την επιθετικότητα και έχουν κυρίως να κάνουν περισσότερο με αξίες που αποδίδουν τα μέλη μιας ομάδας στον εαυτό τους παρά με όσα χαρακτηριστικά αποδίδουν στους αντιπάλους, ιδέα που επαληθεύει αυτό που από το 1965 ο Eckhardt αναγνώριζε ως θετική ηθική και αξίες δύναμης στην πολεμική προπαγάνδα. Βασιζόμενοι στην υπόθεση ότι η συμπεριφορά ομάδων που κινούνται από αξίες μπορεί να υπονοηθεί από τη χρήση της γλώσσας τους, άλλοι μελετητές ανέπτυξαν αλγορίθμους εξόρυξης δεδομένων για την αξιολόγηση σημαντικών γλωσσικών χαρακτηριστικών που επιλέγονται από θρησκευτικές και μη θρησκευτικές ομάδες (Venuti et al., 2016; Green et al., 2017), ανέπτυξαν προγνωστικά μοντέλα για βίαιες συμπεριφορές βασιζόμενοι σε αγγλικά κείμενα (Greenawald et al., 2018), είτε αξιοποίησαν τη μοντελοποίηση θεμάτων σε απειλητικές επικοινωνίες επιτυγχάνοντας να παραγάγουν λογικά αναγνωρίσιμες κατηγορίες που υποδηλώνουν βία (Glasgow & Schouten, 2014).

Ως πιο δημοφιλής προσέγγιση για την αυτοματοποιημένη ανίχνευση της «ριζοσπαστικοποίησης» ή του «εξτρεμισμού» θεωρείται μέχρι σήμερα η ανάλυση κειμένου, που επιδιώκει να εντοπίσει πρότυπα στη χρήση προκαθορισμένων λέξεων-κλειδιών και φράσεων, οι οποίες συνδέονται συνήθως με πιο ακραίες πεποιθήσεις (Pelzer, 2018). Αν και τέτοιου τύπου έρευνες και τα αντίστοιχα εργαλεία έχουν αξιοποιηθεί κυρίως στα διαδικτυακά περιβάλλοντα λόγω της δημοφιλίας τους μεταξύ των υπαρχόντων και επίδοξων τρομοκρατών, τα συστήματα και προγράμματα επιτήρησης μεγάλης κλίμακας, όπως το Echelon (Schmid, 2001), το XKeyscore (Greenwald, 2017) και το PRISM (Greenwald, 2017) έχουν δεχθεί ισχυρή κριτική μεταξύ άλλων και για την απουσία σαφούς νομικού και ηθικού πλαισίου, αλλά και για το γεγονός πως, επικεντρωνόμενα στη χρήση συγκεκριμένων λέξεων-κλειδιών ή όρων, παράγουν άσχετο υλικό λόγω της φύσης της γλώσσας και της δυνατότητας των λέξεων να χρησιμοποιούνται σε πολλά διαφορετικά πλαίσια και να έχουν πολλές και διαφορετικές σημασίες. Επιπλέον, παρόμοιοι όροι μπορούν να χρησιμοποιηθούν εξίσου εύκολα και από τους αντιπάλους τέτοιων πεποιθήσεων και ως εκ τούτου, για τη βελτιστοποίηση της ανάλυσης βάσει κειμένου, οι σχετικές έρευνες έχουν ενσωματώσει προηγμένες μορφές ανάλυσης συναισθήματος ή/και σημασιολογικής ανάλυσης (Scrivens et al., 2018; Scrivens et al., 2019), η οποία επιδιώκει να εντοπίσει και να ενσωματώσει τη σημασία μιας λέξης και να χαρτογραφήσει την απόσταση μεταξύ των διαφορετικών μορφών χρήσης και θέσης της, συμβάλλοντας έτσι σε μεγαλύτερη ακρίβεια ανίχνευσης συναισθήματος (Bogolyubova et al., 2018).

Ακόμα και μπροστά στην άποψη ορισμένων ότι οι προσεγγίσεις που συνδυάζουν τον εντοπισμό συναισθήματος και τη σημασιολογική ανάλυση αποτελούν το «μέλλον» της ανίχνευσης του εξτρεμισμού, δεν πρέπει να παραβλέψουμε τους περιορισμούς που αυτές οι προσεγγίσεις διατηρούν (Scrivens et al., 2011). Κατ' αρχάς, η αυτόματη ανάλυση συναισθήματος μπορεί να καταγράψει ένα περιορισμένο εύρος συναισθημάτων, ενώ διαθέτει και περιορισμένη ικανότητα να «εξηγεί» τα συμφραζόμενα και τον σαρκασμό (που βέβαια συνιστά εξ ορισμού δύσκολα ανιχνεύσιμο στοιχείο). Ακόμα και η μετάφραση των συναισθημάτων σε αμιγώς θετικά ή αμιγώς αρνητικά συναντά προβλήματα (Gaspar et al., 2016). Ενδεχομένως, έτσι εξηγείται και γιατί η εφαρμογή τέτοιων προσεγγίσεων από τις υπηρεσίες ασφαλείας για τον εντοπισμό των τρομοκρατών έχει αποδειχθεί ότι οδηγεί σε υψηλό ποσοστό ψευδώς θετικών αποτελεσμάτων και σε πολλές λανθασμένες

συλλήψεις (Hasisi et al., 2019), απαιτώντας πάντα την ανθρώπινη επαλήθευση (Krieg, 2022).

Όσον αφορά την ελληνική περίπτωση, δεν υπάρχει κάποια προηγούμενη έρευνα που εξετάζει τους ψυχολογικούς εκείνους δείκτες και τις γλωσσικές παραμέτρους, οι οποίες σχετίζονται με την επιθετικότητα των ομάδων και τη σύνδεσή τους με την εκδήλωση βίας που απειλεί την ανθρώπινη ζωή. Οπότε, τα ερευνητικά ερωτήματα που προκύπτουν μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Υπάρχουν συγκεκριμένοι γλωσσικοί και ψυχολογικοί δείκτες που σχετίζονται με τη βία στην ελληνική περίπτωση;
- Μπορούμε να δημιουργήσουμε ένα γλωσσικό μοντέλο πρόβλεψης που θα ταξινομεί αυτόματα κείμενα από βίαιες και μη βίαιες ομάδες παρόμοιας ιδεολογίας;

7.3. Επιλογή βίαιων και μη βίαιων ελληνικών ομάδων

Ως προς την επιλογή των κειμένων της ακροαριστερής τρομοκρατίας θα παραμείνουμε συνεπείς στο corpus που επιλέξαμε στο 5ο και 6ο κεφάλαιο, το οποίο έχει ήδη αναλυθεί ποσοτικά και αποτελείται από ομάδες που έχουν επιβεβαιωμένα οργανώσει και εμπλακεί σε βίαιες ενέργειες, Μιλάμε για τις ομάδες :

- Επαναστατική Οργάνωση 17 Νοέμβρη
- Επαναστατικός Αγώνας (Ε.Α.),
- Συνωμοσία των Πυρήνων της Φωτιάς
- Σέχτα Επαναστατών

Για τη σύγκριση, δημιουργήσαμε από την αρχή ένα ηλεκτρονικό σώμα κειμένων με έγγραφα από δύο αναρχικές ομάδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, γνωστές για δράσεις ακτιβισμού και επιθέσεις που όμως δεν είχαν στόχο ούτε και έθεσαν σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή. Η πρώτη ομάδα είναι ο Ρουβίκωνας, του οποίου η δράση περιλαμβάνει ενέργειες όπως καταλήψεις γραφείων κομμάτων, ρίψεις φυλλαδίων, επιθέσεις σε εταιρείες, τράπεζες, πρεσβείες, ΜΜΕ, απειλές κατά μεμονωμένων προσώπων, φεμινιστικές δράσεις κ.ά. (Σουλιώτης, 2017). Στην επίσημη ιστοσελίδα του ο Ρουβίκωνας αυτοχαρακτηρίζεται ως «ένας πολιτικός, μαχόμενος, αναρχικός σχηματισμός που η φυσική θέση του είναι στην αιχμή, στην πρώτη γραμμή των μετώπων του κοινωνικού πολέμου και σκοπό του, η ανατροπή της σημερινής τάξης πραγμάτων» (Αναρχική Συλλογικότητα Ρουβίκωνας, n.d.). Η πρώτη

ενέργειά του σημειώθηκε στις 8 Μαρτίου του 2015 όταν έγινε η κατάληψη των κεντρικών γραφείων του ΣΥΡΙΖΑ στην πλατεία Κουμουνδούρου από 40 μέλη της ομάδας.

Μία αντίστοιχη αναρχική ομάδα, με έδρα τη Θεσσαλονίκη, υπήρξε από το 2004 και η Terra Incognita. Πρόκειται για την παλαιότερη κατάληψη της πόλης, σε κτίριο του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ) που έδρασε επί 16 χρόνια, μέχρι που εκκενώθηκε το 2020 από την αστυνομία. Στο ακίνητο βρέθηκαν αυτοσχέδιοι εκρηκτικοί μηχανισμοί, γκαζάκια, μπιτόνια με βενζίνη, πλήθος από κράνη, πυροσβεστήρες και αντιασφυξιογόνες μάσκες (Σουλιώτης, 2020). Η ομάδα είχε αναλάβει την ευθύνη για πλήθος επιθέσεων απέναντι σε πολιτικά πρόσωπα, όπως οι επιθέσεις με βομβιές στο γραφείο του βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας, Στράτου Σιμόπουλου και στο σπίτι του Αχιλλέα Μπέου, επιθέσεις κατά αστυνομικών, ρίψεις φυλλαδίων και πολλές ακόμα ενέργειες, τις οποίες δημοσίευαν στην ιστοσελίδα της ομάδας, η οποία πλέον δε λειτουργεί.

Και οι δύο παραπάνω ομάδες φέρουν παρόμοια ιδεολογία με τις ομάδες σύγκρισης, αλλά και έχουν προβεί σε δυναμικές ενέργειες που όμως δεν φτάνουν ποτέ το σημείο απειλής κατά της ζωής. Αν και έχουν απαγγελθεί στα μέλη τους κατηγορίες για απείθεια, διατάραξη κοινής ειρήνης, παράβαση του νόμου περί δημοσίων κτημάτων, ωστόσο οι ομάδες αυτές ουδέποτε χαρακτηρίστηκαν τρομοκρατικές από τους επίσημους φορείς.

7.4. Corpus και κριτήρια επιλογής κειμένων συγκρινόμενων ομάδων

Η έγκυρη γλωσσική σύγκριση και ανάλυση περιεχομένου απαιτούν και τα κατάλληλα έγγραφα για ανάλυση. Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα έρευνα θα ορίσουμε και θα ακολουθήσουμε συγκεκριμένα κριτήρια επιλογής κειμένων, ώστε να μην επηρεαστούν εκ των προτέρων τα τελικά αποτελέσματα.

Πρώτον, έγινε μία προσπάθεια επιλογής κειμένων που είναι γραμμένα σε συγκεκριμένο χρονικό εύρος και αφορούν κείμενα γραμμένα εντός της τριακονταετίας 1990-2020. Είναι σημαντικό για να θεωρηθούν οι ομάδες ως κατάλληλες για σύγκριση, να λειτουργούν σε παρόμοιο κοινωνικό πλαίσιο, να μοιράζονται κοινή ή παρεμφερή ιδεολογία και να αντιμετωπίζουν παρόμοιους αντιπάλους και να έχουν συγκρίσιμους πολιτικούς ή/και κοινωνικούς στόχους

εναντίον αυτών των αντιπάλων. Στη δική μας περίπτωση, όλες οι ομάδες ανεξαιρέτως κινούνται στον χώρο της ακροαριστεράς, με έντονη αντιεξουσιαστική και αντιμπεριαλιστική δράση. Οι στόχοι αφορούν κυρίως πρόσωπα- σύμβολα του πολιτικού και δημοσιογραφικού χώρου, φορείς καπιταλιστικής ιδεολογίας και εκφραστές αντίπαλων γενικότερα ιδεών.

Τέλος, έγινε μία επιλογή κειμένων βάσει περιεχομένου, ώστε να επιλεγούν μόνο εκείνα που συνδέονται με κάποια επίθεση ή δυναμική παρέμβαση (συνήθως κείμενα ανάληψης ευθύνης) και με σαφή διατύπωση των θέσεων της ομάδας σχετικά με τα κίνητρα, τον σκοπό και τα εμπλεκόμενα πρόσωπα της επίθεσης. Στην ελληνική περίπτωση, όπως είδαμε και από τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης στο 5ο και 6ο κεφάλαιο, δε σημειώνονται υψηλοί δείκτες στην κατηγορία του θανάτου (death), οπότε και δεν αναμένεται βίαιο λεξιλόγιο (σκοτών*, θάνατο*, κλπ.). Άλλωστε, έχει διαπιστωθεί στο παρελθόν πως οι ελληνικές τρομοκρατικές οργανώσεις αξιοποιούν πιο έντεχνους και πολύπλοκους μηχανισμούς ρητορικής μίσους και αυτή δεν είναι προσανατολισμένη στη λέξη (Lekea & Karampelas, 2018). Άρα και δεν υπάρχουν ξεκάθαροι λεξιλογικοί δείκτες που μπορούν να λειτουργήσουν αποπροσανατολιστικά για τα αποτελέσματά μας.

Για τους παραπάνω λόγους, θεωρήθηκε σωστό να αφαιρεθούν όσα κείμενα της Επαναστατικής Οργάνωσης 17N απέχουν χρονικά από το υπόλοιπο δείγμα, ώστε να γίνει το corpus πιο ομοιογενές. Πολύ σημαντικό κριτήριο, επίσης, για το τελικό corpus ήταν η διαθεσιμότητα των κειμένων στο διαδίκτυο από το οποίο έγινε και η ανάκτησή τους. Τα κείμενα των τρομοκρατικών οργανώσεων συγκεντρώθηκαν από το Indymedia και το GreTerro (Frantzi, 2017), ενώ τα κείμενα των μη τρομοκρατικών ομάδων ανακτήθηκαν από τις ιστοσελίδες των ομάδων, όσο ήταν και οι δύο ενεργές.

Διαμορφώθηκαν, επομένως, έξι διαφορετικά corpora, όπως αυτά φαίνονται στον πίνακα 12.

Πίνακας 9

Group	Number of texts (N=316)	Text size (words) (N=456.045)
Revolutionary Organization 17N	76	216.748
Revolutionary Struggle	22	72.958
Conspiracy of Fire Nuclei	23	24.971
The Sect of Revolutionaries	5	10.110
Rubicon (Rouvikonas)	118	84.841
Terra Incognita	72	46.417

7.5. Προκαταρκτικός εντοπισμός αναγνωρίσιμων θεματικών κατηγοριών και ενδείξεων συστηματικής γλωσσικής διαφοροποίησης

Για τη μελέτη μας, χρησιμοποιήσαμε την ελληνική έκδοση του LIWC, EL-LIWC2015, για να διερευνήσουμε εάν τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της ρητορικής των ομάδων θα μπορούσαν να προβλέψουν τόσο διαφορετικά αποτελέσματα. Στη συγκεκριμένη έρευνα, μας ενδιαφέρουν όλες οι κατηγορίες του LIWC, αλλά διατηρούμε πάντοτε υπόψη τις κατηγορίες εκείνες που έχουν συσχετιστεί βιβλιογραφικά με τον «τρομοκρατικό νου».

Πίνακας 10

Δείκτες	Επαναστ. Αγώνας	17N	Σέχτα	Πυρήνες	Ρουβίκωνας	Terra Incognita
pronouns	5,61	6,05	7,17	7,25	5,83	5,26

they	1,21	1,33	1,67	1,56	1,28	0,93
posemo	1,72	1,43	1,74	1,79	1,43	1,26
negemo	1,82	1,75	2,21	2,28	1,77	2,18
anger	0,85	0,62	1,05	1,00	0,70	0,85
social	6,31	6,20	8,49	8,58	6,67	6,22
certainty	1,36	1,53	1,56	1,38	1,53	1,22
drives	7,30	5,87	6,70	6,85	5,98	6,40
power	4,37	3,21	2,61	2,61	2,91	3,19
Sixltr (μέγεθος λέξεων)	37,71	34,81	35,48	36,89	35,09	38,31

Εφαρμόζοντας ένα t-test μεταξύ των δύο ομάδων (τρομοκρατικές και μη τρομοκρατικές), ανιχνεύουμε σημαντικές στατιστικά διαφορές σε πολλαπλές κατηγορίες (όπως η χρήση προσωπικών ανωνυμιών και κυρίως τρίτου πληθυντικού, η κατηγορία του άγχους, της επιβράβευσης, της σχετικότητας¹⁹ και της θρησκείας). Εντοπίζουμε, όμως, και πολλές ομοιότητες στις κατηγορίες που επικεντρωθήκαμε, όπως στη χρήση μεγάλων λέξεων, αρνητικού συναισθήματος, θετικού συναισθήματος (οριακά με $p = 0.06$), κοινωνικών διαδικασιών (social processes), κινήτρων (drives), και θυμού.

¹⁹ Η σχετικότητα περιλαμβάνει μια ομάδα λέξεων που δηλώνουν «χρόνο», «χώρο», «κίνηση». Η κατηγορία της επιβράβευσης αναφέρεται σε ανταμοιβές, θετικά κίνητρα, στόχους και προσεγγίσεις (Pennebaker et al., 2015)

Πίνακας 11

		Independent Samples Test				t-test for Equality of Means		
		Levene's Test for Equality of Variances						
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
Sixltr	Equal variances assumed	8.968	.003	1.162	313	.246	.41774	.35948
	Equal variances not assumed			1.203	293.825	.230	.41774	.34737
pronoun	Equal variances assumed	.061	.805	-4.637	313	.000	-.807818947368424	.174210284217531
	Equal variances not assumed			-4.542	246.562	.000	-.807818947368424	.177853077871095
we	Equal variances assumed	2.369	.125	-.221	313	.825	-.017968421052631	.081367061344110
	Equal variances not assumed			-.215	242.578	.830	-.017968421052631	.083431681799611
they	Equal variances assumed	3.180	.076	-3.297	313	.001	-.261572631578947	.079333640505472
	Equal variances not assumed			-3.420	295.354	.001	-.261572631578947	.076493395916389
affect	Equal variances assumed	1.650	.200	-.050	313	.960	-.006602105263156	.130981259820118
	Equal variances not assumed			-.052	285.781	.959	-.006602105263156	.127916718897085
posemo	Equal variances assumed	6.129	.014	-2.583	313	.010	-.192812631578946	.074646405048132
	Equal variances not assumed			-2.756	310.187	.006	-.192812631578946	.069951007196358
negemo	Equal variances assumed	8.966	.003	1.741	313	.083	.182844210526315	.105017585449058
	Equal variances not assumed			1.841	306.570	.067	.182844210526315	.099331095495254
anx	Equal variances assumed	23.207	.000	3.501	313	.001	.150145263157895	.042884853864144
	Equal variances not assumed			3.850	311.428	.000	.150145263157895	.039000995089167
anger	Equal variances assumed	1.050	.306	-.338	313	.736	-.021414736842105	.063358100831365
	Equal variances not assumed			-.348	290.382	.728	-.021414736842105	.061510497943562
sad	Equal variances assumed	10.934	.001	-.672	313	.502	-.015336842105263	.022836913278135
	Equal variances not assumed			-.726	312.758	.469	-.015336842105263	.021137356044258
social	Equal variances assumed	.053	.818	-2.287	313	.023	-.461016842105259	.201564685199545
	Equal variances not assumed			-2.233	243.680	.026	-.461016842105259	.206429628488778
cogproc	Equal variances assumed	.433	.511	-.764	313	.446	-.191684210526319	.251050285485768
	Equal variances not assumed			-.756	256.686	.450	-.191684210526319	.253482346120703
drives	Equal variances assumed	1.044	.308	-.360	313	.719	-.059882105263159	.166377699718132
	Equal variances not assumed			-.360	266.488	.719	-.059882105263159	.166185632391214
affiliation	Equal variances assumed	.131	.718	.791	313	.429	.083983157894739	.106132175299008
	Equal variances not assumed			.785	257.682	.433	.083983157894739	.107043640089187
achiev	Equal variances assumed	26.456	.000	1.892	313	.059	.129816842105263	.068608383216794
	Equal variances not assumed			2.072	312.317	.039	.129816842105263	.062661487764766
power	Equal variances assumed	.084	.772	-1.670	313	.096	-.195751578947369	.117206154393818
	Equal variances not assumed			-1.685	273.331	.093	-.195751578947369	.116171821505715
reward	Equal variances assumed	1.851	.175	-3.102	313	.002	-.107501052631579	.034657970950297
	Equal variances not assumed			-3.170	284.365	.002	-.107501052631579	.033906734259724
risk	Equal variances assumed	2.042	.154	-.143	313	.887	-.005842105263158	.040967549828452
	Equal variances not assumed			-.144	272.108	.886	-.005842105263158	.040662652391811
relativ	Equal variances assumed	.925	.337	7.357	313	.000	1.626402105263168	.221071491604385
	Equal variances not assumed			7.332	262.350	.000	1.626402105263168	.221830280264166
relig	Equal variances assumed	40.264	.000	3.033	313	.003	.078482105263158	.025876741320500
	Equal variances not assumed			3.525	268.780	.000	.078482105263158	.022266135439924

Ομοιότητες εντοπίζουμε και εφαρμόζοντας μοντελοποίηση θεμάτων μεταξύ των ομάδων στο Dariah Topics Explorer με βάση τον παρακάτω πίνακα:

Πίνακας 12

17 Νοέμβρη	Πυρήνες	Επαν. Αγώνας	Σέχτα	Ρουβίκωνα	Terra Incognita
Μπορεί, πρέπει, ενάντια, επαναστατικ*, ενέργεια/ες,	Μπορεί, επιθέσεις, γραφεία, πρέπει, σύλληψη, τέλος,	Τρομοκρατία*, στόχο, ενέργεια, επαναστατικ*, μπορεί, απειλή,	Αποτέλεσμ α, πρέπει, αγώνα, σφαίρες, επαναστατ*, ζωή,	Αγώνα, εξουσία, δυνάμεις, ενάντια, αναρχική, ευθύνη,	Ενάντια, αγώνα/ες, αντίσταση, παρέμβαση, πόλεμο, δυνάμεις,

βία*, αγώνα*, εξουσία, αποτέλεσμα, κάθαρση, βόμβα/ες, αγωνιστές, αυτοκίνητα, εκτέλεση, πόλεμο, δυνάμεων, έγκλημα, τέλος	θέλουμε, φωτιά, σπίτι, επαναστατικ *, επίθεση, ενάντια, καταστροφή , επιτεθήκαμε , δράση*, εκρηκτικό, ζωή, αγώνα, βία, κτίριο	ενάντια, πόλεμο, αντίσταση, επίθεση, βία*, ζωή, επαναστάτες, αγώνα, κτίριο, βία	όπλα, πράξη, ενάντια, επίθεση, ένοπλη, βία, χτυπάμε, εκτελέσαμε , απάντηση, πολέμου, τέλος, συνέπειες, στόχο, πράξεις, τολμούν, μέτωπο	ήρθε, επίθεση, καταστροφ ή, έρχεται, απάντηση, βία, τόλμη, τρομοκρατί α	πράξη, επιθέσεις, τρομοκρατί α, απόπειρα, πρέπει, πανό, ζωή
---	--	--	--	--	---

Παραπάνω, είναι συγκεντρωμένα τα κοινά θέματα των ομάδων, που παραπέμπουν στον αγωνιστικό και μαχητικό χαρακτήρα όλων ανεξαιρέτως των οργανώσεων, οι οποίες μιλούν με έννοιες πολεμικής ορολογίας (πόλεμο, μέτωπο, στόχο, κλπ.), προτάσσουν τον επαναστατικό και αγωνιστικό χαρακτήρα τους (επαναστατικ*, αγώνας, απάντηση, αντίσταση, ενάντια κλπ.), αναφέρονται σε βίαια μέσα (βόμβα, όπλα, βία, ένοπλη, καταστροφή, κλπ.), και προτιμούν δεοντολογικές διατυπώσεις, ενδεχομένως εκφράζοντας ένα καθήκον και μία επικέντρωση γύρω από μελλοντικές ενέργειες, χαρακτηριστικό που στο LIWC συνήθως αποδίδεται στην κατηγορία future focus (π.χ. πρέπει). Προκύπτουν, επομένως, λογικά αναγνωρίσιμες θεματικές κατηγορίες που υποδηλώνουν απειλή, επίθεση και βία, αλλά ενδιαφέρον παραμένει πως – όπως είδαμε και παραπάνω- ο θάνατος και το μίσος δεν εμφανίζονται με λεξιλογικά προσανατολισμένο τρόπο και οι παραπάνω θεματικές κατηγορίες εμφανίζονται εξίσου σε όλα τα corpora των ομάδων, δυσχεραίνοντας τον ποσοτικό εντοπισμό διαφορετικών θεμάτων.

Δεδομένου ότι έχουμε παρατηρήσει συστηματικές γλωσσικές διαφορές μεταξύ των δύο ομάδων, προχωράμε στην ανάπτυξη ενός προγνωστικού μοντέλου

για να ταξινομήσουμε εάν ένα κείμενο έχει γραφτεί από κάποια τρομοκρατική ομάδα ή από κάποια ριζοσπαστική, αλλά όχι επικίνδυνη για την ανθρώπινη ζωή οργάνωση. Πρόκειται, επομένως, για ένα πρόβλημα ταξινόμησης κειμένου (text classification), μία θεμελιώδη διαδικασία στην Επεξεργασία Φυσικής Γλώσσας (Natural Language Processing) που διαθέτει ευρείες εφαρμογές στην ανάλυση συναισθήματος, στην επισήμανση θεμάτων, στον εντοπισμό ανεπιθύμητων μηνυμάτων (spam detection) και στον εντοπισμό πρόθεσης (Kowsari et al., 2019).

7.6. Ομάδες γλωσσικών χαρακτηριστικών

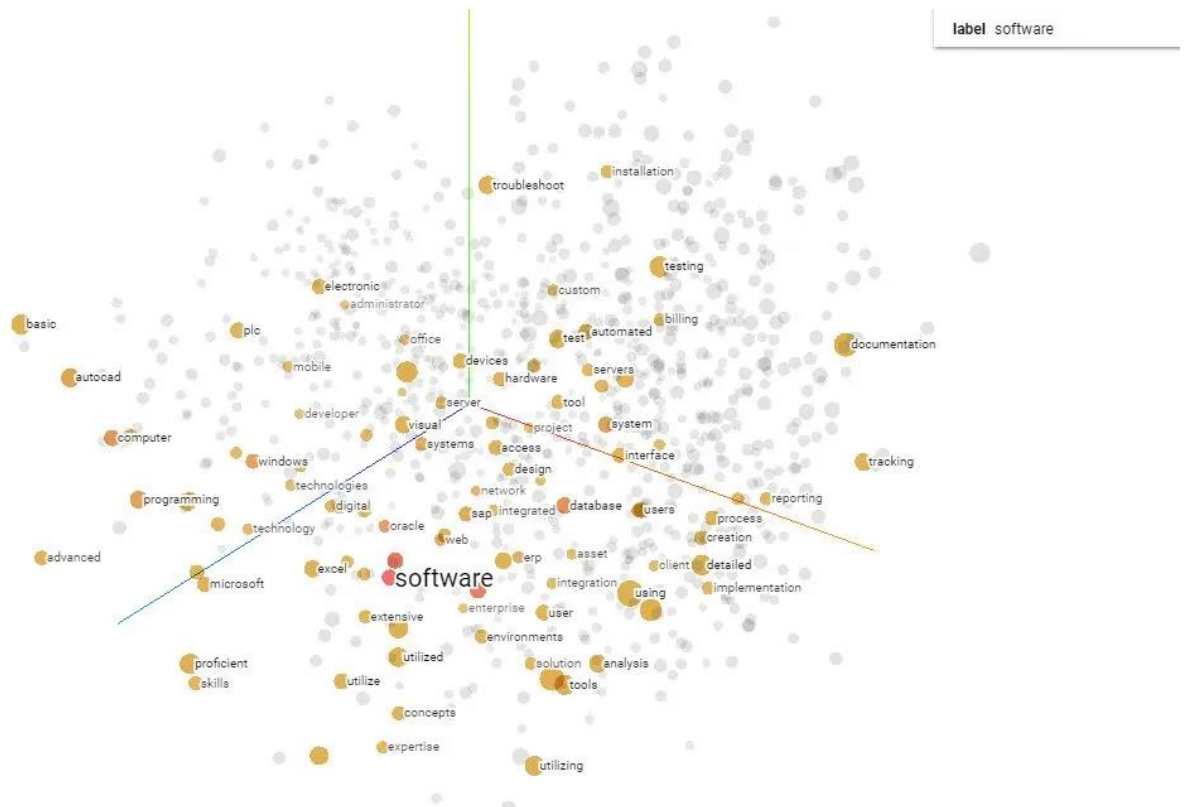
Για τα πειράματά μας χρησιμοποιήσαμε 4 διαφορετικές ομάδες γλωσσικών χαρακτηριστικών που έχουν χρησιμοποιηθεί με επιτυχία στο παρελθόν σε άλλες υφομετρικές μελέτες.

- LIWC (ελληνική έκδοση) 69 χαρακτηριστικά. Αξιοποιήθηκε σε προκαταρκτικό στάδιο, για να παράσχει αρχικές ενδείξεις συστηματικής γλωσσικής διαφοροποίησης.

- Τις 500 πιο συχνές λέξεις του σώματος

- Προεκπαιδευμένες Διανυσματικές Αναπαραστάσεις Λέξεων (Word Embeddings)

Η διανυσματική αναπαράσταση λέξεων, γνωστή και ως ενσωμάτωση λέξεων (Turian et al., 2010, Pennington et al., 2014), συνιστά μία αρκετά δημοφιλή τεχνική μάθησης χαρακτηριστικών στον τομέα Επεξεργασίας Φυσικής Γλώσσας (NLP) και σκοπός της είναι η χαρτογράφηση λέξεων ή φράσεων από το λεξιλόγιο σε συνεχή και πυκνά διανύσματα πραγματικών αριθμών. Η υποβόσκουσα ιδέα πίσω από τη μέθοδο είναι- κατά τον Βρετανό γλωσσολόγο J.R. Firth (1957) – ότι «καταλαβαίνεις μία λέξη από την παρέα της (“You shall know word by the company it keeps”). Πιο συγκεκριμένα, η τεχνική αυτή συλλαμβάνει τις σημασιολογικές ομοιότητες και τις συντακτικές σχέσεις των λέξεων, όταν αυτές είναι κοντά η μία στην άλλη στον διανυσματικό χώρο και έτσι μπορεί να παρέχει στον μελετητή όσο δυνατόν περισσότερη σημασιολογική, μορφολογική, σχετική και ιεραρχική πληροφορία για τους συσχετισμούς λέξεων σε ένα σώμα με βάση την εγγύτητα. Σε αντίθεση με τα μοντέλα θεμάτων, τα οποία δίνουν μια επισκόπηση των συχνών λέξεων που εμφανίζονται σε μια σειρά εγγράφων, οι ενσωματώσεις λέξεων προσφέρουν μια άποψη της πιθανότητας οι λέξεις να εμφανίζονται σε νέες σχέσεις μεταξύ τους.

Εικόνα 12 Οπτικοποίηση του χώρου των Word Embeddings με τυχαία επιλογή της λέξης “software” και εμφάνιση συμφραζομένων με αυτή λέξεων

Ένα από τα πιο δημοφιλή μοντέλα αρχιτεκτονικής εκμάθησης κατανεμημένων αναπαραστάσεων διανυσμάτων λέξεων (Word2Vec) χρησιμοποιώντας ένα νευρωνικό δίκτυο προτάθηκε από τον Mikolov et al.. (2013). Στην πράξη, ωστόσο, η αποτελεσματικότητα των μεθόδων εξαρτάται από τη φύση της εκάστοτε εργασίας όπου με την προσέγγιση δοκιμής και αποτυχίας (trial and error), μπορεί να κατανοηθεί γιατί σε μία συγκεκριμένη περίπτωση ένα μοντέλο λειτουργεί καλύτερα από ένα άλλο. Στο παρόν κεφάλαιο, τα word embeddings υπολογίστηκαν χρησιμοποιώντας την εφαρμογή fastText Spacy και το προεκπαιδευμένο μοντέλο pipeline el_core_news_lg με επιλογή 300 χαρακτηριστικών.

-Προφίλ πολλαπλών επιπέδων N-gram των συγγραφέων (AMNP), δηλαδή την αναπαράσταση ενός ευρέος φάσματος των περισσότερων πτυχών της γλωσσικής παραγωγής ενός συγγραφέα, όπως την αξιοποιήσαμε και στο 4ο κεφάλαιο. Η προσέγγιση αυτή περιλαμβάνει:

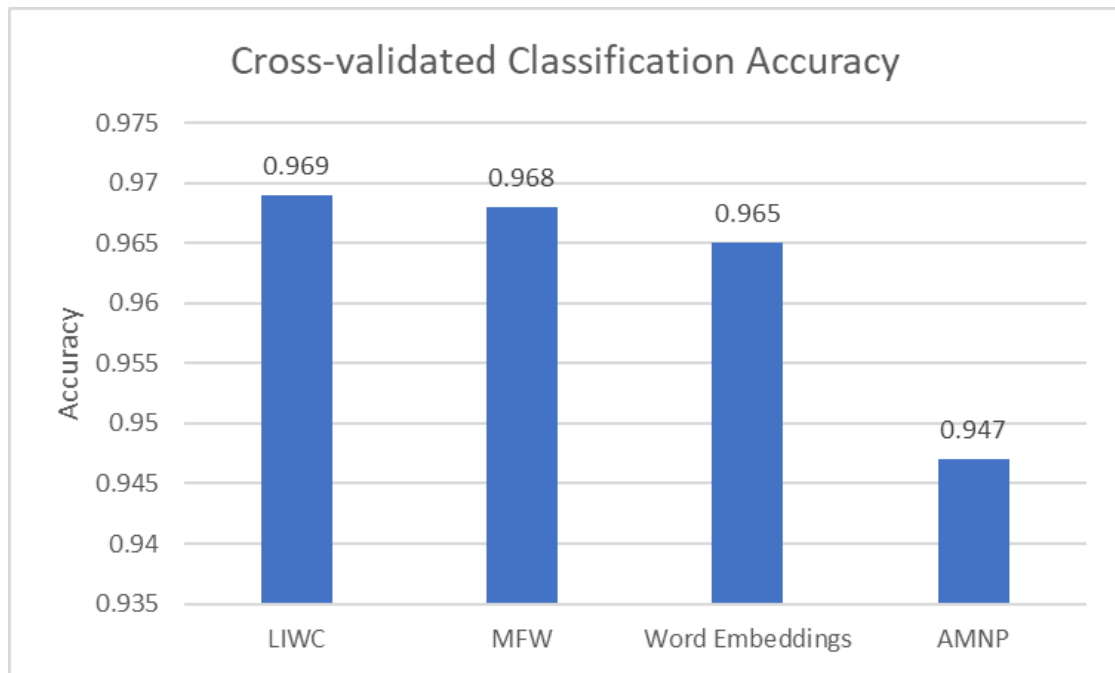
- τα 100 πιο συχνά διγράμματα χαρακτήρων (character 2-grams)
- τα 100 πιο συχνά τριγράμματα χαρακτήρων (character 3-grams)
- τις 100 πιο συχνές λέξεις (word 1-grams)

- τα 100 πιο συχνά διγράμματα λέξεων (word 2-grams)

7.7. Ταξινόμηση κειμένων με τη χρήση Μηχανής Διανυσμάτων Υποστήριξης (SVM)

Για τη δημιουργία μιας ισχυρής μεθοδολογίας απόδοσης αξιοποιήσαμε έναν εύρωστο Αλγόριθμο Μηχανικής Μάθησης (MLA), ιδιαίτερα αποτελεσματικό σε προβλήματα κειμενικής κατηγοριοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, συνδυάσαμε τα παραπάνω γλωσσικά χαρακτηριστικά με μία Μηχανή Διανυσμάτων Υποστήριξης (SVM) με χρήση Πολυωνυμικού Πυρήνα (Polynomial Kernel), η απόδοση του οποίου αξιολογήθηκε χρησιμοποιώντας διασταυρούμενη επικύρωση 10 τμημάτων (10-cross validation). Όλα τα δεδομένα κανονικοποιήθηκαν και στη συνέχεια μετατράπηκαν σε βαθμολογίες z , δηλαδή στον βαθμό στον οποίο οι κανονικοποιημένες συχνότητες λέξεων σε ένα συγκεκριμένο κείμενο είναι πάνω ή κάτω από το μέσο όρο για το σύνολο των κειμένων ως σύνολο. Τα πειράματα διεξήχθησαν χρησιμοποιώντας τη γλώσσα R και το R Studio IDE, ενώ το MLA και οι προβλέψεις πραγματοποιήθηκαν χρησιμοποιώντας το πακέτο `caret` της γλώσσας προγραμματισμού R (Kuhn et al., 2012), που αποτελείται από ένα σύνολο συναρτήσεων με στόχο τη βελτιστοποίηση της διαδικασίας δημιουργίας προγνωστικών μοντέλων, και βελτιστοποιώντας κάθε φορά τις παραμέτρους για την καλύτερη δυνατή απόδοση του ΜΔΥ.

Η ακρίβεια ταξινόμησης της χρήσης των τεσσάρων ομάδων χαρακτηριστικών ανεξάρτητα αναφέρεται παρακάτω:

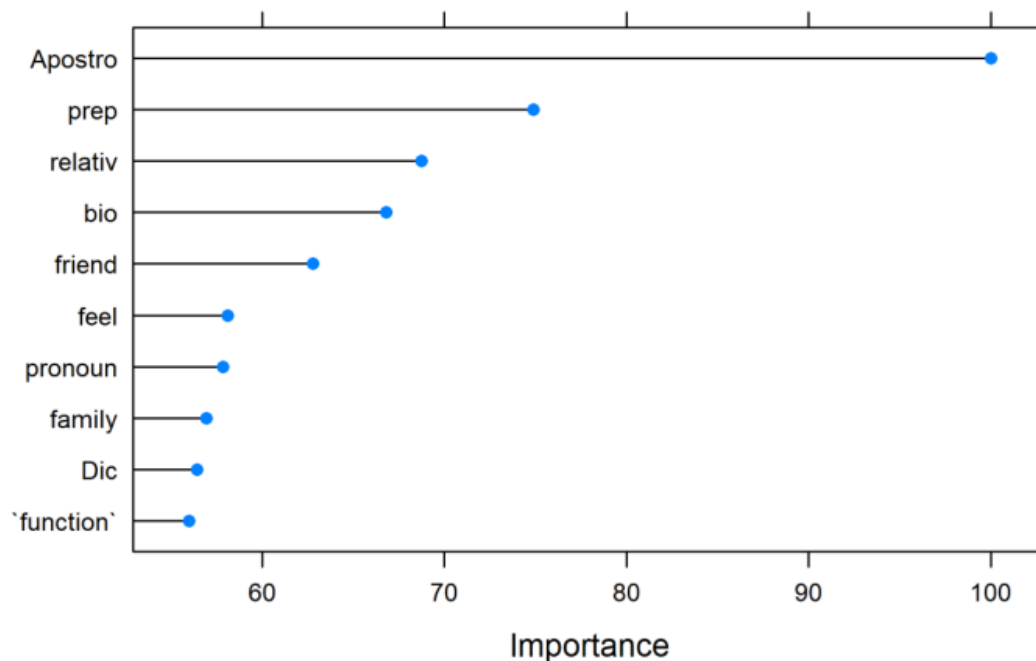

Σχεδιάγραμμα 4

- LIWC: 0.969
- Most frequent words: 0.968
- Word embeddings: 0.965
- AMNP: 0.947

Στο παραπάνω διάγραμμα αποτυπώνεται η ακρίβεια ταξινόμησης που προκύπτει από τις μετρήσεις που πήραμε αξιοποιώντας τις τέσσερις κατηγορίες γλωσσικών χαρακτηριστικών στα κείμενα βίαιων (τρομοκρατικών) και μη βίαιων οργανώσεων. Η ακρίβεια ταξινόμησης κυμαίνεται από 94,7 ως 96,9%, γεγονός που καταδεικνύει πως ο διαχωρισμός μεταξύ των δύο ομάδων κειμένων μπορεί να επιτευχθεί με σημαντική ακρίβεια στην ελληνική περίπτωση. Προς την περαιτέρω διερεύνηση των αποτελεσμάτων, παρατηρούμε πως το μεγαλύτερο ποσοστό παρέχεται από τις μετρήσεις του LIWC που εξ αρχής υπέδειξε συστηματική γλωσσική διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων. Στον παρακάτω πίνακα, απομονώσαμε τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά που συνέβαλαν στην ακρίβεια ταξινόμησης από τις κατηγορίες του LIWC, εκ των οποίων – όπως είδαμε και στις προηγούμενες έρευνες – οι κατηγορίες friend (social processes) και pronoun έχουν συσχετιστεί με τον τρομοκρατικό λόγο. Πιο συγκεκριμένα το τρίτο πληθυντικό πρόσωπο που εδώ αποδεικνύεται καθοριστικής σημασίας ταξινομητικός δείκτης (βλ. t-test) με $p=0.001$,

μας απασχόλησε εκτενώς στο κεφάλαιο 5. Εκεί είδαμε πως μία μελέτη των Torregrosa κ.ά. (2020) διαπίστωσε ότι οι υποστηρικτές του ISIS λίγο πριν ενταχθούν στο ISIS χρησιμοποιούσαν αντωνυμίες στο τρίτο πρόσωπο του πληθυντικού και μιλούσαν πολύ σπάνια στο πρώτο ή δεύτερο πρόσωπο του ενικού. Η συχνή χρήση του τρίτου προσώπου στον πληθυντικό (αυτοί, τους κ.λπ.) υποδηλώνει ότι μια ομάδα ορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την παρουσία μιας αντίπαλης ομάδας και γι' αυτό η χρήση του τρίτου προσώπου έχει αναδειχθεί ως ισχυρός δείκτης αρνητικής ταύτισης με μια εξωομάδα, που ερμηνεύεται ως πρόδρομος της τρομοκρατίας (McCauley & Moskalenko, 2017). Αντίστοιχα, εκφράσεις/λέξεις που αναφέρονται σε κοινωνικές διαδικασίες και σχετίζονται με θετικά συναισθήματα, περιέχουν όρους που αναφέρονται σε άλλα άτομα (κάποιος, άλλος κ.α.), σε σχέσεις (φίλος, γιος κ.α.) και σε κοινωνικές δραστηριότητες (συζήτηση, γιορτή κ.α.).

Σχεδιάγραμμα 5

Πίνακας 13

		Levene's Test for Equality of Variances		Independent Samples Test			t-test for Equality of Means	
		F	Sig.	t	df	Sig. (2-tailed)	Mean Difference	Std. Error Difference
pronoun	Equal variances assumed	.061	.805	-4.637	313	.000	-.807818947368424	.174210284217531
	Equal variances not assumed			-4.542	246.562	.000	-.807818947368424	.177853077871095
ppron	Equal variances assumed	.000	.997	-3.935	313	.000	-.594465263157895	.151054968935149
	Equal variances not assumed			-3.806	234.962	.000	-.594465263157895	.156196156344775
i	Equal variances assumed	9.395	.002	-1.725	313	.086	-.034040000000000	.019733976412640
	Equal variances not assumed			-1.420	130.038	.158	-.034040000000000	.023978932363821
we	Equal variances assumed	2.369	.125	-.221	313	.825	-.017968421052631	.081367061344110
	Equal variances not assumed			-.215	242.578	.830	-.017968421052631	.083431681799611
you	Equal variances assumed	3.922	.049	-2.123	313	.035	-.072698947368421	.034250510663975
	Equal variances not assumed			-1.903	175.022	.059	-.072698947368421	.038210857779942
shehe	Equal variances assumed	1.025	.312	-2.190	313	.029	-.206330526315790	.094226708074700
	Equal variances not assumed			-2.205	271.642	.028	-.206330526315790	.093574928347953
they	Equal variances assumed	3.180	.076	-3.297	313	.001	-.261572631578947	.079333640505472
	Equal variances not assumed			-3.420	295.354	.001	-.261572631578947	.076493395916389

Οι λέξεις της κατηγορίας αυτής δηλώνουν υψηλότερο βαθμό συμμετοχής των ατόμων στο συλλογικό συναίσθημα και κατ' επέκταση αλληλεγγύη, εξωστρέφεια και σύνδεση με την κοινωνία. Τα χαρακτηριστικά αυτά είδαμε στα προηγούμενα κεφάλαια (κεφ. 5 και 6) πως ανιχνεύονται στην περίπτωση της ελληνικής τρομοκρατίας και επιβεβαιώνουν τα σχετικά ευρήματα της διεθνούς βιβλιογραφίας.

Συμπεράσματα- Συμβολή

Παρά την αυξανόμενη διεθνή ανησυχία για τις τρομοκρατικές πράξεις και τον σημαντικό όγκο έρευνας για το θέμα της τρομοκρατίας, είναι σχετικά μικρή η έρευνα που αφορά τις στρατηγικές επικοινωνίας που χρησιμοποιούνται από τρομοκράτες. Στη χώρα μας δε η έρευνα αυτή είναι ελάχιστη, καθώς το φαινόμενο της ελληνικής τρομοκρατίας μπορεί να έχει μελετηθεί εκτενώς ως πολιτικό και κοινωνικό φαινόμενο (Μπόση, 2000; Λαμπροπούλου, 2018; Νάκης, 2020), ωστόσο δεν έχει τύχει της ίδιας προσοχής και εξέτασης ως προς τα γλωσσικά μέσα που μετέρχεται και ως προς τις πληροφορίες που μπορούμε να αντλήσουμε από αυτά.

Αν και αρκετές διεθνείς έρευνες έχουν ασχοληθεί με τον λόγο της τρομοκρατίας στα αγγλικά, τα αραβικά, τα ισπανικά, κ.α. , στην Ελλάδα έχουν πραγματοποιηθεί ελάχιστες έρευνες, παρά το γεγονός ότι έχουν σημειωθεί προσπάθειες συγκρότησης ενός corpus που περιλαμβάνει κείμενα της ελληνικής τρομοκρατίας για μελλοντική ερευνητική αξιοποίηση (Frantzi, 2017). Η παρούσα διατριβή, επομένως, κλήθηκε να εκπληρώσει έναν διττό στόχο.

Πρώτος στόχος υπήρξε η γλωσσική διερεύνηση ενός δείγματος γραπτών αποτυπωμάτων διαφόρων ελληνικών τρομοκρατικών οργανώσεων μέσα από α) πραγματικές υποθέσεις (real-life cases) που συνδέονται με αμφισβητούμενη συγγραφική πατρότητα, ταυτοποίηση φύλου ή ασαφή συμμετοχή μελών στη σύνταξη προκηρύξεων, άρα και στην ιεραρχική κατάταξη των ομάδων, όπως συμβαίνει με την περίπτωση της Επαναστατικής Οργάνωσης 17N, καθώς και μέσα από β) τη διατύπωση ερευνητικών ερωτημάτων που έχουν ελεγχθεί στο παρελθόν στην περίπτωση της διεθνούς τρομοκρατίας, αλλά δεν έχουν βρει εφαρμογή ως τώρα στην ελληνική γλώσσα και ελληνική περίπτωση. Απώτερος, λοιπόν, σκοπός αυτής εργασίας υπήρξε η εξαγωγή του διακριτού υφομετρικού αποτυπώματος των συγγραφέων, η αναζήτηση συγγραφικής πατρότητας, ο καθορισμός του προφίλ και της συναισθηματικής κατάστασης των ατόμων που έχουν εμπλακεί στην συγγραφή των προκηρύξεων και των ανακοινώσεων, καθώς και η σύγκριση της ελληνικής περίπτωσης με τα πορίσματα της διεθνούς βιβλιογραφίας σχετικά με τον τρομοκρατικό «νου».

Για να γίνει, όμως, μία τέτοια διεργασία εντός ενός σαφούς πλαισίου, έπρεπε πρώτα να εκπληρωθεί ο δεύτερος στόχος της εργασίας. Ήταν αναγκαίο να αφιερωθεί

ένα μεγάλο μέρος του θεωρητικού σκέλους στον ορισμό, την ιστορική ανασκόπηση, τους τομείς και τα πεδία εφαρμογής του διεπιστημονικού κλάδου της Δικανικής Γλωσσολογίας, που μελετάται για πρώτη φορά διεξοδικά σε πλαίσιο ελληνικής διατριβής. Ο εν λόγω κλάδος, όπως είδαμε και στο 1^ο κεφάλαιο, αναφέρεται στη χρήση γλωσσολογικών τεχνικών προς τρεις κατευθύνσεις: την κατανόηση και γνώση της γλώσσας των νόμων, την κατανόηση της γλωσσικής χρήσης στο πλαίσιο εγκληματολογικών και νομικών διαδικασιών (ανάλυση της γλώσσας που χρησιμοποιείται στο δικαστήριο, στις αστυνομικές ανακρίσεις, στις κλήσεις έκτακτης ανάγκης, στις μυστικές επιχειρήσεις) και τέλος την κατεύθυνση που απασχολεί ως ένα βαθμό και την παρούσα έρευνα, την αξιοποίηση των γλωσσικών δεδομένων ως αποδείξεων, την ανάλυση δηλαδή γλωσσικών δεδομένων γραπτών ή προφορικών κειμένων που συνιστούν βασικό στοιχείο ενός εγκλήματος ή μίας εγκληματολογικής έρευνας. Αν και η θεωρία του γλωσσικού «αποτυπώματος» μπορεί και έχει δώσει σημαντικά αποτελέσματα σε πραγματικές υποθέσεις (παραδείγματα υποθέσεων), η ανάπτυξη του κλάδου της Δικανικής Γλωσσολογίας υπήρξε αργή και για καιρό οι μέθοδοι που αυτός αξιοποιούσε συνιστούσαν περισσότερο διανοητική πρόκληση χωρίς αυτοτελές επιστημονικό και μεθοδολογικό πλαίσιο με συγκεκριμένες αρχές και αυστηρή οριοθέτηση. Παρά ταύτα, από τις δεκαετίες του 1980 και 1990, όταν και σημειώθηκαν σημαντικές και διάσημες υποθέσεις (π.χ. έφεση των Έξι του Birmingham), η δικανική γλωσσολογία άρχισε να αναπτύσσει την ταυτότητά της. Αν και η παρουσία του κλάδου έχει πλέον εδραιωθεί μέσα από διεθνείς οργανισμούς και συνέδρια στην Αγγλία, τη Γαλλία, την Ισπανία, την Ολλανδία, τη Γερμανία, τις ΗΠΑ, την Αυστραλία και την Ιαπωνία, καθώς και σε άλλες χώρες ανά τον κόσμο, στην Ελλάδα γνωρίζει ισχυρή ανάπτυξη με τους περισσότερους γλωσσολόγους να ασχολούνται σε ακαδημαϊκό επίπεδο με μεμονωμένες ποινικές υποθέσεις, χωρίς ποτέ να έχουν κληθεί ως εμπειρογνώμονες ή ειδικοί μάρτυρες σε ελληνικό δικαστήριο. Στο πλαίσιο της διατριβής αυτής, σημειώθηκε επομένως συστηματική προσπάθεια μέσα από τη θεωρητική θεμελίωση του κλάδου στην ελληνική γλώσσα, αλλά και -πιο έμπρακτα- μέσα από ομιλίες και σχετικές ενημερωτικές δράσεις σε τμήματα Προπτυχιακών και Μεταπτυχιακών Σπουδών (όπως το τμήμα της Νομικής Σχολής Αθηνών και το τμήμα του ΠΜΣ της Εγκληματολογίας στο Πάντειο Πανεπιστήμιο), να γνωρίσουν οι φοιτήτριες και οι φοιτητές τον κλάδο. Έτσι, ξεκίνησε να προλειαίνεται το έδαφος για τη μελλοντική αποδοχή της δικανικής γλωσσολογίας στο ελληνικό ακαδημαϊκό και δικαιοτικό προσκήνιο, ενώ τεκμηριώθηκε η αναγκαιότητα

χρήσης της γλωσσολογικής ανάλυσης ως μέρος των νομικών αποδείξεων σε περιπτώσεις εγκληματολογικού/δικαστικού ενδιαφέροντος.

Για να καταστεί εφικτή μία εστιασμένη εμπειρική έρευνα στην γλώσσα της τρομοκρατίας, αξιοποιήθηκαν υπολογιστικές τεχνικές, που αφενός επαληθεύουν και αφετέρου ενισχύουν την διεπιστημονικότητα της δικανικής γλωσσολογίας, η οποία διαθέτει, όπως είδαμε, πολλά σημεία σύγκλισης με τις Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Σπουδές (Digital Humanities).

Η χρήση διαφόρων τεχνολογικών εργαλείων και μεθόδων στην έρευνά μας, είχε ως βασική επιδίωξη την αύξηση της αξιοπιστίας και της εγκυρότητας εξαγωγής σύνθετων ποσοτικών στοιχείων, που μελετήθηκαν ως έναν βαθμό ποιοτικά υπό το πρίσμα των κοινωνικών και ιδεολογικών παραμέτρων που ερμηνεύουν και ερμηνεύονται από τον λόγο. Η εξ αποστάσεως ανάγνωση (Distant Reading) που επιλέχθηκε εδώ ως βασική μεθοδολογική γραμμή, επέτρεψε τη διατύπωση νέων ερευνητικών ερωτημάτων και την εξαγωγή σημαντικών αποτελεσμάτων, που μπορούν να μελετηθούν ποιοτικά σε επόμενο επίπεδο. Οι Ψηφιακές Ανθρωπιστικές Επιστήμες (DH), άλλωστε, μπορούν να προσφέρουν ένα μεθοδολογικό κοινό που έχει τη δυνατότητα να επεκτείνει την εγκληματολογική γλωσσική εργαλειοθήκη και να ενισχύσει τη γλωσσική εξερεύνηση, περιγραφή και ανάλυση, καθιστώντας εφικτή την εστιασμένη εμπειρική έρευνα και στη γλώσσα των τρομοκρατών (Saucier et al., 2009; Stankov et al., 2010).

Στα τέσσερα βασικά κεφάλαια της εργασίας (κεφ. 4-7), ήρθαμε αντιμέτωποι με διαφορετικά κάθε φορά ερωτήματα, πραγματικά και υποθετικά, που διερευνώνται (ανάλογα με τη φύση τους) με ποικίλες μεθοδολογικές προσεγγίσεις και τεχνολογικά εργαλεία. Βασική πρόκληση συνιστά η εξέταση κειμένων που παράγονται από τρομοκράτες ή τρομοκρατικές ομάδες και που μπορεί να ρίξει φως στην ιδεολογία των ομάδων και τους πιθανούς τους στόχους (Eveslage, 2013), την κατανόηση των διαφορών μεταξύ βίαιων και μη βίαιων αλλά ιδεολογικά παρόμοιων ομάδων (Smith et al., 2008) και κατ' επέκταση την επίδραση στον αναγνώστη ή ακροατή (Armbrorst, 2017). Αφήνοντας τους τρομοκράτες και τους πρώην τρομοκράτες να «μιλούν από μόνοι τους», αυξάνεται η πιθανότητα τα δεδομένα που λαμβάνει κάποιος να είναι έγκυρες και ουσιαστικές αναπαραστάσεις των στάσεων, των αντιλήψεων και των εμπειριών των εμπλεκόμενων, καθώς και αξιόπιστες αντανakλάσεις της νοοτροπίας των συμμετεχόντων. Αν και τα εγκληματολογικά γλωσσικά τεκμήρια, συνίστανται σε οποιονδήποτε τύπο κειμένου (προφορικό ή γραπτό) αρκεί να μπορούν να

χρησιμοποιηθούν σε εγκληματολογική έρευνα ή ως αποδεικτικά στοιχεία στο δικαστήριο, στην ελληνική περίπτωση, τα γραπτά τεκμήρια των τρομοκρατικών οργανώσεων αποτελούνται κυρίως από εκτενείς προκηρύξεις, στις οποίες αντανakλώνται τα κίνητρα, το προφίλ των συμμετεχόντων και η ρητορική των ομάδων που υποκινούν βία.

Στο 4^ο κεφάλαιο εστιάσαμε στην περίπτωση της Επαναστατικής Οργάνωσης 17N, διερευνώντας μία πραγματική υπόθεση που αφορά α) την ανίχνευση συγγραφικής πατρότητας και β) ταυτοποίησης φύλου σε οκτώ (8) αμφισβητούμενες προκηρύξεις της ομάδας. Στην έρευνά μας εφαρμόσαμε προηγμένες υπολογιστικές υφομετρικές μεθόδους και επιλέξαμε κατάλληλα γλωσσικά χαρακτηριστικά, για να εξετάσουμε αν οι «ορφανές» προκηρύξεις διαφοροποιούνται σημαντικά από τις υπόλοιπες και αν συμπεριφέρονται ως ένα ομοιογενές σύμπλεγμα υφολογικά παρόμοιων εγγράφων ή εμφανίζουν ένα ανομοιογενές υφομετρικό προφίλ. Ήδη από την προκαταρκτική εξέταση των κειμένων, υπολογίζοντας τα ίχνη συχνότητας των 1000 πιο συχνών λέξεων στις δεκαετίες και εισάγοντας τις συχνότητες λέξεων των αμφισβητούμενων κειμένων, παρατηρήσαμε αναστάτωση στην πρότερη δομή των λεξικών συχνοτήτων. Με τη βοήθεια του πακέτου “Stylo” της R (Eder et al., 2016) εφαρμόσαμε μια σειρά από γνωστές υφομετρικές μεθόδους που σχετίζονται με την συνημιτονική απόσταση (Cosine Distance) που ελέγχθησαν στα 1000 πιο συχνά μονογράμματα λέξεων και ν-γράμματα χαρακτήρων, εκ των οποίων ως πιο αποτελεσματικά αποδείχθηκαν τα τριγράμματα (3-grams) και τα τετραγράμματα (4-grams) χαρακτήρων, που διαχωρίζουν τις υπό αμφισβήτηση προκηρύξεις διακριτά από το σύνολο των κειμένων, ομαδοποιώντας τες μέσα στο γράφημα και δηλώνοντας πιθανές ομοιότητες. Οι πρώτες ενδείξεις που λάβαμε από τα αποτελέσματά μας συνηγορούν υπέρ της γνωστής -σε εκείνο το κοινωνικοπολιτικό περιεχόμενο αλλά και μεταγενέστερα- άποψης πως οι προκηρύξεις αυτές α) παρουσιάζουν υφολογική ομοιότητα και άρα έχουν ενδεχομένως γραφτεί από τον ίδιο συντάκτη, β) διαχωρίζονται από τις υπόλοιπες προκηρύξεις της ομάδας, αν και ανιχνεύεται μία τάση μίμησης του λεξιλογίου της οργάνωσης. Η ένταξη αυτών των πορισμάτων στο ιστορικό πλαίσιο μίας εποχής κατά την οποία η Ελλάδα και η ελληνική κυβέρνηση κατηγορούνταν για υπόθαλψη τρομοκρατικών ομάδων, είναι δικαιολογημένη και θα μπορούσε ενδεχομένως να μελετηθεί περαιτέρω υπό πολιτικό και κοινωνιολογικό πρίσμα, προσέγγιση που δε δικαιολογείται στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας.

Παράλληλα, για να εντοπίσουμε το φύλο των συγγραφέων στο σώμα των προκηρύξεων, αναπτύξαμε ένα μοντέλο αναγνώρισης φύλου που βασίζεται σε κείμενα γνωστών συγγραφέων που ανήκουν είτε σε τρομοκρατικές οργανώσεις είτε σε πολιτικές ομάδες της άκρας αριστεράς. Επελέγησαν συνολικά 2000 υφομετρικά χαρακτηριστικά, αφού υπολογίσαμε τα προφίλ πολλαπλών επιπέδων N-gram των συγγραφέων (AMNP) (Mikros & Perifanos, 2013) του σώματος κειμένων και συνδυάσαμε το μοντέλο του AMNP με μία Μηχανή Διανυσμάτων Υποστήριξης (SVM) με χρήση Πολυωνυμικού Πυρήνα (Polynomial Kernel) που παρείχε πρόβλεψη της συγγραφής του αρσενικού φύλου (male gender authorship) σε όλα τα έγγραφα δοκιμών σε ποσοστό 84%. Η ανάλυση, επομένως, φανέρωσε πως δεν υπάρχουν ενδείξεις εμπλοκής των γυναικών στη συγγραφή προκηρύξεων της 17N, τουλάχιστον μέσω της ανάληψης σύνθεσης και συγγραφής κειμένου από ένα άτομο.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, επομένως, παρείχε κάποια πρώτα ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τις συνθήκες συγγραφής τρομοκρατικών προκηρύξεων μιας από τις πιο γνωστές και μακρόβιες οργανώσεις, της οποίας η δράση απασχόλησε σε μεγάλο βαθμό τις αρχές και τα μέσα ενημέρωσης και συνδέθηκε τόσο με ζητήματα συγγραφικής πατρότητας, όπως ήταν αντίστοιχα και η ανίχνευση του συγγραφικού αποτυπώματος των κειμένων που εστάλησαν με την υπογραφή της 17ης Νοέμβρη μετά τη σύλληψη των μελών της το καλοκαίρι του 2002 (Frantzi, 2006), όσο και με ζητήματα εσωτερικής ιεραρχίας και οργάνωσης. Τα ερωτήματα που μας απασχόλησαν αν και έχουν πυροδοτήσει προβληματισμό κατά καιρούς, δεν έφτασαν ποτέ στο δικαστήριο και πρόκειται κυρίως για κατασκευασμένες υποθέσεις που εφάπτονται στην πραγματική ζωή, ωστόσο θα μπορούσαν δυνάμει να ερευνηθούν περαιτέρω σε περίπτωση που αυτό κρίνόταν απαραίτητο.

Στα επόμενα δύο κεφάλαια της διατριβής (5^ο και 6^ο) επιχειρήσαμε, χρησιμοποιώντας μια ποικιλία μεθόδων επεξεργασίας φυσικής γλώσσας (NLP) χωρίς επίβλεψη (unsupervised methods), να καταγράψουμε ψυχολογικές προειδοποιητικές συμπεριφορές σε γραπτά κείμενα από τέσσερις ελληνικές ακροαριστερές και ριζοσπαστικές τρομοκρατικές ομάδες, καθώς και να εξαγάγουμε τα κύρια θέματα των εγγράφων και το κοινό πολιτικό και ιδεολογικό πλαίσιο που εκφράζεται σε επιλεγμένα μανιφέστα.

Προκειμένου να εξαχθούν πληροφορίες από τα κείμενα και να παρασχεθούν γνώσεις για τους συγγραφείς τους από ψυχολογική άποψη, αξιοποιήσαμε εκτενώς την ελληνική έκδοση του LIWC (Pennebaker, Francis, & Booth, 2001; Pennebaker,

Booth, & Francis, 2006), πιο συγκεκριμένα την έκδοση EL-LIWC2015 (Stamou et al., 2023), η οποία βασίζεται στην αντίστοιχη αγγλική έκδοση EN LIWC2015.

Αν και στη συγκεκριμένη έρευνα πήραμε μετρήσεις από όλες τις κατηγορίες λέξεων του LIWC, ωστόσο βασιζόμενοι στην προηγούμενη διεθνή βιβλιογραφία, επιλέξαμε να συγκεντρωθούμε σε οκτώ διαφορετικές κατηγορίες LIWC που θεωρούμε ότι ευθυγραμμίζονται με τον «τρομοκρατικό νου», όπως περιγράφονται σε προγενέστερες έρευνες (Kaati, Lisa & Shrestha, Amendra & Cohen 2016, Gelber, K. 2019). Οι οκτώ κατηγορίες LIWC στις οποίες εστίασαμε είναι: η χρήση μεγάλων λέξεων, η χρήση τρίτου πληθυντικού προσώπου, θετικά και αρνητικά συναισθήματα, θυμός, χρήση λέξεων που σχετίζονται με φίλους, βεβαιότητα και δύναμη. Η εφαρμογή της παραπάνω υπόθεσης σε τέσσερα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων με προκηρύξεις από τις τέσσερις πιο βίαιες τρομοκρατικές ελληνικές οργανώσεις, μας παρείχε πολύ ενδιαφέροντα πορίσματα. Προέκυψε πως τα δείγματα της γραπτής παραγωγής της ελληνικής τρομοκρατίας ευθυγραμμίζονται και με τις οκτώ κατηγορίες που σύμφωνα με τη βιβλιογραφία συντάσσονται με το «τρομοκρατικό μυαλό» (terrorist mindset), ενώ και οι τέσσερις επιλεγμένες τρομοκρατικές ομάδες διαφοροποιούνται αισθητά σε σχέση με τα κείμενα του γενικού πληθυσμού, όπως ακριβώς θα αναμενόταν σύμφωνα με τα διεθνή πορίσματα. Εξαιρείται η περίπτωση της κατηγορίας των θετικών συναισθημάτων, καθώς και η χρήση του πρώτου ενικού και πρώτου πληθυντικού προσώπου, με το πρώτο να έχει αδύναμη παρουσία στην ελληνική τρομοκρατία και το δεύτερο να σημειώνει πολύ υψηλά σκορ, γεγονός που εξηγείται από τον συλλογικό και συνεργατικό χαρακτήρα της ελληνικής περίπτωσης που ακολουθεί συγκεκριμένες διαδικασίες συλλογικών αποφάσεων και δε βασίζεται στην εμφάνιση των «μοναχικών λύκων», όπως συμβαίνει σε άλλες χώρες.

Στην ίδια έρευνα, επιχειρήθηκε, επίσης, ο εντοπισμός των συχνότερων θεμάτων εφαρμόζοντας τον LDA αλγόριθμο στο σώμα κειμένων καθεμιάς από τις τέσσερις υπό εξέταση οργανώσεις, αφού συζητήθηκαν προηγουμένως κάποιοι περιορισμοί, όπως το άνισο μέγεθος των κειμένων και οι διαφορετικές χρονικές περίοδοι συγγραφής τους. Εδώ ανιχνεύθηκαν ισχυρές ομοιότητες, αλλά και ορισμένες διαφοροποιήσεις μεταξύ των ομάδων. Με άλλα λόγια, αν και πολλά θέματα συζήτησης στα κείμενα μοιράζονται ένα κοινό υπόβαθρο και ένα σταθερό αντιδυτικό, αντικαπιταλιστικό και αντιαμερικανικό «αφήγημα», αντανακλούν παράλληλα και υποκείμενες αλλαγές λόγω των μεταβολών του εκάστοτε κοινωνικοπολιτικού πλαισίου στο οποίο εντάσσεται η δράση τους.

Τα αποτελέσματα αυτά δεν μπορούσαν παρά να μας οδηγήσουν σε μία λογική προέκταση της έρευνας του 5^{ου} κεφαλαίου σε συνδυασμό με τη διαπίστωση πως για την ελληνική περίπτωση δεν έχει υπάρξει έρευνα, η οποία να συγκρίνει γλωσσικά την αριστερή με τη δεξιά τρομοκρατία στη χώρα μας και πιο συγκεκριμένα ως προς τις ψυχολογικές διαστάσεις που σχετίζονται με τη βία και τις βασικές σημασιολογικές κατηγορίες που υποδηλώνουν εξτρεμισμό και προκύπτουν από τη μελέτη της γλωσσικής παραγωγής των ομάδων. Επομένως, επιχειρήσαμε μία ιδεολογική και διαγλωσσική συγκριτική ανάλυση σημαντικών σημασιολογικών και λεξιλογικών χαρακτηριστικών σε ένα ισορροπημένο ηλεκτρονικό σώμα κειμένων (ΗΣΚ) ακροαριστερών και ακροδεξιών τρομοκρατικών ελληνικών οργανώσεων, καθώς υπάρχουν αυξανόμενες ενδείξεις που υποδηλώνουν πως άτομα του εξτρεμιστικού χώρου- ανεξαρτήτως ιδεολογίας- μπορούν να έχουν περισσότερα κοινά από ό,τι έχει υποτεθεί (van Prooijen & Krouwel, 2019). Η σύγκριση μεταξύ των τεσσάρων ακροαριστερών οργανώσεων της προηγούμενης έρευνας με τις ακροδεξιές εξτρεμιστικές οργανώσεις “Combat 18 Hellas” και AME (Ανένταχτοι Μαιάνδριοι Εθνικιστές) στράφηκε γύρω από τις οκτώ (8) κατηγορίες του «τρομοκρατικού νου» με έμφαση στις κατηγορίες της βεβαιότητας, του άγχους και των θετικών συναισθημάτων (Webber et al. 2018 ;Altemeyer, 1998 ; Duckitt, 2001;Jost et al., 2003).

Αξιοποιώντας την ελληνική έκδοση του LIWC2015, προέκυψαν σε μεγάλο βαθμό μη αναμενόμενα, με βάση την βιβλιογραφία, ευρήματα. Στην περίπτωση των περισσότερων κατηγοριών του «τρομοκρατικού νου» οι ακροδεξιές ομάδες φαίνεται να παρουσιάζουν αρκετές διαφοροποιήσεις σε σχέση με τις ακροαριστερές. Από το σύνολο των αποτελεσμάτων, η συζήτηση επικεντρώθηκε στη χρήση μεγάλων λέξεων και προσωπικών αντωνυμιών, δηλαδή στους γλωσσικούς εκείνους δείκτες που είτε φανερώνουν αποστασιοποίηση από την αντίπαλη ομάδα είτε εγγύτητα και συλλογικότητα με την οικεία ομάδα. Στην κατηγορία αυτή οι ακροαριστερές οργανώσεις σημειώνουν υψηλότερο σκορ από τις ακροδεξιές, που ταυτίζονται περισσότερο με την τάση του γενικού πληθυσμού. Αντίστοιχη διαφοροποίηση σημειώθηκε και στην κατηγορία της βεβαιότητας/κινήτρων, που φανερώνουν πως στην ελληνική περίπτωση οι ακροδεξιοί τρομοκράτες βαθμολογούνται χαμηλότερα σε δείκτες βεβαιότητας σε σχέση με τους ακροαριστερούς, αντίθετα με όσα έχουν προταθεί από τη διεθνή βιβλιογραφία (Webber et al., 2018). Από την άλλη πλευρά,

στην κατηγορία των λέξεων συναισθήματος (είτε θετικού είτε αρνητικού), οι διαφορές αίρονται και οι ομάδες επιδεικνύουν ομοιότητες.

Η συζήτηση στράφηκε κυρίως γύρω από τη σύνδεση της κατηγορίας της βεβαιότητας και των κινήτρων (certainty/drives) με τη σαφήνεια των στόχων και της στάσης της ακροδεξιάς τρομοκρατίας στην Ελλάδα, που εξαιτίας της φύσης και της σποραδικής ανάπτυξής της στον ελληνικό χώρο, αδυνατεί να πλησιάσει την ξεκάθαρη ιδεολογική και θεωρητική βάση του ακροαριστερού φάσματος, έτσι όπως αυτή διαμορφώθηκε μέσα στον χρόνο.

Η διαφοροποίηση των ομάδων ήταν ευλόγως αναμενόμενη στον εντοπισμό των βασικών θεμάτων και αντανakλά τις σημαντικές διαφορές μεταξύ των δύο ακραίων ιδεολογιών. Αλλά και εδώ ως κύριο σημείο σύγκλισης συναντάται ένα διαχρονικό χαρακτηριστικό της τρομοκρατίας, ο μαχητικός χαρακτήρας και η πολιτική νοσηματοδότηση των ενεργειών της εκάστοτε ομάδας, καθώς και το αίσθημα της συλλογικότητας (α' πληθυντικό πρόσωπο) που συνάδει με το ομαδικό πνεύμα.

Η ποσοτική ανάλυση της γλώσσας της τρομοκρατίας και η πολυμεθοδική προσέγγιση που ακολουθήσαμε στις προηγούμενες ερευνητικές υποθέσεις, μας έφερε τέλος μπροστά σε ένα ακόμα ερώτημα, που χρήζει ξεχωριστής μελέτης στα επόμενα χρόνια: κατά πόσο τα ποσοτικά δεδομένα που μπορούμε να συγκεντρώσουμε από τα ως τώρα γραπτά τεκμήρια της ελληνικής τρομοκρατίας μπορεί να μας παρέχει έγκυρα μέσα για τη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ βίαιων λέξεων και βίαιων πράξεων και πώς μπορούμε να αναπτύξουμε ένα προγνωστικό μοντέλο που θα διακρίνει ριζοσπαστικοποιημένες βίαιες από μη βίαιες ομάδες παρόμοιας ρητορικής και ιδεολογίας. Αξιοποιώντας, έτσι, μεθόδους μηχανικής μάθησης (machine learning methods) και επιλέγοντας τέσσερις (4) διαφορετικές ομάδες γλωσσικών χαρακτηριστικών που έχουν εφαρμοστεί με επιτυχία στο παρελθόν, δημιουργήσαμε από την αρχή ένα ηλεκτρονικό σώμα κειμένων με έγγραφα από δύο αναρχικές ομάδες της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, γνωστές για δράσεις ακτιβισμού και επιθέσεις που όμως δεν είχαν στόχο ούτε και έθεσαν σε κίνδυνο την ανθρώπινη ζωή (Ρουβίκωνας, Terra Incognita) και επιχειρήσαμε σύγκριση με τα συγκεντρωμένα κείμενα των ακροαριστερών τρομοκρατικών ομάδων που εξετάσαμε νωρίτερα, αφού πρώτα φροντίσαμε για την ισορροπία των δειγμάτων μας. Η ακρίβεια ταξινόμησης μπόρεσε να επιτευχθεί σε ποσοστό 94,7 ως 96,9%, γεγονός που καταδεικνύει πως ο διαχωρισμός μεταξύ των δύο ομάδων κειμένων είναι εφικτός με σημαντική ακρίβεια

στην ελληνική περίπτωση και υπάρχει συστηματική γλωσσική διαφοροποίηση μεταξύ των ομάδων.

Περιορισμοί

Οι περιορισμοί αυτής της έρευνας επεκτείνονται και στους δύο στόχους που κλήθηκε να εκπληρώσει, όπως αυτοί αναφέρθηκαν και προηγουμένως. Πρωτίστως, ισχυροί περιορισμοί υφίστανται στην εφαρμογή της γλωσσολογικής πραγματογνωμοσύνης στο πλαίσιο του δικαίου λόγω του διαφορετικού βαθμού αποδοχής των σχετικών εκθέσεων στα δικαστήρια, της αμφισβητούμενης αξιοπιστίας που σχετίζεται με προβλήματα, όπως το μικρό μέγεθος ή/και δείγμα των κειμένων, της γλωσσικής ποικιλίας κ.α. Αυτοί οι περιορισμοί έχουν διαπιστωθεί και διατυπωθεί σε διάφορα δικαιικά συστήματα ανά τον κόσμο, με κυρίαρχο ερώτημα να παραμένει το κατά πόσο η εγκληματολογική/δικανική γλωσσολογία μπορεί να καθορίσει την ενοχή ή την αθωότητα κάποιου, αλλά και γενικότερα ποιοι είναι οι στόχοι των γλωσσολόγων και των δικηγόρων.

Εκκινώντας πάντα από την ίδια παραδοχή, πως η ποιότητα των αποδεικτικών στοιχείων εξαρτάται συχνά και από την εμπειρία και γνώση των εκάστοτε γλωσσολόγων που εμπλέκονται σε μία συγκεκριμένη υπόθεση, ωστόσο αντιλαμβανόμαστε πως αυτή η αρχή βρίσκει εφαρμογή μόνο όταν επιτρέπεται από το εκάστοτε σύστημα στον γλωσσολόγο να λειτουργήσει ως εμπειρογνώμων και να παρουσιάσει τα αποτελέσματά του. Στις ΗΠΑ, για παράδειγμα, όπως αναφέρθηκε, ο κλάδος γνωρίζει κινητικότητα και έτσι υπάρχει η δυνατότητα να προσκομιστεί ένα εγκληματολογικό γλωσσικό τεκμήριο στο δικαστήριο, αρκεί να θεωρηθεί αξιόπιστο και επιστημονικά έγκυρο. Σε άλλες περιπτώσεις, είναι δυνατόν να επιτραπεί από τον δικαστή στον γλωσσολόγο να παρουσιάσει τα αποτελέσματά του, αλλά όχι να προσφέρει και γνώμη (Solan, 2013), ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που εξειδικευμένοι γλωσσολόγοι κλήθηκαν να συμβάλλουν στην αθώωση κάποιου παρουσιάζοντας πειστικά γλωσσικά στοιχεία, να προκαλέσουν την αποδοχή της ενοχής με βάση την ανάλυσή τους, να διερευνήσουν ανακρίσεις, να καταστήσουν ηχογραφήσεις ως έγκυρες ή άκυρες, να αναγνωρίσουν την φωνή ενός υπόπτου ή να ταυτοποιήσουν τον συντάκτη ενός κειμένου. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, η βασική γραμμή όριζε και

ορίζει οι σχετικοί εμπειρογνώμονες να μην οδηγούνται σε συμπεράσματα ή να εκφέρουν ρητά γνώμες ανεξαρτήτως του πόσο πεπεισμένοι ήταν για την ενοχή ή την αθωότητα κάποιου, δηλώνοντας μόνο τον βαθμό πιθανότητας και διατηρώντας την αμεροληψία τους. Αντίστοιχα, τα σύντομα χρονικά όρια που υπαγορεύει μία νομική υπόθεση σε αντίθεση με το ακαδημαϊκό περιεχόμενο, η άγνοια του κοινού για το συγκεκριμένο πεδίο, η ανάγκη έκφρασης σύνθετων τεχνικών γνώσεων με τρόπους που μπορούν να γίνουν κατανοητοί, οι συνεχείς αλλαγές στον ίδιο τον τομέα του δικαίου κ.α. κλονίζουν τη θέση του δικανικού γλωσσολόγου σήμερα στο δικαστήριο. Η σύγκριση μάλιστα με άλλες εγκληματολογικές επιστήμες, όπως η Γενετική ή η Χημεία, που παράγουν ακριβέστερα αποτελέσματα, αναχαίτζει την εδραίωση του κλάδου.

Όλα τα παραπάνω, βέβαια, περιορίζουν τον ρόλο του δικανικού γλωσσολόγου σε ένα πλαίσιο που αποδέχεται τη βαρύτητα του ρόλου του και την έμπρακτη αξιοποίηση της επιστημονικής του εμβρίθειας. Γενικότερα, τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες των δικαστικών πραγματογνωμόνων, τουτέστιν ειδικών επιστημόνων, προβλέπονται από την εθνική νομοθεσία, στο πλαίσιο της οποίας θεμελιώνεται επίσης το δικαίωμά τους να διενεργούν δικαστικές πραγματογνωμοσύνες²⁰. Στην Ελλάδα, δεν υπάρχει επίσημο εθνικό μητρώο εθνικών πραγματογνωμόνων, αλλά μία φορά τον χρόνο εκδίδεται απόφαση πρωτοδικείου η οποία περιέχει τον κατάλογο των ειδικών επιστημόνων, κατάλογο που περιλαμβάνει δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα και δεν μπορεί επομένως να δημοσιοποιηθεί ή να διατεθεί στο κοινό. Στη χώρα μας, οι πραγματογνώμονες κατηγοριοποιούνται ανά ειδικότητα και είτε διορίζονται από το ίδιο το δικαστήριο, όταν κρίνει ότι τα υπό εξέταση ζητήματα απαιτούν ειδικές γνώσεις, είτε από τον διάδικο. Σε κάθε περίπτωση, οι πραγματογνώμονες για να θεωρούνται πραγματογνώμονες, πρέπει να είναι μέλη επαγγελματικής οργάνωσης. Συνηθέστεροι τομείς εξειδίκευσης είναι η ανάλυση DNA, η δακτυλοσκοπία, η ανάλυση εγγράφων, η ιατροδικαστική, η δικαστική ψυχιατρική, η βαλλιστική ανάλυση, η δικαστική τοξικολογία, κ.α. Καθώς ο κλάδος της δικανικής γλωσσολογίας δεν έχει εδραιωθεί στη χώρα μας και κατ’

²⁰ Οι πληροφορίες που παρουσιάζονται εδώ συγκεντρώθηκαν στο πλαίσιο του έργου «Εξερεύνηση πραγματογνώμονα» από σημεία επαφής ανά χώρα που επιλέχθηκαν από το [Ευρωπαϊκό Ίδρυμα Εμπειρογνωσίας και Εμπειρογνώμωνων](#) (European Expertise & Experts Institute – EEI).

επέκταση δε γνωρίζει επαγγελματική έκφραση μέσα από οργανωμένες επαγγελματικές οργανώσεις, δεν ανήκει ευλόγως στις ειδικότητες που ορίζονται συνήθως από την εθνική νομοθεσία. Μάλιστα, σε σχετική διάλεξη στη Νομική Σχολή Αθηνών σχετικά με τον κλάδο, δεν ήταν σπάνια η σύγχυση της έννοιας δικανικής γλωσσολογίας με τη δικαστική γραφολογία, που αποτελεί συνήθη τομέα εξειδίκευσης, και φυσικά αναφέρεται σε μία τελείως διαφορετική ειδικότητα, που σύμφωνα με το Ελληνικό Ινστιτούτο Γραφολογίας²¹ ερευνά επιστημονικά, διάφορα είδη εγγράφων προκειμένου να ελέγξει την γνησιότητα τους, αναζητώντας τον γραφέα, βάσει δειγμάτων γραφής των συγκεκριμένων προσώπων και σχετίζεται με τη μελέτη και ανάλυση του γραφικού χαρακτήρα με σκοπό είτε τη σκιαγράφιση της προσωπικότητας του ατόμου είτε τον έλεγχο της γνησιότητας ενός εγγράφου.

Εν ολίγοις, η απουσία αναγνώρισης και επαφής με τον κλάδο στην Ελλάδα συνδυαστικά με τον τρόπο που η εθνική νομοθεσία και το ελληνικό δικαιοσύστημα λειτουργούν σε πολλές περιπτώσεις (για παράδειγμα, ο γλωσσολόγος στη χώρα μας δεν μπορεί να μελετήσει κείμενα ανακριτικών καταθέσεων, καθώς αυτά συγγράφονται από τις αρχές και όχι από τους εμπλεκόμενους) απομακρύνουν όλο και περισσότερο την εδραίωση της δικανικής γλωσσολογίας και την καθιέρωση του δικανικού γλωσσολόγου ως επαγγελματία και διαιωνίζουν τη σύγχυση γύρω από τις διακριτές γραμμές του ρόλου του. Επιπλέον, η συλλογή εγκληματολογικών γλωσσικών τεκμηρίων πέρα των προκηρύξεων (που τυχαίνει να δημοσιοποιούνται εκτενώς στο διαδίκτυο), όπως είναι τα σημειώματα λύτρων, οι επιστολές αυτοκτονίας, τα ανώνυμα απειλητικά γράμματα κ.λπ., είναι μία υπόθεση αρκετά δύσκολη με γραφειοκρατικό κόστος και θολές διαδικασίες που απαιτούν τη συνεργασία της αστυνομίας και συχνά μπορούν να αποβούν ατελέσφορες.

Παράλληλα, περιορισμοί και δυσκολίες εγείρονται ως προς την ίδια τη φύση της έρευνας που, ανάλογα με το πραγματικό ή ερευνητικό ερώτημα, πραγματοποιείται κάθε φορά. Σε κάθε επιμέρους ενότητα της παρούσας διατριβής, συζητήσαμε για τις προκλήσεις που προέκυπταν και την ακρίβεια με την οποία μπορούσαμε να αντιμετωπίσουμε ποσοτικά ένα πρόβλημα. Για παράδειγμα, η ταυτοποίηση ενός συγγραφέα σπάνια μπορεί να πραγματοποιηθεί με βεβαιότητα και συχνά είναι ευκολότερο να εξαλειφθεί ένας ύποπτος ως δράστης παρά να ταυτιστεί κάποιος με βεβαιότητα (Solan & Tiersma, 2005). Δεν πρέπει να λησμονάμε, άλλωστε,

²¹ <http://grafologia.gr/>

πως συνήθως σε περιπτώσεις που η δικανική γλωσσολογία καλείται να εξετάσει ότι τα κείμενα είναι πολύ πιο σύντομα και μικρά σε μέγεθος σε σχέση με τις προκηρύξεις που εμείς εξετάσαμε στην εν προκειμένω έρευνα. Στην περίπτωση της ελληνικής τρομοκρατίας μάλιστα αντιμετωπίζουμε και την πιθανότητα τα κείμενα να είναι αποτέλεσμα συνεργατικής γραφής (collaborative writing) όχι υπό τη μορφή που ο όρος εμφανίζεται παραδοσιακά λ.χ. στα wikis, δηλαδή μέσα από τη σταδιακή ανάπτυξη διαφόρων σελίδων του wiki από διαφορετικούς συγγραφείς ή συμπλήρωση/αξιολόγηση άρθρων από τρίτους, αλλά υπό την έννοια μιας συλλογικής εργασίας, μίας «συγγραφής μαζί» ή «πολλαπλής συγγραφής» (Ede & Lunsford, 2001), που αναφέρεται σε πράξεις στις οποίες δύο ή περισσότερα άτομα συνεργάζονται συνειδητά για να παράγουν ένα κοινό κείμενο, ακόμα και αν μόνο ένα άτομο συντάσσει κυριολεκτικά το κείμενο, αλλά επηρεάζεται από άλλα άτομα στον χώρο που συμβάλλουν στις ιδέες και καθορίζουν το τελικό αποτέλεσμα. Αυτή η υπόθεση δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την οποιαδήποτε προσπάθεια ταυτοποίησης συγγραφέα με μεγάλη ακρίβεια και βεβαιότητα.

Αντίστοιχα, η αυτόματη ανάλυση συναισθήματος που επιχειρήθηκε στα σώματα κειμένων που συνελέγησαν μπορεί να καταγράψει ένα περιορισμένο εύρος συναισθημάτων, ενώ διαθέτει και περιορισμένη ικανότητα να «εξηγεί» τα συμφραζόμενα και τον σαρκασμό (που βέβαια συνιστά εξ ορισμού δύσκολα ανιχνεύσιμο στοιχείο). Ακόμα και η μετάφραση των συναισθημάτων σε αμιγώς θετικά ή αμιγώς αρνητικά συναντά προβλήματα (Gaspar et al., 2016). Ενδεχομένως, έτσι εξηγείται και γιατί η εφαρμογή τέτοιων προσεγγίσεων από τις υπηρεσίες ασφαλείας για τον εντοπισμό των τρομοκρατών έχει αποδειχθεί ότι οδηγεί σε υψηλό ποσοστό ψευδώς θετικών αποτελεσμάτων και σε πολλές λανθασμένες συλλήψεις (Hasisi et al., 2019), απαιτώντας πάντα την ανθρώπινη επαλήθευση (Krieg, 2022).

Ερωτήματα, επομένως, σχετικά με το ποιος συνέγραψε ένα κείμενο, ποιο είναι το προφίλ του εκάστοτε συντάκτη, πώς εντοπίζονται οι γλωσσικοί και ψυχολογικοί δείκτες που σχετίζονται με τη βία και κατά πόσο μπορεί να δημιουργηθεί ένα εύρωστο προγνωστικό μοντέλο απειλητικής επικοινωνίας, μπορούν μεν να απαντηθούν ως έναν βαθμό μέσα από την κατάλληλη κάθε φορά επιλογή μίας στιβαρής μεθοδολογίας και την κατάλληλη χρήση υπολογιστικών εργαλείων, αλλά δεν απαντώνται με βεβαιότητα, ειδικά όταν η βεβαιότητα αυτή σχετίζεται με το διακύβευμα της αθωότητας ή της ενοχής ανθρώπων.

Μελλοντικές Κατευθύνσεις

Η παρούσα διατριβή ναι μεν εκπονήθηκε με στόχο την προετοιμασία του εδάφους για τη μελλοντική αποδοχή της δικανικής γλωσσολογίας στο ελληνικό ακαδημαϊκό προσκήνιο και αργότερα στο δικαστικό σύστημα, όπου είναι δυνατόν να τεκμηριωθεί η αναγκαιότητα χρήσης της γλωσσολογικής ανάλυσης ως μέρος των νομικών αποδείξεων και όχι μόνο, αλλά και για να αναδείξει παράλληλα τον πολύ-επιστημονικό και διεπιστημονικό χαρακτήρα του συγκεκριμένου αντικειμένου. Οι εφαρμογές που μπορεί ένας τέτοιος κλάδος να έχει είναι πολλές και ποικίλες και εξαρτώνται πάντοτε από τις απαιτήσεις, τις προκλήσεις και τις δυσκολίες κάθε υπόθεσης.

Καθώς ασχοληθήκαμε με ένα ευρύ φάσμα ερωτημάτων, πολλά από τα οποία θα μπορούσαν να απαντηθούν σε ξεχωριστές εργασίες και οι προεκτάσεις των οποίων μπορούν δυνάμει να υπερβούν κατά πολύ την παρούσα διατριβή, βασική μελλοντική κατεύθυνση είναι ο έλεγχος και η προέκταση της έρευνάς μας με την αξιοποίηση εργαλείων κριτικής ανάλυσης λόγου (discourse analysis) και ποιοτικής ανάλυσης περιεχομένου. Οι ποσοτικές ενδείξεις της εργασίας μας θα μπορούσαν να διερευνηθούν περαιτέρω, καθώς όπως αναφέραμε σε περίπτωση μελλοντικής αξιοποίησής της για πρακτικούς/δικανικούς λόγους η μεγαλύτερη ακρίβεια θα απαιτεί και μεγαλύτερη πολυπλοκότητα (Maszka, 2018). Ο συνδυασμός της ποσοτικής ανάλυσης με την ποιοτική θα κατέληγε δυνάμει σε πιο αποτελεσματικούς τρόπους ταξινόμησης, σε μεγαλύτερη ακρίβεια ταυτοποίησης συγγραφέων και σε ασφαλέστερα συμπεράσματα σχετικά με την ερμηνεία των γλωσσικών και ψυχολογικών δεικτών που προέκυψαν από τα προς εξέταση κείμενα. Για παράδειγμα, η χρήση των προσωπικών αντωνυμιών στην ελληνική περίπτωση εγείρει αρκετά ζητήματα προς συζήτηση και έχει επικεντρώσει ιδιαίτερη προσοχή στη διεθνή βιβλιογραφία σχετικά με τον τρομοκρατικό λόγο (Torregrosa et al., 2019; van Dijk, 2006; McCauley & Moskalenko, 2008; Pennebaker & Chung, 2011). Ενδεχομένως, λοιπόν, να αποτελούσε σημαντική μελλοντική συμβολή μία συστηματική ποιοτική

και ποσοτική μελέτη σε κείμενα διαφορετικών οργανώσεων, για να φωτίσει τον ρόλο τους. Άλλες εργασίες θα ήταν ενδιαφέρον να επικεντρωθούν στις διαφορές της εγχώριας με την παγκόσμια τρομοκρατία, έτσι όπως αυτές γίνονται αντιληπτές από τη γλώσσα των προκηρύξεων ή απειλητικών κειμένων. Η χρήση λεξικών κατηγοριών που αφορούν τη θρησκεία ή τον θάνατο, παραδείγματος χάριν, διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ της ελληνικής και της παγκόσμιας τρομοκρατίας, ενώ τέτοιες επιμέρους διαφοροποιήσεις μπορούν να συλλεγούν μέσα από μία συστηματική μελέτη του ελληνικού τρομοκρατικού λόγου, ανοίγοντας τον δρόμο για νέα συμπεράσματα. Προς την κατεύθυνση αυτή, η ενοποίηση όλων των σωμάτων κειμένων που συγκεντρώθηκαν σε ένα ενιαίο ΗΣΚ και η διάθεσή του προς το ακαδημαϊκό κοινό θα διευκόλυνε οργανωτικά και χρονικά τους μελετητές που θα ήθελαν να ασχοληθούν περαιτέρω με τη γλώσσα της ελληνικής τρομοκρατίας.

Φυσικά, ένας φιλόδοξος στόχος είναι οι μέθοδοι και τα εργαλεία που προτάθηκαν εδώ να επεκταθούν και σε άλλα εγκληματολογικά γλωσσικά τεκμήρια, μικρότερου μεγέθους, για να αναδειχθούν οι δυσκολίες και οι περιορισμοί που αυτά εγκλείουν, ώστε να βελτιστοποιηθεί η μεθοδολογία ή να αναδειχθεί η ανάγκη δημιουργίας νέων εργαλείων και προσεγγίσεων. Η συστηματική, εμπεριστατωμένη και αντικειμενική ενασχόληση με διάφορες ακαδημαϊκές υποθέσεις και συνάμα πραγματικές ανάγκες, καθώς και η παροχή ασφαλών ενδείξεων για την εκάστοτε υπόθεση, θα μπορούσαν μελλοντικά να εγκαθιδρύσουν με στιβαρότητα και επαγγελματισμό τον κλάδο της δικανικής γλωσσολογίας στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

- Abbasi, A., & Chen, H. (2005). Applying Authorship Analysis to Extremist-Group Web Forum Messages. *IEEE Intelligent Systems*, 20(5), 67–75.
<https://doi.org/10.1109/mis.2005.81>
- Agrell, W. (2013). *Den svarta svanen och dess motståndare*. Försvarshögskolan (FHS).
- Alizadeh, M., Weber, I., Cioffi-Revilla, C., Fortunato, S., & Macy, M. (2019). Psychology and morality of political extremists: evidence from Twitter language analysis of alt-right and Antifa. *EPJ Data Science*, 8(1).
<https://doi.org/10.1140/epjds/s13688-019-0193-9>
- Aly, A. (2017). Brothers, believers, brave mujahideen. *Routledge EBooks*, 106–122.
<https://doi.org/10.4324/9781315692029-7>
- Aragon, G. J. (2016). *An analysis of authorship attribution: Identifying linguistic variables in oral and written discourse*.
- Archer, D. (2005). Questions and Answers in the English Courtroom (1640–1760). In *Pragmatics & beyond*. John Benjamins Publishing Company.
<https://doi.org/10.1075/pbns.135>
- Argamon, S., Dodick, J., & Chase, P. (2008). Language use reflects scientific methodology: A corpus-based study of peer-reviewed journal articles. *Scientometrics*, 75(2), 203–238. <https://doi.org/10.1007/s11192-007-1768-y>

- Argamon, S., Koppel, M., Fine, J., & Shimoni, A. R. (2003). Gender, genre, and writing style in formal written texts. *Text - Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*, 23(3). <https://doi.org/10.1515/text.2003.014>
- Armbrorst, A. (2017). Thematic Proximity in Content Analysis. *SAGE Open*, 7(2), 215824401770779. <https://doi.org/10.1177/2158244017707797>
- Awan, I., & Zempi, I. (2016). The affinity between online and offline anti-Muslim hate crime: Dynamics and impacts. *Aggression and Violent Behavior*, 27, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2016.02.001>
- Baele, S. J. (2017). Lone-Actor Terrorists' Emotions and Cognition: An Evaluation Beyond Stereotypes. *Political Psychology*, 38(3), 449–468. <https://doi.org/10.1111/pops.12365>
- Baider, F. H., & Constantinou, M. (2014). Language of Cyber-Politics: “Imaging/Imagining” Communities. *Lodz Papers in Pragmatics*, 10(2). <https://doi.org/10.1515/lpp-2014-0012>
- Baider, F., & Constantinou, M. (2014). How to Make People Feel Good When Wishing Hell: Golden Dawn and National Front Discourse, Emotions and Argumentation. *Yearbook of Corpus Linguistics and Pragmatics*, 179–210. https://doi.org/10.1007/978-3-319-06007-1_9
- Baker, P., & Vessey, R. (2018). A corpus-driven comparison of English and French Islamist extremist texts. *International Journal of Corpus Linguistics*, 23(3), 255–278. <https://doi.org/10.1075/ijcl.17108.bak>
- Baker, P., Gabrielatos, C., & McEnery, T. (2013). *Discourse Analysis and Media Attitudes*. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511920103>
- Baker, P., Vessey, R., & Mcenery, T. (2021). *The language of violent jihad*. Cambridge University Press.

- Bandura, A. (1990). Mechanisms of moral disengagement. In *Origins of terrorism: Psychologies, ideologies, theologies, states of mind* (pp. 161–191). Cambridge University Press.
- Bartlett, J., & Birdwell, J. (2010). *FROM SUSPECTS TO CITIZENS: PREVENTING VIOLENT EXTREMISM IN A BIG SOCIETY*. https://demos.co.uk/wp-content/uploads/files/From_Suspects_to_Citizens_-_web.pdf
- Beckett, L., & Wilson, J. (2019, August 5). “White power ideology”: why El Paso is part of a growing global threat. The Guardian; The Guardian. <https://www.theguardian.com/us-news/2019/aug/04/el-paso-shooting-white-nationalist-supremacy-violence-christchurch>
- Berntzen, L. E., & Sandberg, S. (2014). The Collective Nature of Lone Wolf Terrorism: Anders Behring Breivik and the Anti-Islamic Social Movement. *Terrorism and Political Violence*, 26(5), 759–779. <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.767245>
- Betus, A. E., Kearns, E. M., & Lemieux, A. F. (2020). How Perpetrator Identity (Sometimes) Influences Media Framing Attacks as “Terrorism” or “Mental Illness.” *Communication Research*, 48(8), 009365022097114. <https://doi.org/10.1177/0093650220971142>
- Bigo, D. (2014). The (in)securitization practices of the three universes of EU border control: Military/Navy – border guards/police – database analysts. *Security Dialogue*, 45(3), 209–225. <https://doi.org/10.1177/0967010614530459>
- Bigo, D., Bonelli, L., Guittet, E. P., & Ragazzi, F. (2014). *Preventing and countering youth radicalisation in the EU*. European Union.

- Binder, J. F., & Kenyon, J. (2022). Terrorism and the internet: How dangerous is online radicalization? *Frontiers in Psychology*, 13(1).
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.997390>
- Blei, D., Ng, A., & Jordan, M. (2003). Latent Dirichlet Allocation. *Journal of Machine Learning Research*, 3, 993–1022.
<https://www.jmlr.org/papers/volume3/blei03a/blei03a.pdf>
- Bloom, M., Tiflati, H., & Horgan, J. (2017). Navigating ISIS's Preferred Platform: Telegram1. *Terrorism and Political Violence*, 31(6), 1–13.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2017.1339695>
- Bogolyubova, O., Panicheva, P., Tikhonov, R., Ivanov, V., & Ledovaya, Y. (2018). Dark personalities on Facebook: Harmful online behaviors and language. *Computers in Human Behavior*, 78, 151–159.
<https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.09.032>
- Borum, R. (2004). *Psychology of Terrorism*. University of South Florida.
- Bötticher, A., & Miroslav Mareš. (2012). Extremismus. In *Oldenbourg Wissenschaftsverlag eBooks*. <https://doi.org/10.1524/9783486714357>
- Boyles, N. (2013). Closing in on Close Reading. *Educational Leadership*, 70(4), 36–41. <https://eric.ed.gov/?id=EJ1003271>
- Brenner, S. (2004). *Toward a Criminal Law for Cyberspace: Distributed Security*
Toward a Criminal Law for Cyberspace: Distributed Security Part of the Criminal Law Commons, and the Internet Law Commons.
https://ecommons.udayton.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1064&context=law_fac_pub
- Brynielsson, J., Franke, U., & Varga, S. (2016). Combatting Cybercrime and Cyberterrorism. In *Advanced Sciences and Technologies for Security*

- Applications*. Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-38930-1>
- Buckingham, L., & Alali, N. (2019). Extreme parallels: a corpus-driven analysis of ISIS and far-right discourse. *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/1177083x.2019.1698623>
- Buckingham, L., & Alali, N. (2019). Extreme parallels: a corpus-driven analysis of ISIS and far-right discourse. *Kōtuitui: New Zealand Journal of Social Sciences Online*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/1177083x.2019.1698623>
- Bull, A. C. (2014). Inside Greek terrorism. *European Security*, 23(4), 623–624. <https://doi.org/10.1080/09662839.2013.871264>
- Burger, J. D., Henderson, J., Kim, G., & Zarella, G. (2006). *Discriminating Gender on Twitter*. Mitre Corporation.
- Burrows, J. (2002). “Delta”: a Measure of Stylistic Difference and a Guide to Likely Authorship. *Literary and Linguistic Computing*, 17(3), 267–287. <https://doi.org/10.1093/lc/17.3.267>
- Burrows, M. (1897). *The History of the Foreign Policy of Great Britain*. William Blackwood & Sons.
- Butler, J. C. (2000). Personality and emotional correlates of right-wing authoritarianism. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 28(1), 1–14. <https://doi.org/10.2224/sbp.2000.28.1.1>
- Chantzi, G. (2012). *The evolution of terrorism in Greece from 1975 to 2009*. <https://www.files.ethz.ch/isn/139892/rieas158.pdf>
- Chen, H. (2008, June 1). *Sentiment and affect analysis of Dark Web forums: Measuring radicalization on the internet*. IEEE Xplore. <https://doi.org/10.1109/ISI.2008.4565038>

- Cheong, P. H., & Halverson, J. R. (2010). Youths in Violent Extremist Discourse: Mediated Identifications and Interventions. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(12), 1104–1123. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2010.523862>
- Chiluwa, I., & Odebunmi, A. (2016). On terrorist attacks in Nigeria: Stance and engagement in conversations on Nairaland. *Communication and the Public*, 1(1), 91–109. <https://doi.org/10.1177/2057047315624926>
- Cirillo, L., Marchi, A., & Venuti, M. (2007). *The CorDis Corpus: Mark-up and Related Issues*.
- Cohen, S. J. (2016). Mapping the Minds of Suicide Bombers using Linguistic Methods: The Corpus of Palestinian Suicide Bombers' Farewell Letters (CoPSBFL). *Studies in Conflict & Terrorism*, 39(7-8), 749–780. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2016.1141005>
- Conley, J. M., & O'Barr, W. M. (2019). *Just Words*. University of Chicago Press.
- Conoscenti, M. (2017). ISIS' Dabiq communicative strategies, NATO and Europe: who is learning from whom? In *Discourses and Counter-discourses on Europe*. Routledge.
- Conway, M. (2017). Determining the Role of the Internet in Violent Extremism and Terrorism: Six Suggestions for Progressing Research. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(1), 77–98. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2016.1157408>
- Correa, M. (2013). Forensic Linguistics: An Overview of the Intersection and Interaction of Language and Law. *Studies about Languages*, 0(23). <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.23.5020>
- Correa, M. (2013). Forensic Linguistics: An Overview of the Intersection and Interaction of Language and Law. *Studies about Languages*, 0(23). <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.23.5020>

- Coulthard, M. (2013). A failed appeal. *International Journal of Speech Language and the Law*, 4(2), 287–302. <https://doi.org/10.1558/ijssl.v4i2.287>
- Coulthard, M., & Johnson, A. (2017). *An introduction to forensic linguistics : language in evidence*. Routledge.
- Coulthard, M., Grant, T., & Kredens, K. (2011). Forensic linguistics. In *The SAGE handbook of sociolinguistics* (pp. 529–544). SAGE.
<https://research.aston.ac.uk/en/publications/forensic-linguistics-2>
- Crenshaw, M. (1995). Thoughts on relating terrorism to historical contexts. In *Terrorism in context*. Penn State University Press.
- Damashek, M. (1995). Gauging Similarity with n-Grams: Language-Independent Categorization of Text. *Science*, 267(5199), 843–848.
<https://doi.org/10.1126/science.267.5199.843>
- Danielewicz-Betz, A. (2012). The Role of Forensic Linguistics in Crime Investigation. In *Language Studies: Stretching the Boundaries* (pp. 93–108). Cambridge Scholars Publishing.
- Davey, J., & Ebner, J. (2019). *“The Great Replacement”: The Violent Consequences of Mainstreamed Extremism*. Institute for Strategic Dialogue.
- De Morgan, S. E. (1882). *Memoir of Augustus De Morgan*. London. Longmans Green & Co.
- Dixon, H. (2017, November 13). Russian bot behind false claim Muslim woman ignored victims of Westminster terror attack. *The Telegraph*.
<https://www.telegraph.co.uk/news/2017/11/13/russian-bot-behind-false-claim-muslim-woman-ignored-victims/>

- Droogan, J., & Peattie, S. (2016). Reading jihad: Mapping the shifting themes of Inspire magazine. *Terrorism and Political Violence*, 30(4), 684–717.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2016.1211527>
- Drury, J., & Reicher, S. (2009). Collective Psychological Empowerment as a Model of Social Change: Researching Crowds and Power. *Journal of Social Issues*, 65(4), 707–725. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01622.x>
- Du, K. (2019). A Survey On LDA Topic Modeling In Digital Humanities. *Digital Humanities Conference 2019*.
- Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. In *Advances in experimental social psychology* (pp. 41–113). Academic Press.
- Duncan, L. E., & Stewart, A. J. (2007). Personal Political Salience: The Role of Personality in Collective Identity and Action. *Political Psychology*, 28(2), 143–164. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9221.2007.00560.x>
- Duriez, B., Meeus, J., & Vansteenkiste, M. (2012). Why are some people more susceptible to ingroup threat than others? The importance of a relative extrinsic to intrinsic value orientation. *Journal of Research in Personality*, 46(2), 164–172. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2012.01.003>
- Eades, D. (2013). *Aboriginal ways of using English*. Aboriginal Studies Press.
- Ebner, J. (2021). *The rage : the vicious circle of Islamist and far-right extremism*. I.B. Tauris.
- Ede, L., & Lunsford, A. A. (2001). Collaboration and Concepts of Authorship. *PMLA*, 116(2), 354–369. <https://www.jstor.org/stable/463522>

- Eder, M., & Rybicki, J. (2012). Do birds of a feather really flock together, or how to choose training samples for authorship attribution. *Literary and Linguistic Computing*, 28(2), 229–236. <https://doi.org/10.1093/llc/fqs036>
- Eder, M., Rybicki, J., & Kestemont, M. (2016). Stylometry with R: A Package for Computational Text Analysis. *The R Journal*, 8(1), 107. <https://doi.org/10.32614/rj-2016-007>
- Ehrlich, S. (2001). *Representing rape : language and sexual consent*. Routledge.
- Elovici, Y., Kandel, A., Shapira, B., Zaafrany, O., Schneider, M., & Friedman, M. (2004). Terrorist Detection System. *Springer EBooks*, 540–542. https://doi.org/10.1007/978-3-540-30116-5_59
- Escalante, H. (2011). *EPSMS and the Document Occurrence Representation for Authorship Identification Notebook for PAN at CLEF 2011*. <https://ceur-ws.org/Vol-1177/CLEF2011wn-PAN-Escalante2011.pdf>
- Esposito, J. L. (Ed.). (2003). *The Oxford Dictionary of Islam*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acref/9780195125580.001.0001>
- European Commission. (2016). *Eurobarometer*. Europa.eu. <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2137>
- Eveslage, B. (2013). Clarifying Boko Haram's Transnational Intentions, Using Content Analysis of Public Statements in 2012. *Perspectives on Terrorism*, 7(5), 47–76.
- Farinelli, F., & Marinone, L. (2021). *Contemporary Violent Left- wing and Anarchist Extremism (VLWAE) in the EU: Analysing Threats and Potential for P/CVE*. https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2021-11/ran_vlwae_in_the_eu_analysing_threats_potential_for_p-cve_112021_en.pdf

- Federal Bureau of Investigation. (2019). *Lindbergh Kidnapping* | *Federal Bureau of Investigation*. Federal Bureau of Investigation.
<https://www.fbi.gov/history/famous-cases/lindbergh-kidnapping>
- Finkel, S. E., & Opp, K.-D. (1991). Party Identification and Participation in Collective Political Action. *The Journal of Politics*, 53(2), 339–371.
<https://doi.org/10.2307/2131763>
- Forsyth, R., & Holmes, D. (1996). Feature-finding for text classification. *Digital Scholarship in the Humanities*, 11(4), 163–174.
<https://doi.org/10.1093/lhc/11.4.163>
- Frampton, M., Fisher, A., & Prucha, N. (2017). *The New Netwar: Countering Extremism Online*. <https://policyexchange.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/The-New-Netwar-1.pdf>
- Frampton, M., Fisher, A., & Prucha, N. (2017). *The New Netwar: Countering Extremism Online*. <https://policyexchange.org.uk/wp-content/uploads/2017/09/The-New-Netwar-1.pdf>
- Frantzi, K. T. (2006). Language resources: What can they do with terrorism? *The International Journal of Humanities*, 2(2), 1603–1608.
- Frantzi, K. T. (2017). GreTerrOr: The Greek Terrorist Organizations' Corpus. *European Journal of Literature and Linguistics*, 40–46.
<https://doi.org/10.20534/ejll-17-1-40-46>
- Gao, J. (2010). Review and Prospects of the Research of Forensic Linguistics in China. *Asian Social Science*, 6(10). <https://doi.org/10.5539/ass.v6n10p127>
- Garcia, D., & Rimé, B. (2019). Collective Emotions and Social Resilience in the Digital Traces After a Terrorist Attack. *Psychological Science*, 30(4), 617–628.
<https://doi.org/10.1177/0956797619831964>

- Gaspar, R., Pedro, C., Panagiotopoulos, P., & Seibt, B. (2016). Beyond positive or negative: Qualitative sentiment analysis of social media reactions to unexpected stressful events. *Computers in Human Behavior*, 56, 179–191. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.11.040>
- Gelber, K. (2019). Differentiating hate speech: a systemic discrimination approach. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/13698230.2019.1576006>
- Ghilan, M. (2013). *It's extremist Muslims, not Islamic extremism*. Wwww.aljazeera.com. <https://www.aljazeera.com/opinions/2013/6/8/its-extremist-muslims-not-islamic-extremism/>
- Gibbon, D. (2015). *Digital Humanities and African Languages Methods for Reviving Legacy Language Data*.
- Gibbons, P. (2003). Mediating Language Learning: Teacher Interactions with ESL Students in a Content-Based Classroom. *TESOL Quarterly*, 37(2), 247. <https://doi.org/10.2307/3588504>
- Giles, H., Reid, S., & Harwood, J. (2010). *The dynamics of intergroup communication*. Peter Lang.
- Gill, P., Horgan, J., & Deckert, P. (2013). Bombing Alone: Tracing the Motivations and Antecedent Behaviors of Lone-Actor Terrorists,. *Journal of Forensic Sciences*, 59(2), 425–435. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.12312>
- Glasgow, K., & Schouten, R. (2014). Assessing violence risk in threatening communications. *Proceedings of the Workshop on Computational Linguistics and Clinical Psychology: From Linguistic Signal to Clinical Reality*.

- Green, S., Stiles, M., Harton, K., Garofalo, S., & Brown, D. E. (2017). Computational analysis of religious and ideological linguistic behavior. *Systems and Information Engineering Design Symposium (SIEDS)*, 2017.
- Greenawald, B., Liu, Y., Wert, G., Al Boni, M., & Brown, D. E. (2018). A comparison of language dependent and language independent models for violence prediction. *Systems and Information Engineering Design Symposium (SIEDS)*.
- Greenwald, G. (2017, July 14). *XKeyscore: NSA tool collects “nearly everything a user does on the internet.”* The Guardian; The Guardian.
<https://www.theguardian.com/world/2013/jul/31/nsa-top-secret-program-online-data>
- Gregg, H. S. (2018). Religious Resources and Terrorism. *Numen*, 65(2-3), 185–206.
<https://www.jstor.org/stable/26566252>
- Grimmer, J. (2010). A Bayesian Hierarchical Topic Model for Political Texts: Measuring Expressed Agendas in Senate Press Releases. *Political Analysis*, 18(1), 1–35.
https://econpapers.repec.org/RePEc:cup:polals:v:18:y:2010:i:01:p:1-35_01
- Gruzd, A., Wellman, B., & Takhteyev, Y. (2011). Imagining Twitter as an Imagined Community. *American Behavioral Scientist*, 55(10), 1294–1318.
<https://doi.org/10.1177/0002764211409378>
- Hafez, M. M. (2009). Jihadafter Iraq: Lessons from the Arab Afghans. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(2), 73–94.
<https://doi.org/10.1080/10576100802639600>

- Hafez, M. M. (2009). Jihad after Iraq: Lessons from the Arab Afghans. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(2), 73–94.
<https://doi.org/10.1080/10576100802639600>
- Haidt, J., & Graham, J. (2007). When Morality Opposes Justice: Conservatives Have Moral Intuitions that Liberals may not Recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98–116. <https://doi.org/10.1007/s11211-007-0034-z>
- Halliday, M. A. K., McIntosh, A., & Stevens, P. (1964). The Linguistic Sciences and Language Teaching. *TESOL Quarterly*, 1(4), 63.
<https://doi.org/10.2307/3585816>
- Halverson, J. R., Goodall, H. L., & Corman, S. R. (2011). *Master Narratives of Islamist Extremism*. Palgrave Macmillan US. <https://doi.org/10.1007/978-0-230-11723-5>
- Hamm, M. S., & Spaaij, R. F. J. (2017). *The age of lone wolf terrorism*. Columbia University Press.
- Hamm, M., & Spaaij, R. (2015). Lone Wolf Terrorism in America: Using Knowledge of Radicalization Pathways to Forge Prevention Strategies. *JurPC*, 15–15.
<https://doi.org/10.7328/jurpcb201530591>
- Harpster, T. K. (2006). *The Nature of 911 Homicide Calls: Using 911 Homicide Calls to Identify Indicators of Innocence and Guilt*. Etd.ohiolink.edu.
http://rave.ohiolink.edu/etdc/view?acc_num=ucin1163534092
- Hasisi, B., Perry, S., & Wolfowicz, M. (2019). Counter-Terrorism Effectiveness and Human Rights in Israel. In *International Human Rights and Counter-Terrorism* (pp. 409–429). https://doi.org/10.1007/978-981-10-4181-5_22
- Haworth, K. (2010). *Police interviews in the judicial process: Police interviews as evidence*. Routledge.

- Hearne, E. B. (2009). *Participants, Enablers, and Preventers: The Roles of Women in Terrorism*. British International Studies Association.
<https://giwps.georgetown.edu/resource/participants-enablers-and-preventers-the-roles-of-women-in-terrorism/>
- Heffer, C. (2005). *The Language of Jury Trial*. Palgrave Macmillan London.
<https://doi.org/10.1057/9780230502888>
- HM Government. (2013). *Tackling Extremism in the UK Report from the Prime Minister's Task Force on Tackling Radicalisation and Extremism*.
https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/263181/ETF_FINAL.pdf
- Hoffman, B. (2017). Inside Terrorism. In *Columbia University Press* (3rd ed.). Columbia University Press. <http://cup.columbia.edu/book/inside-terrorism/9780231174770>
- Holbrook, D. (2015). Designing and Applying an “Extremist Media Index.” *Perspectives on Terrorism*, 9(5), 57–68.
<https://www.jstor.org/stable/26297434>
- Holbrook, D., Ramsay, G., & Taylor, M. (2013). “Terroristic Content”: Towards a Grading Scale. *Terrorism and Political Violence*, 25(2), 202–223.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2011.653893>
- Holbrook, J. B. (2012). What is interdisciplinary communication? Reflections on the very idea of disciplinary integration. *Synthese*, 190(11), 1865–1879.
<https://doi.org/10.1007/s11229-012-0179-7>
- Hollien, H. (1990). *The Acoustics of Crime*. Plenum Press.
<https://doi.org/10.1007/978-1-4899-0673-1>

- Holmes, D. I. (1994). Authorship attribution. *Computers and the Humanities*, 28(2), 87–106. <https://doi.org/10.1007/bf01830689>
- Holmes, D. I. (1998). The Evolution of Stylometry in Humanities Scholarship. *Literary and Linguistic Computing*, 13(3), 111–117. <https://doi.org/10.1093/lc/13.3.111>
- Hoover, D. L. (2004). Testing Burrows’s Delta. *Literary and Linguistic Computing*, 19(4), 453–475. <https://doi.org/10.1093/lc/19.4.453>
- Hu, Q., He, L., Li, M., Huang, J., & Haacke, E. (2014). A semi-informative aware approach using topic model for medical search. *IEEE International Conference on Bioinformatics and Biomedicine (BIBM) 2014*.
- Ingram, H. J. (2017). An Analysis of Inspire & Dabiq: Lessons From AQAP and Islamic State’s Propaganda War. In *International Relations*. Taylor & Francis. <https://ir.bellschool.anu.edu.au/experts-publications/publications/5078/analysis-inspire-dabiq-lessons-aqap-and-islamic-states>
- Institute for Language and Speech Processing. (n.d.). *Hellenic National Corpus - Home*. Hnc.ilsp.gr. Retrieved September 1, 2023, from https://hnc.ilsp.gr/index.php?current_page=main&lang=en
- Iqbal, F., Khan, L., Fung, B., & Debbabi, M. (2010). E-mail authorship verification for forensic investigation. *Proceedings of the 2010 ACM Symposium on Applied Computing*.
- Jaki, S., De Smedt, T., Gwózdź, M., Panchal, R., Rossa, A., & De Pauw, G. (2019). Online hatred of women in the Incels.me Forum. *Journal of Language Aggression and Conflict*, 7(2). <https://doi.org/10.1075/jlac.00026.jak>

- Janus.gr. (2023, July 6). *Σέχτα επαναστατών: Οι δολοφονίες, οι επιθέσεις, η εξαφάνιση*.
https://www.janus.gr/2023/07/blog-post_26.html
- Jasinski, J. (2001). *Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*. SAGE Publications, Inc.
<https://doi.org/10.4135/9781452233222>
- Jasinski, J. (2001). *Sourcebook on Rhetoric: Key Concepts in Contemporary Rhetorical Studies*. <https://doi.org/10.4135/9781452233222>
- Jasko, K., LaFree, G., Piazza, J., & Becker, M. H. (2022). A comparison of political violence by left-wing, right-wing, and Islamist extremists in the United States and the world. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(30).
<https://doi.org/10.1073/pnas.2122593119>
- Jenkins, B., & Butterworth, B. (2020). *Executive Summary Summary of Key Findings How Sophisticated are Terrorist Attacks on Passenger Rail Transportation*.
<https://transweb.sjsu.edu/sites/default/files/SP0520-Jenkins-Terrorist-Attacks-Passenger-Rail-Transportation.pdf>
- Johansson, F., Kaati, L., & Sahlgren, M. (2016). Detecting Linguistic Markers of Violent Extremism in Online Environments. *Combating Violent Extremism and Radicalization in the Digital Era*, 374–390. <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-0156-5.ch018>
- Jost, J. T. (2017). Ideological Asymmetries and the Essence of Political Psychology. *Political Psychology*, 38(2), 167–208. <https://doi.org/10.1111/pops.12407>
- Jost, J. T., & Hunyady, O. (2002). The psychology of system justification and the palliative function of ideology. In *European review of social psychology* (pp. 111–153). Psychology Press/Taylor & Francis.

- Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. J. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129(3), 339–375. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.129.3.339>
- Juergensmeyer, M. (2003). *Terror in the mind of God: the global rise of religious violence*. University Of California Press.
- Juola, P. (2008). Authorship Attribution. *Foundations and Trends® in Information Retrieval*, 1(3), 233–334. <https://doi.org/10.1561/15000000005>
- Kaati, L., & Johansson, F. (2016). Countering lone actor terrorism. In *Understanding Lone Actor Terrorism*. Routledge.
- Kaati, L., Shrestha, A., & Cohen, K. (2016). (PDF) Linguistic Analysis of Lone Offender Manifestos. *International Conference on CyberCrime and Computer Forensics (ICCCF)*. <https://doi.org/10.1109/ICCCF.2016.7740427>
- Kaplan, J. (2017). Red Dawn is Now: Race vs. Nation and the American Election. *Terrorism and Political Violence*, 29(3), 411–424. <https://doi.org/10.1080/09546553.2017.1304759>
- Kaplan, J. (2017). Red Dawn is Now: Race vs. Nation and the American Election. *Terrorism and Political Violence*, 29(3), 411–424. <https://doi.org/10.1080/09546553.2017.1304759>
- Katyshev, P., & Bozhenkova, N. (2020). The Involvement Into Crimes Of An Extremist (Terrorist) Nature: Forensic Linguistic Model. *The European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2020.08.16>
- Khosravinik, M., & Amer, M. (2020). Social media and terrorism discourse: the Islamic State's (IS) social media discursive content and practices. *Critical*

Discourse Studies, 19(2), 1–20.

<https://doi.org/10.1080/17405904.2020.1835684>

Klausen, J. (2015). Tweeting the Jihad: Social media networks of Western foreign fighters in Syria and Iraq | Office of Justice Programs. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(1). <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/tweeting-jihad-social-media-networks-western-foreign-fighters-syria>

Koehler, D. (2014). The Radical Online: Individual Radicalization Processes and the Role of the Internet. *Journal for Deradicalization*, 0(1), 116–134.

<https://journals.sfu.ca/jd/index.php/jd/article/view/8>

Koppel, M., Schler, J., & Zigdon, K. (2005). Automatically Determining an Anonymous Author's Native Language. *International Conference on Intelligence and Security Informatics*, 209–217.

https://doi.org/10.1007/11427995_17

Kowsari, K., Jafari Meimandi, K., Heidarysafa, M., Mendu, S., Barnes, L., & Brown, D. (2019). Text Classification Algorithms: A Survey. *Information*, 10(4), 150.

<https://doi.org/10.3390/info10040150>

Kramer, M. (2003). *Coming to Terms: Fundamentalists or Islamists?*

https://scholar.harvard.edu/files/martinkramer/files/coming_to_terms_fundamentalists_or_islamists_middle_east_quarterly.pdf

Kupper, J., & Meloy, J. R. (2021). TRAP-18 indicators validated through the forensic linguistic analysis of targeted violence manifestos. *Journal of Threat*

Assessment and Management. <https://doi.org/10.1037/tam0000165>

Labov, W., & Harris, W. A. (2014). Addressing social issues through linguistic evidence. In *Language and the Law*. Routledge.

- Lafree, G., & Freilich, J. D. (2017). *The handbook of the criminology of terrorism*. Wiley-Blackwell.
- Lahoud, N., & al-'Ubaydi, M. (2013). Jihadi discourse in the wake of the Arab Spring. *Military Academy Combating Terrorism Center*.
- Laqueur, W. (2004). *No end to war: terrorism in the twenty-first century*. Continuum.
- Lasswell, H. D., Lerner, D., & de Sola Pool, I. (1952). *The comparative study of symbols : an introduction*. Stanford University Press.
- Lazer, D. M. J., Baum, M. A., Benkler, Y., Berinsky, A. J., Greenhill, K. M., Menczer, F., Metzger, M. J., Nyhan, B., Pennycook, G., Rothschild, D., Schudson, M., Sloman, S. A., Sunstein, C. R., Thorson, E. A., Watts, D. J., & Zittrain, J. L. (2018). The Science of Fake News. *Science*, 359(6380), 1094–1096.
<https://doi.org/10.1126/science.aao2998>
- Leenaars, J., & Reed, A. (2016). *Understanding Lone Wolves: Towards a Theoretical Framework for Comparative Analysis*.
<https://www.icct.nl/sites/default/files/import/publication/ICCT-Leenars-Reed-Understanding-Lone-Wolves-April-2016.pdf>
- Lekea, I. K., & Karampelas, P. (2018). *Detecting Hate Speech Within the Terrorist Argument: A Greek Case*. <https://doi.org/10.1109/asonam.2018.8508270>
- Lemieux, A. (2014). *Discussion Point: Why isn't anyone calling this terrorism, still?* | *START.umd.edu*. [Www.start.umd.edu](http://www.start.umd.edu).
<https://www.start.umd.edu/news/discussion-point-why-isnt-anyone-calling-terrorism-still>
- Li, Y., & Liu, Q. (2021). A Comprehensive Review Study of cyber-attacks and Cyber security; Emerging Trends and Recent Developments. *Energy Reports*, 7(7), 8176–8186. Sciencedirect. <https://doi.org/10.1016/j.egyr.2021.08.126>

- Longhi, J. (2020). Proposals for a Discourse Analysis Practice Integrated into Digital Humanities: Theoretical Issues, Practical Applications, and Methodological Consequences. *Languages*, 5(1), 5. <https://doi.org/10.3390/languages5010005>
- Love, H. (2002). *Attributing authorship : an introduction*. Cambridge University Press.
- Macleod, N., & Grant, T. (2012). Whose tweet?: authorship analysis of micro-blogs and other short form messages. *International Association of Forensic Linguists' 10th Biennial Conference*.
- Mahood, S., & Rane, H. (2016). Islamist narratives in ISIS recruitment propaganda. *The Journal of International Communication*, 23(1), 15–35. <https://doi.org/10.1080/13216597.2016.1263231>
- Marche, S. (2012, October 28). Literature Is not Data: Against Digital Humanities. *Los Angeles Review of Books*. <https://lareviewofbooks.org/article/literature-is-not-data-against-digital-humanities/>
- Marche, S. (2012, October 28). Los Angeles Review of Books. *Los Angeles Review of Books*. <https://lareviewofbooks.org/article/literature-is-not-data-against-digital-humanities/>
- Markham, P. (1999). Captioned Videotapes and Second-Language Listening Word Recognition. *Foreign Language Annals*, 32(3), 321–328. <https://doi.org/10.1111/j.1944-9720.1999.tb01344.x>
- Martindale, C. (1990). *The clockwork muse: The predictability of artistic change*. Basic Books.
- Martinet, A. (1949). *Phonology as Functional Phonetics*. Oxford University Press.
- Mascol, C. (1888). *Curves of pauline and pseudo-pauline style*.

- Maszka, J. (2018). The Perils of Deduction: Limitations of Theoretical Models in Terrorism Studies. *Systems Research and Behavioral Science*, 35(6), 884–907. <https://doi.org/10.1002/sres.2511>
- Matoesian, G. M. (2001). *Law and the language of identity : discourse in the William Kennedy Smith rape trial*. Oxford University Press.
- McCauley, C., & Moskaleiko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415–433. <https://doi.org/10.1080/09546550802073367>
- McCauley, C., & Moskaleiko, S. (2017). Understanding political radicalization: The two-pyramids model. *American Psychologist*, 72(3), 205–216. <https://doi.org/10.1037/amp0000062>
- Mcenery, A., & Oakes, M. (2000). Authorship studies/textual statistics. In *Handbook of Natural Language Processing*.
- McMenamin, G. R. (2002). *Forensic Linguistics*. CRC Press. <https://doi.org/10.1201/9781420041170>
- Mellinkoff, D. (1963). *The Language of the Law*. Little, Brown and Co.
- Meloy, J. R., Hoffmann, J., Guldemann, A., & James, D. (2011). The Role of Warning Behaviors in Threat Assessment: An Exploration and Suggested Typology. *Behavioral Sciences & the Law*, 30(3), 256–279. <https://doi.org/10.1002/bsl.999>
- Mendenhall, T. C. (1887). The Characteristic Curves of Composition. *Science*, 9(214), 237–249. <https://www.jstor.org/stable/1764604>
- Mezzofiore, G., & O’Sullivan, D. (2019). *El Paso shooting is at least the third atrocity linked to 8chan this year*. CNN.

<https://edition.cnn.com/2019/08/04/business/el-paso-shooting-8chan-biz/index.html>

Mikolov, T., Chen, K., Corrado, G., & Dean, J. (2013, September 7). *Efficient Estimation of Word Representations in Vector Space*. ArXiv.org.
<https://arxiv.org/abs/1301.3781>

Mikros, G. K. (2012). Authorship Attribution and Gender Identification in Greek Blogs. *Selected Papers from QUALICO 2012, 26-29 April 2012*.

Mikros, G. K., & Perifanos, K. (2011). Authorship Identification in Large Email Collections: Experiments Using Features that Belong to Different Linguistic Levels. *CLEF 2011 Labs and Workshop*.

Miller, B. H. (1987). Terrorism and Language: A Text-Based Analysis of the German Case . *Conflict Quarterly*.

Moons, W. G., Spoor, J. R., Kalomiris, A. E., & Rizk, M. K. (2013). Certainty Broadcasts Risk Preferences: Verbal and Nonverbal Cues to Risk-Taking. *Journal of Nonverbal Behavior*, 37(2), 79–89. <https://doi.org/10.1007/s10919-013-0146-0>

Moosmuller, S. (2001). The influence of creaky voice on formant frequency changes. *Forensic Linguistics*, 8(1), 100–112. <https://doi.org/10.1558/sll.2001.8.1.100>

Moreira-Almeida, A., Neto, F., & Koenig, H. G. (2006). Religiousness and mental health: a review. *Revista Brasileira de Psiquiatria*, 28(3).
<https://doi.org/10.1590/s1516-44462006000300018>

Moretti, F. (2000). *Conjectures on World Literature*.

Mosteller, F., & Wallace, D. L. (1964). Inference in an Authorship Problem. *Journal of the American Statistical Association*, 58(302), 275.
<https://doi.org/10.2307/2283270>

- Murakami, A., Thompson, P., Hunston, S., & Vajn, D. (2017). “What is this corpus about?”: using topic modelling to explore a specialised corpus. *Corpora*, 12(2), 243–277. <https://doi.org/10.3366/cor.2017.0118>
- Myers, P. D., & Stohl, M. (2010). Terrorism, identity, and group boundaries. In *The dynamics of intergroup communication* (pp. 141–153). Peter Lang.
- Nacos, B. L. (2019). *Terrorism and Counterterrorism*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780429455100>
- Napier, J. L., & Jost, J. T. (2008). Why Are Conservatives Happier Than Liberals? *Psychological Science*, 19(6), 565–572. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.2008.02124.x>
- National Coordinator for Security and Counterterrorism (NCTV). (2016). *National Counterterrorism Strategy*.
https://sherloc.unodc.org/cld/uploads/res//treaties/strategies/netherlands/nld0001s_html/Netherlands_CT-rapportage_EN_V3_tcm32-251878_2016.pdf
- Neuman, Y., Cohen, Y., & Neuman, Y. (2019). How to (better) find a perpetrator in a haystack. *Journal of Big Data*, 6(1). <https://doi.org/10.1186/s40537-019-0172-9>
- Neumann, P., & Kleinmann, S. (2013). How Rigorous Is Radicalization Research? *Democracy and Security*, 9(4), 360–382.
<https://doi.org/10.1080/17419166.2013.802984>
- Novenario, C. M. I. (2016). Differentiating Al Qaeda and the Islamic State Through Strategies Publicized in Jihadist Magazines. *Studies in Conflict & Terrorism*, 39(11), 953–967. <https://doi.org/10.1080/1057610x.2016.1151679>

- O'Hara, K., & Stevens, D. (2015). Echo Chambers and Online Radicalism: Assessing the Internet's Complicity in Violent Extremism. *Policy & Internet*, 7(4), 401–422. <https://doi.org/10.1002/poi3.88>
- Olsson, J. (2008). *Forensic linguistics : an introduction to language, crime and the law*. Shanghai Foreign Language Education Press.
- Olsson, J., & Luchjenbroers, J. (2014). *Forensic linguistics*. Bloomsbury.
- Onraet, E., Van Hiel, A., & Dhont, K. (2013). The Relationship Between Right-Wing Ideological Attitudes and Psychological Well-Being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(4), 509–522. <https://doi.org/10.1177/0146167213478199>
- Orehek, E. (2012). Terrorism as intergroup communication. In *The handbook of intergroup communication*. Routledge.
- Peddinti, S. T., Ross, K. W., & Cappos, J. (2017). User Anonymity on Twitter. *IEEE Security & Privacy*, 15(3), 84–87. <https://doi.org/10.1109/msp.2017.74>
- Peng, F., Schuurmans, D., & Wang, S. (2004). Augmenting Naive Bayes Classifiers with Statistical Language Models. *Information Retrieval*, 7(3/4), 317–345. <https://doi.org/10.1023/b:inrt.0000011209.19643.e2>
- Pennebaker, J. W., & Chung, C. K. (2007). Expressive Writing, Emotional Upheavals, and Health. In *Foundations of health psychology*. Oxford University Press.
- Pennebaker, J. W., & Chung, C. K. (2008). Computerized Text Analysis of Al-Qaeda Transcripts. In *A content analysis reader*. Thousand Oaks.
- Pennebaker, J. W., & Chung, C. K. (2011). Expressive writing: Connections to physical and mental health. In *The Oxford handbook of health psychology* (pp. 417–437). Oxford University Press.

- Pennebaker, J. W., Francis, M. E., & Booth, R. J. (2001). *Linguistic inquiry and word count (LIWC)*. Lawrence Erlbaum Associates.
- Pennebaker, J. W., Mehl, M. R., & Niederhoffer, K. G. (2003). Psychological Aspects of Natural Language Use: Our Words, Our Selves. *Annual Review of Psychology*, 54(1), 547–577.
<https://doi.org/10.1146/annurev.psych.54.101601.145041>
- Perkins, R. C., & Grant, T. D. (2013). Forensic linguistics. In *Encyclopedia of Forensic Sciences: Second Edition* (pp. 174–177).
<https://doi.org/10.1016/B978-0-12-382165-2.00030-1>
- Perlinger, A. (2019). 4. Tactics of the American Far Right. *Columbia University Press EBooks*, 70–89. <https://doi.org/10.7312/perl16710-005>
- Peterson, B. E., & Duncan, L. E. (2007). Midlife women’s generativity and authoritarianism: Marriage, motherhood, and 10 years of aging. *Psychology and Aging*, 22(3), 411–419. <https://doi.org/10.1037/0882-7974.22.3.411>
- Petrocelli, J. V., Tormala, Z. L., & Rucker, D. D. (2007). Unpacking attitude certainty: Attitude clarity and attitude correctness. *Journal of Personality and Social Psychology*, 92(1), 30–41. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.92.1.30>
- Powers, K. (2018, September 16). *Famous forensic linguist cases*. English Writing Teacher. <https://englishwritingteacher.com/2018/09/16/famous-forensic-linguist-cases/>
- Pratt, D. (2015). Islamophobia as Reactive Co-Radicalization. *Islam and Christian–Muslim Relations*, 26(2), 205–218.
<https://doi.org/10.1080/09596410.2014.1000025>
- Prentice, S., Taylor, P. J., Rayson, P., & Giebels, E. (2012). Differentiating Act from Ideology: Evidence from Messages For and Against Violent Extremism.

- Negotiation and Conflict Management Research*, 5(3), 289–306.
<https://doi.org/10.1111/j.1750-4716.2012.00103.x>
- Prentice, S., Taylor, P. J., Rayson, P., Hoskins, A., & O’Loughlin, B. (2010). Analyzing the semantic content and persuasive composition of extremist media: A case study of texts produced during the Gaza conflict. *Information Systems Frontiers*, 13(1), 61–73. <https://doi.org/10.1007/s10796-010-9272-y>
- Ralli, A. (2012). *Compounding in Modern Greek*. Springer Science & Business Media.
- Ramírez-Esparza, N., Gosling, S. D., & Pennebaker, J. W. (2008). Paradox Lost. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 39(6), 703–715.
<https://doi.org/10.1177/0022022108323786>
- Rapoport, D. C. (2001). The Fourth Wave: September 11 in the History of Terrorism. *Current History*, 100(650), 419–424.
<https://doi.org/10.1525/curh.2001.100.650.419>
- Ravndal, J. (2013). Anders Behring Breivik’s use of the Internet and social media. *Journal EXIT-Deutschland*. <https://ia802308.us.archive.org/1/items/ravndal.-jex/Ravndal.JEX.pdf>
- Reuters. (2010, March 28). *Timeline: Bomb attacks in Greece | Pictures | Reuters*. U.S. <https://www.reuters.com/news/picture/timeline-bomb-attacks-in-greece-idUSTRE62R25620100328>
- Roccatto, M., & Russo, S. (2017). Right-wing authoritarianism, societal threat to safety, and psychological distress. *European Journal of Social Psychology*, 47(5), 600–610. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2236>
- Roe, G., Gladstone, C., & Morrissey, R. (2016). Discourses and Disciplines in the Enlightenment: Topic Modeling the French Encyclopédie. *Frontiers in Digital Humanities*, 2. <https://doi.org/10.3389/fdigh.2015.00008>

- Rothman, J. (2014, March 20). *An Attempt to Discover the Laws of Literature*. The New Yorker. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/an-attempt-to-discover-the-laws-of-literature>
- Rothman, J. (2014, March 20). *An Attempt to Discover the Laws of Literature*. The New Yorker. <https://www.newyorker.com/books/page-turner/an-attempt-to-discover-the-laws-of-literature>
- Rudner, M. (2017). “Electronic Jihad”: The Internet as Al Qaeda’s Catalyst for Global Terror. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(1), 10–23.
<https://doi.org/10.1080/1057610x.2016.1157403>
- Sarkar, D. (2016). Text Analytics with Python. In *Apress eBooks*. Apress.
<https://doi.org/10.1007/978-1-4842-2388-8>
- Saucier, G., Akers, L. G., Shen-Miller, S., Knežević, G., & Stankov, L. (2009). Patterns of Thinking in Militant Extremism. *Perspectives on Psychological Science*, 4(3), 256–271. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2009.01123.x>
- Schmid, A. (1988). Goals and Objectives of International Terrorism. *Current Perspectives on International Terrorism*, 47–87. https://doi.org/10.1007/978-1-349-18989-2_3
- Schmid, A. (2004). Terrorism -The Definitional Problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2).
<https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil>
- Schmid, A. (2023). *Defining Terrorism*. https://www.icct.nl/sites/default/files/2023-03/Schmidt%20-%20Defining%20Terrorism_1.pdf
- Schmid, A. (2023). *Defining Terrorism*. https://www.icct.nl/sites/default/files/2023-03/Schmidt%20-%20Defining%20Terrorism_1.pdf

- Schmid, A. P., & Jongman, A. J. (2017). *Political terrorism : a new guide to actors, authors, concepts, data bases, theories, & literature*. Routledge, Taylor and Francis Group.
- Schmid, G. (2001). *Report on the existence of a global system for the interception of private and commercial communications (ECHELON interception system) - Temporary Committee on the ECHELON Interception System*.
Www.europarl.europa.eu. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-5-2001-0264_EN.html
- Schulz, K. (2011, June 24). The Mechanic Muse - What Is Distant Reading? *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2011/06/26/books/review/the-mechanic-muse-what-is-distant-reading.html>
- Schuurman, B. (2020). Non-Involvement in Terrorist Violence: Understanding the Most Common Outcome of Radicalization Processes. *Perspectives on Terrorism*, 14(6), 14–26. <https://www.jstor.org/stable/26964722>
- Scrivens, R., Davies, G., & Frank, R. (2018). Measuring the Evolution of Radical Right-Wing Posting Behaviors Online. *Deviant Behavior*, 41(2), 216–232. <https://doi.org/10.1080/01639625.2018.1556994>
- Scrivens, R., Gaudette, T., Davies, G., & Frank, R. (2019). Searching for Extremist Content Online Using The Dark Crawler and Sentiment Analysis. In *Methods of Criminology and Criminal Justice Research*. Emerald.
- Sebastiani, F. (2002). Machine learning in automated text categorization. *ACM Computing Surveys*, 34(1), 1–47. <https://doi.org/10.1145/505282.505283>
- Sherman, L. A. (1893). *Analytics of Literature: A Manual for the Objective Study of English Prose and Poetry*. Ginn & Co.

- Shuy, R. W. (2005). *Creating language crimes: how law enforcement uses (and misuses) language*. Oxford University Press.
- Shuy, R. W. (2006). *Linguistics in the courtroom : a practical guide*. Oxford University Press.
- Sigelman, L., & Jacoby, W. (1996). The not-so-simple art of imitation: Pastiche, literary style, and Raymond Chandler. *Computers and the Humanities*, 30(1), 11–28. <https://doi.org/10.1007/bf00054025>
- Simi, P., & Futrell, R. (2015). *American swastika : inside the white power movement's hidden spaces of hate*. Rowman & Littlefield.
- Smith, A. (2018). *How Radicalization to Terrorism Occurs in the United States: What Research Sponsored by the National Institute of Justice Tells Us*. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/250171.pdf>
- Smith, A. G., Suedfeld, P., Conway, L. G., & Winter, D. G. (2008). The language of violence: distinguishing terrorist from nonterrorist groups by thematic content analysis. *Dynamics of Asymmetric Conflict*, 1(2), 142–163. <https://doi.org/10.1080/17467580802590449>
- Solan, L. M. (1993). *The Language of Judges*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226767895.001.0001>
- Solan, L. M. (2013, May 30). *Intuition versus Algorithm: The Case of Forensic Authorship Attribution*. Social Science Research Network. <https://ssrn.com/abstract=2272090>
- Solan, L. M., & Tiersma, P. M. (2005). *Speaking of Crime*. University of Chicago Press.

- Soll, G. (2004). Terrorism: The Known Element No One Can Define. *Willamette Journal of International Law and Dispute Resolution*, 11(1), 123–168.
<https://www.jstor.org/stable/26211199>
- Spaaij, R. (2010). The Enigma of Lone Wolf Terrorism: An Assessment. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(9), 854–870.
<https://doi.org/10.1080/1057610x.2010.501426>
- Spitzberg, B. H. (2002). The Tactical Topography of Stalking Victimization and Management. *Trauma, Violence, & Abuse*, 3(4), 261–288.
<https://doi.org/10.1177/1524838002237330>
- Stamatatos, E. (2006). Authorship Attribution Based on Feature Set Subspacing Ensembles. *International Journal on Artificial Intelligence Tools*, 15(05), 823–838. <https://doi.org/10.1142/s0218213006002965>
- Stamatatos, E. (2009). A survey of modern authorship attribution methods. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 60(3), 538–556.
<https://doi.org/10.1002/asi.21001>
- Stamou, V., Varlokosta, S., & Mikros, G. (n.d.). LIWC Greek Version (El-LIWC). *Journal of Language Resources and Evaluation*.
- Stankov, L., Higgins, D., Saucier, G., & Knežević, G. (2010). Contemporary militant extremism: A linguistic approach to scale development. *Psychological Assessment*, 22(2), 246–258. <https://doi.org/10.1037/a0017372>
- Storey, K. (2013). The language of threats. *International Journal of Speech Language and the Law*, 2(1), 74–80. <https://doi.org/10.1558/ijssl.v2i1.74>
- Stubbs, M. W. (1983). *Discourse analysis : the sociolinguistic analysis of natural language*. Basil Blackwell.

- Stürmer, S., & Simon, B. (2004). Collective action: Towards a dual-pathway model. In *European review of social psychology* (pp. 59–99). Psychology Press/Taylor & Francis.
- Stygall, G. (2010). Guiding Principles: Forensic Linguistics and Codes of Ethics in Other Fields and Professions. *International Journal of Speech Language and the Law*, 16(2). <https://doi.org/10.1558/ijssl.v16i2.253>
- Sunstein, C. R. (2001). *Echo chambers : Bush v. Gore, impeachment, and beyond*. Princeton University Press.
- Svartvik, J. (1968). *The Evans statements*. Elanders boktryckeri aktiebolag.
- Taylor, G. (1995). Shakespeare and Others: The Authorship of “Henry the Sixth, Part One.” *Medieval & Renaissance Drama in England*, 7, 145–205. <https://www.jstor.org/stable/24322413>
- Tiersma, P. M. (2002). The Language and Law of Product Warnings. In J. Cotterill (Ed.), *Language in the Legal Process* (pp. 54–71). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9780230522770_4
- Törnberg, A., & Törnberg, P. (2016). Combining CDA and topic modeling: Analyzing discursive connections between Islamophobia and anti-feminism on an online forum. *Discourse & Society*, 27(4), 401–422. <https://doi.org/10.1177/0957926516634546>
- Törnberg, P. (2018). Echo chambers and viral misinformation: Modeling fake news as complex contagion. *PLOS ONE*, 13(9), e0203958. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0203958>
- Torregrosa, J., D’Antonio-Maceiras, S., Villar-Rodríguez, G., Hussain, A., Cambria, E., & Camacho, D. (2022). A Mixed Approach for Aggressive Political

- Discourse Analysis on Twitter. *Cognitive Computation*.
<https://doi.org/10.1007/s12559-022-10048-w>
- Torregrosa, J., Thorburn, J., Lara-Cabrera, R., Camacho, D., & Trujillo, H. M. (2019). Linguistic analysis of pro-ISIS users on Twitter. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 12(3), 171–185.
<https://doi.org/10.1080/19434472.2019.1651751>
- Trask, R. L. (2007). *Language and Linguistics: The Key Concepts*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203961131>
- Tschantret, J. (2021). Democratic breakdown and terrorism. *Conflict Management and Peace Science*, 073889422091136.
<https://doi.org/10.1177/0738894220911366>
- Underwood, S. (2016). Blockchain beyond bitcoin. *Communications of the ACM*, 59(11), 15–17. <https://doi.org/10.1145/2994581>
- Valk, van, & Wagenaar, W. (2010). *Monitor racism & extremism*. Pallas Publications.
- Van Dijk, T. A. (1977). *Text and context: explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. Longman.
- van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
- Van Hiel, A., & Mervielde, I. (2003). The Measurement of Cognitive Complexity and Its Relationship With Political Extremism. *Political Psychology*, 24(4), 781–801. <https://doi.org/10.1046/j.1467-9221.2003.00354.x>
- van Stekelenburg, J., & Klandermans, B. (2013). The social psychology of protest. *Current Sociology*, 61(5-6), 886–905.
<https://doi.org/10.1177/0011392113479314>

- Vargas-Salfate, S., Paez, D., Khan, S. S., Liu, J. H., & Gil de Zúñiga, H. (2018). System justification enhances well-being: A longitudinal analysis of the palliative function of system justification in 18 countries. *British Journal of Social Psychology*, 57(3), 567–590. <https://doi.org/10.1111/bjso.12254>
- Venuti, N., Sachtjen, B., McIntyre, H., Mishra, C., Hays, M., & Brown, D. E. (2016). Predicting the tolerance level of religious discourse through computational linguistics. *Systems and Information Engineering Design Symposium (SIEDS)*, 2016.
- Vergani, M., & Bliuc, A.-M. (2015). The evolution of the ISIS' language:: A quantitative analysis of the language of the first year of Dabiq magazine. *Sicurezza, Terrorismo E Società*, 2, 7–20. <https://research.monash.edu/en/publications/the-evolution-of-the-isis-language-a-quantitative-analysis-of-the>
- Vergani, M., & Bliuc, A.-M. (2018). The Language of New Terrorism: Differences in Psychological Dimensions of Communication in Dabiq and Inspire. *Journal of Language and Social Psychology*, 37(5), 523–540. <https://doi.org/10.1177/0261927x17751011>
- Vergani, M., & Bliuc, A.-M. (2018). The Language of New Terrorism: Differences in Psychological Dimensions of Communication in Dabiq and Inspire. *Journal of Language and Social Psychology*, 37(5), 523–540. <https://doi.org/10.1177/0261927x17751011>
- Victoroff, J. (2005). The Mind of the Terrorist. *Journal of Conflict Resolution*, 49(1), 3–42.
- Wallace, P. (1999). *The Psychology of the Internet*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/cbo9780511581670>

- Ware, J. (2020). *Testament to Murder: The Violent Far-Right's Increasing Use of Terrorist Manifestos*. International Centre for Counter-Terrorism - ICCT.
<https://www.icct.nl/publication/testament-murder-violent-far-rights-increasing-use-terrorist-manifestos>
- Webber, D., Babush, M., Schori-Eyal, N., Vazeou-Nieuwenhuis, A., Hettiarachchi, M., Bélanger, J. J., Moyano, M., Trujillo, H. M., Gunaratna, R., Kruglanski, A. W., & Gelfand, M. J. (2018). The road to extremism: Field and experimental evidence that significance loss-induced need for closure fosters radicalization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 114(2), 270–285.
<https://doi.org/10.1037/pspi0000111>
- Weimann, G. (2015). Terrorist Migration to Social Media. *Georgetown Journal of International Affairs*, 16(1), 180–187. <https://www.jstor.org/stable/43773679>
- Whitehouse, H., McQuinn, B., Buhrmester, M., & Swann, W. B. (2014). Brothers in arms: Libyan revolutionaries bond like family. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 111(50), 17783–17785.
<https://doi.org/10.1073/pnas.1416284111>
- Wignell, P., Tan, S., & O'Halloran, K. L. (2016). Violent extremism and iconisation: commanding good and forbidding evil? *Critical Discourse Studies*, 14(1), 1–22. <https://doi.org/10.1080/17405904.2016.1250652>
- Wignell, P., Tan, S., O'Halloran, K., & Lange, R. (2017). A Mixed Methods Empirical Examination of Changes in Emphasis and Style in the Extremist Magazines Dabiq and Rumiyah. *Perspectives on Terrorism*, 11(2), 2–20.
<http://hdl.handle.net/20.500.11937/53919>
- Winter, C. (2016). *SPECIAL REPORT An integrated approach to Islamic State recruitment Charlie Winter*. <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special->

interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/An%20integrated%20approach%20to%20Islamic%20State%20recruitmen.pdf

Wolfowicz, M., Litmanovitz, Y., Weisburd, D., & Hasisi, B. (2019). A Field-Wide Systematic Review and Meta-analysis of Putative Risk and Protective Factors for Radicalization Outcomes. *Journal of Quantitative Criminology*, 36. <https://doi.org/10.1007/s10940-019-09439-4>

Wright, J. E., & Bachmann, M. (2015). Al Qaida's Persuasive Devices in the Digital World. *Journal of Terrorism Research*, 6(2). <https://doi.org/10.15664/jtr.1156>

Yule, U. (1938). *On Sentence-Length as a Statistical Characteristic of Style in Prose: With Application to two Cases of Disputed Authorship*.

Zelin, A. Y. (2015). *Picture or It Didn't Happen: A Snapshot of the Islamic State's Official Media Output*. The Washington Institute. <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/picture-or-it-didnt-happen-snapshot-islamic-states-official-media-output>

Zheng, R., Li, J., Chen, H., & Huang, Z. (2006). A framework for authorship identification of online messages: Writing-style features and classification techniques. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 57(3), 378–393. <https://doi.org/10.1002/asi.20316>

Zipf, G. K. (1932). *Selected Studies of the Principle of Relative Frequency in Language*. Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/harvard.9780674434929>

Αναρχική Συλλογικότητα Ρουβίκωνα. (n.d.). *Πολιτική ταυτότητα*. Το Site του Ρουβίκωνα. Retrieved September 4, 2023, from https://rouvikonas.gr/political-identity#_Toc22667108

- Αντωνοπούλου, Α., Καρακάση, Α., & Πετροπούλου, Π. (2015). Συγκριτολογία. In *Kallipos.gr*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. <https://doi.org/978-960-603-161-8>
- Άρθρο 187 - Ποινικός Κώδικας - Εγκληματική οργάνωση*. (2014, April 19). Lawspot. <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/pk/arthro-187-poinikos-kodikas-egklimatiki-organosi>
- Γεωργίου, Γ. (2017). *Δικανική γλωσσολογία: η μελέτη της γλώσσας στο νομικό πλαίσιο*. Kathimerini.com.cy. <https://www.kathimerini.com.cy/gr/politismos/dikaniki-glossologia-i-meleti-tis-glwssas-sto-nomiko-plaisio>
- Γούναρη, Γ. (2020, March 4). *Η δίκη της Χρυσής Αυγής και η ακροδεξιά τρομοκρατία*. Αυγή. https://www.avgi.gr/entheta/enthemata/343965_i-diki-tis-hrysis-aygis-kai-i-akrodexia-tromokratia?amp
- Δερμεντζόπουλος, Χ. (2012). *Ο ορισμός της διεθνούς τρομοκρατίας*.
- Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. (2002, July 21). *Γυναίκες στις παρυφές της “17 Νοέμβρη”*. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. <https://www.kathimerini.gr/society/124824/gynaikes-stis-paryfes-tis-17-noemvri/>
- Ηρειώτου, Μ. (2003). *ΤΑ ΠΡΑΚΤΙΚΑ της δίκης της 17 Νοέμβρη*. Wwww.greek-Language.gr. https://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/corpora/nea/content.html?c=3&t=2
- Ηρειώτου, Μ., & Νεσφυγέ, Λ. (2002, July 22). *Γυναίκες-ανιχνευτές της 17N*. ΤΑ ΝΕΑ. <https://www.tanea.gr/2002/07/22/greece/gynaikes-anixneytes-tis-17n/>
- Ιός. (2002). *Οι γιάφκες του Καραμανλή*. Wwww.iospress.gr. <http://www.iospress.gr/ios2002/ios20020929a.htm>

- Κακαβάνης, Η. (2018, March 6). *“Combat 18 Hellas” η νεοναζιστική οργάνωση που φέρεται ότι εξαρθρώθηκε από την Αντιτρομοκρατική. Ατέχνως.*
<https://atexnos.gr/comb-18-hellas-%CE%B7-%CE%BD%CE%B5%CE%BF%CE%BD%CE%B1%CE%B6%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AE-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%AC%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CF%86%CE%AD%CF%81%CE%B5%CF%84/>
- Καλύβας, Σ. Ν., & Μαραντζίδης, Ν. (2016). *Εμφύλια πάθη*. Metaichmio Publications.
- Κρουστάλλη, Δ. (2008, November 24). *Οι ντάμες της τρομοκρατίας*. ΤΟ ΒΗΜΑ.
<https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/oi-ntames-tis-tromokratias/>
- Κωλέτση, Μ. (2015). *Η ιδεολογικοποίηση στον τρομοκρατικό λόγο: η ανάλυση των προκηρύξεων της 17 Νοέμβρη σύμφωνα με τη θεμελιωμένη θεωρία*. Thesis.ekt.gr.
<https://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/35826#page/1/mode/2up>
- Λαμπροπούλου, Έ. (2018). *Παλαιά και νέα τρομοκρατία στην Ελλάδα*. Wwv.liberal.gr.
<https://www.liberal.gr/apopsi/palaia-kai-nea-tromokratia-stin-ellada>
- Λεξικό της κοινής νεοελληνικής. (2013). Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη) .
- Λοβέρδος, Α. (1987). *Για την τρομοκρατία και το πολιτικό έγκλημα*. Interbooks.
- Λυγερός, Σ. (2016). *Η ισλαμική τρομοκρατία*. Πατάκη.
- Μάζης, Ι. (2005). *Τα Αίτια της Τρομοκρατίας και οι Δυνατότητες Άναιρέσεώς της. Γεωστρατηγική*.
- Μαραγκίδου, Μ. (2018, March 6). *Ποια Είναι η Ακροδεξιά Οργάνωση “Combat 18 Hellas”, Μέλη της Οποίας Συνελήφθησαν από την Αντιτρομοκρατική*. Vice.

<https://www.vice.com/el/article/vbp8aa/poia-einai-h-akrode3ia-organwsh-combat-18-hellas-melh-ths-opoias-synelhf8hsan-apo-thn-antitromokratikh>

Μαρνέλλος, Γ. (2002). *Κουφοντίνας: 6 προκληρύξεις έργο των μυστικών υπηρεσιών*.

Μικρός, Γ. (2015). Υπολογιστική υφολογία. In Σ. Σεγκούλη (Ed.), *Kallipos.gr*.

Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. [https://doi.org/978-960-603-122-](https://doi.org/978-960-603-122-9)

9

Μισινάς, Σ. (2018, June 23). *Europol: Πρωτιά της Ελλάδας στην αναρχική τρομοκρατία*. AthensVoice.

<https://www.athensvoice.gr/epikairotita/ellada/454310/europol-protia-tis-elladas-stin-anarhiki-tromokratia/>

Μπακογιάννης, Π. (1977). Ανατομία της ελληνικής πολιτικής. In *www.iospress.gr*.

Παπαζήση. <http://www.iospress.gr/ios2002/ios20020929a.htm>

Μπόση, Μ. (2000). *Περί Του Ορισμού Της Τρομοκρατίας*. Τραυλός.

Μπόση, Μ. (2004). *Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία – Ελλάδα και Διεθνές Περιβάλλον*.

Σάκκουλα.

Μπόση, Μ. (2019, June 13). *Η μετάλλαξη της τρομοκρατίας*. Dikastiko.gr;

Dikastiko.gr.

<https://www.dikastiko.gr/articles/%CE%BC%CE%B1%CE%AF%CF%81%CE%B7-%CE%BC%CF%80%CF%8C%CF%83%CE%B7-%CE%B7-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC%CE%BB%CE%BB%CE%B1%CE%BE%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%82-%CF%84%CF%81%CE%BF%CE%BC%CE%BF%CE%BA%CF%81%CE%B1%CF%84/>

Νάκης, Δ. (2020). *Οι μεταλλάξεις του θεσμικού πλαισίου της τρομοκρατίας σε εθνικό και διεθνές περιβάλλον*.

- Παπαδάτος, Π. Α. (2009). *Η τρομοκρατία*. Ηριδανός.
- Πέτσα, Β. (2014). *Πολιτική Βία, Τρόμος και Μνήμη στη Σύγχρονη Ελληνική και Ιταλική Λογοτεχνία*.
- Σακελλάριου, Α. (2003). 17 Νοέμβρη, η οργάνωση: μία μελέτη για την τρομοκρατία, την ταυτότητά της και την επιρροή της. *Pandemos.panteion.gr*.
<http://pandemos.panteion.gr/index.php?op=record&lang=el&pid=iid:415>
- Σουλιώτης, Γ. (2017, July 27). *Ρουβίκωνας: Το χρονικό των επιθέσεων-καταλήψεων από το 2015*. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.
<https://www.kathimerini.gr/society/920174/royvikonas-to-chroniko-ton-epitheseon-katalipseon-apo-to-2015/>
- Σουλιώτης, Γ. (2018, March 9). “*Combat 18*”: *Είπαν τα πάντα στην ΕΛ.ΑΣ*. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ. <https://www.kathimerini.gr/society/952757/combat-18-eipan-ta-panta-stin-el-as/>
- Σουλιώτης, Γ. (2020, August 17). *Θεσσαλονίκη: Εμπρηστικοί μηχανισμοί στην κατάληψη “Terra Incognita” (φωτογραφίες)*. Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ.
<https://www.kathimerini.gr/society/1092275/thessaloniki-empristikoi-michanismoi-stin-katalipsi-terra-incognita-fotografies/>
- Σταματοπούλου, Χ. (Ed.). (1985). *Ενοπλη πάλη και τρομοκρατία*. Κομμούνα.
- Σωφρόνης, Χ. (2021). *Ακροδεξιά και Ακροδεξιός Λόγος στις Εθνικές Εκλογές του 2019*.
- Τσιράς, Ε. (2014). *Η νέα άκρα δεξιά στην Ελλάδα*.
<https://doi.org/10.12681/eadd/28119>
- Φίγγου, Ε., Μυλοπούλου, Ι., & Μπιρμπίλη-Καραλέκα, Α. (2013). Κατασκευές της ιδεολογικής ακρότητας και “μειονοτικοποίηση” στην προεκλογική ρητορική

του ακροδεξιού κόμματος “Χρυσή Αυγή.” *Επιστημονική επετηρίδα - Τμήμα
Ψυχολογίας ΑΠΘ*. <http://ikee.lib.auth.gr/record/262825>

Φραντζή, Κ. Θ. (2009). Δικαστική Γλωσσολογία: Αυτόματη Εξαγωγή Υφολογικών
Γλωσσικών Χαρακτηριστικών. *18th ISTA*.

Χαραλαμπίδης, Ν. (2019). *Κράτη και αντισυστημικές ομάδες πολιτικής βίας*.
Παπαζήση.